MADRAS GOVERNMENT ORIENTAL SERIES

Published under the authority
of the
Government of Madras

General Editor:
T. CHANDRASEKHARAN, M.A., L.T.,
Curator, Government Oriental Manuscripts Library,
Madras.

No. LXXIII

అనుభవ వైద్యము

ANUBHAVA VAIDYAMU

EDITED

BY

AYURVEDĀCHĀRYA

Mulugu VISWESWARA SASTRY, H. P. I. M.,

Professor of Clinical Research, Research Department,

College of Indigenous Medicine, Madras.

GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY MADRAS

1951

Price Rs. 6-0-0

Printed
at the
Rathnam
Press,
Madras-1

INTRODUCTION

The Government of Madras took up for consideration the question of publication of the various manuscripts in different languages on subjects like Philosophy, Medicine, Science, etc., early in May 1948. Important Manuscripts Libraries in the Madras Presidency were requested to send a list of unpublished manuscripts with them for favour of being considered by the Government for publication. The Honorary Secretary of the Tanjore Maharaja Serfoji's Sarasvathi Mahal Library, Tanjore, alone complied with this request. This list as well as a similar list of unpublished manuscripts in the Government Oriental Manuscripts Library, Madras, were carefully examined and a tentative selection of manuscripts suitable for publication was made. The Government in their Memorandum No. 34913/48-10, Education, dated 4-4-1949, constituted an Expert Committee with the Curator of the Government Oriental Manuscripts Library, Madras, as the Secretary, for the final selection of manuscripts suitable for printing and for estimating the cost of publication.

The following are the members of the Committee :—

1. Sri T. M. Narayanaswami Pillai, M.A., B.L.,
2. ,, R. P. Sethu Pillai, B.A., B.L.,
3. ,, C. M. Ramachandra Chettiar, B.A., B.L.,
4. ,, R. Krishnamoorthy, (Kalki).
5. Dr. N. Venkataramanayya, M.A., Ph.D.,
6. Sri M. Ramanuja Rao Naidu, M.A., L.T.,
7. ,, V. Prabhakara Sastri.
8. ,, N. Venkata Rao. M. A.,
9. ,, H. Sesha Ayyangar.
10. ,, Masthi Venkatesa Ayyangar, M.A.,

11. Sri M. Mariappa Bhat, M.A., L.T.,
12. Dr. C. Achyuta Menon, B.A., Ph.D.,
13. " C. Kunhan Raja, M.A., D. Phil.,
14. " A. Sankaran, M.A., Ph.D., L.T.,
15. Sri P. S. Rama Sastri.
16. " S. K. Ramanatha Sastri,
17. Dr. M. Abdul Haq, M.A., D.Phil. (Oxon),
18. Afzul-ul-Ulama Hakim Khader Ahamed,
19. Sri P. D. Joshi.
20. " S. Gopalan, B.A., B.L.,
21. " T. Chandrasekharan, M.A., L.T.,

With the exception of Sri Masthi Venkatesa Iyengar, and Dr. C. Kunhan Raja, the above members continued to be members of the Expert Committee for 1950-51 also to which the following gentlemen were included in Govt. Memo. No. 7297-E/50—3, Edn., d/-19-5-'50 and Govt. Memo. No. 15875-E/50-4, Edn., d/7-9-'50.

1. Dr. A. Chidambaranatha Chettiar, M.A., Ph.D.,
2. Sri S. Govindarajulu, B.A., B.L., LL.B., Bar-at-law,
3. Capt. G. Srinivasamoorthy, B.A., B.L., M.B., & C.M.
4. Dr. Muhammad Hussain Nainar, M.A., Ph.D.,
5. Sri T. V. Subba Rao, B.A., B.L.,
6. Principal, College of Indian Medicine, Madras.

The members of the Committee formed into Sub-Committees for the various languages, Sanskrit, Tamil, Telugu, Kannada, Malayalam, Mahrathi and Islamic Languages. They met during the month of May, 1949, at Madras and Tanjore to examine the manuscripts and make a selection. The recommendations of the Committee were accepted by the Government in G. O. No Mis. 2745 Education, dated 31-8-1949, and they decided to call these publications the "MADRAS GOVERNMENT ORIENTAL SERIES,"

and appointed the Curator, Government Oriental Manuscripts Library, Madras, as the General Editor of the publications.

The following manuscripts have been taken up for publication during 1949–50.

"A" FROM THE GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS.

TAMIL

1. Kappal Sāttiram.
2. Anubhava Vaiddya Muṟai
3. Āttāṉakōlāhalam
4. Upadēśa Kāṇḍam
5. Cōlan Pūrva Paṭṭayam
6. Koṅga Dēśa Rājākkaḷ
7. Sivajñāṉa Dīpam

TELUGU

1. Auṣadha Yogamulu
2. Vaidya Nighaṇṭu
3. Dhanurvidyā Vilāsamu
4. Yoga Darśana Viṣayamu
5. Khaḍga Lakṣaṇa Śiromaṇi

SANSKRIT

1. Viṣanārāyaṇīyam—Tantrasārasaṇgraha
2. Bhārgava Nāḍikā
3. Hariharacaturaṅgam
4. Brahmasūtravṛtti—Mitākṣarā
5. Nyāyasiddhānta Tattvāmṛtam

MALAYALAM

1. Garbha Cikitsā
2. a. Vāstulakṣaṇam
   b. Silpaviṣayam
3. Mahāsāram
4. Kaṇakkusāram
5. Kriyākramam
6. Kaṇakkusāram-Bālaprabōdham.

KANNADA

1. Lōkōpakāra
2. Raṭṭamata
3. Aśvaśāstram
4. Vividha Vaidya Visayagalu
5. Saṅgītaratnākara
6. Sūpaśāstra.

ISLAMIC LANGUAGES

1. Jamil-Al-Ashya
2. Ṭibb-E-Faridi
3. Tahqiq-Al-Buhran
4. Safinat-Al-Najat

"B" FROM THE TANJORE MAHARAJA SERFOJI'S SARASVATHI MAHAL LIBRARY, TANJORE

TAMIL

1 Sarabhēndravaidya Muṟai (Diabetics)
2. Do (Eyes)
3. Agastiyar 200
4. Koṅkaṇarśarakku Vaippu
5. Tiruchiṟṟambalakkōvaiyār with Padavurai

6. Kālacakram
7. Tāḷasamudram
8. Bharatanāṭyam
9. a. Pāṇḍikōli Vilāsam Nāṭakam
 b. Purūrava Cakravarti Nāṭakam
 c. Madana Sundara Vilāsa Nāṭakam
 d. Percy Macqueen's Collection in the Madras University Library on Folklore.
10. Rāmaiyaṉ Ammāṉai
11. Tamiḷ Pāṭalkaḷ including Paṭṭiṉattār Veṇbā and Vaṇṇaṅkaḷ

TELUGU

1. Kāmandakanītisāramu
2. Tāḷadaśāprāṇapradīpikā
3. a. Raghunātha Nāyaka Abhyudayamu
 b. Rājagōpāla Vilāsamu
4. Rāmāyaṇamu by Kaṭṭa Varadarāju

MAHRATHI

1. Nāṭyaśāstra Saṅgraha
2. a. Book of Knowledge
 b. Folk Songs.
 c. Dārā Darun Vēṇi Paddhati
 d. Aśvāsa Catula Dumaṇi
3. a. Pratāpasimhendra Vijaya Prabandha
 b. Sarabhēndra Thīrthāvaḷi
 c. Lāvaṇi
4. Dēvēndra Kuravañji
5. Bhakta Vilāsa
6. Slōka Baddha Rāmāyaṇa

SANSKRIT

1. Aśvaśāstra with Tricolour Illustrations
2. Rājamṛgāṅka
3. Cikitsāmṛtasāgara

4. Āyurvedamahodadhi
5. Gīta Govinda Abhinaya
6. a. Colacampū
   b. Sāhendra Vilāsa
7. Dharmākūtam - Sundara Kāṇḍa
8. Jātakasāra
9. Viṣṇutattvanirṇaya Vyākhyā
10. Saṅgīta Darpaṇa
11. Bījapallava

During 1950, only the Sub—Committees for TAMIL, TELUGU and KANNADA met in the month of July 1950 at Madras.

The following books were taken up for publication in the various languages in 1950–51.

TAMIL

1. Daṭcanāyaṇār-Vaidya-Aṭṭavaṇai.
2. Vaiddiyak Kalañciyam.
3. Anubhavavaiddiyam. V. 3.

TELUGU

1. Saivācārasaṅgrahamu.
2. Anubhava Vaidyamu.
3. Abhinayadarpaṇamu.

SANSKRIT

1. Ārogyacintāmaṇi.
2. Tatvasāra with
   Ratnasāriṇi.
3. Sutrārthāmṛta Lahari.
4. Ratnadīpikā Ratnaśāstram.

MALAYALAM

1. Aśvacikitsa.
2. Phalasārasamuccaya.

KANNADA

1. Vaidya Sāra Saṅgraham.

It is hoped that the publication of most of the important manuscripts will be completed within the next four years.

Some of the manuscripts taken up for publication are represented by single copies in the Library and consequently the mistakes that are found in them could not be corrected by comparing them with other copies. The editor has, however, tried his best to suggest correct readings. The wrong readings are given in round brackets and correct readings have been suggested in square brackets. When different readings are found, they have been given in the foot-notes except in the case of a few books in which the correct readings have been given in the footnote or incorporated in the text itself.

The Government of Madras have to be thanked for financing the entire scheme of publication although there is a drive for economy in all the departments. My thanks are due to the members of the Expert Committee who spared no pains in selecting the manuscripts for publication. I have also to thank the various editors, who are experts in their own field, for readily consenting to edit the manuscripts and see them through the press. The various presses that have co-operated in printing the manuscripts in the best manner possible also deserve my thanks for the patience exhibited by them in carrying out the corrections made in the proofs.

This edition is based on a paper manuscript bearing R. No 1318 which was transcribed from a palm-leaf manuscript obtaied on loan from His Holiness Sri Sri Sri Jagadguru Saṅkarācārya of Kāñci Kāma Kōṭi Pīṭha in the year 1949–50. This book which contains Sanskrit verses with Telugu annotation mainly gives several medical specifics and their

preparations. The Telugu language used is not pure and there is a mixture of Tamil also. It is hoped that this will prove to be a useful " Home Doctor ".

Government Oriental Manuscripts Library, Madras.
13—3—1951.

T. CHANDRASEKHARAN,
General Editor,
Madras Govt. Oriental Series.

INTRODUCTION

It is a matter for gratification that the authorities of the Government Oriental Manuscripts Library should have undertaken to publish certain books on Medicine during the year 1950–51. The one selected from among the Telugu manuscripts now, is a book of formulae of various Ayurvedic preparations titled 'ANUBHAVA VAIDYAMU' in Telugu. It is but natural that the physicians usually search for Yogams and formulae which are testified by other physicians, as being reliable and to them it is a welcome work.

The work commences with the Śītaḷā Stotra which is usually respected by the physicians as of health-giving. The writer has also given the Nidānam of Sannipātajvaram and its treatment. Most of the material found under this appear to have been adopted from Basavarājīya, Vaidya Cintāmaṇi and Vaidyāmṛta. The rest of the book is full of formulae of Ayurvedic preparations At least half of these forumale are in the form of Ślokas; though the names of these Yogas appear to be mostly common with those found in the books referred to above, several of them are modified or enlarged. The usual mistakes that occur in old manuscripts are found in the Ślokas while some of the names of the drugs are ambiguous. Some of the lines of the Ślokas are also missing and such places are marked with dots or question marks for future completion. Both the Ślokas and the material have been improved without mutilating the original; where it was not possible to modify the original it has been kept as such.

The rest of the prescriptions are all in Telugu prose in colloquial style as are usually found in the hand books of physicians. The work gives the appearance of a diary of a physician who practised in the Tamil districts as several Tamil words are found in the formulae. Even the Telugu language has a Tamil blend in several places.

Some of the formulae appear to have been taken from experienced physicians as could be seen from the headings.

With due respect to such collections, I have to strike a note of warning that some of the ingredients in the prescriptions and their proportion are not likely to be correct in view of the fact that they would have been changed from time to time, while copying down.

Though I have taken the utmot possible care to correct such inaccuracies, it is possible that still some may be left. It is therefore advised that the physicians, before they actually use these prescriptions should consider their composition and properties and then alone administer on patients.

It is hoped that the physicians will make use of this suitably for the benefit of the suffering humanity. Several prescriptions in this work really require to be commented upon separately but for want of time it could not be done now.

The Curator Sri. T. Chandrasekharan M.A., L.T., has agreed with me that some of the prescriptions should be studied from the standpoint of Research and I hope it would be taken up in due course.

My thanks are due to Dr. D. Rojagopal Rao Sri N. Sundareswara Rao and Sri T. L. Narasimha Rao, B. Sc., who have helped me in correcting the manuscripts and the proofs.

I shall be thankful to the readers for their useful suggestions in improving this work. Any corrections suggested will be duly acknowledged and carried out in the next edition.

Kilpauk,
6—3—1951. } M. VISWESWARA SASTRY.

ఉపోద్ఘాతము

"ప్రసిద్ధయోగాః మునిభిః ప్రయుక్తాః।
చికిత్సకైర్యే బహుశోఽనుభూతాః॥

అని శార్ఙ్గధరుఁడు చెప్పినట్లు గ్రంథము లందుఁ బెక్కు యోగములు మిగుల గుణవంతములుగ జెప్పఁబడినను వానిలో వైద్యులచే ననుభూతములుగ నేవి గ్రహింపబడినవియో వాని కొఱకే చికిత్సకులు దఱచుగ వెదకుచుందురు. అనుభూతములుగ నెంచబడిన యోగములను వైద్యులు నమ్మకముతో ధైర్యముగ నుపయోగింప వీలగును. అందులకే ప్రతి వైద్యుఁడును నిట్టియోగముల సమకూర్చి వాని నొక పుస్తకమున వ్రాసి యుంచు కొనుచున్నాఁడు. అట్టి యలవాటు ముద్రణ సౌకర్యములు లేని పూర్వకాలమున నధికముగ నుండెను.

ప్రస్తుతము మద్రాసు రాజకీయ పురాతన ప్రాచ్య లిఖితపుస్తక శాలాధి పతులు, పైనఁ జెప్పఁబడిన గ్రంథముల వంటి వానిలో 'అనుభవవైద్య' మను పేరుగల గ్రంథము నొక దానిని ప్రకటింప నిశ్చయించి పరిశీలనకై నాకు బంపియుండిరి. ఈ గ్రంథమునుఁ జూచిన వెంటనే నిది మద్రాసు పరిసర ప్రాంతములందు నివసించి యుండిన యొకవైద్యవరుని చేతిపుస్తకము (Diary) అని నాకు దోఁచినది. ఏలనన నిందు హిందువులచే ఆరోగ్యదాయినిగ పూజింపబడుచున్న శీతలాదేవి యొక్క స్తోత్రము గ్రంథారంభమున వ్రాయబడినది. తదనంతరము, రోగములలో ముఖ్యమైనదగు సన్నిపాతజ్వరముయొక్క నిదాన చికిత్సలును తదుపరి పెక్కు యౌషధయోగములును వ్రాయబడియున్నవి.

ఇందలి సన్నిపాతనిదాన చికిత్స లధికముగ బసవరాజీయము, వైద్యచింతామణి, వైద్యామృతము లనబడు వైద్యశాస్త్ర గ్రంథముల నుండి గ్రహింపబడినవి. అయినను నీ యోగములలో నౌషధద్రవ్యము లధిక

ముగ చేర్చబడియు, కొన్ని యోగములు పూర్తిగ మార్చబడియు కనబడు చున్నవి. ఇందు రసౌషధములకంటె, కషాయములు, తైలములు, లేహ్యములు ఘృతములు నెక్కువగ నున్నవి. రసౌషధములలో దక్షిణదేశమునసిద్ధవైద్య సాంప్రదాయానుసారము,ప్రసిద్ధరసౌషధములగు చింతామణి, రసభూపతి, యను యోగములు సంస్కృత వ్యాఖ్యానముతో విపులముగ వ్రాయబడినవి. రాజమృగాంకము, పూర్ణచంద్రోయమును, రసభస్మము, సీసభస్మము, తాళకభస్మము, రజితభస్మము మొదలగు కొన్ని భస్మములును కొన్ని ధాతు మహారసముల శోధనములును కొంతవఱకు చెప్పబడినవిఅభ్రక తీక్ష్ణలోహముల శోధనమారణములునిందుగలవు కొన్నిపట్టుల శ్లోకమునకు టీకకు సంబంధము లేకయున్నది అట్టి స్థలములు చాలవఱకు సవరింపబడినవి. తఱచుగ దొరలు వ్రాయసగాండ్ర వ్రాతలోని దోషములచే నిట్టివి జొచ్చియుండవచ్చును. సవరణ కనువుగాని స్థలములందు విషయమట్లే విడువబడినది. అవి పరిశోధనాంశములుగ నుండుటచే వానిని పరిశోధకులకు వదలితిని. నాకు లభ్యమైన వ్రాతప్రతి యందు లోపించిన భాగములు చుక్కలగుర్తులచే జూపబడినవి. శ్లోకములందు పెక్కు వ్యాకరణాది దోషములు కలవు. అవి బహుశః వ్రాయసగాండ్రు సంస్కృపండితులు కాకపోవుట నేర్పడి యుండవచ్చును

ఆయుర్వేద గ్రంథములు పూర్వము నుండియు, సంస్కృతములో నుండుట వలన, ఆయా యోగములు సంస్కృత భాషయందు శ్లోకరూపమున రచింపబడిన గాని వానియందు గౌరవమేర్పడదని తలచి వానిని సంస్కృత శ్లోకరూపమున రచింప బ్రయత్నించి యుందురు. అట్టి శ్లోకములయందు విషయమునే ప్రధానముగ నెంచి యర్థభేదము కల్గకుండునట్టుల సవరింప బ్రయత్నించితిని. ఈ గ్రంథమును సత్వరముగ బ్రకటింపవలసి యుండుటచే యనేక యోగములకు బ్రత్యేకముగ, నవతారిక, వివరములు వ్రాయవలసి యుండినను నటుల నిప్పుడు చేయజాలకపోతిని. అట్టి విషయములను, పరిశోధనాంశములుగ గ్రహించి యవకాశ

మేర్పడినప్పుడు ఆ పనిని చేయగలను. ఈ విషయమై క్యూరేటరుగారు కూడ నాతో నేకీభవించిరి. వారి సహాకార మీ ముద్రణమున నా కెంత యేని సౌకర్యము నొసగినది.

యీ గ్రంథమున ననుభూతములగు యోగములు పెక్కులు గలవు అందును దక్షిణదేశమున బ్రసిద్ధమగు చర్మరోగహర తైలములు సుప్రసిద్ధ వైద్యవరులుపయోగించుచున్న యోగములును కొన్ని వారి వారి పేర్లతోఁకూడ వ్రాయబడి యున్నవి.

88 వ పుటలో "గ్రంథిరోగాలకు తురకవాని మందు" అని వైద్యవరుని నామ ముదహరింపబడినది 99 వ పేజీలోన కొన్ని సిద్ధక్రియలు గలవు. "గణ ఆముదం, కరప్పాణి ఆముదం" యనెడు చర్మరోగ హర తైలములు కొన్ని చెప్పబడినవి. దక్షిణదేశమున ముఖ్యముగ మద్రాసు ప్రాంతమున నిట్టి తైలములకు వ్యాప్తిగలదు. ఇప్పటికిని "కోడంబాకం యణ్ణై" అను పేరు గల యొక తైలము మద్రాసులో నొక భాగమగు కోడంబాకంలో నధిక ప్రచారమున గలదు. అన్ని ఔషధముల చేతను శమింపని చర్మరోగములు గలవారు ఈ తైలోపయోగముచే మిగుల గుణమును పొందుచున్నారు.

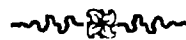
ఇందు కొన్ని యోగములందు తమిళ పదము లుపయోగింపబడినవి. వానికి తెలుఁగర్థములు దొరకి నంత వఱకు బ్రత్యేకముగ నొక పరిశిష్టముగ బ్రచురించితిని (చూడుడు, అనుబంధము 1) ఇందలి యోగములు వైద్యులుపయోగించు నపుడు, అందలి ద్రవ్యములను వాని భాగములను జాగ్రత్తగా విచారించి చూచి రోగులపై బ్రయోగింపదగు నని నా మనవి. ఏలనన నీ యోగములను మొదట సమకూర్చిన వైద్యవరుఁ డనుభవజ్ఞుఁడే యైనను వానిని తిరిగి తిరిగి ప్రతులు వ్రాయునప్పు డనేక స్ఖాలిత్యము లేర్పడి యుండ వచ్చును. గ్రంథ సంపాదకు లెంత జాగ్రత్తగా జూడ బ్రయత్నించినను గ్రంథ నిర్మాత హృదయమును గుర్తించుట కష్టసాధ్యమైన విషయమని విజ్ఞులెఱిఁగినదే.

అందును శాస్త్రోభయములందు దగినంత ప్రావీణ్యత లేని నాబోటి వారలకు నిట్టి యపూర్వ గ్రంథ పరిష్కరణము సుకరము కాదు. కావున గ్రంథమందలి దోషములను విజ్ఞులెఱింగినచో, వానిని నాకు దెల్పిన వారికి కృతజ్ఞత దెలియబరచి మరుముద్రణమున సవరించెదను.

ఈ గ్రంథ పరిశీలన సందర్భమున నాకు నత్యంత సహాయ మొనరించిన డాక్టరు. డి. రాజగోపాలరావునకును గ్రంథముద్రణమున శ్రమకోర్చి యుత్సాహముతో ప్రూఫులను దిద్దియిచ్చిన శ్రీ పండిత యస్. యస్. సుందరేశ్వరరావుగారికి, లైబ్రరీ పండితులు శ్రీ టి. యల్. నరసింహరావు బి. యస్‌సి. గారికిని నా కృతజ్ఞతను దెలియ బరచుచున్నాను.

వికృతి మాఘ శివరాత్రి
174 పూనమల్లి హై రోడ్డు,
వేపేరి మద్రాసు.

ములుగు విశ్వేశ్వరశాస్త్రి

అనుభవవైద్యము

ఔషధయోగములు

—: శీతలాస్తోత్రము :—

శీతలారుద్రాపరమేశ్వరీమహామంత్రస్య వామదేవఋషిః అనుష్టుప్ఛందః శీతలారుద్రాపరమేశ్వరీదేవతా. ఈం(హ్రీం)బీజం. స్వాహాశక్తిః. శీతలాదేవీప్రసాదసిద్ధ్యర్థేజపేవినియోగః. శీతలేశీతికావతి అంగుష్ఠాభ్యాం నమఃహ్లాదుఃహ్లాదుకావతి(?)అంగుష్ఠాభ్యాంనమఃమండూకాన్యానుసంగమయ అనామికాభ్యాంనమః శీతలే శీతికావతిహ్లాదుకెహ్లాదుకావతి కనిష్ఠికాభ్యాం నమః. మండూకాన్యానుసంగమయ ఇమంస్వగ్నింశమయ కరతలకరపృష్ఠాభ్యాంనమః. ఇత్యేవం అంగన్యాసః. ధ్యానమ్.

శ్లో. నమామి శీతలాం దేవీం
రాసభస్థాం దిగంబరామ్ ।
మార్జనీ కలశోపేతాం
శూర్పాలంకృత మస్తకామ్ ॥ 1

శ్లో. నమామి శీతలాదేవీం
సర్వరోగభయాపహామ్ ।
యామాసాద్య నివృత్త్యే తామ్[1]
విస్ఫోటకభయం మహాత్ ॥ 2

మూలమంత్రః :- ఈం హ్రీం శీతలే శీతలే సర్వస్ఫోటకం నాశయ, నాశయ సదాఘం శమయశమయ తంతుంభేదయభేదయ శీతలేహుంపట్ స్వాహా. స్తోత్రం: స్కంధ ఉవాచ.

శ్లో. భగవాన్ దేవదేవేశ శీతలం చ స్థలం శుభమ్ ।
వక్తుమర్హాస్యశేషేణ విస్ఫోటకభయాపహామ్ ॥ 3

1. నివర్తత.

ఈశ్వర ఉవాచ

శ్లో. నమామి శీతళాం దేవీం రాసభస్థాం దిగంబరాం ।
మార్జనీకలశోపేతాం శూర్పాలంకృతమస్తకామ్ ॥ 4
నమామి శీతళాం దేవీం సర్వరోగభయాపహామ్ ।
యామాసాధ్యనివర్తేత విస్ఫోటకభయం మహత్ ॥ 5

శ్లో. శీతళే శీతళే చేతి యో బ్రూయాద్దాహపీడితః ।
విస్ఫోటకభయాద్దాహః క్షిప్రం తస్యప్రణశ్యతి ॥ 6
యస్త్వాముదకమధ్యే తు ధ్యాత్వా పూజయతేనరః ।
విస్ఫోటకభయం ఘోరం (భయంమహత్) గృహేతస్య నజాయతే॥ 7
శీతళాజ్వరదగ్ధస్య పూతిగంధహతస్య చ ।
ప్రకోపః చక్షుషఃపుంసస్త్వామాహుర్జీవనౌషధమ్ ॥ 8
కర్ణమూలే తు కక్షేషు ఊరుమూలే తు సంభవాన్ ।
జానుసంధిభవాంశ్చైవ స్ఫోటాన్ బాహుసంస్థితాన్[1] ॥ 9
తంతూజలసమాయుక్తాన్ శీతలేస్ఫోటకాన్హన ।
శీతళే తనుజాన్ రోగాన్ నృణాం హన సుదుస్త్యజాన్ ॥ 10
స్ఫోటకైర్జీర్ణగాత్రాణాం దాహజ్వలితదేహినాం ।
స్ఫోటకైర్మాల భిత్తైశ్చ తంతూభవ్యాప్తగోత్రి(?)ణామ్ ॥ 11
ప్రాణిసంబంధ వచసాం త్వమేకావ్యతరూపిణీ[2] ।
గళగండభవారోగాః నృణామన్యే చ దారుణాః ॥ 12
తథైవ ధ్యానయోగేన శీతళే యాంతి సంక్షయమ్ ।
నమంత్రం నౌషధం కించిత్పాపరోగస్య విద్యతే ॥ 13
త్వమేకా శరణా తేషాం నాన్యాం పశ్యామి దేవతామ్ ।
మృణాళ తంతు సదృశీం నాభిహృన్మధ్య సంస్థితామ్ ॥ 14
యస్త్వాం సంచింతయేద్దేవి! తస్య మృత్యుర్నజాయతే ।
అంతకేన వినిర్దిష్టా ఉపాయా అపి కోటిశః ॥ 15

---

1. సముద్ధితాన్. 2. త్వమీశామృతరూపిణీ.

నిష్ఫలాస్తే జగన్మాతఃతుష్టాయాం త్వయి శీతలే।
తార్క్ష్యపక్షిహితాత్రస్తాః పలాయంతే మహావిషాః॥ 16

తదా తే స్తుతిమాత్రేణ శీతలే స్ఫోటకామయాః।
శీతలే శీతలే దేహి స్వాస్థ్యం దాహం తు నాశయ॥ 17

స్ఫోటకాంశ్చాపితంతూంశ్చ భేదయ భేదయాశు మే।
యే కేచిత్స్ఫోటకారోగాః బాహ్యాభ్యంతర వారిజాః॥ 18

శీతజ్వరాత్సన్నిపాతాత్ సంభవాన్ సర్వతస్ఫుటాన్।
త్వన్నామోచ్చారమాత్రేణ వినాశయ వినాశయ॥ 19

మమ చాపి పరస్యాపి సర్వాన్విస్ఫోటకాన్ హన।
త్వత్పాదశరణం యాతు త్వన్నామస్తుతికర్తృణామ్[1]॥ 20

త్వద్ధ్యాన మనసాం చ దాహం[2] విస్ఫోటకాన్ హన।
స్తుతిస్తోత్రం[3] శీతలాయాః సర్వలోకభయాపహమ్॥ 21

పఠితవ్యం సదా తేన శ్రద్ధా భక్త్యన్వితేన చ।
ప్రసన్నాయాం తు తే సర్వే నశ్యంతి స్ఫోటకాదికాః॥ 22

భవంతి భూత[4]వేతస్య సత్యం సత్యం వదామ్యహం।
ఘంటాకర్ణమహాప్రాజ్ఞ సర్వోపద్రవనాశక॥ 23

స్ఫోటకానాం రుజం ప్రాశ్య రక్ష రక్ష చ మాం సదా।
హత హన హుం ఫట్ శ్రీ ప్రం ఫట్ ఉచ్చాటయోచ్చాటయ।
[ఇతిస్కాందేశీతలాస్తోత్రం సంపూర్ణమ్॥] 24

.. ..।
ప్రతిశ్యాయం హంతి ప్రబలజలదోషం శమయతి॥ 25

ప్రజాతం హృద్రోగం ప్రశమయతి జాడ్యం చహరతి।
వికాసం వక్త్రాభ్యాం విరచయతి కిం కింన కురుతే॥ 26

కదా...గ్రరలతమృదుధూమచదరజః।
.... 27

1. కర్త్రిణాం 2. ద్రాక్ 3. ఇతిస్తోత్రం 4. భీతస్య

స న్ని పా త ని దా న ము

—: సన్నిపాత జ్వరము :—

శ్లో. అతః పరం ప్రవక్ష్యామి సన్నిపాతజ్వరక్రమమ్ ।
కంఠే లలాటే హృదయే స్వేదస్తంద్రా మతిభ్రమః ॥ 28

అంగదాహా శ్శిరోరుక్చ దాహః సర్వాంగనేత్రయోః ।
నేత్రే శోణితపీతే చ మూర్ఛా భ్రాంతి ప్రలాపకే॥ 29

హృచ్ఛూలం గుంథనం హిక్కా శాస శ్వాసం చ హర్షణం ।
సన్నిపాతజ్వరో ఘోరః నిశ్చితో వైద్యపారగైః ॥ 30

—: త్రయోదశ సన్నిపాతాదిపేర్లు :—

శ్లో. సంధికం చాంతకం చైవ రుగ్దాహశ్చి త్తవిభ్రమః ।
శీతగాత్రం తాంద్రికం చ కంఠకుబ్జం చ కర్ణికమ్. ॥ 31

భుగ్న నేత్రశ్చ రక్తష్ఠీః ప్రలాపో జిహ్వక స్తథా ।
అభిన్యాసశ్చ తే ప్రోక్తాస్సన్నిపాతాస్త్రయోదశ ॥ 32

టీ. తాంద్రికం అంతకం రుగ్దాహం చిత్తవిభ్రమం శీతాంగం తాంద్రికం కంఠకుబ్జం కర్ణికం భుగ్ననేత్రం రక్తష్ఠీవి ప్రలాపం జిహ్వకం అభిన్యాసం యివి ౧3 విధాల సన్నిపాతాలపేర్లు.

—: సంధికము :—

శ్లో. స్వరూపం పూర్వవచ్ఛూలం శోషో వాతం చ వేదనా ।
కఫ స్తంద్రాతితాపం చ సంధికం సన్నిపాతకమ్ ॥ 33

టీ. శరీరము మార్పులేకయుండుట, వాడలునొచ్చుట వాపుకలుగుట గొంతులోగురగుర, తంద్రకలుగుట తాపముకలుగుట యిదిసంధిక మని యెతిగేది.

—: అంతకము :—

శ్లో. దాహోమోహా శిరఃకంపో హిక్కా–శ్వాసోఽంగకంపనమ్ ।
ప్రలాపశ్చ......అంతకం సన్ని పాతకమ్ ॥ 84

టీ. దాహం భ్రమ శరీరం తల వణకు నొప్పికలుగుట దగ్గుకలుగుట తంద్ర కలుగుట యిది అంతకమని యెఱిగేది.

:—రుగ్దాహసన్ని :—

శ్లో. రుగ్దాహసన్ని..............
.... 85

టీ. కల్లలాడుట తాపంకలుగుట మోహంకలుగుట నొచ్చుట భ్రమకలుగుట దాహంకలుగుట జాడ్యమైయుండుట చమటకలుగుట నుదురు నొచ్చుట కుత్తికనొచ్చుట యిది రుగ్దాహమని యెఱిగేది.

—: చిత్తవిభ్రమసన్ని :—

శరీరంనొచ్చుట వాతపైత్యాలుప్రకోపించుట భ్రమ ఆడుట పాడుట అధికముగ మాటలాడుట.

—: శీతాంగసన్ని: —

జ్వరం ముఖంశ్వేతమైయుండుట దగ్గు, ఉబ్బసం ఎక్కిళ్లు శరీరం సంధులునొచ్చుట తాపంకలుగుట మూర్ఛకలుగుట భేదులుకలుగుట శరీరంవణుకుట యిదిశీతాంగమని యెఱిగేది.

—: తాంద్రికము :—

కల్లలాడుట తంద్ర నాలికనలుపు ముండ్లుగానుండుట తాపం పాకముకలుగుట దగ్గు ఆయాసము...... కన్నులు పెద్దవై యుండుట జ్వరం తీవ్రమైవుండుట యిదితాంద్రికమని తెలిసేది.

—: కంఠకుబ్జసన్ని :—

భ్రమ దాహం తలవినుదుట మెడ వ్రేలబడివుండుట దబ్బరమాటలు మూర్ఛకలుగుట దగ్గు శరీరంనొచ్చుట :- యిదికంఠకుబ్జకము.

—: కర్ణికము :—

కల్లలాడుట నాలుకపగులుట దగ్గు వణకుట చెవులకణికలువాచుట:- యిదికర్ణికము.

—: భుగ్న నేత్రము :—

కండ్లుపల్లమాట నీళ్లుగారుట చూపులేకయుండుట కల్లలాడుట భ్రమ వణకుట యిదిభుగ్న నేత్రము.

—: ర క్తష్ఠీవిసన్ని :—

పెదిమలుయెఱ్ఱగానుండుట నెత్తురుగారుట జ్వరంకలుగుట దప్పి మోహం మూర్ఛ కలుగుట ఎక్కిళ్లు అతిసారంకలుగుట భ్రమ దగ్గు కలుగుట నాలికకదలుట వణకుట నాలికనల్లనై యుండుట ముండ్లుకలుగుట యివిర క్తష్ఠీవిసన్ని పాతలక్షణములు.

—: ప్రలాపసన్ని :—

శరీరంవణుకుట భ్రమ దగ్గు ఎక్కిళ్లు దాహం శరీరంనొప్పి ఊరిక లేచుట జ్వరంతీవ్రమైయుండుట యిదిప్రలాపసన్ని.

—: జిహ్వాకసన్ని :—

ఊపిరి వేగమైయుండుట తాపం దగ్గు నాలుకవ్రణమైయుండుట ముండ్లుకలిగినల్లగానుండుట మాటలేకయుండుట చెవుడు యిది జిహ్వాక సన్ని పాత మనియెఱిగేది.

—: అభిన్యాసము :—

వాతపైత్యశ్లేష్మాలు మూడునుకూడివుండుట ముఖంనునువుగారుట నిద్రాధిక్యం కలుగుట శరీరంనొప్పికలుగుట తాపం సత్వంలేకవుండుట దప్పి చమట యిది అభిన్యాసము.

శ్లో. సంధికస్తాంద్రికశ్చైవ ప్రలాపశ్చిత్త విభ్రమః ।
జిహ్వాకం కర్ణి కశ్చైవ మట్సాధ్యాఃస్యుః ప్రకీర్తితా ॥ 86

—: అసాధ్యాలు :—

రుగ్దాహం అంతకం భగ్న నేత్రం కంఠకుబ్జం శీతాగాత్రం అభిన్యాసం :- యివి అసాధ్యములు

—: దినప్రమాణం :—

శ్లో. తాంద్రికే సప్తదివసం హ్యంతకే దశవాసరమ్ ।
రుగ్దాహే వింశతిదిన మేకవింశతి విభ్రమే ॥ 87

టీ. తాంద్రికం ది 7, అంతకం ౧౦, రుగ్దాహం ౨౦, చిత్తవిభ్రమం ౨౧, శీతాంగం ౧౫, తాంద్రికం ౨౫, కంఠకుబ్జం ౧౩, కర్ణికం నెల ౧౩, భగ్ననేత్రం ౮, రక్తష్ఠీవి ౧౦, ప్రలాపం ౧౪, జిహ్వకం ౧౬ అభిన్యాసం ౧౫, యివిసన్నిపాతదినప్రమాణము.

—: సప్తవిధదోషాలు :—

శ్లో. అథ సప్తవిధాన్ దోషాన్ ప్రవక్ష్యే శాస్త్రనిశ్చయమ్[1] ।
తరుణ జ్వరమధ్యేతు జాయంతేఽపథ్యదోషతః ॥ 88

టీ. తరుణ జ్వరాలలో అపథ్యంశాయను సప్తవిధదోషాలు కలుగును.

శ్లో. అమ్లస్నిగ్ధ గురుకటుకః కషాయ స్స్వాదుభోజనమ్ ।
జలపానేచ శైత్యేచ వనితా సంగమాద్రవాః ॥ 89
వ్యాయామచింతా శోకాచ్చ మహాదోషాభవంతి హి

టీ. పులుసు మొ॥ రుచులను అధికముగతినుటవల్లను, పరిమళద్రవ్యాలు, శీతలజలపానములు, స్త్రీసంగమము, కోపించుట, దూరంనడచుట దుఃఖము యీ అపథ్యాలను నవజ్వరంలో చేసినవానికి దోషగుణము పుట్టును.

1. శాస్త్రనిశ్చితాః

—: జ్వరము గలవారికి వర్జ్యములు :—

శ్లో. కుసుమం చందనం చంద్రః తాంబూలం రక్తవాసకమ్ ।
ఆజ్యం గుడంచ తిలజం సురభిద్రవ్యసేవనమ్ ॥ 40
తూలీశయ్యా నవం వస్త్రం వాయుభూయిష్ఠమందిరమ్ ।
నార్యాస్పర్శాదికంచైవ జ్వరితః పరివర్జయేత్ ॥ 41

టీ. పూలు, గంధం, కర్పూరం, తాంబూలం, యెఱ్ఱకోక నెయ్యి, బెల్లం. నూనె, కస్తూరి మొదలైన పరిమళ ద్రవ్యాలసేవన దూదిపరుపు క్రొత్త చీర గాలివచ్చేయిల్లు స్త్రీలనుచూచుట, యివి జ్వరితునకు వర్జ్యాలు.

—: అపథ్యదోషాలు :—

శ్లో. తంద్రా మూర్ఛా జ్వరో దాహః ప్రలాపో హృది వేదనా ।
అపథ్య దోషం విజ్ఞేయం జ్వరే విద్యావిశారదాః ॥ 42

టీ. తంద్రకలుగుట మూర్ఛ, భ్రమ, దప్పి, కల్లలాడుట, రొమ్మునొచ్చుట, యివి అపథ్య దోషములవలన కలిగినవని తెలిసికొనవలెను.

—: స్త్రీసంగమదోషం :—

శ్లో. తరుణజ్వరమధ్యే తు యువతీ సంగమేనచ ।
జాయతే దారుణో దోషో హ్యంగవైకల్య కందుతాః ॥ 43
వక్షోంతరే చ సంతాపః ప్రలాపస్తాపవిభ్రమా ।
పాదపాణితలే శైత్యం దోషః స్త్రీసంగమే సతి ॥ 44

టీ. తరుణజ్వరాల్లో స్త్రీసంగమంవల్ల దోషంపుట్టును, దానికిలక్షణములు శరీరంనొచ్చుట వణకుట రొమ్మునొచ్చుట మంటకలుగుట కల్లలాడుట లేచుట భ్రమకలుగుట కాళ్లుచేతులు చల్లగావుండుట.

—: విషమదోషము :—

శ్లో. జ్వరసంతాపదాహాశ్చ నాడ్యాఃకుటిలవేగతా ।
అంతర్దాహో మదో మూర్ఛా విషమం దోషలక్షణమ్ ॥ 45

టీ. జ్వరంకలుగుట, తాపదాహం జ్వరం నాడికుటిలవేగంగావుండుట, కడుపులోమంట చమటకలుగుట యివి విషమదోషమనియెతిగేది.

—: విషమశీతం :—

శ్లో. దినే ద్వి త్రి చతుర్వారం ముహుశ్శీతం ముహుర్జ్వరమ్ ।
దాహో మోహః శిరోరుక్చ జిహ్వాకంటకసంచితా ॥ 46
దోషోవిషమ శీతాఖ్యో జానీయాద్వైద్యపారగః ।

టీ. దినములలో మూడునాల్గుమాట్లు చలివచ్చుట, విడుచుట, దప్పి, శిరస్సునొచ్చుట, నాలికముండ్లుగావుండుట, యిదివిషమశీతదోషము.

—: రక్తజిహ్వాదోషము :—

శ్లో. జిహ్వాచ రక్తవర్ణాభా కంటకద్రవసంయుతా ।
జ్వరస్తృష్ణా విదాహంచ రక్తజిహ్వాఖ్య జేగదే ॥ 47

టీ. నాలుకయెఱ్ఱగానుండుట ముండ్లుగానుండుట, చమ్మకలుగుట, జ్వరంకలుగుట, దప్పి, దాహం, యిదిరక్తజిహ్వాకమని యెతిగేది.

—: పీతజిహ్వాకలక్షణము :—

శ్లో. జిహ్వా పీతా స్ఫోటకుష్కా కంటకద్రవసంయుతా ।
జ్వరభ్రమరుజో మూర్ఛా పీతజిహ్వాకలక్షణం ॥ 48

టీ. నాలుకనల్లనై పిడకవలె ముండ్లుగనుండుట, లేచుట భ్రమ మాటలాడుట ఉబ్బసము దప్పి యిదికృష్ణజిహ్వాకమనియెతిగేది.

—: సప్తవిధదోషప్రమాణం :—

శ్లో. ఏతేషాంసప్తదోషాణాంప్రమాణం చార్ధమాసకమ్।
అథవా సప్తదివసం విజ్ఞేయం శాస్త్రపారగైః ॥ 49

టీ. యీచెప్పిన యేడువిధాలదోషాలకు ప్రమాణ దినములు 15 లేదా 7

—: జ్వరాతిసారనిదానంవక్ష్యతే :—

శ్లో. గురు తీక్ష్ణోష్ణ సక్షార శైత్య ద్రవ్యాది భోజనమ్ ।
శోక వ్యాయామ రుక్షాది సేవనయావివా ॥ 50

జాయతేత్యతిసారం వై దారుణం దోషసంకరమ్ ।
ఫేనం చ శ్యామలమలం ... .శూలకమ్ ॥ 51
సర్వావయవశైథిల్యం .... ముహుర్ముహుః।
సకృద్భద్ధమలం శ్యావం వాతాతిసార లక్షణమ్ ॥ 52

టీ. గురుద్రవ్యాలు తీక్ష్ణద్రవ్యాలు ఉష్ణద్రవ్యాలు శీతద్రవ్య సేవన రూక్షు క్షారాౌషధాలసేవించుట వలనను అతిసారాలుపుట్టును. ఇందుకులక్షణాలు, నురుగుకట్టినల్లమలం విడుచును బొడ్డుకిందనొప్పుట వొడలునొచ్చుట కడుపుబ్బుట యిదివాతాతిసారమనియెఱిగేది.

—: పిత్తాతిసారము :—

శ్లో. సారుణోష్ణం ద్రవం ఫేనం పీతవర్ణ మలం సకృత్ ।
సకృదామంచ సంతాపం హృచ్ఛూలందాహముత్కటమ్ ॥
స్వేదం మూర్ఛా భ్రమ స్తృష్ణా పిత్తాతిసారలక్షణమ్. 53

టీ. మలంయెఱ్ఱగానుండుట వేడివుండుట నురుగుగానుండుట కడుపునొప్పి, అధికదప్పి, చమటకలుగుట మూర్ఛకలుగుట భ్రమపెదిమలుయెండుట యిదిపైత్యాతిసారమని యెఱిగేది.

—: శ్లేష్మాతిసారము :—

శ్లో. సకఫం ఫేనిలం శ్వేతం కాసశ్వాసమరోచకమ్ ।
బాధిర్యం కుక్షిశూలంచ శ్లేష్మాతీసారలక్షణమ్ ॥ 54

టీ. బంకపడుట, నురుగుగావెళ్లుట, తెల్లమలమునువిడుచుట, దగ్గుకలుగుట, ఓకరకలుగుట, చెవి వినరాకయుండుట, సన్నముగాకడుపునొచ్చుట, యిదిశ్లేష్మాతిసారమనియెఱిగేది.

—: జ్వరాతిసారము :—

శ్లో. జ్వరః సంతాపహృచ్ఛూల మరోచక విరేచనమ్ ।
ఆమంవా శోణితం వాపి జ్వరాతి సారలక్షణమ్ ॥

టీ. జ్వరం తాపం, కడుపునొప్పి, అరుచి భేదిఅవుట, బంక లేక నెత్తురు భేదితో అవుట, యిదిజ్వరాతిసారము.

—: దోషాతిసారము :—

శ్లో. అంతర్దాహం బహిశ్శీతం కరపాదంచ శీతలమ్ ।
ప్రలాప ఛ్ఛర్దిహిక్కాచ కాసశ్చాతి విరేచనమ్ ॥ 55
కంపశ్చభ్రమ హృల్లాస శ్వసనం జాగరం మదమ్ ।
సామర క్తం చ హృచ్ఛూలం దోషాతీసారలక్షణమ్ ॥ 56

టీ. లోనదాహంకలుగుట వెలుపలశీతలంకలుగుట కాళ్లుచేతులుచల్లనై యుండుట, కల్లలాడుట, వాంతి, ఎక్కిళ్లు, దగ్గు, భేదికలుగుట భ్రమ నుట ఆయాసంకలుగుట శ్వాసకలుగుట నిద్రలేకయుండుట మత్తు బంకపడుట ర క్తంపడుట యిదిదోషాతిసారమని యెఱిగేది.

— అసాధ్యాతిసారము :—

శ్లో. ఏరండతైలవర్ణంచ మాంసమాక్షికయో స్తథా ।
స్వరహీనంచ దుర్గంధ మసాధ్యమతిసారకమ్ ॥ 57

టీ. మలము ఆముదమువలెవెళ్లుట, మాంసంకుళ్లినట్లువెళ్లుట, స్వరంసన్నమైయుండుట మలంకంపుకొట్టుట :–యివిఅసాధ్యాతిసారలక్షణములు.

శ్లో. మిశ్రంచకృష్ణవర్ణంచ బహువర్ణంచ ర క్తకమ్ ।
దుర్గంధంమధువర్ణంచ హ్యసాధ్య మతిసారకమ్ ॥ 58

టీ. మలంమిశ్రమైవిడిచినను, తేనెవలెవెళ్లినను, చెడుకంపు గల అతిసారం అసాధ్యమని యెఱిగేది.

—: సాధ్యనిదానము :—

శ్లో. అథసాధ్యాని చిహ్నాని వక్ష్యేంతేభిషగుత్తమ! ।
ఇందీవరసమం నేత్రం ముఖం తారేశసన్నిభమ్ ॥ 59
సమధాతుగతిర్నాడీ స్వరం కోకిల సన్నిభమ్ ।
క్షుత్పిపాసా తథా మూర్ఛా కండూ రన్న ద్వేషోతనుర్లఘుః ॥ 60
.... 61
.... 62
..................జిహ్వా సద్రవా మృదు ।
యవాగూప్రాశనే స్వేదః కర్ణయోః శ్రవణంసమమ్ ॥ 63
గంధం. . . . . పాణిపాదతలోష్ణకమ్ ।
నఖానాం ఖరతా నేత్రే రక్తసంపూర్ణపూరితే ॥ 64
జ్ఞాత్వా సాధ్యాని చిహ్నాని చికిత్సాం కురుపండిత! ॥

టీ. రోగికన్నులు నల్లకలువలవలెనుండుట ముఖమునకు చంద్రకాంతికలు నాడిస్వస్థగతియైనడచుట మాటలుకోకిలవలెనుండుట తుమ్ముట ఆకలి కలుగుట తలతీట గొనుట వంటకంమీదయిచ్ఛకలుగుట శరీరంలఘు వైవుండుట పండ్లుమొగ్గలవలెనుండుట నాలుకమెత్తనై తడికలుగుట యీలక్షణాలుకలిగిన రోగాలుసాధ్యాలుగాయెంచేగేది.

—: అసాధ్యనిదానము :—

శ్లో. జ్వరస్తీక్ష్ణోథవా శీతం వ్యాథవాపి జ్వరోపివా ।
నేత్రాంతే రక్తరాహిత్యం పాణిపాద నఖేషు చ ॥ 65
నేత్రకాంతివిహీనం చ కర్ణయోఃసాగరధ్వనిః ।
స్వేదహీనో జ్వరశ్చైవ వ్యాధం.........॥ 66
ముఖేకాంతిర్నభవేన్నేత్రే భుగ్నే కృశేతథా ।
నాభిహృన్నాసికా పాదపాణి శైత్యం .... ॥ 67
ఊర్ధ్వశ్వాసం ధనుర్వాతం హిక్కా సర్వాంగ కంపనమ్ ।
శిరఃకంపముపస్మారం.........సమాగతః ॥ 68

గంధం సర్వం న జానాతి మలం కపిలవర్ణకమ్ ।
శిథిలం చపలం చైవ నాడీ కుటిలసూక్ష్మగా ॥ 69

అదా పిత్తగతిర్నాడీ తతో వాతగతిర్భవేత్ ।
తతో శ్లేష్మగతిర్నాడీ చక్రవచ్చ ముహుర్ముహుః ॥ 70

మందనాడీ భవేద్యస్య హ్యాసాధ్యం భవతిధ్రువమ్ ।
స రోగీ నరకం యాతి విజ్ఞేయం వైద్యపారగైః ॥ 71

సాధ్యాసాధ్యవిధిం జ్ఞాత్వా పశ్చాత్కుర్యాచ్చికిత్సితమ్.

టీ. జ్వరం తీక్ష్ణమై యుండుట లేదా శరీరం శీతలమై యుండుట లేదా జ్వరం కుటిలమైయుండుట నాడి అతిసూక్ష్మమై నడచుట కనుగొలుకులు నెత్తురులేకవుండుట అరకాళ్లు, అరచేతులు, గోళ్లు నెత్తురు లేకవుండుట చెవులకుసముద్రధ్వని వలెవినవచ్చుట చెమటలేకవుండుట (అరనిముష మున చెమట) కాంతిలేకుండుట కన్నులుపగలుట లేదా కొంచెమై వుండుట బొడ్డు, కాళ్లు, చేతులు చల్లనై వుండుట ఎగవూపిరి కలు గుట తీపులుపుట్టుట ఎక్కిళ్లు కంపం (వణకుట) కంఠంలో శ్లేష్మం మలం కపిలవర్ణం నాడి అతిసూక్ష్మమైయుండుట మొదట శైత్యం తోడన వాతనాడి దానివనక శ్లేష్మనాడికలుగుట యీలక్షణాలు కలరోగం అసాధ్యము.

—: జ్వరదినప్రమాణము :—

శ్లో. అతఃపరం ప్రవక్ష్యామి జ్వరవార ప్రమాణకమ్ ।
సప్తరాత్రం వాతికంచ షడ్రాత్రం చాథపైత్యకమ్ ॥ 72

నవరాత్రంకఫాచ్చైవద్వంద్వజం దశరాత్రకం ।
జ్వరపాకంభవేద్యస్య తతఊర్ధ్వం జ్వరంహరేత్ ॥ 73

—: యవాగులక్షణము :—

శ్లో. వాతికేచాపరాహ్నేచ పూర్వాహ్నేచాథపైత్తికే।
శ్లైష్మికేచాథ మధ్యాహ్నేయవాగూ పానమాచరేత్॥ 74

—: లంఘనక్రమము :—

శ్లో. లంఘనం త్రివిధం ప్రోక్తం వాతపిత్తకఫేషుచ ।
లంఘనం తూపవాసస్యా ల్లంఘనం లఘుభోజనం ॥ 75

లంఘనం చోష్ణపానీయం లంఘనం పరమౌషధమ్ ।
వాతశ్చపిత్తమాయాతి పిత్తశ్చాపికఫాలయమ్ ॥ 76

కఫశ్చ కంఠమాయాతి కంఠశ్చాపి యమాలయమ్ ।
.... ॥ 77

అభ్యంగం? పైత్యనాశాయ వాతనాశాయ మర్దనం ।
వ్యాయామః కఫనాశాయ సదాత్రివిధమాచరేత్ ॥ 78

—: ఇందుగలకొన్ని ఔషధములు :—

వాతజ్వరకషాయం, పిత్తజ్వరకషాయం, శ్లేష్మజ్వర. ద్వంద్వజ్వర సన్నిపాతజ్వర, ఉదరజ్వర, ఆమజ్వరకషాయము, అశ్వగంధాబలాలాక్షాది తైలం,మహామాస్తిక్షిణ్ణితైలము భృంగామలకతైలం,అమృతామలకతైలం మహామాస్తిక్షాణ్ణాబలాలాక్షాదితైలం, చందనాదితైలం, ఉశీరాదితైలం. ఉశీరాశ్వగంధబలాలాక్షాదితైలం, మహాకుమారీ భృంగామలకతైలం, అమృతామలకతైలం, మహాచందనాదితైలం. అశ్వగంధాబలాలాక్షాది తైలం. జలపీనసతైలం, (పీనసరోగాలపేళ్లు,) విషముష్టితైలం, బహు మూత్రానకు, విషానకు, చాతుర్థికం తగ్గెందుకు, శంఖద్రావకం. అతి సారాలకు, అండవాపులకు, గ్రంధిరోగాలకు పొగవేసేక్రమం పరిణామ శూలకు, కరప్పాణికి కామలకు జీరకాదిలేహ్యం. మేహావాయువులు, గ్రంధి పార్శ్వతలనొప్పి, స్వరభంగస్య, పునర్నవాదిచూర్ణము నాగరాదిచూర్ణం సముద్రలవణాదిచూర్ణం పంచకోలాదిచూర్ణం మదనకామేశ్వరం తాళీశ చూర్ణం అశ్వగంధాదిచూర్ణ మహాద్రాక్షాదిచూర్ణంఏలాదిచూర్ణం బృహ దగ్నిచూర్ణం తాళీశవటకం మూత్రానకుగణఅముదము కరప్పాణికివిప్పూతి తలనొప్పి హేమరోగం. మూత్రకృచ్ఛ్రకషాయం. కామలాలకు మేహాలకు. పీనసనస్యం ప్రతాపమార్తాండం తాపజ్వరం స్వచ్ఛందభైరవంచందనాది

చూర్ణం శరపుంఖబిల్వాదిలేహ్యం వాశారిలేహ్యం క్షుద్రాదిలేహ్యం లఘుచించాదిలేహ్యం మహాచించాదిలేహ్యం దాక్షాది లేహ్యం చించాదిలేహ్యం కూశ్మాండకలేహ్యం ఫలసారరసాయనం చూతఫలరసాయనం వజ్రవల్లభరసాయనం అభ్రకరసాయనం భల్లాతకీరసాయనం కూశ్మాండరసాయనం ఆమజ్వరం జ్వరాతిసారానికి రక్తాతిసారానికి గర్భిణీజ్వరాలకు మేహజ్వరాలు తాప జ్వరాలు వత్సకాది, ఛర్ది, పాషాణదోషం అపామార్గఘృతం కదళీకందఘృతం తిక్తాదిఘృతం అమృతశర్కర కంటిమాత్ర గ్రంథిరోగాలచికిత్స పూతీకాదితైలం గరుడాంజనతైలం బహుమూత్రం గుల్మానకు, రసం దిగేందుకు నేత్రవ్యాధికి వీర్యవృద్ధికి ఆసనరక్తాలకు రక్తప్రమేహానకు తెల్లప్రమేహానకు గుల్మం చింతామణిమాత్ర రసభూపతిమాత్ర చంద్రోదయం జీర్ణప్రకరణం కస్తూరిపరీక్ష మూత్రాఘాతచికిత్స చందనాదితైలం మహాచందనాదితైలం మహాలశునాద్యేరండతైలం తిక్తకోశాతకీతైలం మహాకళ్యాణఘృతం జంబూవల్కలఘృతం పునర్నవాదిఘృతం గ్రహణికి శుంఠ్యాదిఘృతం అశ్వగంధాదిఘృతం జంబువల్కలఘృతం త్రిఫలాది ఘృతం పాండురోగచికిత్స భావనాహరీతకీ మహాపూతీకాదితైలం శిగ్రుపుష్పరసాయనం అశ్వగంధాదిఘృతము.

— వాతజ్వర కషాయము :—

శ్లో. ఉరుబూక స్థిరా శుంఠీ తర్కారీ హంసపాదికా।
క్వాథో వాతజ్వరం హంతి రామేషురివరావణమ్ ॥ 79

టీ. ఆముదపువేళ్లు, నేలపొన్న, శొంఠి, తక్కలివేళ్లు, హంసపాదివేళ్లు, యీకషాయం వాతజ్వరమును మాన్పును.

శ్లో. జయంతీ త్రిఫలా కన్యా విష్ణుక్రాంతా చ నాగరమ్ ।
వాతజ్వరం నిహంత్యాశు క్వాథః పిప్పలిమిశ్రితః ॥ 80

టీ. సోమింద కరకకాయ బెరడు తానికాయ బెండు ఉశిరికపప్పు సుగంధిపాల విష్ణుక్రాంత, శొంఠి, వీని కషాయమున పిప్పలిచూర్ణమును జేర్చి యిచ్చిన వాతజ్వరములు శమించును.

—: పిత్తజ్వరకషాయము :—

శ్లో. అరణ్యాముద్గ జలద కేశాహ్వామృత నాగరమ్ ।
ద్విబలా జీరక క్వాథః పిబేత్పైత్య జ్వరాపహః ॥ 81

టీ. అడవిపెసర తుంగముస్తలు కురువేరు తిప్పతీగ శొంఠి చిన్నముత్తవ పులగము పెద్దముత్తవపులగము జీలకఱ్ఱ వీని కషాయము పిత్తజ్వరహరము.

శ్లో. గడూచ్యుశీరకం ముస్తా కుష్ఠం చందన నాగరమ్ ।
క్వాథః పిత్తజ్వరం హంతి గరుత్మానివ పన్నగాన్ । 82

టీ. తిప్పతీగ వట్టివేరు, తుంగముస్తెలు చంగల్వకోష్టు, చందనము, శొంఠి వీని కషాయము పిత్తజ్వరమును శమింపజేయును.

శ్లో. శతాహ్వ ధాన్యకం యష్టీ రాస్నా ముస్తా శతావరీ ।
ఐలేయం నాగరం క్వాథం కేశ్యం పిత్త జ్వరాపహమ్ । 83

టీ. శతకుప్ప, ధనియాలు అతిమధురము దుంపరాష్ట్రము తుంగముస్తెలు పిల్లిపీచర వేరు కూతురుబుడమ శొంఠి, వీనికషాయము పిత్తజ్వరహరము.

—: శ్లేష్మజ్వరకషాయం :—

శ్లో. కంటకారీ బాణపుంఖ వాసా ఝుంటీ చ నాగరమ్ ।
క్వాథః శ్లేష్మజ్వరం హంతి పిప్పలీమధుమిశ్రితః । 84

టీ వాకుడువేరు, వెంపలివేరు, అడ్డసరపు ఆకుయీనెలు. ములుగోరింట శొంఠివీని కషాయమున పిప్పలిచూర్ణము తేనె చేర్చి పుచ్చుకొనిన జ్వరము శమించును.

శ్లో. పటోలంత్రిఫలా కన్యా దార్వీ కటుకరోహిణీ ।
శుంఠీ ద్విబృహతీ వాసా క్వాథో శ్లేష్మ జ్వరాపహః । 85

టీ. చేదుపొట్ల కరక్కాయబెరడు తాడికాయబెరడు ఉశిరికపప్పు సుగంధి
పాల మానిపసుపు కటుకరోహిణి శొంఠి ములక వాకుడు అడ్డసరము
వీని కషాయము శ్లేష్మజ్వరమును శమింపజేయును.

శ్లో. నిదగ్ధికా భృంగరాజః కుండలీ కట్ఫలం వచా ।
నాగరం దీప్యక క్వాథః శ్లేష్మజ్వర వినాశనః ॥ 86

టీ. వాకుడువేరు, గుంటగలగర తెల్లఉప్పి కాయఫలం వస శొంఠి వాము
వీని కషాయము శ్లేష్మజ్వరమును శమింపచేయును.

— వాతపిత్తజ్వర హర కషాయము :—

శ్లో. గడూచీ వర్థమానంచ జయంతీ జలద స్థిరా ।
పద్మకం నాగర క్వాథః వాతపిత్తజ్వరాపహః ॥ 87

టీ. తిప్పతీగె అడవియాముదం సోమింద తుంగముస్తలు కోలపొన్న తామ
రదుంపలు శొంఠి వీని కషాయం తీసికొనిన వాతపిత్తజ్వరం మానును.

—: వాతశ్లేష్మజ్వరములకు కషాయము :—

శ్లో. ఫటోల త్రిఫలా తిక్తా గుడూచీ నింబ నాగరమ్ ।
క్వాథో మధుయుతో యోజ్యః వాతశ్లేష్మజరాపహః ॥ 88

టీ. చేదుపొట్ల కరక తాడికాయలు ఉశిరికపప్పు కటుకరోహిణి తిప్పతీగె
నేలవేము శొంఠి తేనె వీనిని కూర్చి పుచ్చుకొనిన వాతశ్లేష్మజ్వరం
మానును.

—: పిత్తశ్లేష్మజ్వరములకు కషాయము ·—

శ్లో. ఉశీరం ధాన్యకం * వ్యాఘ్రీ కాకజంఘా దురాలభా ।
త్రిఫలా నాగర క్వాథః పిత్తశ్లేష్మజ్వరాపహః ॥ 89

టీ. వట్టివెరు ధనియాలు, వాకుడు, వెలఃసంధి, దూలగొండి వేళ్లు కర
కతానిఉశిరికలు శొంఠి వీనిని కషాయముపెట్టి పుచ్చుకొనిన పిత్త
శ్లేష్మజ్వరములుమానును.

— : ద్వంద్వజ్వరములకు కషాయము : —

శ్లో. గుడూచీ నాగరం ముస్తా భూనింబః శాకజంఘికా ।
బలా స్థిరాభయా క్వాథో ద్వంద్వజ్వరహరంభవేత్ ॥ 90

టీ. తిప్పతీగె శొంఠి తుంగముస్తలు నేలవేము వెలమసంధి చిట్టాముట్టివేరు కోలపొన్న వేరు, కరక్కాయ, వీనికషాయమువలన ద్వంద్వజ్వరములు మానును.

—: అజీర్ణ జ్వరహార కషాయము :—

శ్లో. త్రిఫలాచ త్రికటుకం గ్రంధికం దీప్యకం వచా ।
చిత్రకం కుండలీ క్వాథోऽజీర్ణ జ్వరవినాశనః ॥ 91

టీ. కరక్కాయ తాడికాయ ఉశిరికాయ వీనిపై బెరడు శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు మోడి వాము, వస, చిత్రమూలము, వుప్పివేళ్లు వీనికషాయము అజీర్ణ జ్వరములనుపోగొట్టును.

—: సర్వజ్వరహార కషాయం :—

శ్లో. త్రికటు త్రిఫలా ముస్తా ద్విస్థిరా కటుకరోహిణీ ।
ధ్వాంతజంఘా శృంగిబేర క్వాథో సర్వజ్వరాపహః ॥ 92

టీ. శొంఠి, పిప్పలి, మిరియములు, కరకతాడియుశిరకలు, తుంగముస్తెలు కోలపొన్న, ముయ్యాకుపొన్న, కటుకరోహిణి, వెలమసంధి, శొంఠి వీనికషాయము సర్వజ్వరహరము.

శ్లో. బలా నింబసిరాశ్చైవ భూనింబా ద్విస్థిరామృతా ।
వ్యాఘ్రీ నాగర సంయుక్తః క్వాథః సర్వజ్వరాపహః ॥ 93

టీ. చిట్టాముట్టి, వేపయీనెలు నేలవేము కొలపొన్న ముయ్యాకుపొన్న తిప్పతీగె వాకుడు శొంఠి వీనికషాయము త్రిదోషజ్వరములను పోగొట్టును.

—: విషమజ్వరహర కషాయము :—

శ్లో. చిత్రకం లశునం పాఠా పటోలం నింబ పర్పటమ్ ।
చవికా నాగర క్వాథః విషమజ్వరనాశనః ॥ 94

టీ. చిత్రమూలం వెల్లుల్లి, చిరుబొద్ది, చేదుపొట్ల, వేము, పర్పాటకము, చవ్యము, శొంఠి వీనికషాయము విషమజ్వరములను శమించును

శ్లో. వరుణో వహ్ని శౌండిల్యో కుండలీ సింధువారకమ్ ।
ద్విస్థిరా నాగరం యుక్తం ద్విదోషజ్వరనాశనమ్ ॥ 95

టీ. తుంగముస్తలు చిత్రమూలం బిల్వవేరు వుప్పి, వావిలిచిగుళ్లు, కోలపొన్న ముయ్యాకుపొన్న శొంఠి వీనికషాయము ద్విదోషజ్వరములను బోకడచును.

శ్లో. పటోలం కుండలీ వ్యాఘ్రీ త్రిపర్ణీ హంసపాదికా ।
రవిమూలం వచా శుంఠీ క్వాథో దోషజ్వరాపహః ॥ 96

టీ. చేదుపొట్ల వుప్పి వాకుడు ముయ్యాకుపొన్న హంసపాది, జిల్లేడువేళ్లు, వస శొంఠి వీనికషాయము దోష జ్వరములను బోకడచును.

—: సన్నిపాతస్య :—

శ్లో. మహాబలాంకోలమూలం, గ్రంథికం చవ్య చిత్రకమ్ ।
సువహం కట్ఫల క్వాథం సన్నిపాతజ్వరాపహమ్ ॥ 97

టీ. పేరాముట్టి ఊడుగవేరు మోడి చవ్యము చిత్రమూలము దుంపరాష్ట్రిము, కాయఫలము వీనికషాయము సన్నిపాత జ్వరహరము

శ్లో. ద్విబలా ద్విస్థిరా బిల్వో బృహతీద్వయ నాగరమ్ ।
అష్టమూలమిదం క్వాథం సర్వదోష వినాశనమ్ ॥ 98

టీ. చిట్టాముట్టి, పేరాముట్టి, కోలపొన్న, ముయ్యాకుపొన్న మారేడువేరు, ములక, వాకుడు, శొంఠి వీనికషాయము సర్వజ్వరములను పోగొట్టును. దీనికి అష్టమూల కషాయమనిగూడ పేరు,

—: వాతజ్వరకషాయ కల్కములు :—

శ్లో. సవిమిశ్రితం విశ్వరసస్యకల్కం కోష్ణం ...... పిబేచ్చ కల్కమ్ ।
ఆమజ్వరం కోష్ఠగతం రసాదిధాతుస్థితం ...... హరేచ్చ ॥ 99

—: వాతజ్వరకషాయము :—

శ్లో. శమ్యాక నాకుల్యభయా ధృఢాణాం పునర్న......... ।
వోషాభయా చిత్ర కణామృతానాం (మత్కుఘ్న ?) 100
వాతజ్వరహృత్కషాయః ।

శ్లో. రాస్నారగ్వధ దేవదారు మధుకంద్రాక్షాకణా రేణుకా ।
త్రాయంతీ కలశీ పునర్నవ వచా మాంస్యశ్చచవ్యా భయం ॥ 101
కాశ్మర్యాను యసారణా ? మధులతా ధాన్యాకవాట్యాః శనైః ।
శోంఠ్యాచక్వథితం సితామధుయుతం వాతజ్వరఘ్నంపరమ్ ॥ 102

—: పిత్తజ్వర కషాయము :—

శ్లో. ఫలత్రయం నింబశలాకతిక్తా వత్సాదనీ శ్రీఫల పర్పటానామ్ ।
మార్జారగంధాబ్జ పటోలకానాం పిత్తజ్వరఘ్నస్సమధుః కషాయః 103

—: కఫజ్వర కషాయము :—

శ్లో. వ్యాఘ్రీ దురాలభాభార్గీ శొంఠీ, ఛిన్నరుహాంబుదైః ।
క్వాథః కఫజ్వరం హంతి పిప్పల్యాశ్చూర్ణ సంయుతః ॥ 104

శ్లో. వ్యాఘ్రీ కటుత్రయ భృగు దురాలభానాం కాసఘ్న కాక...
ధాతు శివాజటానామ్ ।
క్వాథో నిహంతి నితరాం కఫజజ్వరాంశ్చ
వాదుళ్య ? కేనమధునాచస హింగ్రయాచ ॥ 105

—: ద్వంద్వజ్వర కషాయం —

శ్లో. పటోల తిక్తా ఘన భార్గి విశ్వా సుధా లతా సాధితమాశు హన్యాత్ ।
నవజ్వరాన్ పిత్తసమీరసంభవాన్ సంసర్గజానప్యసురాన్ యథాసురాః ॥

—: కఫజ్వర కషాయము :—

శ్లో. నింబశలాక పటోల గుడూచీ తిక్త ఘన త్రిఫలా సమభాగమ్।
క్వాథమిదం మధునాచ మిశ్రం మారుతపిత్తి కఫజ్వరనుత్స్యాత్ ॥107

—: జీర్ణవిషమ జ్వరహర కషాయము :—

శ్లో. భార్‍జ్యబ్ద పర్పటక ధన్యయవాస విశ్వా
భూనింబ తిక్త కణ సింహ్యామృతా కషాయః।
తత, సంతతకం నిహన్యా
దన్యేద్యుకం సహతృతీయ చతుర్థకంచ॥ 108

—: ఆమజ్వర కషాయము :—

శ్లో. కిరాతతిక్తకా ముస్తా గుడూచీ విశ్వభేషజమ్।
పాఠోశీరం సదీప్యంచ పిబేద్వా జ్వరశాంతయే॥ 109

శ్లో. ద్రాక్షా ఖర్జూర శుంఠీ కణ మిశి మధునాశ్రీదళైలా లవంగం
శ్రీకంఠోశీర ... దోద్భవ జలదకాశ్మరీలోధ్రకుష్ఠే.........
... మధు సహితమిదం పాయయేదం భో...... ॥ 110

శ్లో. తృట్‍కాసశ్వాస దాహజ్వర మధుకరా? మూర్ధ్వకం రక్తపిత్తమ్।

శ్లో. పునర్నవా నింబ పటోల శొంఠీ క్షుద్రామృతాదార్వ్యభయా
కషాయః॥ 111
సర్వాంగశోఫోదర శూలకాసశ్వాసాన్వితం పాండుగదంనిహన్యాత్।

—: అశ్వగంధా బలాలాక్షాది తైలము :—

శ్లో. అశ్వగంధా బలా లాక్షాప్రస్థం ప్రస్థం పృథక్ పృథక్।
జలద్రోణే విపక్తవ్యం చతుర్భాగావశేషితమ్॥ 113
తైలం త్రిమానికం దద్యాద్దధి మస్తు చతుర్గుణమ్।
అశ్వగంధా బలా రాస్నా శాంతీ కుష్ఠాబ్ద చందనైః॥ 114

నిశా తిక్తా శతావహ్వ చ లాక్షా మూర్వా సమూలకైః।
సురదారు చ మంజిష్ఠా మధుకోశీర శారిబాః।
సమభాగాని సర్వాణికల్కీ కృత్యవిపాచయేత్॥ 115
సర్వజ్వరాణ హరత్యాశు శోఫఘ్నం పరిబృంహణమ్।
కాసశ్వాసహరంచైవ సర్వధాతు వివర్ధనమ్॥
ఏతదభ్యంజనేనాశు క్షయరోగం విముంచతి॥ 116

టీ. పెన్నేరుగడ్డ 16 పలములు, పుడకలక్క 16 పలములు, చిట్టముట్టివేళ్లు 16పలములు, రెండువేళ్లు వేసి 8తూములు (ఒకదోణముపైన2¼పానులు) నీళ్లుపోసి, నాల్గవవంతు మిగులునట్లుకాచి యందు తైలము 24 పలములు పెరుగు మీదినీళ్లు ఆరుప్రస్థములుపోసి ఈక్రిందిద్రవ్యములను కల్కముగ గ్రహించవలయును పెన్నేరుగడ్డలు, చిట్టాముట్టివేళ్లు, సన, రాష్ట్రిము, రేణుకలు, చంగల్వకోష్ఠు, తుంగముస్తలు, చందనము, పసుపు, కటుకరోహిణి, శతకుప్పి, పుడకలక్క, చాగ, జటామాంసి, తామరగడ్డ, దేవదారు, మంజిష్ట, అతిమధురము, వట్టివేళ్లు, సుగంధిపాల, ముల్లంగి, వీనిని ఒక్కొక్కపలము చొప్పున గ్రహించి కల్కముచేసి, అన్నికలిపి తైలపాక విధానమున కాచి తయారుచేయవలయును, దీనిని జ్వరములందు అభ్యంగనమున నుపయోగించదగును. ఇదిశోధ, కాస, శ్వాస, క్షయరోగహరము, ధాతువర్ధనము, బృంహణము.

—: భృంగామలక తైలము :—

శ్లో. భృంగరాజరసప్రస్థం ప్రస్థం ధాత్రీరసస్యచ।
తైలప్రస్థంచ తిలజం గోక్షీర ప్రస్థమేవచ॥ 117
చందనం మధుకం కుష్ఠం రాస్నా కటుకరోహిణీ।
ఉశీరం చ సమాంశాని ప్రత్యేకం కర్షమాత్రకమ్॥ 118
చూర్ణీకృత్య వినిక్షిప్యతత్ శనైర్మృద్వగ్నినా పచేత్।
భృంగామలక తైలేన హ్యభ్యంగం నస్యమేవచ!
శిరోవాతామయం హంతి నేత్రరోగహరం పరమ్॥ 119

బాధిర్యం కర్ణశూలంచ పీనసంచ శిరోగదం ।
శిరోభ్రమణకంపఘ్నం పైత్యరోగనివారణమ్ ॥ 120

టీ. గుంట గలజేరాకురసం [గుంటగలగర] ఒకప్రస్థము, ఉసిరికాయరసం, ఒకప్రస్థము వీనినికలయబోసి ,అందు నువ్వులనూనె ఒకప్రస్థము,పాలు ఒకప్రస్థము, శ్రీగంధం, అతిమధురం, చెంగల్వకోష్టం దుంపరాష్ట్ర, దుంపరాష్ట్రిము కటుకరోహిణి, వట్టివేళ్లు, యిది వగకు ఒకతులం చొప్పున నీటితోనూరి కల్కముచేసి అన్నిటినికలిపి చూర్ణముచేసి తైలముగకాచి ఉపయోగించిన శిరోవాతములు నేత్రరోగములు, చెవిపోటు, చెముడు,తలతిరుగడు కంపము, పిత్తరోగములు శమించును.

—: అమృతామలకతైలము :—

శ్లో. అమృతాయారసప్రస్థం ప్రస్థం కేతకి భృంగయోః ।
ప్రస్థే ధాత్రీ కుమార్యోశ్చ తైల ప్రస్థం విపాచయేత్ ॥
క్షీరప్రస్థ సమాయుక్తం కల్కంయష్టి త్రిజాతకైః ।
కుష్ఠ జాతీఫలం ద్రాక్షా శతాహ్వ చందనద్వయం । 121
మాలతీ వకుళోశీర వాలకం చాక్షబీజకం ।
ఏభిర్నిష్క ప్రమాణేన శనైర్మృ ద్వగ్నినా పచేత్ ॥ 122
అనేనాభ్యంగనం శ్రేష్ఠం శిరోభ్రమణకంపనే ।
శిరశ్శూలే చాక్షిశూలే అర్ది తేచాపతానకే । 123
శిరోవస్తిహితంవర్ణ్య మక్షిరోగే విశేషతః । 124

టీ. తిప్పతీగరసం వుశికికాయరసం కూతురుబుడమరసం గుంటగలగర ఆకురసం మొగలచెండ్లరసం కలబందరసంఅన్నిటినివగకు శేరుప్రకారం కూర్చి, యిందులో పాలు కుంచెడుకూర్చి ఒకశేరునూనెపోసి కల్కం, యాలకులు, అతిమధురం, లవంగపట్ట, పత్రి, కోష్ఠం, జాజిగాయ, ద్రాక్ష, సదాపవిత్తులు, శ్రీగంధం, చందనం, జాపత్రి, వట్టివేళ్లు కురువేళ్లు, తానికాయలోనిపప్పు వగకు అఃపలం ప్రకారం, కూర్చి

చూర్ణంచేసి పాలతోకలిపి, నూనెలోపోసి, పక్వంగా దించి అభ్యంగం చేయ యోగమందు చెప్పిన రోగాలుమానును.

—: మహాహస్తికర్ణి బలాలాక్షాదితైలము :—

శ్లో. హస్తికర్ణిసమూలాగ్ర మశ్వగంధా మహాబలా।
శతావరీ భద్రముస్తా కషాయం క్రమ పాచితమ్॥ 125

క్వాథంనిష్పీడ్య తన్మధ్యే లాక్షాతైలం సమంపయః।
యష్ట్యాహ్వ కటురోహిణ్యా రాస్నా చందనయోర్ద్వయోః॥ 126

మంజిష్ఠా నత తక్కోలా చాతుర్జాతముశీరకమ్।
సౌరాష్ట్రి సరళందారు కాంతీ దర్వీ సమాంశకమ్॥ 127

ఏతేషాం సూక్ష్మచూర్ణాని దధిమస్తు చతుర్గుణమ్।
గాంధారీ సహదేవ్యోశ్చ రసం తైలం సమాంశకమ్॥ 128

నిక్షిప్య తైలపాకే చ కుశలో భిషగుత్తమః
తైలంనిష్పీడితం యోగ్యమభ్యంగే దేహలేపనే॥ 129

జ్వరాద్విశుష్క దేహానాం చిరకాలవిశోషిణామ్।
ఏకాహికం ద్వ్యాహికం చ త్ర్యాహికంచ చతుర్దినమ్॥ 130

పక్షాంతజ్వరమాసాంతం వర్షాంతం కాంజజ్వరమ్।
హరేత్తత్సర్వవిషమ శీతకజ్వరనాశనమ్॥ 131

పుష్టించ క్షీణ ధాతూనాం వర్ధయేచ్చదినేదినే।
అచిరాత్పక్షమాత్రేణ పూర్వదేహ గుణో భవేత్॥ 132

హస్తికర్ణిమహాతైల మశ్విభ్యాం నిర్మితంపురా। 133

టీ. బలరాకాశిసమూలం నూరుపలాలు, పెన్నేరుగడ్డ ఏబదిపలాలు, చల్లగడ్డ పదిపలాలు, తుంగగడ్డ అయిదుపలాలు, తూమునీళ్లుపోసి, తూము లక్కరసం, తూముపాలు, పాడికల్కం, అతిమధురం. కటుకరోహిణి రాస్న, చందనచెక్క, శ్రీగంధం మానిపసుపు, నతం కచోరాలు, లవం

గవట్ట, ఆకుపత్రి, యేలం, నాగ కేసరం, వట్టివేరు కురువేరు, పీనినిసమం గాకూర్చి, పెరుగుమీఁదినీళ్లు, వాకుడు ? స్వరసం, సహదేవి రసం, తైలానికిసమం, యిదికూర్చి పక్వంగాదించుకొని అభ్యంగం చేసిన రోగమందు చెప్పినరోగాలు మానును.

—— చందనాదితైలము :——

శ్లో. చందనం ఖండశః కృత్వాజలద్రోణే విపాచయేత్ ।
చతుర్భాగావశేషంతు కషాయమవతారయేత్ ॥ 134

కషాయస్య చతుర్థాంశం తైలం క్షీరసమంగుణమ్ ।
చందనం సరళం మాంసీ కుష్ఠం ధాత్రీకుచందనమ్ ॥ 135

హరిద్రా మధుకం ద్రాక్షా . . . తక్కోల జంతుజిత్ ।
వుశీరం చోత్పలం చోరం చాతుర్జాతక కుంకుమమ్ ॥ 136

హ్రీబేరం మధుకం ముస్తా వకుళం చంపకం శశీ ।
ధాన్యకం ధాతకీవుష్పం కస్తూర్యా సమచూర్ణితమ్ ॥ 137

పృథక్ కర్షాంశకం యోజ్యం సుపక్వమవతారయేత్ ।
తైలమభ్యంజనం శ్రేష్ఠం తాపజ్వరనివారణమ్ ॥ 138

. . . .

మునిమార్కవ మత్స్యాక్షీ బ్రాహ్మీజంబూప్రసారిణీ ।
జలేయా సహదేవీచ మేఘనాదకుమారికా ॥
ధాత్రీలకుచనారంగా జంబీరం బీజపూరకమ్ । 139

ఆస్యశోషాఙ్గతాపంచ కరపాదాక్షిదాహనుత్ ॥ 140

అశీతివాతరోగాంశ్చ చత్వారింశతి పైత్యజాన్ ।
ఉన్మాదే పసితి ప్రసృతాం భ్రాంతిం శిరోభ్రమణ కంపనమ్ ॥ 141

అక్షిరోగా నశేషాంశ్చ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ।
చందనాద్యం మహాతైలం చరకాచార్యపూజితమ్ ॥ 142

టీ. ఆకులక్క, శ్రీగంధపుచెక్క యిన్నూఁదుపలాలు చీవుకుని బానలో వేసి యెనిమిదితూముల నీళ్లుపోసి తూమెడుగా దించుకొని, తూమెడు

నూనెపోసి, పాలు తూమెడుపోసి, కల్కద్రవ్యా ; శ్రీగంధం, సరళదేవ
దారు, జటామాంసి, కుష్ఠం, ఉశిరికపప్పు, రక్తచందనం, పసుపు,
అతిమధురం, ద్రాక్ష, మానిపసువు, తక్కోలం, లవంగపట్ట, ఆకు
పత్రి, యేలకులు, నాగకేసరం, వట్టివేళ్లు, కలువగడ్డలు, కచ్చూ
రాలు, కుంకుమపువ్వు, కురువేరు, మధుకం, తుంగముస్తలు,
పొగడపూవు, సంపెంగపూవు, ధనియాలు, బిల్వము,
. . ., తాళిశపత్రి, లవంగాలు, గాళవిత్తులు, నతం, వగకు
పలం ౧ కూర్చి చూర్ణం తైలములో కలిపి పక్వంగాదించుకొని,
కుంకుమపువ్వు, గోరోజనం కస్తూరి, వగకు ½ తులం ప్రకారంవేసేది.
అందు మల్లెపూలు, సన్నజాజిపూలు వేసి వాసెన కట్టేది. ఇందున తాప
జ్వరం ఆస్యపాకం మరియు ఆయా యోగమందుచెప్పిన రోగములు
మానును.

—: క్షయానికి ఉశీరాదితైలము :—

శ్లో. ఉశీరం చామృతం ముస్తా శారిబామలకం తథా ।
చందనం వారి వకుళం కుసుమంచ ఘటాంభసి ॥ 143

పచేత్పాదావశేషంతు కల్కమాత్రం ప్రదాపయేత్ ।
త్రిసుగంధం చ హ్రీబేరం శారిబా కుష్ఠ చందనమ్ ॥ 144

కుంకుమం చ జటామాంసీ తగరం పుష్పత్పలమ్ కందమాత్పలమ్ ।
జాతీఫలంచ తక్కోలం చోచ ? ముస్తాగరుస్తథా ॥ 145

విదారి కటురోహిణ్యా వుశీరం నాగకేసరమ్ ।
త్రిఫలాచ హారిద్రాచ బిస కంకుష్టకం తథా ॥ 146

శశి చంపక మంజిష్ఠా గిరి, వారి సమన్వితమ్ ।
ఏతత్సర్వం సమాలోడ్య తైలప్రస్థం ప్రదాపయేత్ ॥ 147

ప్రత్యేకాచ్ఛ శిరోరోగం దృష్టివిభ్రమమేవ చ ।
అంగదాహం శిరోదాహం కామిలాం చిత్తవిభ్రమమ్ ॥ 148

మరీచం ? పటలం కాచం వ్రణశుక్లమథార్మకమ్ ।
పామావిచర్చికా కండూదద్రుకుష్ఠ వినాశనమ్ ॥ 149

తైలాభ్యంజనవస్త్యైభ్యః శిరోరోగహరంపరమ్ ।
బాధిర్యం నేత్రరోగంచ, క్షయరోగం చనాశయేత్ ॥ 150

టీ. వట్టివేళ్ళు, తిప్పతీగె, తుంగగడ్డలు, సుగంధిపాల, వృశిరిక, పసుపు, శ్రీగంధం, తామరగడ్డ, పొగడపూవులు, వగకు పలం కూర్చి తూమునీళ్ళు బోసి ¼గా కాచి, నూనెశేరు, పాలుశేరు, కల్కం, లవంగపట్ట, ఆకుపత్రి, యేలకులు, కురువేరు, సుగంధి పాల వేళ్లు, కోష్ఠం, శ్రీగంధం, కుంకుమపువ్వు, జటామాంశి, గంధితగరం కలువగడ్డలు, జాజికాయ, తక్కోలం, భద్రముస్తలు, అగరు, కటుకరోహిణి, వట్టివేళ్లు, నాగకేసరాలు, కరక్కాయ, తానికాయ, ఉశిరికపప్పు, పసుపు, కస్తూరిపసుపు, తామర, కేసరాలు, సంపెంగ పూవు, మానిపసుపు, పెద్దజీలకఱ్ఱ, కొత్తమల్లి, వగకు పలకి వంతున చూర్ణంజేసివేసి, మృదుపాకాన పాకానదించుకొని, కుంకుమ పూవు, పచ్చకర్పూరంవేశి, ధాన్యపుటా వుంచి, అభ్యంగనంచేసిన యీరోగాలు మానును.

—: ఉశీరాశ్వగంధా బలాలాక్షాది తైలమ్ :—

శ్లో. ఉశీరమశ్వగంధాంచ బలా లాక్షాం తులాం పచేత్ ।
ద్విద్రోణేసలిలే క్వాథం చతుర్భాగావశేషితమ్ ॥ 151

పృశ్నిపర్ణీ బలాద్వంద్వ హరిద్రాచ శతావరీ ।
జీవకర్షభకౌ రాస్నా సరళం దేవదారుచ ॥ 152

ముస్తా విదారి మంజిష్ఠా కాలాగరు సవత్సకమ్ ।
కుష్ఠ లోహిత యష్ట్యాహ్వామధుకం ద్వే చ శారిబే ॥ 153

అనంతామలకంచైవ మధుకం శిశిరద్వయమ్ ।
అశ్వగంధా కణా కాంతీ తి క్తంచాకార దీప్యకమ్ ॥ 154

పాతా బాడ్ఢచ సంపేష్య తైలప్రస్థం విపాచయేత్ ।
జీర్ణజ్వరం క్షయోన్మాదం శ్వాస ...... । 155

బలపుష్టిస్థితిం న్యాణాంగర్భణీనాంచ శస్యతే ।
సూతికాబాల దుర్నామక్షతక్షీణేచ పూజితమ్ ॥ 156

క్షయరాక్షసభూతఘ్నం సర్వజ్వరహరంపరమ్ । 157

—: మహా కుమారీ భృంగామలక తైలము :—

శ్లో. కుమారీ స్వరసప్రస్థం భృంగస్యా మలకస్య చ ।
ప్రస్థం తథా పయోద్రోణం ద్రోణార్థంతిల తైలకమ్ ॥ 158

దార్వీ మధుక మత్స్యాక్షీ క్షీరకందం విదారికా ।
సర్పాక్షీ నలికా భార్గీ పద్మం పాషాణభేదికా । 159

పర్ణద్వయ సముకేంచ శారిబేక్షుక శేరుకమ్ ।
కపోతవం కేక్షుర వీరణం శిగ్రుమూలకమ్ । 160

వారా . . . గరుడం ! ద్రాక్షమాలతీ మల్లికాసనమ్ ।
కాంచనం కృష్ణదుత్తూర పలాశ ముని గుగ్గులుః ॥ 161

తిక్తకోశాతకీ మూర్వా వృశ్చికాలీ పునర్నవా ।
హరిద్రా చందనంకుష్ఠం బహుపుత్ర వటీజటీ ॥

ఖర్జూర జంబు పున్నాగ కేతకీ స్తన హింగుకమ్ ।
ప్లక్ష బింబీ విహంగంచ కృష్ణా నింబం కిరాతకమ్ ॥ 162

తిలపర్ణా బ్రహ్మదండీ హతిమార్గీ విదారికా ।
అచ్యుతా భద్రముస్తాచపాదా మూర్వా సుభద్రకా । 163

రవిభక్తా కాకమాచీ కాకజంఘా ద్రుమపల్లవమ్ ।
విశాల చించా గాంగేయా నీలీ గ్రంధి చ పద్మకమ్ । 164

వత్సప్రియాళ .... ? రాత్రి కచోరకమ్ ।
గుడూచీ సింధువారంచ పీలుకా చామ్లకోలకమ్ ॥ 165

దశమూల వరీ లోధ్రా చాతుర్జాతాంబు చిత్రకమ్ ।
చిత్రా కుష్ఠ లశునం కుబేరాక్షి క . . . మిశిః ॥ 166

జటామాంశీ నఖం గ్రంథీ రాస్నా శుంఠీ వచా సహా ।
సర్వేషామార్ద్ర ద్రవ్యాణాం స్వరసం చ నిరాద్రకమ్ ॥ 167

చూర్ణీకృత్యోభయద్రవ్య కషాయం పూర్వనిశ్చితమ్ ।
కృతశేషస్యకల్కం వా పరిమాణం వినిక్షిపేత్ ॥ 168

ప్రస్థంతైలం తిలోద్భూతం తైలమేరండజం తథా ।
తదర్ధం సర్పిషః ప్రోక్తం పాదాంశంశృంగిబేరకమ్ ॥ 169

రసం తదర్ధం జంబీరాత్ సంక్షిప్తాంచ విపాచయేత్ ।
.... ।

.... ॥
అభ్యంగేచ శిరోవస్త్రౌ నస్యపానే దినేదినే ॥ 170

సర్వేషాం కుక్షిరోగాణాం శిరోరోగేచ తద్ధితమ్ ।
శ్రవణానిల రోగాణాం నాసారోగం కఫోద్భవమ్ ॥ 171

పక్షాఘాతం సన్నిపాతం మంథరోగం గళగ్రహమ్ ।
ఆస్యపాకో .... ॥ 172

సర్వగ్రంధి శిరోరోగం సూర్యావర్తం వినాడికా ।
బాధిర్యం నేత్రపటలం కుసుమం కుష్టమేవచ ॥ 173

పక్ష్మజానేత్ర రోగాణి చిప్పకం సవిషాపహమ్ ।
హృద్రోగం పాండురోగంచ బహుమూత్రం చ నాశయేత్ ॥ 174

.... ।
మహాకుమారికం తైలంమశ్వినీదేవనిర్మితమ్ ॥ 175

టీ. కలబందరసం ఒకప్రస్థము వుశిరికాయరసం ఒకప్రస్థము ఆవుపాలు తూమెడు, మంచినూనె తూమెడు, మంచినీళ్ళు, మానిపసుపు, అతిమధురం, పొన్నగంటి, పిల్లిపెసర గడ్డలు తెల్లదింటెనవ్రేళ్ళు, గంటు

భార్గీ, [!] తామరగడ్డలు, కొండపిండివేళ్లు, నేలపొన్న, కోలపొన్న
తుంగముస్తెలు,సుగంధిపాలవేళ్లు, పల్లేరువేళ్లు, కలిగొట్టువేళ్లు, యేనుగ
పల్లేరువేళ్లు, మునగవేళ్లు, నేలతాటిగడ్డలు, ద్రాక్ష, మల్లివేళ్లు,
కాంచనపువేళ్ళు, నల్లవుమ్మెత్తవేళ్ళు, మోదుగపట్ట, మహిసాక్షి
గుగ్గులు, వెట్టివేరసమూలం, గొలిమిడివేళ్ళు, తేలుమణి తెల్లగల
జేరు, పచ్చిపసుపు, శ్రీగంధం, కోష్ఠం, పుత్రజీవి విత్తులు, జటామాంశి,
ఖర్జూరం, నేరేడుపట్ట, పొన్నవిత్తులు. మొగలికాయ, జువ్విపట్ట,
వాయువిడంగం, విప్పళ్ళు, నేలవేము, రెడ్డివారినానబాలు [?] బ్రహ్మ,
దండి, ఉత్తరేణివేళ్లు, ఆడుకుదొండాకు, భద్రముస్తెలు, అగరుశొంఠి,
తుంగముస్తెలు, నల్లకామంచి, పాదిరివేళ్ళు, ములువెంపలి, అడ్డ
సరం, చింతాకు, గురిగింజవేళ్ళు, చిత్రమూలం, నల్లవులవలు,
వెల్లుల్లిగడ్డలు, గచ్చపప్పు, జటామాంసీనఖము, పిప్పలిమూలం, దుంప
రాష్ట్రిం, శొంఠి, వస, ఇందలి ఆర్ద్రమైన వస్తువులనుదంచి రసం
తీసి, శుష్కద్రవ్యములను చూర్ణంచేసి వేసికొన్న మంచిది. ఇందున
అడవిమూలికలు, యేర్పరచి వగకు పలం ౫వంతున . . . లయుమె,
కషాయంగా పోసుకొనేది మంచిది, ఇందున వాసనద్రవ్యం
అంగడిమందులున్ను యేర్పఱచి చూర్ణప్రమాణంగా కూర్చుకొనేది.
అంగడిమందులు ౩౭ వగలున్ను చూర్ణంచేసుకొని తైలంలో
కలుపుకొనేది. అంతామూలికలు అరవైనాలుగు అందు యేడు
వగలు పోగా కొదవ వగలు కషాయంగాపెట్టుకొని అష్టభాగంగా
వడుచుకొని కూర్చుకొనేది. ఇందులో నూనె తూముడు కలయు
బోసి కాచగా, వగకు ౫ పలం లెక్కను చూర్ణం చేసుకొని
యిందులోని నిమ్మపండ్లు రసం ౮ శేర్లు కూర్చేది, ఆ వెనక కర్కా-
టకశృంగి జంబీర స్వరసం విడిచి మర్దనజేసుకొని యేరండ తైలం
చేతనుంచి మునుపు చూర్ణంచేసివున్నదె ఆచూర్ణం ఆముద
ముతో మర్దనజేసి తైలంకాచి వడుచుకొని ధన్వంతరిపూజ జేసి
కొని సుముహూర్తమునందు అభ్యంగనము శిరోవస్తి నస్యమున్ను

చేయవచ్చును. పాన యోగ్యంగావుండును. అక్షిరోగాలు, నాసా రోగాలు, కఫరోగాలు, పక్షవాతం, సన్నిపాతం, అపస్మారం, అస్య పాకము, గళరోగములు, జిహ్వారోగమున్ను, ఉపజిహ్వ, దద్రు రోగము కర్ణరోగము, గ్రంధిరోగము, సూర్యావర్తము, బాధిర్యం, నేత్ర పటల రోగములు, పూలు, దుర్నామం, ఎలుకవిషము, హ్రా స్రోగం, పాండురోగం, బహుమూత్రం, ఎక్కిళ్లు, స్ఫోటక జ్వరం, వింశతి మేహాలు, యివి అన్ని మానును.

—: అమృతామలక తైలము :—

శ్లో. అమృతామల (క) మైలేయం కుమారీ భృంగ కేతకే।
ప్రత్యేకం స్వరసప్రస్థే తైలప్రస్థం విపాచయేత్ ॥ 176

అథకక్షీర సంయుక్తం పిష్టైర్యష్టిత్రి జాతకైః।
శ్రీఖండం త్రిఫలాముస్తా భద్రముస్తాచ రోహిణీ ॥ 177

శారిబా తగరం మాంసీ జాతీఫల కచోరకం।
మాలతీ వకుళోశీరం మంజిష్ఠాంభో నిలోత్పలైః ॥ 178

ఏభిః కర్షప్రమాణేన శనైర్మృద్వగ్ని నా పచేత్ ।
అనేనాభ్యంజనం శ్రేష్ఠం శిరోభ్రమణకంపనమ్ ॥ 179

కరపాదవిదాహేచ సర్వాతేచ నస్యతే।
శిరోక్షి వేదనాదాహ (సర్వ) రోగ హరంపరమ్ । 180

చక్షుష్యం కేశ్య మైశ్వర్యం పూర్ణచంద్రసమంముఖమ్ ।
అమృతామల తైలాఖ్య మశ్విభ్యాం రచితం పురా ॥ 181

టీ. తిప్పతీగ, ఉశిరికాయలరసం ములునోసాకురసం, కలబందరసం, మొగలిచండ్లరసం, వగకు పదహారుపలాలవంతున కూర్చుకోనేది. ఆవుపాలు తూమెడు, మంచినూనె తూమెడు, యిందున కలిసే కల్క ద్రవ్యములు, అతిమధురం, లంవంగపట్ట, ఆకుపత్రి, యాలకులు,

శ్రీగంధం, గరిక, తానికాయ, ఉశిరికపప్పు, చంగల్వకోష్టు, తుంగ, కటుకరోహిణి, సుగంధిపాలవేళ్లు, గ్రంధి తగరం, జటామాంశి, జాజికాయ, కచోరాలు, సంపెంగమొగ్గలు, పొగడపూవు, వట్టివేళ్లు, మానిపసుపు, తామరకేసరాలు, కలువగడ్డలు, వగకు ½ తులము వంతున కొట్టి చూర్ణంచేసి తైలంలో కలిపి, అభ్యంగనం చేసిన ఈ యోగమందు చెప్పినరోగాలు మానును.

—: మహాచందనాదితైలము :—

శ్లో. శ్రీగంధం చాశ్వగంధాచ పంచాశత్పలికంతథా ।
గుడూచీ శారిబా ముస్తా వరీవారహ గోక్షురైః ॥ 182

నిర్గుండీ పాటలీ బిల్వం విష్ణుక్రాంతా మృణాలకమ్ ।
పర్పాటంచ శిలాదారు ధాన్యకం దార్వి కుంకుమమ్ ॥ 183

బలా నీలోత్పలం కందం వాలుకోశీర కైరవమ్ ।
పృశ్నిపర్ణీ పృథక్పర్ణి బృహత్యౌ చ పునర్నవమ్ ॥ 184

అనంతాశర్కరా ఝురసీపటోలీచ దురాలభా ।
కార్పాస శంఖనీ మూర్వా పారిభద్రక చందనైః ॥ 185

విదారిమూల ...... నిరి ? శిగ్రుశిరీషకమ్ ।
కరంజ కంకణామూలం ప్రత్యేకం పలవింశతిః ॥ 186

అష్టద్రోణే జలే పక్త్వా చాష్టభాగావశేషితే ।
తైలద్రోణం వినిక్షిప్య శనైర్మృద్వగ్నినా పచేత్ ॥ 187

ముండీ మార్కవ మత్స్యాక్షీ బ్రాహ్మీ బింబీ ప్రసారణీ ।
ఐలేయం సహదేవీ చ మేఘనాదం కుమారికా ॥ 188

ధాత్రీ లకుచ నారంగం బీజపూరేక్షుసారకమ్ ।
ప్రత్యేకం కాంస్య పాత్రంతు గోక్షీరం చతురాఢకమ్ ॥ 189

దధిమస్తు చతుః ప్రస్థం నారికేళోదకం శివమ్ ।
నింబం చందన సారంచ గ్రంధికం హస్తిపిప్పలీ ॥ 190

జీవంతీలోధ్ర యుగళం విభీతిక వరా శిలా ।
తపస్వినీ పుష్కరంచ నీలీవాలుక చంపకమ్ ॥ 191

పృథక్ ప్రకుంచ భాగాని సూక్ష్మచూర్ణాని కారయేత్ ।
సుముహూర్తే సునక్షత్రే శుద్ధకాలేచ దేహినామ్ ॥ 192

పచేన్మందాగ్నినా తైలం దివారాత్రం సమప్రతః।
సమ్యక్ పక్వం పరిజ్ఞాయ గృహ్ణీయాద్వైద్య పారగః ॥ 193

సాంద్ర నూతన వస్త్రేణ గాలయేత్తచ్చ బుద్ధిమాన్ ।
విధినా సాధు పాత్రస్థం సురభితృణవాసితమ్ ॥ 194

కేతకీ చంపకాద్యైశ్చ పత్రైశ్చ కుసుమైరపి ।
హిమంకుంకుమ కస్తూరీ మార్జారీగంధ రోచనా॥ 195

తైలేనానేన సర్వేణ వాతపిత్త కఫాత్మనామ్ ।
అకేత స్స్వల్పరజసీ శుక్లవృద్ధి కరంపరమ్ ॥ 196

వలీపలిత నాశంచ శుక్రలుప్తి నివారణమ్ ।
స్థావరం జంగమం చైవ కృత్రిమాదిగరం హరేత్ ॥ 197

క్షీరాబ్ధి మథనాత్ పూర్వం శంకరేణగరం యథా ।
మహాచందన తైలాఖ్యం శంభునా నిర్మితం పురా ॥ 198

—: అశ్వగంధా బలాలాక్షాది తైలము :—

శ్లో. అశ్వగంధా ఫలశతం బలామూలంఫలం శతమ్ ।
లాక్షాపలశతం చైవ తదర్ధం గోపవల్లికా ॥ 199

ఉశీరద్వితయం ముస్తా గుడూచీ చ పునర్నవమ్ ।
శ్వదంష్ట్రా చాముల క్యాచ సహదేవీ మహాబలా ॥ 200

కమలోత్పల కందంచ ప్రసారణ్యా చ చందనమ్ ।
పృథక్ ప్రస్థద్వయం చైవ క్వాథే పాదావశేషితే ॥ 201

తైల ద్రోణ సమాయుక్తం దధిమస్తు చతుర్గుణమ్ ।
నారికేళోదకం చైవ హ్యాఢకద్వయ మిశ్రితమ్ ॥ 202

ధాత్రీ శతావరీ చైవ స్వరసంచ మధుస్రవా ।
కుమారీ స్వరసంచ్చైవ పృథగాఢక సంయుతమ్ ॥ 203

చాతుర్జాతక ధాన్యంచ యష్టీకుష్టం చ చందనమ్ ।
హరిద్రా పిప్పలీచైవ మరిచేంద్ర యవ స్తథా ॥ 204

అనంతా కటుకంచైవ వృష మాంసీ సురద్రుమైః ।
జీరకద్వయ ముస్తాచ విడంగంచ కచోరకమ్ ॥ 205

రాస్నా ? తాళిస పత్రంచ త్రిఫలా మిశ్రితద్వయమ్ ।
తక్కోలం దేవకుసుమం మంజిష్ఠా పద్మ కేసరమ్ ॥ 206

కస్తూరీం కుంకుమం చైవ పృథక్ ద్విఫలకాంక్షిపేత్ ।
ధన్వంతరింగణాధ్యక్షం పూజయే దశ్వినీసుతౌ ॥ 207

అభ్యంగస్నాన వస్త్యర్థం సర్వరోగ ప్రశాంతయే ।
ఏకాదశాత్మకం శోషం క్షయం ద్వాదశకంతథా ॥ 208

యేతాన్రోగా న్నిహంత్యాశు త్రిపురం శంకరోయథా ।
పీనసం చాక్షిరోగం చ పలితంచ వినాశయేత్ ॥ 209

స్త్రీణాం ప్రసవరోగాంశ్చ ప్రదరం సోమరోగకమ్ ।
కుష్టమష్టాదశంచైవ గుల్మరోగం సవిద్రధీన్ ॥ 210

వర్ణహీనం చ కార్శ్యం చ మాంసరక్త క్షయంతథా ।
ఏతాన్రోగాన్నిహంత్యాశుత్రిపురం శంకరోయథా ॥ 211
మహాశ్వగంధా లాక్షాదితైలం చేశ్వర భాషితమ్ ।

—: పునర్నవాదిచూర్ణము :—

శ్లో. పునర్నవాయా మూలం చ ఛాయాశుష్కంచకారయేత్ ।
చతుర్గుణే గవాంక్షీరే పక్త్వా శుష్కంచ కారయేత్ ॥ 212

త్రికటు త్రిఫలాచైవ జీరకద్వయ సైంధవమ్ ।
క్షారద్వయం రామఠంచ దంతీమూలాని పేషయేత్ । 213

మధునా నవనీతేన తథా శర్కరయాపి వా ।
ప్రాతఃకాలేభక్షేన్నిత్యం నిష్కం నిష్కార్థమేవచ ॥ 214

శోఫోదర మహాప్లీహా దుర్నామంచ మహోదరమ్ ।
మందాగ్నిం కామిలాం పాండుం గుల్మరోగంచ నాశయేత్ । 215

వలీపలిత నాశంచ జీవేద్వర్షశతం సుఖీ । 216

టీ. ముదిరిన గలిజేరువేరు తెచ్చి తరిగి నీడను యెండించి, ఆవుపాలు నాలుగుపాళ్ళున్ను, వేళ్ళు ఒకపాలున్ను, కూడా వేసి సన్నపుమంటను ఉడకనిచ్చి పాలు యిగిరేదాకా ఉండనిచ్చి యెత్తి యెండనిచ్చి చూర్ణంచేసి వస్త్రగాలితంచేసి ఉంచుకొని యిందున యీక్రింది అంగడిమందులుకలుపుకొనేది. కరక్కాయ, తాడికాయ, ఉశిరికపప్పు, శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలు, నల్లజీలకఱ్ఱ, తెల్లజీలికఱ్ఱ, సైంధవం, సర్జక్షారం, యవక్షారం, యింగువ, దంతివేళ్ళు, చూర్ణంచేసి కలిపి పూటకు ఒక వరహాయెత్తు తేనెతో లోపలికి పుచ్చుకొనేది. ఇందు వల్ల శోపోదరాలు, గుల్మోదరాలు, కడుపులో ప్లీహరోగాలు, దుర్నామం, మహోదరం, కామల, పాండు, యీ మొదలైన రోగాలు శమించును.

—: నాగరాదిచూర్ణము :—

శ్లో. నాగరం చిత్రకం పాఠా దీప్యకం చ రసాంజనమ్ ।
జీరకాతివిషా ముస్తా పిప్పలీ కటుకం త్వచమ్ ॥ 217

కట్వంగం వత్సకం మోచా ధాతకీ కుసుమానిచ ।
చూతంచ తలపోటశ్చాక్ తరుణం దాడిమీఫలమ్ ॥ 218

ఏతాని సమభాగాని సూక్ష్మచూర్ణాని కారయేత్ ।
తక్రేణ మధు నాచైవ భక్షయేత్ప్రాతరుత్థితః ॥ 219

జయేత్సాను మతీసారం సరక్తం సప్రవాహికమ్ ।
అజీర్ణ మామదోషం చ శూల మాధ్మానమేవ చ ॥ 220

మందాగ్నిం విషమాగ్నిం చ గుదకీల మరోచకమ్ ।
జయేత్కుష్ఠకశాన్ రోగాన్ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ॥ 221

గ్రహణీదీపనం శ్రేష్ఠం భిషగ్భిఃపరి కీర్తితమ్ ॥ 222

టీ. శొంఠి, చిత్రమూలం, అగరుశొంఠి, ఓమం, అంజనరాయి, జిలకఱ్ఱ, అతివస, తుంగముస్తలు, పిప్పలీమూలం, లవంగపట్ట, పెద్దమాని చెక్క, కొడిశపాలచెక్క, బూరుగబంక, ఆరెపూవు, మామిడిపప్పు, తంగేడువేళ్ళు, దాడిమపిందెలు, వీనిని సమభాగములుగాకూర్చి చూర్ణంజేసి పూటకు ౧ వరహాయెత్తు తేనెలోయిచ్చేది. ఆమరక్తాలు నిలుచును.

—: సముద్రలవణచూర్ణము :—

శ్లో. సాముద్ర సౌవర్చల సైంధవానాంక్షారం యవానీ త్వజమోదకంచ ।
సపిప్పలీ చిత్ర కశృంగిబేరం హింగూ విడం చేతి సమాంశకం స్యాత్
ఏతాని చూర్ణాని ఘృతప్లుతాని భుంజీత పూర్వేకబళే ప్రశస్తమ్।
వాతోదరం గుల్మమజీర్ణభుక్తం వాతప్రకోపం గ్రహణీంచ దుష్టామ్॥
అర్శాంసి శుష్కాని చ పాండురోగం భగందరంచేతినిహంతిసద్యః॥223

టీ. సముద్రలవణం సౌవర్చలవణం సైంధవలవణం జీలకఱ్ఱ వోమం పిప్పళ్ళు చిత్రమూలం శొంఠి యింగువ బిడాం ? లవణం ౧౨వి సమ భాగం చూర్ణంజేసి ౧ వరహాయెత్తు ప్రథమ కబళంలో వేసికొని నెయ్యి పోసికొని భోజనంచేయగా, ఉదరశూలలు మానును. ఈ చూర్ణం వేడినీళ్ళతో పుచ్చుకోవచ్చును గ్రహణిరోగాలు, అగ్ని మాంద్యాలు, అతిసారాలు మానును,

—: పంచకోలాదిచూర్ణము :—

శ్లో. పంచకోల బలా హింగు మరిచం నాగరం వచా ।
లశునం దీప్యకం పాఠా చేశ్వరీ గజపిప్పలీ ॥ 224

దంతీమూలం . . . హీకం శరపుంఖ శ్వేతపునర్నవా ।
పునర్నవా చ త్రిఫలా నిర్గుండీ భృంగరాజకమ్ ॥ 225

పూతీకరం చభూనింబే పుష్కరం జీరకద్వయమ్ ।
అజమోదం వజ్రలతా ద్రాక్షా సూరణమేవచ ॥ 226

తుంబురు ర్వనతిక్తంచ త్రిక్షారం పటుపంచకమ్ ।
కుమారీ చ సమాంశాని సర్వచూర్ణం త్రివృత్సమమ్ ॥ 227

ఉష్ణోదకేన దాతవ్య ముదరేచమహోదరే ।
.... ॥ 228

విడ్బంధనం పాండురోగం శోఫోదర పరిభ్రమాః ।
ఉదావర్తం పంచకాసం శ్వాసం శీతజ్వరం తథా ॥ 229

పురాణం జయతి వ్యాధిమజీర్ణం వివిధం తథా ।
ఛర్ది దోషం చాగ్నిమాంద్యమన్న ద్వేషమహారేన్నృణామ్ ॥ 230

పంచకోలాదికం నామ్నాత్రేయేణ వినిర్మితమ్ ॥ 231

టీ. పిప్పళ్ళు, పిప్పలీమూలం, చవ్యం, చిత్రమూలం, శొంఠి, చిట్టాముట్టి వేళ్ళు, యింగువ, మిరియాలు, కందగడ్డలు, ద్రాక్ష, పంచలవణాలు, సర్జక్షారం, యవక్షారం, నవాసారం, అడవికంద, యివి సమాంశాలు చూర్ణించేసి, తెగడచూర్ణం సమకూర్చి పూటకు ౧ వరహాయెత్తు వంతున, వేడినీళ్ళతో పుచ్చుకొనిన ఎనిమిదిశూలలును, గ్రంథిరోగములును, వాతగుల్మం, ఛర్ది, గుల్మమును ౫ వగల (విధములైన) గుల్మాలును, జలకూరోదరాలును; తూనీభ్ర తితూనులును, విడ్బంధనమును, శోఫ,ఉదావర్తం, పంచకాసం,విషమ

జ్వరం, శీతజ్వరం, పురాణజ్వరం, అజీర్ణం, ఛర్ది, అగ్నిమాంద్యము, అన్న ద్వేషము, అరుచి యిత్యాదిరోగాలు మానును.

— ధాతువృద్ధికి మదనకామేశ్వర చూర్ణము :—

శ్లో. ద్రాక్షా కుష్టం కచోరం మిశి మధుక చతుర్జాతకం జాతిపత్రమ్ ।
ఖర్జూరంచాత్మగుప్తం ఫలమపిముసలీ చాశ్వగంధాపమార్గే ।
రాస్నాధాన్యం విదారీ త్రికటుక సహితం శారిబా సారబీజం ।
కుంరీ బీజంచ జాతీఫల ... ..కాక జంఘానలాంవహ్వ ॥ 232

శాల్మల్యాస్రంచ తక్కోలక బిసకకలం కుంకుమం కృష్ణజీరం ।
భార్గీ భల్లాతకా స్సేంద్రయవ మవనీశర్కరా తాళకందమ్ ।
ధాత్రీ వర్షాభుమూలం మృగమదవరీ......భృంగరాజం ।
పోస్తోర్బీజం పలాశా త్రికటు సిత మేలా బర్బరీ మాషబీజమ్ ॥ 233

కృత్వాతత్సర్వ తుల్యాన్యతి మృదులతలైశ్చూర్ణితై ర్వస్త్రపూతైః ।
.... భంజిసమాంశాత్రినయన ? సలిలై ర్భావ యేత్స ప్తవారమ్ ।
రంభాతోయైర్ద్వివారం తదను సువర్చికామూలతోయైస్త్రివారం ।
రోజార్కక్షైకవారం విధివదమలధీః శోషయేత క్రమేణ ।
కృత్వైకైకందినాం తేశుచి మధుఘృతసహితం ప్రాప్యతీరస్యమాత్రా ।
.... జిత్వాష్టాల్యాగ్ని సాదానిలరుజానాశురోగాన్ ।
పాశిధస్త్రీణాం సహస్రం మదయతి మదనోద్రేకయుక్తోతివీర్యః ॥ 234

టీ. ద్రాక్షపండ్లు, కోష్టం, కచోరం, సదాప, అతిమధురం, లవంగపట్ట, లవంగపత్రి, యాలకులు, నాగకేసరాలు, జాపత్రి, జాజికాయ, లవంగాలు, ఖర్జూర, దూలగోవెల విత్తులు, నేల తాడిగడ్డలు, పెన్నేరుగడ్డ, ఉత్తరేణిబియ్యం, దుంపరాస్న, మెంతులు, నేల గుమ్మడిగడ్డ, శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలు, సుగంధిపాల, చారపప్పు, సముద్రపోగి విత్తులు, అక్కలకర్ర, వెలుమసందివిత్తులు, చిత్రమూలం, బూరుగు బంక తక్కోలం, తామరతూడులు, కుంకుమపూవు, నల్ల జీలకర్ర,

గంటుభారంగి, జీడి పలుకులు, కొడిశపాలవిత్తులు, భూశర్కరగడ్డలు మొగలిచెండ్లు, ఉశిరికపప్పు, గలిజేరువేళ్ళు, కస్తూరి, చిల్లగింజలు, చల్లగడ్డలు, వెదురుబియ్యం, గుంటగలగరవిత్తులు, గసగస, పల్లేరు గింజలు, నల్లనూలు, కుక్కవావింట విత్తులు, మినుములు యివి సమాంశాలు చూర్ణంచేసి యీ చూర్ణానికి సమంగా భంగి ఆకు వేయించి కూర్చేది. ఉంశాయపాలను యేడు భావనలు అరటిదుంప లను యేడుభావనలు, నల్లగడ్డలరసం యేడుభావనలు, పన్నీరు ఒక భావనచేసి యెండించి యిందుకుసరి తెల్లశర్కర కూర్చి అక్షప్రమా ణం దినం సేవించగా స్థౌల్యం, అగ్నిమాంద్యం మొదలైన రోగాలను అణచివీర్యవృద్ధి, స్తంభనం కలుగజేసును. దీని పేరుయిదికామేశ్వరము.

— మేహాలకు —

శ్లో. అశ్వత్థబీజం ఖదిరస్యబీజం చావారబీజం మధుశిగ్రుబీజమ్ ।
శార్వాసబీజం, కతకస్యబీజం కపిత్థబీజం తలపోటబీజమ్ ।
వీరద్రుబీజం సకలం సమాంశం సంచూర్ణితం ధాత్రి రసేనభావ్యమ్ ।
తక్రేణవా పుష్కరసేన సేవా ప్రమేహ జాలాంతక నామచూర్ణమ్ ॥

టీ. రావివిత్తులు, చంద్రవిత్తులు, నేలతంగేడువిత్తులు, అడివి మునగ విత్తులు, పత్తిగింజలు, చిల్లగింజలు, వెలగవిత్తులు, తంగేడువిత్తులు, నీరుగొబ్బివిత్తులు, యివి ఆద్యంతమున్ను సమభాగంకూర్చి ఉశిరి కాయల రసంచేత భావనచేసి యీ చూర్ణంఅవుమజ్జిగతోనైనా తం గేడు పూలరసంతోనైన సేవింప వింశతిమేహాలును మానును.

—: తాళీసచూర్ణము :—

శ్లో. తాళీసపత్రం మారీచం నాగరం పిప్పలీ శుభా ।
యథోత్తరం భాగవృద్ధ్యా ఏలాత్వక్ చార్ధభాగికీమ్ ।
తద్రుచ్యం దీపనం చూర్ణం కణాష్టగుణశర్కరమ్ ।
శాస శ్వాసారుచి చ్ఛర్దిప్లీహ హృత్పార్శ్వ శూలజిత్ ॥ 286
పాండుజ్వరాతిసారఘ్నం మూఢవాతానులోమనమ్ ॥ 287

టీ. తాళీశపత్రి ప 1, మిరియాలు ప 2, శొంఠి ప 3, పిప్పళ్ళు ప 4 తవక్షీరి ప 5, లవంగపట్ట, యాలకులు రెండున్ను ఒక్కొక్కటి అరతులం వంతున శర్కర ప 32 యీప్రకారం కూర్చి చూర్ణంచేసి శర్కర కలుపుకొని, పూటకు వరా యెత్తువంతున సాయంప్రాతముల పుచ్చుకొనేది. ఇందుకు అనుపానం, తేనె, పాలు, నెయ్యి, ఈ అనుపానాలచేత పుచ్చుకొనేది.

—: మధుస్నుహీచూర్ణము :—

శ్లో. మధుస్నుహీ షోడశపలా గంధకం షట్పలం తథా।
గుగ్గుల్వష్టపలం తత్ర వరాచూర్ణం పలాష్టకమ్॥

విడంగం పంచలవణం పాఠా వత్సక దీప్యకాః।
మూర్వాజమోద హింగూనాం భార్గీ రాస్నాచ జీరకమ్॥ 238

గజకృష్ణా దేవదారు కరంజ మిశి చిత్రకాన్।
పృథగర్థఫలాన్సమ్యక్ సూక్ష్మ చూర్ణాని కారయేత్॥ 239

ప్రతీవాపం తతః కృత్వా వటకాన్ ఘృతసంప్లుతాన్।
తత్సేవితం నిహంత్యాశు సర్వవాత భవాన్ గదాన్॥ 240

త్వగ్రక్తజవికారం చ వ్రణరోగాన్సపూతికాన్।
సర్వగ్రంధీన్ నిహంత్యాశు సర్వశూల నిబర్హణమ్॥ 241

టీ. పరంగిపట్ట ప ౧౬, గంధకం ప ౬, మహిసాక్షి గుగ్గులు ప ౮, వాయువిడంగం, పంచలవణం, అగరుశొంఠి, కొడిశపాలు, వోమం, చాగగడ్డలు, ఇంగువ, గంటుభారంగి, దుంపరాస, జీలకఱ్ఱ ఏనుగపిప్పళ్ళు, దేవదారు, కానుగపట్ట, చిత్రమూలం వగకు అర పలము చొప్పున చూర్ణంచేసి, గుగ్గులు శుద్ధిచేసి కూర్చుకొనేది. ఇవి అద్యంతంకొట్టి, చూర్ణంజేసి, పూటకు వరాయెత్తుచూర్ణం తేనెలోనైనా సేవించను సకల వాయువులు, యీ యోగమందు చెప్పినరోగాలు మానును.

—: అశ్వగంధాదిచూర్ణం :—

శ్లో. రాస్నా భార్గీ విమంచవ్యం చాతుర్జాత మరీచకం ।
గ్రంథికం మాగధీశుంఠీ వరాళం ర క్తరేణుకమ్ ॥ 242

మాంశీ మంజిష్ట మధుకం తాళీసం పత్రకం తథా ।
జాతీఫలం కచోరం చ తృట్యుశీరం చ ధాన్యకం ॥ 243

కర్షమాత్రమిదం చూర్ణం సమ్యగ్వస్త్రేణగాలితమ్ ।
చూర్ణ మర్ధకృతం యోజ్యం అశ్వగంధా రజఃక్షిపేత్ ॥ 244

తత్సమం శర్కరాయు క్తం ప్రాతఃకాలేన సేవయేత్ ।
జ్వరమస్థిగతం చైవ మేదో మజ్జా జ్వరాపహమ్ ॥ 245

క్షయంహృత్పాండు శోఫంచ శ్వాసం కాసం హలీమకమ్ ।
చత్వారింశత్పిత్త రోగాన్ శ్లేష్మరుగ్వింశతిం తథా ॥ 246

ముఖరోగం ప్రసేకం చ మందాగ్నిమరుచింతథా ।
ఛర్ది దోష మతీసారం అన్నద్వేష మరోచకం ॥ 247

హంతి మూర్చామామవాతమామపిత్తం మతిభ్రమమ్ ।
సర్వవాతహరం చైవనాశయేన్నాత్రసంశయ ॥ 248

అశ్వగంధం మహాచూర్ణమశ్విభ్యాం నిర్మితం పురా ॥ 249

టీ. దుంపరాస్న గంటుభారంగి, చవ్యం, లవంగపట్ట, లవంగపత్రి, ఏల కులు, నాగకేసరాలు, మిరియాలు, పిప్పళ్లు, పిప్పలిమూలం, శొంఠి, లవంగాలు, ర క్తరేణుకం, జటామాంసి, మంజిష్టి, అతిమధురం, తాళీసపత్రి, జాజికాయ, కచోరం, వట్టివేళ్ళు, కొత్తిమిల్లి, యివిఅన్ని సమం, పెన్నేరుగడ్డచూర్ణం, శర్కర సమం కూర్చుకొని పూటకు వరాయెత్తు వంతున తేనె అనుపానముతో సేవించవలెను. ఇందువ మానే రోగాలు అస్థిగత జ్వరాలు, మెదోగతం, మజ్జగతం, శుక్ల గతం, ర క్తగతం, యీ జ్వరాలు మానును. పాండు, శోష, శ్వాస

శ్వాస, పైత్యరోగాలు, శ్లేష్మరోగాలు, అగ్నిమాంద్యాలు, అరుచి, ఛర్ది దోషాలు, అతిసారాలు, అన్నద్వేషాలు, గుల్మరోగాలు, మూర్ఛరోగాలు, మూర్ఛవాయువు, పైత్యాలు, పిత్తరోగాలు, సర్వ వాతాలు మానును.

—: మహాద్రాక్షాదిచూర్ణము :—

శ్లో. ద్రాక్షాతుగా రేణుక తోయవంబు ఖర్జూరలాజా బిసచందనేన
పలద్వయం ధాన్యకజీరకానాం విదారి గోక్షూరక పిప్పలీనామ్ ।
మరీచశుంఠీ త్రిఫలాచకుష్టం యష్టీముశీరోత్పల కందకంచ ॥ యేలా
లవంగ ఘనచోరక యుగ్మ కాశానిశామృతా కుంకుమకం ప్రియంగు॥
ప్రకారయేత్ క్రమసూక్ష్మచూర్ణం చూర్ణంసమంసిత మక్షమాత్రం
క్షౌద్రంపిబేచ్చూర్ణఘృతస్యపానం పైత్యాది సర్వవిధరోగపినాశనంచ॥
జ్వరస్యతృష్ణా.........నాశంపాండోశ్వాసాల్వింశ్చ శిరసశ్చకంపనమ్
నష్టేంద్రియం వీర్యవివర్ధనంచ సర్వేషు మేహేషుచ రోగనాశనమ్ ।
ద్రాక్షాది చూర్ణోత్తమ మశ్వినీభ్యాం సర్వాతి సారగ్రహిణీవినాశమ్॥

టీ ద్రాక్షపండు, తవక్షీరి, రేణుకలు, తామరగడ్డలు, ఖర్జూరం, పేలాలు, శ్రీగంధం, చిట్టాముట్టి, పేరాముట్టి, కొత్తమిల్లి, జీలకఱ్ఱ, సుగంధిపాల, పల్లేరువేళ్ళు, మిరియాలు, శుంఠి, కరక్కాయ, తానికాయ, ఉశిరికపప్పు, కుష్టం, అతిమధురం, వట్టివేళ్ళు, కలువ గడ్డలు, ఏలకులు, లవంగాలు, తుంగగడ్డలు, కచోరాలు, తక్కోలం పసుపు, తిప్పతీగె, కుంకుమపూవు, ప్రేంఖణం, యివి అన్నిని సమంగా కొట్టి చూర్ణంచేసి యీ చూర్ణానికి సమం శర్కర కలుపు కొని పూటకు వరహాయెత్తుచూర్ణం తేనెతో పుచ్చుకొన్న, ఈ యోగమందు చెప్పినరోగాలు మానును.

—: ఏలాదిచూర్ణము :—

శ్లో. ఏలాయుగ్మ మధూక జీరక యుగ ద్రాక్షామృతా శారిబా
శుంఠీ మాగధికా వరీ ముసలికాయష్ట్యశ్వగంధాతథా

ధాత్రీ పత్రక ధాన్యకం జతురసం జీవావిదారీ తుగా
కోష్టం వాలుకయుగ్మంచందన హిమంకస్తూరికా కుంకుమమ్ । 251

తక్కోలం చ జటా కచోరయుగళం జాతీఫలం గోక్షురం
గుప్తాయాః ఘన శాల్మలీభవరసం శైలేయకం కేసరం,
ఇత్యేతే సమభాగికాః సమసితాః క్షౌద్రేణ సంయోజితాః
చూర్ణం పైత్యగదం నిహంతిబల కృద్వృష్యం హితం చక్షుషః ॥ 252

రోగాణాంప్రతి కారకం భ్రమ హరందాహం పిపాసాంశ్రమం
మూర్ఛాం ఛర్దిమరోచకంచ శమయేద్బల్యంచ కాంతిప్రదం । 253

—: బృహదిగ్నిచూర్ణము :—

శ్లో. సర్జక్షారం యవక్షారం భల్లాతం గజపిప్పలీ ।
అజమోదం వచా ముస్తా దేవదారు విడంగకమ్ ॥ 254

పాఠా దార్వీ నిశా హింగు ధాత్రీ దాడిమ పౌష్కరం।
గ్రథికంచ త్రివృత్ చించా యవానీ జీరకద్వయమ్ ॥ 255

కచోరం నాగరం భార్గీ మరిచం చామ్లవేతసం ।
మండూక మభయా శుంఠీ చాతుర్జాత కరంజకమ్ ॥ 256

ఆరగ్వధం చ పూతీకం లవణానాం చ పంచకమ్ ।
పలాశ శిగ్రు మాషాశ్చ క్షారం చారణ్యపాటలీ ॥ 257

నీలీ కాంతా కోకిలాక్షాత్ క్షారం చైవాపమార్గజమ్ ।
దగ్ధశంఖం సమంచూర్ణం సర్వంచూర్ణం ప్రకల్పయేత్ ॥ 258

ఆ తపే మా తులుంగస్య స్వరసే భావయేత్త్రిధా ।
త్రిధా మస్తు కృతైస్తోయై స్త్రిధా జంబీరజైరసైః ॥ 259

బృహదగ్ని ముఖం నామ చూర్ణ మత్యగ్నికారకమ్ ।
మస్తునా మధునా వాపి పిత్తరోగగణాపహమ్ ॥ 260

అజీర్ణముదరం గుల్మం హంతి సత్యం విశేషతః ।
సమస్త వ్యంజనోపేతం భక్తం భుక్తంతు జీర్యతి ॥ 261

.... ॥

నాభోజనేన కాయాగ్నిః దీప్యతే నాతిభోజనాత్ ।
యథానిరింధనోవహ్నిః.................. ॥ 262

టీ. సర్జ్యక్షారం, యవక్షారం, జీడి, యేనుగపిప్పళ్లు, ఓమం, వస, తుంగముస్తలు, దేవదారు, వాయువిడంగం, అగరుశొంఠి, పసుపు, ఇంగువ, ఉశీరికపప్పు, దానిమ్మవోడు (పండు చెక్క) పిప్పళ్లు, తెగడ, పులిచంచలిగడ్డలు, కురాసానివోమం, నల్లజీలకఱ్ఱ, జీలకఱ్ఱ, కచోరం, శుంఠి, గంటుభారంగి, మిరియాలు, వోమం, చింత, మండూరం, కరక్కాయ, లవంగపట్ట, లవంగ్రపతి, యాలకులు, నాగకేసరాలు, కానుగవేరు పట్ట, మఱ్ఱిపూడలు, తపశి, మునగవేళ్ళు, పంచలవణాలు, మోదుగపిత్తులు, మునగవిత్తులు, ఉద్దులు, పాదిరివేళ్ళు, రేలపట్ట, క్షారం, అపామార్గక్షారం, శంఖభస్మం, ఇవి సమంగాకూర్చి చూర్ణం చేసి దానిని మాదీ ఫలరసంచేతను ఒకనాడు, పుల్ల మజ్జిగచేతను ఒకనాడు, నిమ్మపండ్లరసాన ఒకనాడు భావనచేసేది. ఈ భావనలు అంతా అయినపిమ్మట అర వరహాయెత్తుచూర్ణం ఆవు చల్లతోనైనా నిమ్మపండు పులుసుతోనైనా లోపలకు పుచ్చుకొనిన యీ యోగమందు చెప్పిన వ్యాధులన్నియు మానును.

—: తాళీశవటకము :—

శ్లో. తాలీసపత్రం మారీచం చవికానాం పలం పలం ।
కృష్ణా తన్మూలయో ర్ద్వేః ద్వేపలే శొంఠీ పలత్రయం ॥ 263

చాతుర్జాతము శీరంచ కర్షాంశంశ్లక్ష్ణచూర్ణితమ్ ।
గుడేన వటకాన్ కృత్వా త్రి గుణేన ప్రదాపయేత్ ॥ 264

కాసం శ్వాసం క్షయం గుల్మం హృద్రోగం గ్రహణీ గదం ॥
యత్నేన మగ్నిమాద్యంచ పీనసంచ వినాశయేత్ ॥ 265

టీ. తాళీశపత్రం ప ౧ మిరియాలు ప ౧ చవ్యం-ప ౧ పిప్పళ్ళు ప ౨ పిప్పలీమూలం ప ౨, శొంఠి ప ౩, లవంగపట్ట, లవంగపత్రి, యాలకులు నాగకేసరాలు ఒక్కొక్కటి ఒకతులము. వీనిని చూర్ణించి పాత బెల్లం ౩ పాళ్ళు చేర్చి వట కాలుగా చేసుకొనేది.

— శరపుంఖా బిల్వాది :—

శ్లో. శరపుంఖా బిల్వమూలం కుండలీమూలమేవచ ।
ప్రత్యేకం వింశతిపలం బలామూలం తదర్థకమ్ ॥ 266

పృశ్నిపర్ణీ పృథక్పర్ణీ బృహత్యౌచ పచంపచా ।
పాఠా భార్ఙీ కారిబాచ ప్రత్యేకం పలపంచకం ॥ 267

అష్టద్రోణేజలే పక్త్వా చాతుర్భాగావశేషితం ।
ద్వాత్రింశతిసితాయుక్తం ప్రతివాపంతు కారయేత్ ॥ 268

చాతుర్జాతం త్ర్యూషణంచ జీరకద్వయమేవచ ।
జాతీఫలం లవంగాని చవ్య చిత్రక యోస్తథా ॥ 269

సైంధవం పిప్పలీమూలం ధాన్యకం కుష్ఠమేవచ ।
తాళీసపత్రం రాస్నా చ దీప్యకద్వయమేవచ ॥ 270

పృథగర్ధపలాన్యే తాన్ చూర్ణయేత్పట గాళితమ్ ।
లేహ్యపాకంతు కుశలో కృత్వా తు భిషగుత్తమః ॥ 271

మధు ప్రస్థం సమాలోడ్య లోహ మండూర యోస్తథా ।
ప్రత్యేకం ఫలమాత్రం తు యోజయేద్వ్యాధి సేవనాత్ ॥ 272

నూతికావాతశమన మాధ్మానం చాతిసారకం ।
అగ్నిమాంద్యం జ్వర ఛర్ది కామిలా పాండుమేవచ ॥ 273

కరపాదవిదాహంచ నాశయే న్మాత్రసంశయః ।
శరపుంఖాది బిల్వాఖ్యో లేహోయం పరికీర్తితః ॥ 274

సర్వలోకోపకారాయ పార్వత్యా సహశంభునా । 275

టీ ములువెంపలివేళ్ళు, బిల్వవేళ్లు, తెల్లవుప్పినేళ్ళు, వగకు ౨౦ పలాలు, చిట్టాముట్టివేళ్ళు ౧౦ పలాలు, నేలపొన్న, కోలపొన్న, ములకవేళ్ళు, గలిజేరువేళ్ళు, లంజసవరం వేళ్ళు, తిప్పతీగె, వగకు ప౫ అగరుశొంఠి గంటుభారంగి, సుగంధిపాల వగకు ౧ పలం యిది కొట్టి బానలోవేసి ౮ తూముల నీళ్ళుబోసి తూముగాదించి పాతబెల్లము 30 పలాలు వేసి లేహ్యంగాచేసేది. ఇందు లవంగపత్రి, లవంగపట్ట, యాలకులు, నాగకేసరాలు, జీలకఱ్ఱ, నల్లజీలకఱ్ఱ, జాజికాయ, లవంగాలు, చవ్యం, చిత్రమూలం, సైంధవ లవణం, పిప్పలీమూలం, ధనియాలు, చెంగల్వకోష్టు, తాళీశపత్రి, దుంపరాష్ట్ర, వోమం, కురాసానివోమం వగకు ఒక్కొక్కటి అరపలం వంతున చేశి చూర్ణంచేసి లేహ్యంగా చేసి, తేనెపయదు (ప్రస్థము) పోసి,లోహమండూరాలువగకు అరపలం చొప్పున వేసి ధాన్యపుతాన నలువది దివసములు వుంచిపెట్టేది పూటకు అక్షప్రమాణం (ఒక తానికాయంత) సేవించను యీ యోగ మందు చెప్పిన వ్యాధులు మానును.

—బిల్వాది లేహ్యము :—

శ్లో॥ త్రింశత్పలం బిల్వమూలం సార్థకుంభేంభసః పచేత్ ।
అష్టభాగావశేషేస్మిన్ కషాయేణ పరిస్రుతే ॥ 276

త్రింశత్పలంగుడం దత్వాకించిత్పక్వే వతారయేత్ ।
త్రిఫలం శృంగిబేరంచ మరీచః చ చతుర్థకం ॥ 277

పిప్పల్యాకుడుబార్ధం చ చవికాయాః ప్రకుంచకం ।
ముష్టిం తాళీసపత్రస్య ముష్ట్యర్థం కేసరస్యచ ॥ 278

ద్విపలం పిప్పలీమూలం చిత్రకం చ పలంతథా ।
పృథక్త్రిజాతకంకర్షం జీరకం చ పల ంతథా ॥ 279

సంచూర్ణ్య తస్మిన్ విపచేద్యుక్త్వా పుష్పరసంక్షి పేత్ ।
ఏషబిల్వాదికోనామ సర్వభర్ది నిబర్హణః ॥ 280

హృద్రోగం కామిలాంగుల్మం గ్రహణ్యారుచి పీనసాన్ ।
హిధ్మాకాసక్రిమిశ్వాస ప్లీహానా హాగళామయాన్ ॥ 281

అర్శాంసి పాండు రోగం చ హన్యాత్ కాల విభేదతః । 282

టీ॥ బిల్వావేళ్లు ప 30, పిప్పళ్లు ప 4, చవ్యం ప 1, తాళీసపత్రి ప 2, నాగ కేసరం ప 4, దేశావారం ప 2, పిప్పలీమూలం ప 2, చిత్రమూలం ప 1, లవంగపట్ట, లవంగపత్రి, యాలకులు వగకు ప 2, జీలకర్ర ప 3, యివి చూర్ణంచేసి మునుపుగాకాచిన కాగులో చూర్ణంవేసి పక్వంగా దించుకొని, పయడు తేనె బోసి, కలిపి, ధాన్యపుతానవుంచి, పూటకు వక్క పోకంత సేవించను, యోగమందు చెప్పిన రోగాలు మానును.

—: మహాబిల్వాది :—

శ్లో॥ తులాం బిల్వస్యమూలం చ ద్విద్రోణే పాం పరిస్రుతే ।
అష్టభాగావశేషేచ పంచాశద్గుడ మాచరేత్ ॥ 283

ఆర్ద్రిక స్వరసప్రస్థం తథైవ బీజపూరకాత్ ।
త్రిజాతకం త్రికటుకం ధాన్యం ముస్తాయావశూకజమ్ ॥ 284

జీరకద్వయ సింధూ ప్తసుధూకాయసమేవచ ।
తేషాం చూర్ణం ద్విపలికం పాత్రపాకంతు కారయేత్ ॥ 285

సీతీభూతే చ కుడుబం మాక్షికం చ వినిక్షిపేత్ ।
ధాన్యరాశౌ నిధాతవ్యం పక్షంవా మాసమేవచ ॥ 286

అగ్నిదీ ప్తికరం చైవ హ్యరోచకహారం తథా ।
శ్వయ థ్వాథ్మాన వికృతిం శ్వాసంకాసంచ గుల్మనుత్ ॥ 287

ఉద్గాచోర్థ్వవాతేచ శస్యతె పరమౌషధం । 288

టీ 10॥ పలము మారేడు వేరు పైతోలుతీసి చెక్కి, కుండలోవేసి, 8 తూములనీళ్లుపోసి పడిగాకాచి 50 పలాలు పాత బెల్లము, ఒక ప్రస్థము అల్లపురసము, *దానిమ్మపండ్లస్వరసము అరపడి పోసి, అందు లవంగపట్ట, లవంగపత్రి, యాలకులు, శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలు, ధనియాలు, తుంగగడ్డలు, యవక్షారం, నల్లజీలకర్ర, సైంధవలవణం, అతిమధురం, వగైరు ప 2 కూర్చి, చూర్ణంచేసి పాగులోవేసి, పక్వంగాదించుకొని నేయి తేనెపయుడు ఒక కుడువము పోసి దించి ధాన్యపుతానవుంచి, దినం 2 వరాయెత్తు వంతు సేవించిన యీ యోగమందు చెప్పిన రోగాలెల్ల మానును. యీ ప్రయోగమందు మాదీఫలం కూర్చను మాతులుంగాది లేహ్యం అగును.

—: క్షయకాసానకు వాసాదిలేహ్యము :—

శ్లో॥ వాసా నిర్గుండికాశర్క కుండలీ బృహతీద్వయం ।
ప్రత్యేకంవిం శతిపలం ద్విద్రోణేసలిలేపచేత్ ॥ 289

అష్టభాగావశేషంతు తులార్ధగుడ సంయుతం ।
వాసా కురంటకాశర్క గుడూచీ కాసమర్దకమ్ ॥ 290

నిర్గుండ్యాశర్క భృంగానాం స్వరసంకుడుబం పృథక్ ।
ఘృతస్య కుడుబం చైవ తైలస్య కుడుబం క్షిపేత్ ॥ 291

దర్వీవిఘుట్టం విపచేత్ పక్వేతత్ర నిధాపయేత్ ।
భార్గీశ కర్క టశృంగీచ ప్రత్యేకం త్రిఫలాన్వితం ॥ 292

* దీజపూరశబ్దమునకు మాదీఫలము నుపయోగించుట ఆంధ్రసంప్రదాయము మళయాళమున దీనికి దానిమ్మఫలమని అందురు. ఈ యోగముయొక్క టీకలోని అభిరు వాక్యమును బట్టి దానిమ్మ అను అర్థము సరియగును.

పిప్పలీ పిప్పలీమూలం చవ్యం చిత్రక నాగరమ్ ।
జటిలా సైంధవం చైవ చాతుర్జాతక మేవచ ॥ 293

తాళీశపత్రం మరిచం పుష్కరం త్రిఫలాన్వితమ్ ।
పృథక్ పృథక్ ఫలంచైవ చూర్ణంకృత్వాయథా మృదు । 294

ప్రక్షిప్త మాక్షికం తంతు క్షిపే త్తస్మిన్ వినిక్షిపేత్ ।
శుద్ధభాండే స్థితేతస్మిం ధాన్యరాశౌ నిధాపయేత్ ॥ 295

అక్షమాత్రప్రయోగేణ ప్రాతరుత్థాయ భక్షితమ్ ।
షడ్విధక్షయరోగాంశ్చ కాసం శ్వాసం వినాశయేత్ ॥ 296

హృద్రోగ గుల్మ హిక్కార్శప్లీహానాహ మదజ్వరాన్ ।
మాసమాత్ర ప్రయోగేణ సర్వవ్యాధి నివారణమ్ ॥ 297

టీ. అడ్డసరపువేళ్ళు, ముండ్లముస్తెవేళ్ళు, వావిలివేళ్ళు, ఉప్పివేళ్ళు, వాకుడువేళ్ళు, వగకు ౧౦ పలాలు వీనిని నలియగొట్టి యిందు నీళ్లు పోసి, అష్టభాగంగా కాచి, కషాయం దించి, యిందులో పాత బెల్లము 50 ఫలములు కలిపి, అడ్డసరపాకుస్వరసం, ములుగోరింటి ఆకురసం, తిప్పతీగె ఆకుస్వరసం, ములుదోసాకు స్వరసం, గుంటగలగర ఆకు స్వరసం, వీనిని ఒక్కొక్కటి కుడవము స్వరసంవంతున తీసుకొని ఆ పాకు లోపోసి, అందు ఒక కుడువము నూనెకూడాపోసేది. మెల్లని మంటగా కాచేది, మరియునందు గంటుభారంగి, కర్కాటకశృంగి, వగకు పలం 3, పిప్పలి, పిప్పలీమూలం, చవ్యం, చిత్రమూలం, శొంఠి జటామాంశి, సైంధవలవణం, లవంగపట్ట, పత్రి, యాలకులు, నాగ కేసరం, తాళీశపత్రి, మిరియాలు, వగకు పలం ౧ చొప్పున కూర్చి, పుష్కరమూలం పలం 3 కూర్చుకొని, చూర్ణంచేసి పాకులోవేసి, పక్వంగా దించి ఒక కుడువము నెయ్యి తేనె పోసికలిపి, 15 దినాలు ధాన్యపుటాన వుంచి, గచ్చకాయంత ప్రాతః సాయంకాలాలందు పుచ్చు కొనేది. షడ్విధక్షయరోగాలు, కాసశ్వాసలు, హృద్రోగాలు, గుల్మాలు, హిక్కలు అర్శఃప్లీహ రోగాలున్ను, మహోదరాలున్ను

మానును. ఈ ఔషధం ఒకనెల పుచ్చుకొంటే సర్వవ్యాధి నివారణ యగును.

—: కాసశ్వాసములకు క్షుద్రాది లేహ్యము :—

శ్లో. వ్యాఘ్రీశతం స్యాదభయాశతం చ ద్రోణేజలస్య
ప్రప చేత్కషాయమ్ ।
తులాప్రమాణేన గుడేనయుక్తం పక్త్వాభయాభిస్సహితాభిరత్ర । 298
శీతేఽపే త్తన్మధునః పలాని పలాని చ త్రీణికటుత్రయస్య ।
త్వక్పత్రమేలాగరుకేసరాణాంచూర్ణాత్పలం చేతివిదేహదృష్టః ।
క్షుద్రాదిలేహ్యః కఫజాన్వికారాన్ సశ్వాస శోషానపి పంచకాసాన్ ।

టీ. వాకుడువేళ్ళు నూరుపలం సమూలం, కరక్కాయ నూరుపలాలు, వీనిని నాలుగుతూములునీళ్లలోపోసి, నాలుగుశేర్లుగాదించి 100 పలముల పాతబెల్లంవేసి, పాకుపట్టి ఆ పాకులో లవంగపట్ట, లవంగపత్రి యాలకులు, నాగకేసరాలు, వగకు ౧ పలం వీని చూర్ణంవేసి లేహ్యంగాదించుకొని, చల్లారినతర్వాత తేనె ౧ శేరుపోసి కలిపి కాసికాయంత పుచ్చుకొనేది. ఈయోగమందు చెప్పిన రోగాలు మానును.

—: మహాభార్గ్యాది లేహ్యము :—

శ్లో. భార్గ్యాస్తులార్ధకం చైవ హరీతక్యాశ్శతద్వయమ్ ।
బృహతీద్వయమూలం చ వజ్రవల్లీ పునర్నవా ॥
వాశా కరంజ నిర్గుండీ కాసమర్దం చ భృంగరాట్ ।
కుండలీమూలసహితం ద్విపలం చ పృథక్ పృథక్ ॥ 300
జలద్రోణే పచేత్సమ్యగ్వారిపాదావశేషితం ।
గుడం శతపలం యుక్తం లేహ్యపాకం విపాచయేత్ ॥ 301
ద్రాక్షాం నిక్షిప్య కుడుబం చాతుర్జాతంచ శృంగికా ।
కటుత్రయంచత్రిఫలా రాస్నా దార్వీ కచోరకం ॥ 302

క్రిమిఘ్నం క్రిమిజం కుష్టం చవ్యం మాగధిమూలకమ్ ।
తాళీశపత్రం మధుకం మాంసీ జాతీఫలం తథా ॥ 303

తక్కోలం తగరం ముస్తా సైంధవం దారు రామఠమ్ ।
కల్కద్రవ్యాణి చూర్ణాని ప్రత్యేకం కర్షసమ్మితమ్ ॥ 304

ధాన్యరాశౌ నిధాతవ్యం భక్షయేత్ ప్రాతరుత్థితః ।
కఫరోగావినశ్యంతి హ్యూర్ధ్వశ్వాస నిబర్హణమ్ ॥ 305

శ్వాసం పంచవిధం కాసం క్షయరోగం వినాశయేత్ ।
హృద్రోగ కుష్ట గుల్మాంశ్చం చ పీనసం శూలమేవచ ॥ 307

ఆధ్మానం రక్తపిత్తం చ తునీ చ ప్రతి తూనికమ్ ।
బాలానాంవ్యాధిషుశ్రేష్ఠం సర్వవ్యాధి నివారణం ॥ 306

మహాభార్గ్యాది లేహ్యోయం మహాదేవేనభాషితమ్ ।

టీ, గంటుభారంగి 50 పలములు కరక్కాయ ౨౦౦, ములకవేళ్ళు వాకుడువేళ్లు, నల్లేరువేళ్లు, అడ్డసరం, కానుగవేళ్లు, వావిలివేరు, గుంటగలజేరుఆకు, పుష్పి వగకు 2 పలములు వంతున నలియగొట్టి బానలోవేశి, అందు 4 తూముల నీళ్లుపోసి, అరతూముగాకాచి దించుకొని పాతబెల్లం నూరుపలాలువేసి లేహ్యపాకానదించి, ద్రాక్షపండ్లు ౧౬ పలాలు, లవంగపత్రి, లవంగపట్ట, యేలకులు, నాగకేసరాలు, కర్కాటకశృంగి, శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలు, కరక్కాయ, తానికాయ, ఉశిరికపప్పు, దుంపరాష్ట్రము, మానిపసుపు, కచోరం, జీడిగింజలు, చిత్రమూలం, చవ్యం, పిప్పలీమూలం, అతిమధురం, జటామాంశి, జాజికాయ, తక్కోలం, గ్రంథితగరం, తుంగముస్తలు, సైంధవలవణము, సరళదేవదారు, ఇంగువ, వగకు ప ౨ కూర్చి, చూర్ణంజేసి ఆ పాకులోవేసి లేహ్యలపాకాన దించి, ధాన్యపుటానపక్షంవుంచి యెత్తి ౨ శేర్ల తేనెపోసి, ౨ వరాలయెత్తు పూటకు పుచ్చుకొనేది. ఈయోగమందు చెప్పినరోగాలు మానును.

—: లఘుచించాదిలేహ్యము:—

శ్లో. చించాపత్రం శతపలం ద్రోణేంభసి వినిక్షిపేత్ ।
చతుష్షష్టిపలైర్యుక్తమాయసం చత ద్రైవచ । 308

కషాయం త్రిదినం పక్త్వా చతుర్భాగావశేషితె ।
కషాయేసార్థభాగంతు శృంగిబేరరస స్తథా । 309

అశీతిపలమాత్రంతు పురాణగుడమిశ్రితం ।
కటుత్రయం చ ద్విపలం ద్విపలంచాయోరజ స్తథా ॥ 310

త్రిజాతం చ త్రిఫలం విడగం జీరకంతథా । 311

చిత్రకం పిప్పలీమూలం ప్రత్యేకం తు పలంపలం ।
చతుష్షష్టిపలం క్షౌద్రం యోజయేన్మతిమాన్ భిషక్ । 312

వాతపిత్తకఫోద్భూతం పాండుగ్రహ వినాశనం ।
అజీర్ణశమనం దివ్యం కామిలా మేహనాశనమ్ ॥ 313

దేహపుష్టికరం చైవ శ్రమ క్లమ నివారణం ।
ఏతదామలకమాత్రంతు ప్రభాతే భక్షయేన్నరః ॥ 314

లఘుచించాదిలేహ్యేయమ మశ్విభ్యాం నిర్మితంపురా । 315

టీ, నూరుపలాలు చింతాకు తొక్కి, తుప్పుపట్టిన యినుము అరవై నాలుగుపలాలు కూడవేసి, నాలుగుతూములు నీళ్లుపోసి, మూడు రోజులు కాగనిచ్చి, చతుర్భాగం కషాయందించి, తెల్లగలిజేరువేళ్ల రసం పయదుపోసి, నూరుపలాలు పాతబెల్లము కూడవేసి, శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలు, వగకు పత్రి, లోహభస్మ పత్రి, లవంగపట్ట, లవంగ పత్రి, ఏలకులు, కరక్కాయ, తానికాయ, ఉశిరికపప్పు, వాయువిడంగం, జీలకఱ్ఱ, చిత్రమూలం, పిప్పలివేరు, వీనిచూర్ణం వగకు పలం ఖంతున, చూర్ణంచేసి ఆ పాకులోవేసి, లేహ్య పాకంగాదించి

మండూరం పుటాలువేసిందిగాను నాలుగుపలాలు కలుపుకొనేది, పథ్యం పులుసు, నూనె, ఉష్ణపదార్థాలు వర్జ్యము. ఉశిరికాయ, పెసర కట్టు, పొట్లకాయ, పొన్నగంటికూర, మజ్జిగ యియ్యవచ్చును.

—: మహాచించాదిలేహ్యము :—

శ్లో. తులార్థం కుండలీమూలం తదర్థం కంటకారికా ।
కంటకారి సమంచవ్యం దశమూలజటాః పృథక్ ॥ 316

ప్రత్యేకం వింశతి పలం భార్జీః గ్రంథిక చిత్రకమ్ ।
ద్రోణద్వయేం భసి పచేత్ తస్మిన్నష్టావశేషితే ॥ 317

పక్త్వా గుడస్యార్థతులాం పలాన్యష్టౌ మహౌషధాత్ ।
త్రీణిత్రీణి చతుర్జాతం దీప్య రామఠ జీరకాత్ ॥ 318

చత్వారి చత్వారి తుగా మరీచాభ్యాం తథైవ చ ।
పిప్పల్యా వింశతిర్ద్వేద్వే భార్గీః శృంగంచ నిక్షిపేత్ ॥ 319

ప్రస్థం చ మాక్షికం దద్యాత్ లేహ్యపాత్రే నిషేవితః ।
కాసశ్వాసప్రతిశ్యాయ హిక్కాసై శ్వర్యహృద్రుజాః ॥ 320

శూలాగ్నిమాంద్య గుల్మార్శప్లీహానాహోదరామయాః ।
గ్రహణీం తథాష్ఠీలాం శోఫంచాప్యవకర్షతి ॥ 321

క్షయకాసం నిహంత్యాశు చౌపుమధానాం పరంహితమ్ ।
కుండల్యాదికనామాయం లేహ్య ఆత్రేయపూజితః ॥ 322

టీ. ఉప్పివేళ్లు, 50 పలాలు వాకుడువేళ్లు ప 25, చవ్యం 25 ప, మారేడు వేళ్లు, పెద్దగుమ్ముడువేళ్లు. తక్కలివేళ్లు,దుండిలపువేళ్లు, కలిగొట్టవేళ్లు, పల్లేరువేళ్లు, కోలపొన్న, ముయ్యాకుపొన్న, వాకుడువేళ్లు, ములక వేళ్లు, వగకు ప ౨, నేలవుశిరిక ప ౨ం, గంటుభారంగి ౧ం, పిప్పలీ మూలం ౧ం, చిత్రమూలం ౧ం, వీనినిదంచి రెండు ద్రోణముల నీళ్లుపోసి అష్టభాగంగా కాచి నూరుపలములు బెల్లంవేసి పాగు

కాచుకొని, పిప్పళ్లు ప ౧౦, తవక్షీరి ప ౨, ఏలకులు, లవంగాలు లవంగపత్రి, లవంగపట్ట, జాజికాయ, ఇంగువ, గంటుభారంగి యివి వగకు ప ౧౪ కర్కాటకశృంగి ప ౧, మిరియాలు ప ౨, శొంఠి పలం, యిది చూర్ణంచేసి పాకులోవేసి పక్వంగాదించుకొని తేనె రెండుపళ్లు, నెయ్యి పడి ౧ పోసి ధాన్యపుటాన పక్షంవుంచి పూటకు తానికాయంత పుచ్చుకునేది. ఈ యోగమందు చెప్పినరోగాలెల్లా మానును.

—: భార్గ్యాదిలేహ్యము :—

శ్లో, త్రికటుక మజామోదం ద్రాక్ష ఖర్జూర కుష్టం
యష్ట్యావ్హాబలాతి విషాచధాత్రీ।
జాతీచతక్కోల కటుకరోహిణీనాం భార్గీ చ
రాస్నాచకణమూల చవ్యకాః॥ 322

జాతీఫలం పల్లవ మేల కుంకుమం దేవాహ్వా కర్పూర నిశాద్వయాని।
.... భార్గీ చూర్ణీకృతాతత్రనిపేష యిత్వా॥ 323

కంటకారీ హయగంధికవాశా కుండలి బిల్వకపోతకవారి।
ఉత్పలంబల వారాహమూలం దశమూల కషాయకం తథా॥ 324

త్రింశశ్చర్కరతౌద్రకయోశ్చ పక్వే చూర్ణం క్షిపేచ్చతత్ర।
రక్తపైత్యం క్షయగుల్మం వాతం కాసాగ్నిమాం
ద్యా గుదజాంకురహరః॥ 325
............................।

టీ. గంటుభారంగి ప 3, నీళ్లు నాలుగుతూములుపోసి తూమెడుగాకాచి, పిప్పలిమూలం ప ౨, చవ్యం ప 3, మూరెడుపళ్లు ప ౧౦, చిట్టాముట్టి పేరాముట్టి ప ౧౦, చల్లగడ్డలు ప 3౦, నాలుగుతూములు నీళ్లు తూమెడుగాకాచి వలఖై పలాలు బెల్లంవేసి, పక్వంగాదించి, చూర్ణం, కుంకుమపువ్వు ౧ తు, పచ్చకర్పూరం ౧ తు, ఏలకులు ప౨,

జాపత్రి ప ౧, లవంగాలు ప ౧, యివి మిగతాచూర్ణాలు పాకులో వేసి,
తేన శే ౪ పోసి కలిపి వుంచుకొని సాయంప్రాతః పోకంత భక్షించను,
యీ యోగమందు చెప్పినరోగాలు మానును.

—: మహాచించాదిలేహ్యం :—

శ్లో. దశమూలం ఫలా నింబం కరిమారకం (?)।
పునర్నవా పటోలం చ శతాధికపలం పృథక్ ॥ 326

లోహారిష్టం చామ్లపత్రం షట్చతుష్పలమేవచ ।
సర్వాణ్యేతాని ద్రవ్యాణి జలే ద్రోణే విపాచయేత్ ॥ 327

ప్రస్థద్వయం గుడం చైవ హ్యార్ద్రకం విశంతిం స్తథా ।
శాని ధాత్రీఫలం చించా సింధువారం సపూతకం ॥ 328

పునర్నవారసం లేహ్యే ప్రస్థమేకం పృథక్ పృథక్ ।
త్రికటు శ్చిత్రకం వుంఖి నిశాదారునిశావచా ॥ 329

చవ్యం త్రిజాతకం దీప్యం జీరకం గజపిప్పలీ ।
ప్రియంగుం పిప్పలీమూలం మూర్వా వత్స విడంగకం ॥ 330

అజమోదం పునర్నవ్యం తిక్తా త్రిఫలమేవ చ ।
పలం పలం సమాదాయ చూర్ణితం చ వినిక్షిపేత్ ॥ 331

మాక్షికం బీజపూరం చ రసం షోడశకం పలం ।
తేనైవ తత్ర సమ్మిశ్ర్య లేహ్యా పక్వేవతారయేత్ ॥ 332

సేవనం ప్రాతరుత్థాయ కర్షాశంచ దినే దినే ।
సర్వపాండూదరం మేహం కామలాంచ హాలీమకం ॥ 333

మహోదరం శ్వాస కాసం గ్రహణీం చ విషూచికామ్ ।
అజీర్ణంజ్వరమత్యుగ్రం శీతేత్యాది (?) విపాపహం ॥ 334

వాతపిత్తహరం శ్లేష్మం గుల్మానామపిపంచకం ॥
గుదజాని చ సర్వాణి నాశయేన్నాత్రసంశయః ॥ 335

సర్వకుష్టహరంచైవ మూత్రరోగం శిరోభ్రమమ్ ।
తథాశ్మరీమపస్మారం సూతికా రోగ మేవచ ॥ 336

ఏతాన్‌రోగాన్‌నిహంత్యాశు రక్తవర్థక మేవహి ।
సదానేవేతలేహ్యం చ వలీపలితనాశనమ్ ॥ 337

బ్రహ్మణాకృతయేతచ్చ సర్వలోకోపకారకమ్ ।
మహాచించాదిలేహో్యయం నాన్యదస్తిచతత్సమమ్ ॥ 338

—: కూష్మాండక లేహ్యము :—

శ్లో. ఖండంకూశ్మాండకంనామమధుపచన విధిస్విన్నశుష్కాజ్యభ్రష్టాన్యా స్యేతఖండేవిపక్వే సమరిచమగదే శుంఠిజాజీ త్రిగంధే ।
లేహోయం (వృద్ధబాలామనిల మదిమకే స్తి పశస్తా) తృతానాంతృష్ణా (కాసశ్వాసనకలగదురుజా) మోహరోగ ప్రశస్తమ్ ॥ 339

టీ. బూడిదగుమ్మిడికాయ ముదిరింది కొంచివచ్చితొక్కు నాలుగుమాట్లుగా వంచుకొని ప్రత్యేకంయెత్తి వుంచుకొని ఆగుజ్జువిడును యెండించి, ఆవునెయ్యిపోసి యెట్టిగా వేయించి శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలు జీల కఱ్ఱ యిదివగకు మూడుపలాలు, లవంగాలు, లవంగపట్ట, లవంగ పత్రి, యాలకులు, కొత్తమల్లి,వగకు అరపలం యీచూర్ణం ఆచూర్ణం రెండున్ను కలుసుకొని నూరుపలం ఖండశర్కర బూడిదగుమ్మిడికాయ నీళ్లలోకలువుకొని లేహ్యపాకాన దించిన వెనక చూర్ణం పాకులోవేసి కలువుకొని పడితేన, పడినెయ్యిపోసి కలిపి యెత్తివుంచుకొని సాయం ప్రాతఃమండలంసేవించను పూటకు పోకంత పుచ్చుకొనేది. పాండుజ్వ రాలు పైత్యాలు, వింశతిమేహాలు, ధాతునష్టం, రోగాలుమానును. శరీరంపుష్టి అవును. సంశయంలేదు.

—: ఆర్ద్రికాదిలేహ్యం :—

శ్లో. ఆర్ద్రికస్వరసప్రస్థం చార్ద్రికస్య చ ప్రస్థకం
అరశ్వతివిషాముస్తా చైలవాలకశాల్మలీః ॥ 340

ఏలాజాజీచ కుసుమం పాఠా బిల్వక లోధ్రకమ్ ।
చూతాస్థి తింత్రిణీబీజం జీరకం మరీచం కణా । 341
అభయాచాతకబీజాని కైడర్యక విడంగకమ్ ॥
సర్వాణిసమభాగాని సైంధవం కుటజం తథా । 342
పృథక్ కర్షప్రమాణంతు సర్వంచూర్ణం విపాచయేత్ ।
ఆర్ద్రికంలేహ్యకం న్నామ సేవనాద్గ్రహణీగదమ్ ।
సూతికారోగమలీ సారమాహ శూలంచ నాశయేత్ ॥ 343

టీ. అల్లపురసం ప ౧౬, తేనె ౧౬, పెద్దమానిచెక్క, అతివస, శొంఠి, తుంగముస్తలు, కురువేరు, పూడుగపంటిగుజ్జు, యేలకులు జాజికాయ జాపత్రి, లవంగాలు, అగరుశొంఠి, బిల్వపిందెలు, మామిడిగింజలు, జీలకఱ్ఱ, మిరియాలు. పిప్పళ్లు, కరక్కాయ, గచ్చపప్పున్ను, యీ నాలుగువగలు వేయించి పొడిచేసి చూర్ణంకలుపుకొని, శర్కర ౩౨ ఆర్ద్రికస్వరసంలో కలిపి లేహ్యపక్వాన దించుకొని తేనె ఒకటిన్నర శేర్లు పోశి పోకంతమందుతీసుకొనేది. సూతికాగ్రహణులు, ఆమశూల, అగ్ని మాంద్యాలు, చతుర్విధగ్రహణులున్ను, అరుచిన్ని మానును.

—: గ్రహణికి దాడిమాది లేహ్యము :—

శ్లో. దాడిమస్యఫలప్రస్థం చతుఃప్రస్థేజలే పచేత్ ।
చతుర్భాగావశేషేస్మిన్ శర్కరాప్రస్థమేవచ ॥ 344
నాగరం పిప్పలీమూలం కణా ధాన్య ద్వీదీప్యకమ్ ।
జాతీఫలం జాతిపత్రం మరిచం జీరకం తుగా । 345
విజయా నింబపత్రంచ సమంగా వచ సాల్మలీః ।
అగర్వాతివిషాముస్తాలవంగం చపృథక్ పలమ్ ॥ 346
ఘృతంచమధుచప్రస్థం సర్వంలేహ్యంవిపాచయేత్ ।
దాడిమంలేహ్యకం నామజ్వరాతీసారనాశనమ్ ॥ 347
ఆమరక్త మామశూలం మాంద్యం శోషంక్షయంజయేత్ । 348

టీ. దానిన్నిపిండెలు ప ౧౬, అరవై నాలుగుపలాలు నీళ్లుబోసి చాతుర్భాగముగా కషాయంకాచి శర్కర పలం ౧౬ కల్కద్రవ్యం, శొంఠి, పిప్పలిమూలం, పిప్పళ్లు, కొత్తమల్లి, ఖురాసానివోమం, జాజికాయ, జాపత్రి మిరియాలు, జీలకఱ్ఱ, తవక్షీరి, భంగిఆకు, వేపాకు, వస, వెలగబంక, పెద్దమానిచెక్క, అతివస, అగరుశొంఠి, లవంగాలు, వగకు ఫలం లెక్కన చూర్ణంచేసి, భంగిఆకు నేతితో యెఱ్ఱగావేయించి, వేపాకున్ను, వసనున్నుభస్మచేసి, లవంగాలు జాజికాయ, జాపత్రి యెఱ్ఱగా వేయించి పొడిచేసి, అంగడిమందును, చూర్ణమున్ను కలియబోసి మునుపు పాకుకాచియున్నదే దాంట్లోవేసి, లేహ్యంగాదించుకొని, రెండుశేర్లు తేనెపోసి లేహ్యం నిత్యం, చిల్లగింజంత భక్షించను ఈ యోగమందుచెప్పిన రోగాలుమానును.

—: సౌభాగ్యశొంఠి :—

శ్లో. నాగరంనిస్తుషంకృత్వా జలేనసహభావయేత్ ।
వర్షాభూ శిగ్రు నిర్గుండీ వాశా కంటకజెరసై॥ 449

అశర్కాశర్కబృహతీ భృంగరాజరసైస్తథా ।
కరంజ తులసీ సారైః కేతకేస్వరేసేనచ ॥ 850

అర్కాతపేవిశోష్యాథ తత స్తద్ద్రవ్యసంయుతమ్ ।
అజమోదంవరారాస్నాత్వగేలాపత్ర కేసరైః ॥
మరీచం పిప్పలీమూలం త్రిఫలాని విడంగకమ్ ॥ 851

జీవద్వయంచమధుకం తాలీసం పత్రసం యుతమ్ ।
సమభాగానిచూర్ణాని పయసాసహపాచయేత్ ॥ 352

విశ్వాంసమంయోజ్యం కర్షమాత్రప్రమాణకమ్ ।
లోహసిందూరసంయుక్తం మధ్వాజ్యపయసాసహ 858

సూతికావాతజాన్ రోగాసర్వా నాశునాశయేత్ ।
కామిలాపాండురోగాణాం మండమండలంచవి నాశయేత్ ॥ 854

పు......ంచసౌభాగ్యంరావణంచ విశేషతః (?) ।
సౌభాగ్యనాగరంపూర్వ మశ్వినీదేవనిర్మితమ్ ॥ 355
.... ।

శ్లో. ఘృతంక్షీరంచతుర్ముఖంచ విధిరాత్రాదశేషాన్వితమ్ (?) ॥
సంయుక్తం శిఖతాళీకీర్తిక ? సమం చూర్ణీకృతానాగరా ।
శాండిల్యోపల దీప్యకద్వయకణా మారీచకుస్తు బరాః
రాస్నా ద్రావిడ భృంగరాజక్రిమిజం జాతిఫలం కేసరమ్ ॥ 356

ద్వీపిగ్రంధికతీక్ష్ణపత్ర చ విశా భృంగంచ భృంగాఖ్యకమ్,
ద్రవ్యాణాం చ పృథక్ ప్రకుంచినాచూర్ణీకృతం సంయుతమ్ ।
భక్షేత్ (?) కర్ష ఫలప్రమాణ మితినాశాంతించ(?) లావణ్యాకమ్ ॥357

కాసశ్వాసకఫామయేషు క్రిమిజం వ్యాధించ నిర్నాశయేత్
ప్రసూతికా వాతకృతంచశూలం పంచాష్టశూలం ప్రహరేచ్ఛనూనం ।
సౌభాగ్యశొంఠీతి నామధేయం శాస్త్రేషు పూజ్యముని సమ్మతం చ ॥

—: హస్తికర్ణరసాయనం :—

శ్లో. హస్తికర్ణీంతులాం క్షుణ్ణాం పచేద్ద్రోణ కరనాళకే ।
చతుర్భాగావశేషేస్మిన్ క్షీరప్రస్థం విపాచయేత్ ॥ 359

ప్రస్థంతు గోఘృతం దద్యాత్ వ్యోమంచైవ త్రిజాతకమ్ ।
ఉశీరమశ్వగంధాం చ విడంగం త్రిఫలాంతథా ॥ 360

రోహిణీత్రివృతాయష్టీ ద్విముస్తావాలకం తథా ।
సర్వాణి సమభాగాని దద్యాత్త త్సమశర్కరా ॥ 361

సమమాలోడ్య విపచేత్ చిక్కణే చావతారయేత్ ।
సకలం భక్షయేద్ధాత్రీ ఫలమితం ఘృతమ్ ॥ 362

యథా దేహబలం వృష్యంక్షయం జీర్ణజ్వరాపహం ।
కాంతిప్రదం దీపనీయం చిత్తనేత్ర ప్రసాదనం ॥ 393

రేచనం శోధయేద్వస్తిం వాతం శీతజ్వరంహరేత్ ।

టీ. బలరక్కశిగడ్డ నూరుపలములు, ముక్కలుచేసి బియ్యపుకడుగు నాలు గుతూములుపోసి, చాతుర్భాగం కషాయందించి ఆవుపాలు పయడు (ప్రస్థము) కషాయంలోపోసి కాచి యందు శొంఠి, పిప్పలి, మిరి యాలు, లవంగపట్ట, లవంగపత్రి, యాలకులు, వట్టివేళ్ళు, పెన్నేరు గడ్డ, వాయువిడంగం, కరకాకాయ, తానికాయ, ఉశిరికపప్పు, కటుకరోహిణి, తెగడ, అతిమధురం, తుంగముస్తెలు, భద్రముస్తెలు కురువేరు, వీనిని ఆద్యంతమున్ను సమభాగంగాకూర్చి చూర్ణంచేసి దీనికిసమం శర్కర కషాయంలోకలిపి తేనె శేరుపోసి చూర్ణం కలుపు కొని తేనెపడి, నెయ్యిపడి కూడపోసి రసాయనపక్వాన దించుకొని, ఉశిరికాయంతమందు భక్షించను యీయోగమందు చెప్పినరోగా లెల్ల మానును.

—: పిప్పల్యాది రసాయనము :—

శ్లో. పిప్పల్యాశ్చరజః ప్రస్థం శర్కరాయా స్తదర్ధకం ।
విడంగం నాగరం భార్గీ జీరకం మరీచం పృథక్ ॥ 364

చతుష్పలం పృథక్ చవ్యం పిప్పలీమూలమేవ చ ।
చవ్యం చ ద్విపలంచైవ చిత్రకస్యపలం తథా ॥ 365

అయోరజశ్చద్విపలం భృంగస్య చ రజ స్తథా ।
సర్వమేకత్ర సంచూర్ణ్య మధుప్రస్థద్వయే క్షిపేత్ । 366

ధాన్యేపక్షస్థితం లేహ్యం రసాయన మను త్తమమ్ ।
క్షయం క్షయకృతాన్ వ్యాధీన్ కాసంశ్వాసంచదారుణమ్ । 367

యేకదశాత్మకం శోషం ఛర్దిం గుల్మమరోచకమ్ ।
అర్శాంసిగ్రహణీ పాండు హ రేచ్ఛవిషమజ్వరమ్ । 368
అశ్విభ్యాం నిర్మితం శ్రేష్ఠం పిప్పల్యాదిరసాయనమ్ ।

టీ. పిప్పళ్ళు ప ౧౬, శర్కర ప ౮, వాయువిడంగం, శొంఠి, గంటు భారంగి, జీలకఱ్ఱ, మిరియాలు వగైరు ప ౪, పిప్పలీమూలం ప ౧

చవ్యం ప ౨, చిత్రమూలం ప, ౧ లోహభస్మం ప ౧, గుంటగలగర ఆకుపొడి ప ౨ అద్యంతమున్ను కొట్టి చూర్ణం, యీ చూర్ణంలో రెండువళ్ళు తేన కూడపోసి, రసాయనంగా కలుపుకొని నేతిదుత్తలో వేసి, పక్షం ధాన్యపుటావవుంచిన రసాయనం శ్రేష్ఠంగాయుండును. ఈ యోగమందు చెప్పినరోగాలెల్లా మానును.

—: రక్తపైత్యానకు కూష్మాండరసాయనము :—

శ్లో. పీతత్వగస్థి కూష్మాండ తులాంభిన్నాం పునఃపచేత్ ।
భర్జయన్ సర్పిషః ప్రస్థే క్షౌద్రవర్ణేత్ర నిక్షిపేత్ ॥ 869

ఖండాచ్ఛతం కణాశుంఠ్యో ర్ద్విపలం జీరకాదపి ।
త్రిజాతం ధాన్యమరిచం పృథగర్ధ పలాన్వితమ్ ॥ 870

అవతార్య చ శీతే దత్వా క్షౌద్రం ఘృతార్ధకమ్ ।
పక్షం ధాన్యే స్థాపితం నిహత్యుపయోజితమ్ ॥ 871

రక్తపైత్యం క్షయం కాసం మూర్చాఛర్ది నివారణమ్ ।
.... జననం మేధాబుద్ధి వివర్ధనమ్ ॥ 872

అశ్విభ్యాం నిపీతం హృద్యం కూష్మాండక రసాయనమ్ ।

టీ. పెద్దగుమ్మిడికాయ పై పెచ్చుతీసి, ముక్కలుజేసి, వక నూరుపల ములు సరిగాతూచి తీసుకొని పయడు (ప్రస్థం) గోఘృతావ పక్వంగా వేయించి యివతల వుంచుకొని యిందులో అంగడిమందులకొట్టి చూర్ణంచేసుకొని యీ చూర్ణములున్ను, యీ రెండున్ను కలుపుకొని యిందులో పయడు తేనెబోసి, గోఘృతం పయడు, కల్కండ నూరు పలాలు పొడిచేసి కలుపుకొని లేక కల్కండపాకులో చూర్ణాలువేసి లేహ్యంగాచేసి అందు తేనె నెయ్యి కలినిగాని సాయంప్రాతః పోకతీ సుకొనేది. యీయోగమదు చెప్పినరోగాలు మానును. లేహ్యము చల్లారినతర్వాత తేనె కలుపవలెను.

—: అరోచకస్య ఫలసార రసాయనము :—

శ్లో. రంభాచూతఫలంచైవ జంబీరం బదరీఫలమ్ ।
ప్రత్యేకం రసమాదాయ సమభాగాని తత్రచ ॥ 373

లవంగం జీరకంధాత్రీ చాతుర్జాత కటుత్రయమ్ ।
ప్రత్యేకం కర్షమాదాయ చూర్ణయిత్వాత్రలోడయేత్ ॥ 374

తత్సమం శర్కరోపేతం ప్రాతరుత్థాయ భక్షితమ్
అమ్లపైత్య వినాశంచ సర్వారోచకనాశనమ్ ॥ 375

—: చూతఫలరసాయనము :—

శ్లో. పక్వచూతరసద్రోణే నిక్షిపేత్ ఖండశః శతమ్ ।
ఘృతమర్ధంతతో గ్రాహ్యం చతుర్థాంశం చ నాగరమ్ ॥ 376

తదర్థం మరిచం దేయంతదర్థం పిప్పలీ రజః ।
తోయం ఖండసమం దేయం తదర్థం పిప్పలీరజః ॥ 387

తోయం ఖండసమం దేయం సర్వమేకత్ర సంస్థితమ్ ।
పాచయేన్మృణ్మయేపాత్రే సర్వంతత్ర ప్రచాలయన్ ॥ 3?8

చూర్ణం శేషం తతో దేయం త్రిఫలం చ చతుష్పలమ్ ।
గ్రంథికం చిత్రకం ముస్తా ధాన్యకం జీరకద్వయమ్ ॥ 479

పత్రైలా కేసర త్వక్చ తాళీసం చ పృథక్పలమ్ ।
సిద్ధే శీతే చ మధునః ప్రస్థంచైకత్రచైకతః ॥ 380

సంయోజ్య మోదకాన్ కృత్వా స్నేహ భాండే నిధాపయేత్ ।
భోజనాంతే తతః ఖాదేత్ ఫలమాత్ర ప్రమాణతః ॥ 381

ప్రత్యరోచకమత్యుగ్రం శ్వాసం కాసం క్షతక్షయమ్ ।
సర్వదుర్నామనాశం చ పాండురోగం చ కామిలా ॥ 382

హృద్రోగం చ శిరశ్శూలమానాహమ తిదారుణమ్ః
మృతగర్భా చ యానారీ యా చ గర్భవి చ ఘాతినీ ॥ 383

సాపినూ తేనుతం దద్యాత్ నారాయణ పరాయణాడ ।
శతంవాపి సహస్రం వారమయేచ్ఛ సుఖం పుమాన్ ॥ 384

సదా భోక్ష్యేషు సేవేత భవేన్మారుతి విక్రమః ।
వంధ్యాచల భతేగర్భం వృద్ధాపి తరుణాయతే ॥ 385

తురంగ ఇవ సంహృష్టో మత్తంగ బలసంపదః ।
.... ॥ 386

చూతఖండ మిదంప్రోక్తం రసాయనమనుత్తమమ్ ॥

టీ. ఒకద్రోణం మామిడి రసమునందు, శొంఠి ప ౧౪, మిరియాలు ప ౨, పిప్పళ్లుప 3, కల్కండు ప ౭౪, చూర్ణంచేసి చూర్ణమున్ను కల్కండ యున్ను ఆ మామిడిపండ్ల స్వరసంలో కలుపుకొని, దుత్తలో వుంచుకొని, అందు కరక్కాయ, తానికాయ, పుశెరికపప్పు, యీమూడున్ను ప. ౪, పిప్పలీమూలం, చిత్రమూలం, తుంగగడ్డలు, కొత్తమల్లి, జీలకఱ్ఱ, నల్లజీలకఱ్ఱ, మాదీఫలం, నాగకేసరం లవంగపత్రి, లవంగపట్ట, యాలకులు, తాళీసపత్రి ఇది వగకు ఒకపలం చూర్ణంజేసి యీ చూర్ణమున్ను మాదీపలకేసరాలున్ను, అన్ని కలుపుకొని, మామిడి పండ్ల స్వరసమందు వేసి రసాయనపక్వంగా కలుపుకొని యొత్తివుంచేది. పూటకు పలమెత్తు తేనె కలుపుకొని పుచ్చుకొనేది యీయోగమందు చెప్పినరోగాలు మానును.

—: వజ్రవల్లి హారీతకి రసాయనము :—

శ్లో. వజ్రవల్ల్యమ్లికా మార్గీ వననూరణకందకమ్ ।
వహ్న్యపామార్గమూలం చ కుష్ఠం సంభిద్యఖండశః॥ 387

పృథక్ దశపలంక్షుణ్ణం జలద్రోణే పచేత్సుధీః ।
పూతేష్ట భాగేశేషే చ జర్ఝరీకృత్య నిక్షిపేత్ ॥ 388

హారీతకీశతంచైవ పంచవింశత్ఫలంగుడమ్ ।
పృథగ్ద్విఃకుడుబంతైలం సర్పిషః ప్రక్షిపేద్బుధః ॥ 389

పక్వేవతార్య తత్సమ్యక్ చూర్ణీకృత్య నిధాపయేత్ ।
ఏలా లవంగం వైవై దేహీ మరీచం విశ్వభేషజమ్ । 390

వారాహీకందజాత్ తైల్యం దీప్యకం జీరకద్వయమ్ ।
కుష్ఠం కుటజబీజాని శతాహ్వా గజపిప్పలీ । 391

వరాశ త్రిఫలా నాగం పృథగర్ధ పలాంశకమ్ ।
ముస్తామూల రజో బ్రహ్మీ నూరణాం పుష్కరం తథా । 392

కుడుచాంశం తతః శీతేగుడార్ధం మధుయోజయేత్ ।
తతోర్ధా స్యేస్థితం మాసం ప్రాతః సేవితమాత్రకమ్ ॥ 393

షడర్శాంసి నిహంత్యాశు గుల్మ శూల భగందరమ్ ।
పాండు కుష్టాప్లీహశోఫ గుల్మానాహాగ్ని మాంద్యజిత్ । 394

అశ్విభ్యాం నిర్మితో యోగోనామ్నా వజ్రహరీతకీ ।
.... ।
తిలబల్లాతకీరస్నాం .... । 395

నాగరం మరిచం భార్జ్గీ రాస్నాకృష్ణా విడంగకమ్ ।
చాతుర్జాతం లవంగం చ హ్యజమోదం చ తత్సమమ్ ॥ 396

ఏతచ్చూర్ణం సమాదాయతిల జీవసమన్వితమ్ ।
భల్లాతకీసమందద్యాత్ పురాణగుడజం సమమ్ ॥ 397

సర్వాణ్యేతానిసమ్మర్ద్య దద్యాదతుప్రమాణతః ॥
ప్రాతఃప్రాతంతు సేవేత సర్వవాతవికారజిత్ ।
సంధిశూలం శిరశ్శూలం సప్తశూలాన్ వ్యపోహతి ।

—: శిగ్రుపుష్పరసాయనము :—

శ్లో. శిగ్రుపుష్పరసప్రస్థం తత్ఫలంతరుణం తథా ।
వారాహీకందజం చూర్ణం ప్రరోహాగ్రం వటస్యచ । 398

పృథగ్ద్విపలికం క్షుణ్ణం సర్వంసంయోజ్య బుద్ధిమాన్ ।
ద్విప్రస్థం కేశజం క్షీరం గోక్షీరం చాథకద్వయమ్ ॥ 370

ద్రవే పాదావశిష్టేతు దద్యాత్ప్రస్థద్వయం ఘృతాత్ ।
వరాళం జాతిపుష్పంచ జాతీఫల మధూలికాః । 371

గోజిహ్వా మర్కటీబీజం కాంతం తారంచపుష్కరమ్ ।
ప్రత్యేకం కర్షమాత్రంతు చూర్ణం కృత్వా క్షిపేత్తతః 372

లేహ్యపాకేతు సంప్రాప్తే ఘృత ద్విప్రస్థసంయుతం
శర్కరాయాః ప్రస్థమేకం క్షౌద్రప్రస్థంతథైవచ ।
సర్వం సయోజ్యమతిమాన్ కుర్యాల్లేహ్యం యథా తథా ।
స్తంభనం పుష్టిదంచైవ రక్తమాంస బలప్రదమ్ ॥ 373

చక్షుష్యం మాత్ర రోధంచ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ॥
రసాయన వరం పుంసాం సగచ్ఛేత్ ప్రమదాశతమ్ ॥ 374

టీ. మునగపూలరసం ప ౧౽, పిందెలు, కాయలు, నేలతాటిగడ్డలు, చూర్ణం ప 3. మఱ్ఱిపూడల రసం ౧౽, టెంకాయపాలు ప ౧౽, ఆవుపాలు తూమెడు యీ నాలుగు స్వరసం కూడ పోసి కాచి నేయి శే, ౪ లవంగాలు, జాపత్రి, జాజికాయ, యిప్పపూవు, దూలగొండివిత్తులు, కలవగడ్డలు, కాంతభస్మం, రజితభస్మం. వగకు రెండువరాలయెత్తు, అంగడిమందులు చూర్ణంచేసి వుంచుకొని యీ చూర్ణంలో కాంత భస్మం, రజితభస్మం, మునుపు స్వరసాలు తీసింది, కలయపోసి యిరువై పలాలు శర్కరవేసి లేహ్యంగాచేసి తేన, నెయ్యి వగకు శే ౨ పోసి అంగడిమందులు వగకు పలములు, నేలతాటిగడ్డలు ప 3, కుంకుమపూవు ౧ వరహాఎత్తు గోరోచనం ౪ వరహాలయెత్తు కస్తూరి అరవరహాయెత్తుకలిపి అంతా లేహ్యం పక్వంగా దించుకొని పూటకు చిల్లగింజంత అవుషధం తినిన. ఈ యోగమందు చెప్పిన రోగాలు మానును.

—: అభ్రకరసాయనము :—

శ్లో. చాతుర్జాతక రేణుకం మలయజం తక్కోల జాతీఫలమ్
కుష్టం గోక్షురకం నిశా కపిఫలం ద్రాక్షా స ఖర్జూరకమ్ ।
ధాత్రీ మాగధికా నతం కువలయం ముస్తా స ధాత్రీ ఫలమ్ ।
కుండల్యుద్భవ శర్కరా కతకజం చేర్వారు హ్రీబేరకమ్ ॥ 375

కర్పూరం హయగంధి మేహారిపుజం (?) చోశీర పద్మార్ఘుటీ
శ్యామా లోధ్ర సుగంధి యష్టిమధుకం నిష్కప్రమాణం పృథక్ ।
వ్యోమ్నాభస్మఫల త్రయేణమిళితం పుష్పైశ్చ సంవాసితమ్
స్నిగ్ధేశాచ కరంజకేనివహితం నిష్కప్రమాణం పిబేత్ ॥ 376

సీతాంబునా శ...యాస దాహ మూత్రాతిసారానచిరేణహంతి ।
పిత్తోద్భవాన్ శ్లేష్మభవాంశ్చ మేహాన్ వాతోద్భవాంశ్చైవ
సకామిలాంచ ॥ 377

అనుపాన విశేషైశ్చ సర్వరోగహరం పరమ్ ।

టీ. లవంగపత్రి, దాచినచెక్క, యాలకులు, నాగకేసరాలు, రేణుకలు, శ్రీగంధం, తక్కోలం, జాజికాయ, కోష్టం, పల్లేరుకాయలు, పసుపు, వెలగపంటిగుజ్జు, ద్రాక్ష, ఖర్జూరం, ఉశిరికపప్పు, పిప్పళ్ళు, కచోరాలు, కలువగడ్డలు, పిప్పళ్లు, చిల్లగింజలు, చాగగడ్డలు, కురువేరు, కర్పూరం, ఏనుగపిప్పళ్లు, నేలతాటిగడ్డలు, తామరగడ్డలు, అడ్డసరం, లొద్దుగ పట్ట, సుగంధిపాల, అతిమధురం, వగకు ప. ౧ కొట్టి చూర్ణముచేసి సమంశర్కరకూర్చి, చూర్ణంచేసుకొని, దీనిని అభ్రకభస్మమునకు అనుపానముగ నిత్యం పుచ్చుకొనేది. * యీ యోగమందు చెప్పిన రోగాలు మానును.

* ఈ యోగశ్లోకం ప్రకారము ద్రవ్యములన్నియూ ఒక్కొక్క నిష్కప్రమాణము అనగా పావుతులంచొప్పున గ్రహించి కలిపి అందు అభ్రకభస్మ 3 పలములు కలుప వలయును.

—: భల్లాతక రసాయనము :—

శ్లో. భల్లాతకానాం పవనోద్రితానాం బృందచ్యుతానా
మిమ చాధకం స్యాత్ ।
అత్రేష్టకాచూర్ణకణైర్విమిశ్యై ప్రఘృష్యతోయే విసృతప్రవీతః ॥ 378
శుష్కంపున స్తం ద్విదళీకృతంతు తతః పచేదప్సు చతుర్గుణేషు ।
పాదావశిష్టం పునరేవశీతం క్షీరేణ తుల్యేనపునః పచేచ్చ ॥ 379

తత్పాదశేషం పునరేవశీతం ఘృతేన తుల్యేనపునః పచేచ్చ ।
తదర్థయా శర్కరయావశీర్ణంలో హాభయావ్యోషక వేలచూర్ణమ్ ॥380

ప్రస్థద్వయేనా మల . . మధుభ్యాంతతః పచేన్స్నిగ్ధితం నిధాయ ।
తత్ప స్తరాత్రాదుపజాతవీర్యం సుధారసాయాభ్యధిక త్వమేతత్ ॥ 381

ప్రాతర్ద్వి శుద్ధీకృత దేవకార్యో మంత్రోపదేశం స్వశరీరయోగ్యః ।
నచానుపానే పరిహారకంకానచోష్ణవాతాధ్వని ? మైధునంచ ॥ 382

యథేష్టచేష్టావిహిత ప్రయోగాద్భవేన్నరః కాంచనరాశిగౌరః ।
అతుల్యబంతుస్తు నృసింహసేవ్యాద్రి ...... యో
వ్యావృతబి . . ధి శూరః ॥ 383

దంతాశ్చకిం నపునరుద్భవంతికేశాశ్చ శుక్లాః పునరేవకృష్ణాః ।
నీలాంబనాథః ప్రతిభావదంతి తనుర్విరాగా చ శరీరయోగ్యః ॥ 384

విశీర్ణకర్ణాంగుళినాసికోపినిర్గంతతో పి సకలంహికుష్టమ్ । 385

—: పీనసరోగాలపేళ్ళు :—

శ్లో. జలపక్తు రక్తతాళుపూయం పీనసకండూశ్చ నాసాబధం నాసాతాపం
నాసాదోషం చ శోషణమ్ ।
నాసావర్తం మాంసరుధిరం నాసాస్ఫోటంచ శీతలం మేఘార్తం
జల్యస్రావ్యం ధూమాయత ననామతః ।
ఏతేపీనసరోగాశ్చ నాగవాయుసముద్భవాః ॥ 386

—: జలపీనసకు తైలము :—

శ్లో. నాగరం పూతికా రాస్నా మహానింబం కరంజకమ్ ।
ప్రత్యేకం ద్వాదశపలం సలిలే చతురాఢకే ॥ 387

చతుర్భాగావశేషేస్మిన్ ద్విప్రస్థంతిల తైలకమ్ ।
సింధువార శ్వేతపత్ర స్వరసం తైలతుల్యకమ్ ॥ 388

తాళీసపత్రం మరీచం హింగు దీప్యకచోరకా ।
లవంగం కేసరం భృంగం పృథగర్ధపలానిచ ॥ 389

తైలేన తేనచాభ్యంగో జలపీనస నాశనమ్ ।

టీ. శొంఠి, కలుగ్రానుగ, మునగవేళ్ళు, దుంపరాస్న, తురకవేపాకు, కానుగవేళ్ళు వగకు ౧౨ పలాలు కొంచువచ్చి వక బానలో వేసి నాలుగుతూములువేసి తూమెడుదించుకొని యిందులో మంచినూనె రెండుపళ్ళుపోసి, కల్కద్రవ్యం, విష్ణుక్రాంత(తెల్లవావిలి)తెచ్చి స్వరసం తీసుకొని యీ స్వరసం రెండుపళ్ళు కూడపోసి, అందు కల్కము నకు తాళీశపత్రి, మిరియాలు, యింగువ, వోమం, కచోరాలు, లవంగాలు, గుంటగల్జేరు నాగకేసరాలు ఈ యెనిమిది వస్తువు లున్ను, వగకు అరపలం కూర్చుకొని తైలంలో కలుపుకొని పక్వంగా దించి అభ్యంగం, నస్యం చేయ ఈ యోగమందు చెప్పిన పీనసము పడిశము మానును.

—: రక్తపీనసకు తైలము :—

శ్లో. తిలతైల సమోపేతం వాశానిర్గుండి భృంగజైః ।
స్వరసైతైలతుల్యైతు సర్వంభాండే వినిక్షిపేత్ ॥ 390

తైల పాక్యసవేళాయాం నిశాచూర్ణం ప్రదాపయేత్ ।
పీనసేషు చ సర్వేషు శిరోరోగహరం హితత్ ॥ 391

—: మూలవ్యాధికి అపామార్గఘృతము :—

శ్లో. అపామార్గస్య మూలానాం తులాం తోయే చతుర్గుణే ।
పక్త్వా పాదావశేషస్మిన్ వ్యోష చిత్రక సైంధవమ్ ॥ 392

పాఠా దురాలభా భార్గీ ద్వికరంజా ?ర వల్కలైః
త్రివృత్వంచాగ్ని రజనీ త్రిఫలా సర్షపద్వయైః ॥ 393

చతుర్గుణేన చాజేన క్షీరేణ ప్రస్థమాజ్యతః ।
సాధితం ఘృతమేతద్ధి హితం రక్తార్శసాం పరమ్॥ 394

టీ. ఉత్తరేణివేళ్ళు నూరుపలాలు, నీళ్ళు తూ ర పోసి, చాతుర్భాగంగా కాచి కషాయం దించి, ఒక ప్రస్థము ౧ మేకపాలున్ను, ఒకప్రస్థము నేయిన్ని, కలయపోసి, శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలు, చిత్రమూలం, సైంధవలవణం, విషబొద్దివేళ్ళు, దూలగొండివేళ్ళు, గంటుభారంగి, కానుగచెక్క, తా డి చె క్క ?, తెగడ, పంచలవణం, పసుపు, త్రిఫలాలు, ఆవాలు, తెల్ల ని ఆ వా లు, వగకు అర పలం కూర్చి నేతిలోవేసి, పక్వంగాదించి నిత్యం ...... వంతున తినేది. మూల వ్యాధులు మానును.

—: కదలీకందఘృతము :—

శ్లో. కదలీతరు కందస్య తులాం ద్రోణే విపాచయేత్ ।
అష్టభాగావశేషేస్మిన్ న్యగ్రోధాది గణై స్తథా ॥ 395

క్షీరప్రస్థం జలప్రస్థం కల్కద్రవ్యాణి దాపయేత్ ।
శారిభామలకై ర్ముస్తా చందన ...... నంతథా ॥ 396

కచోరం కత కం చైవ ద్రాక్షా ఖర్జూరమేవచ ।
త్రికటుం ధాన్యకం చైవ జీరకం గజపిప్పలీమ్ ॥ 397

చాతుర్జాతం లవంగం చ కర్షాం శం శ్లక్ష్ణ చూర్ణితమ్ ।
వింశత్పలిక మాత్రం తు శర్కరాం చ వినిక్షిపేత్ ॥ 398

సమ్యక్ పక్త్వైవతాన్ర్యైతత్ ప్రాతః ప్రాతస్తు సేవయేత్ ।
సబుద్ధిమార్గ మనుష్యేషు భిషక్శాస్త్ర విశారదః ॥ 399

మూత్రకృచ్ఛ్రం వాతమేహానుదరం గ్రహణీగదమ్ ।
ప్రమేహాం వింశతిం హన్యాద్రామోరచ్ఛ గణానివ ॥ 400

టీ. అరటిగడ్డలు నూరుపలాలు తొక్కి ౧౬ పళ్ళునీళ్ళుతీసి అష్టభాగంగా కాచి, రావిపట్ట, మఱ్ఱి, తంగేడుపట్ట, ...రంబపట్ట, చింతపట్ట, యిప్ప పట్ట, వగకు పదిపలాలువంతున నలియఁగొట్టి యెనిమిదితూములు నీళ్లు పోసి తూమెడుగాకాచి కషాయం గడ్డ (?) నీళ్ళు యీరెండున్నుకలియ బోసి యిందులో ఆవుపాలురెండుపళ్లు, ఆవునెయ్యి రెండుపళ్ళున్ను పోసి మృదుపాకాన కాచేది అంగడిమందులు, (అనగాకల్కద్రవ్య ములు) సుగంధిపాల, ఉశీరకపుష్పం, తుంగముస్తలు, శ్రీగంధం, వట్టి వేళ్ళు, కచోరం, చిల్లగింజలు, ద్రాక్ష ఖర్జూరం, యాలకులు, లవంగ పట్ట, లవంగపత్రి నాగకేసరం, శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలు, ధని యాలు ఏనుగపిప్పళ్ళు, యిది వగకు ఒకకర్షముకూర్చి,నలియఁగొట్టి చూర్ణం నేతిలో కలిపి దించుకొని, ఆవెనక- చక్కెర రెండుపలాలువేసి కలుపుకొని నిత్యమున్ను ౨ వరామెత్తు పుచ్చుకొంటే యీ యోగ మందు చెప్పినప్రకారం రోగాలు మానును.

—: తిక్తాదిఘృతము :—

శ్లో. పటోలాల నింబ కటుకా దార్వీ పాఠా దురాలభా ః
పర్పటం త్రాయమాణా చ పలాంశంపాచయేదపామ్ ॥ 401

అష్టాంశశేషేతస్మింశ్చకల్కాంశం రామఠం తథా ।
కటుత్రయం చ భూనింబా కళింగా కణ చందనైః ॥ 402

సర్పిషోద్వాదశపలం పచేత్తిక్తాఖ్యకంఘృతమ్ ।
పిత్తకుష్టంవిసర్పంచ (?) పిటకాదాహతృడ్భ్రమాన్ ॥ 403

విస్ఫోటవిద్రధీ గుల్మశోషోన్మాదమదానపి । 404

హృద్రోగంతిమిరంవ్యంగంగ్రహణీశ్విత్రకామిలాః ।
భగందరమపస్మారముదరం ప్రదరంహరేత్ । 405

టీ. చేదుపొట్ల, వేప, కటుకరోహిణి, మానిపసుపు, అగరుశొంఠి, దురాలభా, పర్పాటకంకలు, కానుగవేళ్లు, యివి పలం వంతున తెచ్చి కొట్టి, నాలుగుతూములు నీళ్లుపోసి అష్టభాగంగాకాచి, కల్కద్రవ్యం, ఇంగువ, శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలు, నేలవేము, పుచ్చకాయవిత్తులు, యేనుగపిప్పళ్ళు, శ్రీగంధం, వగకుకాలుపలంవంతు చూర్ణంచేసి, కాచి దించుకొని, అవునెయ్యిపడి ఆకషాయంలోపోసి, కల్కచూర్ణచేసి కాచి దించుకొని పూటకు రెండువరాయెత్తులు వంతున, తీసుకొంటే యీ యోగమందు చెప్పినరోగాలు పోవును.

—: కూష్మాండరసాయనము :—

శ్లో॥ గోఘృతం ప్రస్థమాదాయ కూష్మాండరసమాఢకమ్ ।
బలామూలకషాయంచఘృతేతద్ద్విగుణసంయుతమ్ ॥ 406

గోపీపర్పాటకం పాఠా హ్యామృతాచద్విగోక్షురమ్ ।
కంటకారీచాటరూషం పృథగ్దశపలాన్వితమ్ ॥ 407

బలామూలం చ తత్సర్వంపచే దష్టగుణేంభసి ।
మధుకం జీరకం కుష్టం తక్కోలం చ శతావరి ॥ 408

లవంగం మరిచం కృష్ణా త్రుటీ జాజీ విడంగకం ॥
ప్రత్యేకం కర్షమాదాయ కల్కద్రవ్యాణి దాపయేత్ ॥ 409

అగ్నినాశోషితం పక్వం శర్కరాసహితం పచేత్ ।
సంతతాదిజ్వరం జీర్ణం నాశయేన్నాత్ర సంశయః ॥ 410

టీ. ఆవునెయ్యి(పడి) పయడు, పెద్దగుమ్మడికాయ నీళ్ళు పయడు, చిట్టాముట్టిపదిపలాలు కొంచివచ్చి నలియకొట్టి యిందు నీళ్ళుపోసి అష్టభాగంగాకాచి, అది నెయ్యికిరెండింతలుఅంతా సమ్మిశ్రంచేసి, కల్కము

నకు సుగంధిపాల వేళ్ళు, పర్పాటకం, అగరుశొంఠి, తిప్పతీగె, పల్లేరు, యేనుగపల్లేరు, వాకుడువేళ్ళు, అడ్డసరం, వగకు పదిపలం నలియకొట్టి చిట్టాముట్టి కషాయంలో వేసి కషాయంకాచి, అంగడిమందులు, అతి మధురం, జీలకఱ్ఱ, కోష్టం, తక్కోలం, చల్లగడ్డలు, లవంగాలు, మిరి యాలు, పిప్పళ్ళు, యేలకులు, జాజికాయ, వాయువిళంగం, వగకు అర పలంవంతున కొట్టి చూర్ణంచేసి నేతిలోకలిపి పక్వంగాదించుకొని, పది పలాలు శర్కరవేసి వుంచేది, పూటకు కాలుపలంవంతు పుచ్చుకొను యీా యోగమందు చెప్పినరోగాలు మానును.

—: విషముష్టి తైలము :—

శ్లో, విషముష్టేః శతపలంమూలానాం ఖండశః కృతమ్ ।
గ్డుండీద్వితయంరాస్నా హ్యేరండం చ పునర్నవా ॥ 411

(కుండలీద్వితయంముస్తా ....) ।
కుండలీద్వితయంముస్తా హ్యశర్కంతులశీ తథా ॥ 412

కాకజంఘాచ బర్బర్యాః వాశాపోటగళం తథా ।
బలాంకోల కరంజశ్చ సస్యద్ని (?) శిగ్రుకాశ్మరీ ॥ 413

పృశ్నిపర్ణీ పలాశశ్చలాంగలీ వననూరణాః ।
అగ్నిమంథాగ్నిమూలంచ హరిద్రాసురదారుచ ॥ 414

తలపోటక గోరంట శరపుంఖ కురంటికా ।
ఖర్జూరద్వితయం పాఠా మరిచాఖ్యస్య మూలకమ్ ॥ 415

పూతీకం ఖదిరం పాఠా నింబంచేశ్వరి కంటకమ్ !
యేతేషాం ద్వితయం బిల్వం పాటలీ గుంజయుతుద్భక్ ? । 416

తిల్వకం కతకం బిల్వం శుంఠీ మాగధిమూలకమ్ ।
ఖార్గ ల్యశ్వగంధా మరిచం విడంగం శతపుష్పికా । 417

కుళుత్థ ముద్గ చణక తుగరీ మాష కోద్రవాః ।
ఏషాం పంచపలం ప్రోక్తమష్టద్రోణే జలే పచాత్ ॥ 418

మిశేజలేచ మృద్వగ్నౌ చాతుర్భాగావశేషితమ్ ।
స్నుహ్యర్కతులశీపత్రం పాటలీ కుండలీస్నుహీ ॥ 419

తక్కోల వరుణామోర్వి (?) కుమారీ సహదేవికా ।
అశర్కా భృంగరాజశ్చ ముండీ కోశాతకీ నిశా ॥ 420

బ్రాహ్మీ చార్ద్రికరంజంచ వాలుకం కోకిలాక్షకమ్ ।
లాంగలీ శిగ్రు సైరేయ నారంగ లుంగ జంబుకాః ॥ 421

వృశ్చికాలీ విశ్వరూపా దుత్తూరో హంసపాదికా ।
ఏతేషాం స్వరసంప్రస్థ ద్వయం తత్ర వినిక్షిపేత్ । 322

విషతిందుక మచ్ఛాయ ద్విచ్ఛాయాః (?) ద్విద్రోణంచ వినిక్షిపేత్ ।
అజామూత్రం చ గోమూత్రం ప్రత్యేకం చాఢకద్వయమ్ । 423

అర్కక్షీరం స్నుహిక్షీరం చాఢకం మపిలోడయేత్ ।
కైరక్షీరం గవాక్షీరమాజం ద్విద్రోణ మిశ్రితమ్ ॥ 424

తైలం క్షీరంచ? కుడుబం సమ్యక్పక్త్వా చ నిక్షిపేత్ ।
ద్రోణద్వయంచ తైలస్య సర్వంసయోజ్యబుద్ధిమాన్ । 425

పిష్ట్వావిముక్తవల్కస్య లశునస్యపలంశతమ్ ।
విషముష్టేస్తు బీజానాం గృహ్ణీయాత్పల వింశతిమ్ ॥ 326

పంచకోలాని మరిచం త్రిఫలా హస్తిపిప్పలీ ।
ద్విక్షారం పంచలవణం ద్విశిలాజతు టంకణమ్ ॥ 427

రామఠం కుష్ట మధు కేధ్యామకంశతపుష్పికా ।
రేణుకాతివిషా ముస్తా భార్గ్గీ దీప్యకం కటురోహిణీ ॥ 428

జాతీఫలం జటామాంసీ లవంగం జాతిపత్రకమ్ ॥
మంజిష్ఠాగరు చోళం చ గుగ్గులుర్దేవధూపకమ్ ॥ 429

చాతుర్జాతం దీప్యకేద్వే పూతీ కందం చ చందనమ్ ।
గోరోచనం చ కస్తూరీ కుంకుమం పద్మకేసరమ్ ॥ 430

జ్యోతిష్మతీ హ్యాజాజీ చ కమలోత్పలకందకమ్ ।
కాకాళీ క్షీరకాకోళీద్విమెదే జీవకర్షభౌ ॥ 431

వృద్ధిద్వయం హారిద్రా చ హ్యుశీర ద్వితయం తథా ।
పృథక్పలం సుచూర్ణ్యాథ తస్మిన్ తైలేచనిక్షిపేత్ ॥ 432

మందాగ్నినా పచేత్సమ్యక్ బుద్ధిమాన్ భిషగుత్తమః ।
సుముహూర్తే సుదక్షత్రే చంద్రతారాబలాన్వితే ॥ 433

సుపక్వంచతత్ జ్ఞాత్వానవసేణగాలయేత్
ధృఢభాండే వినిక్షిప్య తైలం యత్నేన బుద్ధిమాన్ 434

ధన్వంతరింగణాధ్యక్షం వృద్ధాన్ వైద్యాంశ్చపూజయేత్ ।
బ్రాహ్మణాన్ భోజయిత్వాథ తైలమేతద్విలేపయేత్ ॥ 435

సర్వవాతవికారాణి శూలాని వివిధానిచ ।
సుప్తివాతం ధనుర్వాతం కంపవాతమురోరుజమ్ ॥ 436

నేత్రవాతం శిరోవాతం అర్దితం చ వినాశయేత్ ।
ఊరుస్తంభం కటిస్తంభం హనుస్తంభం గళగ్రహమ్ ॥ 437

హృద్రోగం కుండలీవాతం తిమిరాఖ్యం సమీరజమ్ ।
సూతికావాతరోగాణి గర్భవాతాన్ సుదుస్తరాన్ ॥ 438

బాధిర్యం కర్ణవాతం చ నాసారోగాన్ సపీనసాన్ ।
పంగుత్వం ఖంజవాతాఖ్య మష్టవాతాన్వినాశయేత్ ॥ 439

కిం పునర్బహునోక్తేన సర్వవాతాన్హరిష్యతి ।
అపస్మారం తథోన్మాదం పిత్తరోగాంశ్చ నాశయేత్ ॥ 440

హృద్రోగం సర్వకుష్టాని శ్లేష్మరోగానసేకశః ।
వాతశోణిత మత్యుగ్రమామవాతహరం పరమ్ ॥ 441

సర్వవృశ్చికకీటాది విషరోగాః వినశ్యతి ॥ 442
విషముష్టిమహాతైలం మహాదేవేనభాషితమ్ ।

టీ. *నూనె శే ౮, ఆముదం శే ౮, పుంగెణ్ణె శే ౮, వేప్పణ్ణె (వేపనూనె) యిప్పణ్ణె (యిప్పనూనె) శే౮ పిన్నకొట్టెయెణ్ణె (పొణ్ణంకొట్టెయణ్ణె) శే౮, కులుందుమణియెణ్ణె శే౮, మైలెణ్ణె (నెమలికొవ్వు) శే౮, ఆట్టుపాలు(మేక పాలు) శే౮, ములైప్పాలు (చనుబాలు) శే ౧, కొడక్లిపాలు శే ౮, పశుం(ఆవు)పాలు శే౧, తిరుకాళ్లి(జెముడు)పాలు శే ౧, తిల్లంపాలు శే ౧, యెరుకం (జిల్లెడు) పాలు శే ౧. పెరాయంపాలు శే ౮, యుప్పి పా ప లం జ లం ౧, నా వ ల్ప ట్టె ౧, త ళి తా ళై శా రు తూ ౧, నొచ్చిజలం (వావిలాకుస్వరసం) తూ ౧, పుంగయిలైచ్చారు (గానుగ ఆకుస్వరసం) తూ ౧, కళకోడిచ్చారు తూ ౧, చిన్నియెలైచ్చారు తూ ౧, కయ్యాందొగరెచ్చారు తూ ౧, తుళశిచ్చారు (తులసిఆకుస్వ రసం) తూ ౧, ముడకత్తాౕచ్చారు తూ ౧, కత్తాళిచ్చారు (కలబం దాకుగుజ్జు) తూ ౧, కరిముళ్ళియెలెచ్చారు తూ ౧, చరుప్పడైచ్చారు తూ ౧, వాఘైచ్చారు తో ౧, పుత్తామణిచ్చారు తూ ౧, ఆమణక్కు యెలెచ్చారు తూ ౧, నొణాయెలిచ్చారు తూ ౧, మురుక్కుయెలె చ్చారు తూ ౧, తురాయెలెచ్చారు తూ ౧, కొళ్ళుచ్చారు తూ ౧, నిషిదిచ్చారు తూ ౧, కొడిమల్లిగచారు తూ ౧, తూతువెళెచ్చారు తూ ౧, మురుంగయెలెచ్చారు తూ ౧, మణత్తక్కాళిచారు తూ ౧, కోవయెలెచ్చారు తూ ౧, పెరుమల్లిచ్చారు తూ ౧, చిరుమళ్ళిచ్చారు తూ ౧, వ్రా షి ణి యె లె చ్చా రు తూ ౧, కదంతినాయకం యెల చ్చారుతూ౧, కుదుందుయెలెచ్చారుతూ౧, ముదియార్‌కుందలెచ్చారు తూ ౧, ఆడాతోడయెలెచ్చారు తూ ౧, కాంతికొడచ్చారు తూ ౧, విష్ణుక్రాంతచ్చారు తూ ౧, పావట్టయెలెచారు తూ ౧, ముల్లయెల చ్చారు తూ ౧, తణ్ణీర్విట్టాంకిళంగుచ్చారు తూ ౧, యెరుక్కయెల చ్చారు తూ ౧, మున్నెయెలచ్చారు, పెఱండయెలెచ్చారు తూ౧, వేప్పయెలెచ్చారు తూ ౧ పాచ్చోత్తియెలెచ్చారు తూ ౧, శెకు

* టీక అరవభాషలోనున్నది. మాతృకలో యిటుండుటచే మార్పులు చేయనైతిని.

రుడంచారు తూ ౧, పెరుంకురుమెచ్చారు తూ ౧, నాయివేళి లెచ్చారు తూ ౧, నాణల్‌చ్చారు తూ ౧. పులియారయెలెచ్చారు తూ ౧, శంముల్లియెలెచ్చారు తూ ౧, శంబురించంచ్చారు తూ ౧, సాక్షిపూండుచారు తూ ౧, యింబూరాచ్చారు ౧, పేతుమ్మిట్టి చారు తూ ౧, వెళ్ళరుక్కుచ్చారు తూ ౧, కోడిఆవరెచ్చారు, తూ ౧, శట్టిశారణాయెలెచ్చారు తూ ౧, ముశా......శారు తూ ౧, వెల్లచ్చారడె యెలైచ్చారు శే ౧, వెళామెలైచ్చారు తూ ౧, నాయివెళెచ్చారు తూ ౧, నిషిధియెలెచ్చారు తూ ౧, చిరుకురుంజాయెలెచ్చారు, తూ ౧, కుందుమణియెలెచ్చారు తూ ౧, పూమెత్తైయెలెచ్చారు తూ ౧, కండంకత్తిరిచ్చారు తూ ౧, అళింజయెలెచ్చారు తూ ౧, యెలెక్కళ్లిచ్చారు తూ ౧, శతిరకళ్ళి చ్చారు తూ ౧, యీ ఎగకు రసాలు వేసుముశ్కావాళె మాశ్కారె వేర్, పుంగం వేర్, శారణవేర్, నన్నారివేర్, వేప్పంవేర్, శివహారి వెంబువేర్, నేలవేంబువేర్, శంగంవేర్, కొడివేలివేర్, కొన్నవేర్, పెరువాకవేర్, నేలకుముళంవేర్, మురుంగనేర్, తవశివ...గ్గవేర్, నారత్తైవేర్, మావలింగవేర్, విషమంగలిక్కళంగు, అవరివేర్, శిత్తాముట్టివేర్, మున్నవేర్, తళతాళివేర్, ముణ్ణివేర్, మరమవేర్, శంగత్తారివేర్, పెరువాపట్టై, మొళకరణె వేర్, కండంకత్తిరి, కాత్తికెళంగు, కురుంద వేర్, నోచ్చివేర్, యట్టివేర్, పొన్నుముశిష్టివేర్ ?, కాడుకాంణ్ణు కెళంగు, కరిశాణెకెళంగు, పెరండివేర్, వెప్పజ వేర్, చదిరికళ్ళివేర్, కొడికళ్ళివేర్, శమ్ముళ్ళివేర్, కురుమళ్ళివేర్, శిత్తామణుక్కువేర్, ఆదండంవేర్, పూమత్తైవేర్ పిన్నవేర్ మొశళంవేర్ పెరప్పంకెళంగు మెరుక్క వేర్ బిల్వవేర్ వాహావేర్ దేవదారం శవ్వళ్లికొడి చవ్యం మర మంజల్ మంజల్ తిప్పలీమూలం పూలాంకెలంగు వెప్పాలెఅరిశి, నాయురివివేర్ తామెరకొ్కడి తదిలంవేర్ మధుశితాళి? వేర్ వగకు పలం ౧ం, చోళం, కరిచోళం, కస్తూరిమంజల్, వశంబు, చిరునాగ పూ, శఠామంజి, వాళుముళకు, జీరకం, కరుంజీరకం, కోష్టం, పెరుం

గాయం, కరకుప్పె, కడుక్కాయ, తాణిక్కాయ, నెల్లిముల్లి, తుక్కు తిప్పిలి, మిళక, క్రాంబు, శంగమొట్టు. యేలం, సముద్రపచ్చ, వెప్పాలె అరిశి, జాతిక్కాయ, జాతిపత్రి, కటుకరోహిణి, శితరత్తై, పెరరత్తై వెళ్లైపూండు, వోమం, కురాశానివోమం, అభిని, కారుభోగ అరిశి. తగరవెర్రై, వెంగారం, శినాక్కారం, చవుకారం, నవచారం సర్జక్షారం, యిందుప్పు, కల్లుప్పు,పొట్లుప్పు?, గంధపొడివుప్పు,బాణుప్పు అన్నివగకు పలం౧, రసం, గంధకం, నాభి, హారితాళం, తుత్తం, వెళ్ల పాషాణము, గౌరిపాషాణం, సవిమపుత్తుపాషాణం యెలిపాషాణం తోడిపాషాణం, జాతిలింగం, మనశ్శిలా, కుంగిలియం, నెరువాలం, తురిశి, అంతావగకు పలం ౪, ఇదివిషముష్టితైలం వగలు.

—: తీక్ష్ణసింధూరము :—

తీక్ష్ణం అనగా ఉక్కు (అరవాన తండవాళంపొడి) పలాలు ౮, టి గంధకంపత్తి కూర్చి. ఒదియ పట్టచారు(పోసి) నాలుగుదినాలు వూరబెట్టి దాంట్లో ఒకపుటంవేసేది. కాకతుంబి ఆకురసాన వకపుటంవేసేది నేరేడు పట్టరసం ౧, దానిమ్మ ఆకురసాన ౧, కలబందరసాన, నాలుగుపుటాలు వేస్తేపూర్ణచంద్రుడి వలెభస్మమగును.

—: గుణము :—

శ్లో. విశుద్ధంమృత తీక్ష్ణకంషవిధ రోగజలాపహామ్ ।
విసర్పరుధిరార్శాధికద్వి ద్రితి (?) శోఫపాండ్వామయాన్ ।
నిహంతిరుచిరుక? ప్రవాహకానలమాంద్యహృత్యూతి? ।
క్షయమపి శోణితంప్రథమతుల్యం మోహాోత్తమంచ ॥ 448

—: వీర్యవృద్ధిః :—

శ్లో. యష్ట్యశ్వగంథాతి విదారిగోక్షు రైర్వారాహిమాషంచ శతావరీచ।
రక్తోత్పలంచామలకంచశాల్మలీ నిర్యాసమేకైకసమంచ...శర్కరా ॥
వల్లద్వయం సేవ్యంమృతంచ లేహ్యంరాత్రేపి భక్షేదయు కేచదద్యాత్
మాసార్థమాత్రేణసహస్ర యోషితాందనేదినే భోగసముద్ధితో భవేత్

—: కర్ణశూలస్య :—

శ్లో. కర్ణశూలహరంక్షిప్రం లవణార్ద్రికయోరసః ।
అచ్ఛఫేనంవచాశుంఠీ సైంధవంచ సమంసమమ్ ॥ 446

సమంతైలాత్ ద్రవద్రవ్యైః పక్వేతస్మిన్ ఫలద్వయమ్ ।
పూర్వోక్తచూర్ణంకర్షాంశం క్షిప్యం తస్మిన్ సుశీతళే ॥ 447

తత్తైలం నిక్షిపేత్కర్ణే పూయగంధివినాశనమ్ ।

....

వాశాగుడూచీ నిర్గుండిబృహతీద్వయ భృంగరాట్ ॥ 488

కాసమర్దం వచా నింబం వర్షాభూ వజ్రవల్లికా ।
సమూలపత్రం నిష్పీడ్య కుడుబస్సపృథక్ పృథక్ ॥ 449

నాగరం సైంథవంకృష్ణా ముస్తం కుష్టం రసోనకమ్ ।
అర్కప్రత్రరసం చైవతిలతైలం పచేత్సుధీః ।
కర్ణశూలహారంతైలం కర్ణబిందుభిస్మృతమ్ ॥ 450

టీ. సాంబ్రాణి, గుగ్గిలం, పసుపు, మిరియాలు, పూడుగవేరుపట్ట, పిప్పళ్ళు సైంధవలవణం, శొంఠి, తుంగముస్తెలు, కోష్టం, వస, వెల్లుల్లి, జిల్లేడు, పసుపు, వీనిరసాలు పోసి నూరిచేసి తైలం పక్వంగాకాచి చెవిలోపోసేది.

శ్లో॥ హారిద్రాసైంధవందారు విశల్యాహింగు కుష్టకమ్ ।
అర్కక్షీరేణయుతైలం పక్వం కర్ణరుజాపహామ్ ॥ 451

—: రక్తపిత్తస్య :—

శ్లో॥ నవనీతంసితాంలాక్షాంద్రాక్షాం చ మధునాసహ ।
మస్తకేచఘృతంలిప్తం రక్తపిత్తంతునాశయేత్ ॥ 452

ద్రాక్షావాసాయుతంక్వాథం శర్కరామిశ్రితంపిబేత్ ।
వాసారసంసితాక్షౌద్రంలాజాశర్కరసంయుతమ్ ॥ 453

భక్షయేద్రక్తపిత్తేతునేత్ర్యం సర్వజ్వరాపహమ్.
ధాత్రీచూర్ణంసితాయుక్తం భక్షయేద్రక్తపిత్తనుత్ ॥ 454

....

టీ. దానిమ్మపూలు, పత్రం, అడ్డసరపాకు, తిప్పతీగె, కుఱంచై?, అతి మధురం, ఇవి కషాయంబెట్టియిచ్చేది. శ్రీగంధం కషాయంలో నెయ్యి కూర్చి యిచ్చేది, సుగంధిపాలనేళ్ళు నలియకొట్టి నీళ్ళు వేసి, ఆనీళ్ళలో శ్రీగంధం, శర్కర, తేనెకూర్చి ఇచ్చేది.

శ్రీగంధం కషాయమున్ను, మామిడిగింజ, దాడిమపంచకం, (వేరు పట్ట - ఆకు - పువ్వు - కాయ) నీరుల్లిగడ్డలు, గాలిమిడి ఆకు సమూలం, యివికషాయంబెట్టి దాంట్లో నెయ్యి శే ౧ జీలకఱ్ఱ వగకు ప ౨ చూర్ణంచేసి పక్వంగాకాచి తీసుకొనేది మలక్కాకట్టె, విలామిచ్చంవేర్, చంగల్వకోష్టం, తుంగముస్తెలు, ఉశీరికపప్పు, చలువ గడ్డలు (?) కస్తూరిపసుపు, అతిమధురం, యిప్పపువ్వు, ద్రాక్షపండ్లు, ఖర్జూరం, యిదిఅంతానలియకొట్టి, శీతకషాయంగా యిచ్చేది.

—: బహుమూత్రానకు :—

తంగేడుసమూలం, అడ్డసరంవేరు, తిప్పతీగె, మానిపసుపు, ఉశిరికలు, కొత్తాన్ (?) చిల్లగింజలు, కస్తూరిపసుపు, మునగచిగుళ్ళు, అవిశచిగుళ్ళు వగకు ౧ టికి పలం, పలంపత్తిగింజలుతొక్కి పాలుశేర నెయ్యి శేరు ౧ కూర్చి పక్వంగా కాచి ఇచ్చేది.

—: గరుడాంజనము :—

శంఖం ౧ పలం, తులశి పలం ౧, అతిమధురం ప ౧, కోష్టం ప ౧, కరక్కాయ ప ౧, వెలిగారం ప ౧, తామ్రం అరపాడి ప ౧, తుత్తం ప ౧, తెల్లగలిజేరు ప ౧ వీనిని కల్వంలోవుంచి. చింతాకు

రసమున ౮ దినాలు, నిమ్మపండుచారున ౮ దినాలు, సూర్యకాంతం (గడ్డరసాన ?) ౮ దినాలు, పాలున ౧ దినం, యీ ప్రకారం మర్దనచేసి, మాత్రలుకట్టి, అనుపాన విశేషాలచేత, కంటికి వేసినట్లైతే, పటలం, పిల్ల, నేత్రవాయువులు, పూలు మొదలైనవి మానును.

—: తైలము :—

చిట్టాముట్టివేరు ప ౧౦, ఆడుదొండ (దుష్టావు ?) వేరు ప ౫, సుగంధిపాల ప ౧, తుంగముస్తలు ప౧ , తిప్పతీగె ప ౧, ఇది కషాయం బెట్టి నూనె శే ౧ చేర్చి కల్కమునకు మిరియాలు, పిప్పలి, కరక్కాయ, తానికాయ, ఉశిరికపప్పు, అతిమధురం, సంపంగిమొగ్గలు, కోష్టం, పసుపు మానిపసుపు, పూలాంకిళంగు ? అగరు, దేవదారు, శ్రీగంధం, జటామాంసి మంజిష్టి, కటుకరోహిణి, పీతరోహిణి, వాతరోహిణి ? జీలకఱ్ఱ, సదాప, వోమం వగకు ప ౪ పాలు శే ౪ గుంటగలిజేరు ఆకు శే ౪ పొన్నగంటి ఆకు శేరు ౪ .... ఆకు శే ౪ నారుడువు ? పండ్లు చారు శే ౪, ఇదంతాకూర్చి పక్వంగాకాచి తలంటుకోను సమస్త వాతరోగాలు మానును. ఇది తిరుక్కళంబూరి? ప్రయోగము.

—: అమృతశర్కర :—

శ్లో. ఉదీచ్య...ంజరం పత్రం కుష్టంధాత్రీ సమోసలి (?)
హోమం (?) హరేణుకం రాస్నాకుంకుమం నాగకేసరం ॥ 455

పద్మకేసరకందంచ కర్పూరం చందనద్వయమ్ ।
మధుకశ్చైవలాజాంచ హ్యశ్వగంధాశతావరీ ॥ 456

గోక్షురం కర్కటశృంగం జాతీ తక్కోల చోరకమ్ ।
ఏతాని సమభాగాని చూర్ణం ? గామృత శర్కరామ్ ॥ 457

సితాజ్యమధునోపేతం భక్షయేత్ ప్రాతరుత్థితః ।
క్షయంచ రక్త పిత్తంచ పాదదాహమసృగ్దరమ్ ॥ 457

వినిహన్యాత్ ప్రమేహంచ ధాతువృద్ధికరంమతమ్ ।
మూత్రాఘాతాన్ మూత్రదోషాన్ వాతశోణితజాన్ గదాన్ ॥ 458

సర్వాంగదాహశమనమమృతాహ్వయశర్కరా । 459

—: కంటిమాత్ర :—

తురిశి ప ౧, శంఖం ప ౧, కరక్కాయ ప ౧, తానికాయ ప ౧, మాచికాయ, ప ౧, తామ్రంపొడి ప ౨. యివికూర్చి తాటిమట్ట రస మున రెండురఝాములు మర్దనజేసి వుంటకట్టి చనుపాలతోగాని, ముళిము రాకుతోగాని అరగదీసి రోగం తెలుసుకొని కంట్లో వేసేది.

—: తైలము :—

మిరియాలు ప ౧౦, సదాప ప ౧౦, దుంపరాష్న ప ౧౦, అయిల్ పట్ట ప ౧౦, ఈ నాలుగింటిని నలియగొట్టి ఆరుతూములు నీళ్లుపోసి తూ మెన్నరగా కాచుకొని నూనె శే ౫, కూడాకలిపి, తమలపాకురసం ౧ శేరు వావిలి ఆకురసం ౧ శేరు, కూడపోసి కల్కమునకు మిరియాలు, అతిమధు రం, కోష్టం, సాంబ్రాణి, సదాప, యాలకులు, సన్నదుంపరాష్న, లవం గాలు, వీనిని వగకు ఒ వరాలయెత్తు నూరివేసి పక్వానదించి అభ్యంగం చేసేది. నేత్రవాయువులు, పటలకాచములు, నీరుకమ్మడము, తలనొప్పులు, యివి శమించును. (వైకన్నక్రియ.)

—: కంటిమాత్ర :—

తురిశి, తుత్థం, శంఖం, తెల్లరాయి, తామ్ర అరపొడి యీ ౫ వగలున్ను దీనికిసమం సూర్యకాంతం వేరుపట్టకూర్చి నిమ్మపండు రస మున మూడుదినాలు మర్దనజేసి మాత్రచేసి అనుపానవిశేషాల చేతవే సేది. కాచం, పటలం, పూలు, నేత్రవాయువులు సకలమున్ను తీరును.

—: దంతవాయువుకు :—

పటికారం, జీడిగింజలు, వగరుపోకలు, కాచు, కరక్కాయ,

మాచికాయ, సైంధవలవణము, మిరియాలు, తాడికాయ, ఉశీరికపష్పు, లవంగాలు, తురిశి, యాలకులు వీనినియెండబెట్టి చూర్ణంజేసి దంతధావనంచేసేని, దంతవాయువు మానును.

శ్లో॥ సంస్కారాఃపంచధా ప్రోక్తా ఘనస్య పరమేశ్వరి ।
ధాన్యాభ్రకకరణం సత్వపాతనం నిర్మలక్రియా ॥ 460

సంస్కృతీకరణమ్ చైవ మృతీకరణం తథా ।
మారణేషు......రసత్యమన ? పత్రస్యమారణే ॥ 461

క్రమాచ్ఛేష్టతమా ప్రోక్తాశస్తా దరదటంకణా ।

—: ధాన్యాభ్రకము :—

శ్లో॥ త ప్తంకృష్ణాభ్రకంవహ్నౌతతఃక్షీరేణ సేచయేత్ ।
భిన్నపత్రంతు తక్షిప్త్వామేఘనాదార్కహూర్ధ్రవైః ॥ 462

భావయేదష్టయామంతు తేనశుధ్యతిచాభ్రకమ్ ।
తత స్తదాతపే శోష్యం చూర్ణీకృతముఃఖాఖలే ॥ 463

తచ్చారనాళే సంభావ్య క్షిప్త్వాక్షీరాంతరే తతః ।
విశాలభాండే ద్వారే చ బంధయేన్న వవాససా ॥ 464

తస్యోపర్యభ్రకంస్థాప్యం చాభ్రార్థం ధాన్యమిశ్రితమ్ ।
హ స్తేన పేషయేత్ర భాండాంధోగతమభ్రకమ్ ॥ 465

నవనీతేన తత్తుల్యం భవేత్ ధాన్యాభ్రకం మతమ్

—: సింధూరం :—

శ్లో॥ ధాన్యాభ్రం మేఘనాదస్య స్వరసేమర్దయేద్దినమ్
షోడశాంశేన ($\frac{1}{16}$ భా) టం కేణపిష్ట్వాగజపుటేపచేత్ ॥ 466

ముస్తా నూరణ వర్షాభూ రసే మర్ద్యం పుటంతథా ।
కాసమర్దరసై శ్చైవ వరా గోమూత్రజై రపి ॥ 467

న్యగ్రోధస్యజటాక్వాథే దేయం శతపుటం తతః ।
మట్సు జంబీరనీరేణ గోక్షీరేణ పుటత్రయమ్ ॥ 468

పేషణం ఘర్మపాకంచ స్థాలీపాకం, పుటంక్రమాత్ ।
కుర్యాచ్చత్వారి కర్మాణి టంకణంచ పుటేపుటే ॥ 469

నిశ్చంద్రంజాయతే హ్యభ్రం సర్వరోగేషు యోజయేత్ ।

—: మూలానికి :—

ఎఱ్ఱవుత్తరేణి ఆకు నూరి ఆవువెన్న కరిగేటప్పుడు. జీలకఱ్ఱపొడి, కలకండు దుడ్డెత్తు కూడా వేసి పక్వానదించి యివ్వవలసినది. ఆనపవిత్తులు నాన వేసి వుడికించి శర్కరవేసినూరి ఆవునెయ్యిపోసి ముద్దచేసియిచ్చేది. ఈ రెండున్ను మూలానికి.

—: దగ్గుకు :—

ముసిముసిఆకు యెండించి ఆవునేతితో వేయించి నూరి పిప్పళ్లు ౨ పలాలు, జీలకఱ్ఱ పలం ౧ నేతిలోవేయించి యా ల కు లు ప ౧ వీనిని చూర్ణంచేసి శర్కరకరగగా చూర్ణవేసినెయ్యిపోసి లేహ్యంగాచేసియిచ్చేది దగ్గు మానును నేరేడువిత్తులు యెండవేసి పొడిచేసి అందులో యాల కులు ప ౧ పొడిచేసి శర్కరకూర్చి ఇచ్చేది. వెట్టలు, దగ్గులుమానును.

—: అతిసార రక్తాతిసారములకు :—

మిరియాలు, దానికిసగం జీలకఱ్ఱ, తగుమాత్రం యింగువ ఇవి నేతితో వేయించి బెల్లం వేసి పక్వంచేసి యిస్తే అతిసారములు మానును మిరియాలు అటికలోనిప్పులపై వేయించి గరిటతో పొడిచేసి అ ం దు లో పెరుగుపోసి కలిపియిచ్చిన రక్తాతిసారము మానును.

—: పాండుకు :—

ఇనుమురాపొడి ప౧, లవంగం, జాజికాయ, పిప్పళ్లు, జీలకఱ్ఱ, యాలకులు నల్లజీలకఱ్ఱ,కటుకరోహిణి,మిరియాలు,శొంఠి, వగకు ప౧, గుంటగలి

జేరు ఆకురసానసూరి వుడికించి, వుడకగానే నెయ్యి పోసి, తిరుగవుడికించి అందులో బెల్లంవేసి పక్వంగావండి తగుమాత్రం యిస్తేను పాండురోగాలు మానును.

—: వెట్టదగ్గులు :—

ముండ్లముస్త, కండంకత్రిరి, (వాకుడ) ముక్తావాళి, ధనియాలు, దొండవేరు, వట్టివేళ్లు, లవంగాలు, జాజికాయ, జాపత్రి, జీలకఱ్ఱ, చిల్ల గింజలు, శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలు, లవంగపట్ట, లవంగపత్రి, ముండ్ల వంగ, వీనిని ఆవుపాలతోనూరి పక్వంగా ఉడికించి శర్కరవేసికలిపి లేహ్యం చేసి తినేది, దగ్గువెట్టలు మానును.

—: మేహాలకు :—

ఆవుపాలుకాచి, వేడిపాలలో నిమ్మపండ్లు రసముపోసి తాగితే మేహంమానును. బిల్వపత్రి, నీక్కవరి ఆకు ఈ రెంటి ఆకురసమున్ను జీలకఱ్ఱ నూరిముద్దజేసి తినేది. మేహంమానును. నేలతాటిగడ్డలు చూర్ణం చేసి శర్కర, చీనిశర్కర సమంగాకలిపి, ఆవుపాలతో యిస్తే వెట్టలు మానును.

—: అండవాయువులకు :—

మునగపట్టను, కొబ్బెరను,నూరియిస్తేఅండవాయువులుమానును.

—: ఛర్ది :—

పత్తివిత్తులు నూరి పిండి రసం శే౧, వేలపిండి శే ౧. పంచదార శే ౧, తేనెకూర్చి పిప్పలిచూర్ణం కలుపుకొనిత్రాగిన వాంతినిలుచును. తేనెలేకున్న వూరికేతినవచ్చును.

—: పిత్తానికి :—

వెలగాకురసము చారెడు, లాజపిండి శే ౧, యాలకులు ప ౧, నెమలిరెక్కకాల్చిన మసి మూడురూకల యెత్తుయిచ్చేది. తేనెతోకలిపి

తాగనిచ్చిన రక్తపిత్తాలు, వాంతులు నిలుచును. మారేడుపట్టపం, కషాయంగాయిచ్చిన వాంతిమానును. భద్రముస్తెలునూరి ముంతెడు నీళ్లుబోసి కలిపి వడికట్టి ఆరుమాగాండ్లు పిల్లపెసరరసం పాలుమార్గా...ఇదికూర్చి లేహ్యపాకంగా కాచుకుని దానిలోకూర్చే మందులు, పిప్పళ్లు, ఉశిరికపప్పు ధనియాలు, లవంగపట్ట, పత్రి, నాగకేసరం, శొంఠి, మిరియాలు, కరక్కాయ, ముస్తలు, నల్లజీలకఱ్ఱ, మంచిజీలకఱ్ఱ, యిదివగకు ప ౧ చూర్ణంచేసి లేహ్యపక్వంగా దించుకొని నెయ్యి మూడు శేర్లు పోసికలిపి నిత్యమున్ను మూడువరాయెత్తు ఇయ్యవలెను వాంతి, పైత్యం, అరోచకం శమించును. శ్రీగంధం, వట్టివేళ్లు, కోష్టం, ముస్తలు, వుశిరికపప్పు, నల్లకలువ దుంపలు, పగడాలు, కస్తూరిపసుపు, యిష్టిమధుకం, యిప్పపువ్వు, ఖర్జూరం, ద్రాక్షవీనిని సమభాగంగాకూర్చి సన్నగానూరి సమం శర్కర కూర్చి చన్నీళ్లలో గలుపుకొని వుచ్చుకోవలెను జ్వరానికి, కాచిచల్లారిన వెనక యియ్యవచ్చును జ్వరం, పైత్యం, దాహం, శిరోదాహం, కామిలరోగం, ప్రమేహాలు, అరోచకాలు, వాంతియివి అన్నీ మానును.

—: అభ్రకసిందూరము :—

అభ్రకం ప ౧౦, పెట్లుప్పు ప ౨, కూర్చి అవిశాకురసముబోసి నూరి బిళ్ళచేసి యెండబెట్టి ప్రమిదెలోపెట్టి, చీలమన్నుచే శీలుచేసి యెంగించి 300 చేతుల పిడకలుచే పుటంవేసిన భస్మమగును. ఈ భస్మం ప ౧౦ గంధకం పలములుమూడుకూర్చి, మఱ్ఱివూడలరసం పోసినూరి,బిళ్ల చేసి పెంకులోపెట్టి యెండనిచ్చి పెంకుమూసి చీలమన్నుజేసి గజపుటం వేసేది. ఈవిధముగ 2 పుటాలువేసేది, తరువాత తంగేడుఆకురసం పోసినూరి మూడు పుటాలువేసిన సిందూరం తయారగును.

—: క్షుద్రేరండాదితైలము :—

బహుమూత్రానకు నీరుకట్టుకు, యిరువై మేహాలున్ను మానును. చిట్టాముదపు గింజలుతెచ్చి నీళ్లలోరాత్రి 30 ఘడియలు నానవేసి, యెండలోయెండించి మూడుదినాలు తరువాత పొన్నగంటిఆకు, దుత్తదు ఆకు

తెచ్చి, కుండలో సగంవేసి తరువాత గింజలుపోసి పైన మిగత ఆకువేసి చల్లనీళ్లుపోసి వుడికినవెనక యెండలోవేసేది. ౮ దినాలు యెండనిచ్చి దానికిచెల్లు (సమం) టెంకాయ నీరుపోసి, ఆముదంకాచి కల్కం, అతి మధురం, కోష్టం, సంపెంగిమొగ్గలు, యాలకలు, లవంగపట్ట, పత్రి, కడలురింటిపట్ట, ? తంగేడువేరుపట్ట, చిల్లగింజలు, ఆవుపాలుపోసినూరి, ఆముదంలోపోసి వగకుపలములు ౫ వంతునవేసేది. రోగంబలానికితగ్గట్టు, కలబందరసము, పొన్నగంటిరసము తంగేడుసమూలక కషాయం, చిత్రిఆకు రసము చల్లగడ్డలరసము వీనిని వగకురెండు శేరులు రసమువంతున,కూడ వేసి, పక్వంగాకాచి, దించుకొనేది, సాయంప్రాతఃగరిటెడు పుచ్చుకొనేది, మూత్రకృచ్ఛ్రం మానును.

—: దగ్గుకు :—

ములకపండ్లవిత్తులు ప ౧, ముండ్లముస్త పండ్లగింజలు ప ౧, వాకుడుగింజలు ప ౧, ఆవునెయ్యి ౮ పలాలుపోసి దోరగావేయించి దించుకొని తేనె మూడుపలములుపోసి ౭ దినాలు నిత్యా మిళ్లిగరిటెడు పుచ్చుకొనిన దగ్గు కఫం నిలుచును.

—: పూతికా తైలము —

శ్లో. దశమూల బలా దారు హింస్రా భూతీక చిత్రకైః।
నిర్గుండీ చాశ్వగంధా చ హ్యర్కమూలం పునర్నవమ్॥ 470

శుంఠీ గంధర్వహస్తా చ కులుత్థం యవ మాషకా।
ఏతేషాం చ సమా రాస్నా పూతీకం చ తతోऽస్సమమ్॥ 471

చతుర్గుణే జలే పక్త్వాచాతుర్భాగావశేషితమ్।
తత్కషాయం పరిస్రావ్య తైలం క్షీరం చతుర్గుణమ్ 472

మృద్వగ్నినా పచేత్తైలం ద్రవ్యైరేతైస్సుచూర్ణితైః।
మధుకం శారిబా మాంశీ మిశిబీజ కణానలైః॥ 273

వచా గంధశచోరైశ్చ దారు దార్వీ నిశౌషధైః ।
పథ్యా శ్వగంధా సర్పా క్షీ గ్రంథి దీప్యక రామఠైః ॥ 474

విడంగాగరు మంజిష్టా కుష్టం గ్రంథిక శిగ్రుభిః ।
సిద్ధం తైలం జయేద్వాతాన్ వ స్త్వంభ్యంగ విమర్దనైః ॥ 475

అర్దితం చ హనుస్రంసం జిహ్వా స్తంభం శిరోగ్రహం ।
శిరోరోగాంశ్చ సర్వాంశ్చ కపోలగళ జాన్గదాన్ ॥ 476

మహాపూతీకనామ్నైతదశ్విభ్యాం నిర్మితంపురా ।

—: బహుమూత్రానకు :—

శ్లో. తింత్రిణీ ఫల బీజత్వక్ కార్పాసాస్థి వరా కులీ ।
బర్బరస్యకపిత్థస్య నిర్యాసం కేతకీ నిశా ॥ 477

శీతా గుంజాఫలం కాంతం అ...కస్యపృథక్ పృథక్
యజ్ఞాంగ క్షీర సంయుక్తం వటీకృత్య ప్రయత్నతః ॥ 478

స ప్తరాత్ర ప్రయోగేణ తటాకమపిశోషితి।

(మండూరవటుంకమ్)

శ్లో. తాప్యం దార్వీ స్త్వచం చవ్యం గ్రంథికం దేవదారు చ ।
వోషాది నవకంచైత చ్చూర్ణయేద్ద్విగుణంతతః ॥ 479

మండూరం చాంజననిభం సర్వతోష్ట గుణంతతః ।
పృథక్ విపక్వేగోమూత్రే వటికీ కరణక్షమే ॥ 480

ప్రక్షిప్య వటకాన్ కుర్యాత్తాశ దేశత్రానుపానతః ।
ఏతే మండూరవటకాః ప్రాణదాపాండురోగిణామ్ ॥ 481

కుష్ఠాన్యజరకం శూలమూరు స్తంభ మరోచకమ్ ।
అర్శాంసి కామిలాం మేహాప్లీహానం శమయంతి చ ॥ 482

—: స్నేహాపొట్లము :—

శ్లో. పున్నాగ కేండ ? వకుళై ః నిర్భధ నదదృశ్ న్నారికేళైః కరంజైః
శార్ఙ్గాసైశ్శిగ్రుడోలాఫల ముని చణకైః సర్షపాంకోలబీజైః
రాస్నా కుష్టైకుళుత్థైః స్తిలలశునవచాహింగు సింధూత్థయుకైః।
సర్వైర్వేకైతైః సుతంతత్సకలపటుయుతం పోటలంవాతజిచ్చ। 488

—: గ్రంధిరోగాలకు తురకవాడి మందు :—

పరంగిపట్ట ప ౬, ఉల్లి ప ౧౨, బెల్లం ప ౧౦, జాజికాయ జాపత్రి, కురాసాని, వోమం. జీలకఱ్ఱ, శొంఠి, పిప్పళ్లు, తంగేడుపూలు, పిప్పలిమూలం. వాయువిడంగం, మిరియాలు, దుంపరాస్న వగైరు పలం ౮ వంతు మందులు పరంగిపట్ట అన్ని చూర్ణంచేసి వుల్లివొలిచి రోట్లో వేసి రుబ్బి వుట్టిబెల్లం వేస్తేను సాగువలె అవును అందులో చూర్ణం కొంచెంకొంచెంగా వేసి రుబ్బితే లేహ్యంగా అవును. అది నేతి పిడతలో వుంచుకొని నిత్యం వుదయాన ౪ వరా యెత్తు పుచ్చుకునేది. పథ్యం పాలు నెయ్యి వేన్నీళ్లు వక్కలాకులు. మాంసాహారులకు కోడి మాంసం అవును. గ్రంధిరోగం, శూలలు, మేహాలు, అండవాయువులు మానును.

—: గ్రంధికి వత్తులు వేసేక్రమము :—

రసం, గంధకం తాళకం, పాషాణం. జంగాలపచ్చ, సీసం, తెల్ల గుగ్గిలం, మైలతుత్తం, చిత్రమూలంలో కలిపి రసం, శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలు, వోమం, కురాసానివోమం, జీలకఱ్ఱ, నల్లజీలకఱ్ఱ, పరంగి పట్ట, బెల్లం వగైరు సమభాగంవేసి లేహ్యంగా చేసి తీసుకునేది.

—: చాతుర్థికానకు :—

మాచిపత్రి, మిరియాలు ౨ వెల్లుల్లిపాయలు ౨ కూడానూరి కండా మిడా నెయ్యి పెట్టి తీసుకొనేది. మూడు దినాలలో గుణమగును.

—: విషమునకు :—

గచ్చవేరుకు నిమ్మపులుసు త్రాగిన విషము తగ్గును. కుంకుడు పండ్లున్ను నేలగొలిమిడి ఆకురసమున్ను గలియకొట్టి నశ్యంచేసిన విషం దిగును. చేతి ఆవడాకు ? రసం నశ్యంచేసిన తేలు పాము విషం దిగును. శొంఠిన్ని పసుపున్ను......చేసి పొగపట్టిన విషం దిగును.

—: ఎలుకకు :—

మోదుగవేరు మేకపాలతోనూరి తాగిన యెలుకకాటు మానును.

—: మావి పడేంటుకు :—

జనుపవిత్తులు కలితో నూరి త్రాగిన మావిపడును. యష్టి మధుకం ఆవునేతితో తాగను కడుపులో చచ్చిన బిడ్డలు పడును. ముదుగొండాకు వుడకబెట్టిన [1]కెటున్ను? నూనెను త్రాగను మావిపడును.

—: కన్నులు పొరలకు :—

పసుపు, నూనె కలిపి కంటిలోబెట్టిన పొరలుమానును. నూనె, తేనె, పిప్పలికల్పి కన్నులబెట్టిన మానును, (తెల్లదిరిసెనగింజలు మూడేసి నూరి వెన్నలో పొదిగి తినిపించిన చిన్న బాల గుణం మానును.)

—: వాతానకు :—

జిల్లేడుపాలున్ను, నిమ్మపండ్ల రసమున్ను నూనెకు సమభాగంగా కలియబోసి కంచములో కలియ మర్దించి యెండబెట్టి అది దేహ మంతయు పూసి యెండనువుండిన వాతం మానును.

—: పీనసానికి :—

వావిల ఆకు రసము, దుష్టు పాకురసము, జిల్లేడువేళ్ల పై బెరడు రసం, కుప్పెంటాకు రసము వామింటాకు రసం, తమలపాకు రసము, నిమ్మ కాయరసము ఈశ్వరపాలు ? సమభాగంగా కూర్చి వేపనూనె, నువ్వుల నూనె సమందీన్కి కల్కం, మిరియాలు తలకురాచేది, నశ్యంచేసేది.

1. కేటను.

—: స్నేహపాట్లం :—

శెమ్ముల్లి, నీలివేరు, శివనారివేంబు, ఆదొండాకు, పలాతడై నొచ్చిల్, వెళ్లెరుకు, పుంగంవేరు, ఆముక్రావేరు, తళతాళి, మావ లింగపట్ట, పిన్నకొట్టె, ఆమణక్కంవెరె, కళక్కొడిపరుపు, కుంకాయ పుంగంవేరె, యిలుప్పెపరుప్పు, అగత్తివేర, అళింజివేరె, శణవేరుకడుకు అరత్తె, కోష్టం, కొళ్లు, యెళ్లు. వెల్లుల్లి, నీరుల్లి సైంధవలవణం వీట న్నిటిని పొడిచేసి ఆయిదు చముర్లుపోసి పిసికి కాచినకాపడంబెట్టిన సన్ని పాతాలు మానును.

—: శంఖద్రావకము :—

పెట్లుప్పు ప ౧౬, పటికారం పలం ౧౦ వెలిగారం ప ౫, సైంధవల వణం ప ౪ మంచి వుప్పు ప ౫ ఈ ప్రకారంకూర్చుకొని ద్రావకందింపేది.

—: భావనహోమం :—

శ్లో. శుద్ధస్యాచాజమోదస్య భావనా విధిం‌రుచ్యతే ।
త్రిస ప్తవారంలుంగస్య స్వరసేన విభావయేత్ ॥ 484
త్రికటు త్రిఫలా చిత్రైః కణయాటంకణేనచ
మిళితంతద్గవ్యదుగ్దేన ఘృతేన సహసేవయేత్ ॥ 485
ధాతుస్థైర్యంబలంబుద్ధిం కోష్ఠాగ్నించ వివర్ధయేత్ ।
కాసంతుక్షయజంహన్యాత్ గుల్మాతీసారశూలనుత్ ॥ 486

—: గ్రంధిరోగాలకు పొగవేసేందుకు :—

జాతిలింగం ప ౬, నల్లసీసం ప ౬, తాళకంప ౧, హోమం ప ౨, జిల్లేడుబొగ్గులు ప ౧, కారిజంబొగ్గులు ? ప ౧, వీనిని సన్నగానూరి వెడ త్తరెఆకురసంపోసి, నూరి ముద్దచేసి యెండనిచ్చి గుడ్డలోచుట్టి వుపా యంగా పొగవేసేది. మూడుదినాలు బాగానూరి వుడకకవుంటే నాలుగు అయిదు ఆరువేసేది, యెటువంటివ్రణాలు మానును. లోపలికి పరంగిపట్ట ప ౬ వుప్పివేరుపట్ట ప ౬, శంగత్తారిపట్ట ప 3, సన్నదూలకొండివేరుపట్ట

పలి, గచ్చవేరు ప3, గొలిమిడిఆకు ప 3, శివనారివేంబు ప3, కానుగవేరు పట్ట, ప 3, ముళక్కరసై వేరు పట్ట ప 3, అశ్వగంధి ప 3, వీనిని బాగుగా యెండించి చూర్ణముచేసి నిత్యముసాయంప్రాతః ౨ వరాలయెత్తు వేన్నీళ్లు అనుపానముతో 10రోజులు తినన గ్రంథిరోగాలు శూలకట్లుమానును. పథ్యక్రమానఉండేది. వెళ్ళైరుక్కు, పూవరశంవట్టై, కోవాళంపట్టై, శంగత్తారిపట్టై, మొళవారసైపట్టై, కరివేపాకు యిలుప్పై. మాంబళం, కున్నై, అరశంపట్టై, శొరువామ్, పెరువాయి, శెంగంవేరు, శెమ్ముళ్లాన యిదువకై ౧ఒ౧ టికి ! ప ౧, విభుక్కాడు కూడివెళ్ళొట్టుమూత్రం మర క్కాల్ నాలువిట్టువేక వచ్చినణ్ణాకాయ వచ్చిరెండుపడియా కాయవచ్చి చూర్ణంచేసి నిత్యంవరాహ నసై ౨ విభుక్కాడు రెండువేళయుం శాప్పి డవుం, పథ్యం, ఇచ్చాపథ్యం,

—: హృద్రోగవాతానకు :—

శ్లో. ఏరండబిల్వ బృహతీద్వయ మాతులుంగం పాషాణభిత్త్రివృత మూల
శృతః కషాయః ।
క్షారాగ్నిహింగులవణోరుబతైలయుక్తః శ్రోణ్యోరు మేఢ్రహృద
యస్త నరుక్షుపేయః 487

శుంఠీ లశున వర్షాభూకుష్ఠామయ దారుభిః ।
కషాయః స బలా క్షౌద్రః సతైలోహంతిహృద్రుజమ్ ॥ 488

.... ।
దశమూలబలామహౌషధానాం ప్రపిబేచ్ఛృతం 489

.... ప్రగాఢమంభః ॥

పవనోత్తరజారుజోయేతా శ్వాసహృదామయాంశ్చహరేత్
....
హింగుసైంధవ శుంఠీనాం చూర్ణం శుంత్యంబునాపిబేత్ ।
హృచ్ఛూలనాశనం తైలమేరండం మాత్రయాపిబేత్ ॥ 490

—· వల్లభఘృతము :

పంచాదశాభయాః పిష్ట్వా ద్వేచ సౌవర్చలాత్పలే ।
పయసిద్విగుణే క్షిప్త్వా ఘృత ప్రస్థంవిపాచయేత్ ॥ 491

యేతద్వల్లభకం నామసేయేత్ సర్పిరుత్తమమ్ ।
అపతంత్రక హృద్రోగ శ్వాసఘ్న మపరాజితమ్ ॥ 492

—· అతిసారాలకు :—

లవంగం, దాచినచక్క, బిల్వచెక్క, శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలు వోమం, అగరుశొంఠి, జాజికాయ, జాపత్రి, ఆరెపువ్వు, జీలకఱ్ఱ, వాయు విడంగం, సైంధవలవణం, అతివస, కరివేపాకు, చింతగింజ బొబ్బర, మామిడిపప్పు, గచ్చపప్పు, కొమ్ముక్క ? చిల్లగింజ, వెలగబంక, బూరుగ బంక వీనిని ఏగ ౧టికి ప. ౧ వంతున ప్రత్యేకంగా పొడి చేసి తేనె అనుపానంగా ఇచ్చేది. జ్వరాతిసారాలు మానును. ఆమాతిసారాలు గ్రహణి విషూచిగుణమౌను.

—· జ్వరాతిసారాలకు :—

శ్లో. ముస్తాచాతి విషా శుంఠీ బిల్వఃత్సకదాడిమాః ।
సర్వజ్వరహరో యోగః జ్వరాతీసారనాశనః । 493

ముస్తాంకుస్తుంబురుం బిల్వం శుంఠీంచైవస ముస్తకమ్ ।
జ్వరాతిసారే నింబశుంఠీవిషాభిన్నావత్సకైః శ్చ కృత ॥ 494

—: అండవాయువు :—

ముదురుటెంకాయ తురిమి తీసిన పాలు శే ౧౮, గచ్చవేరు బుడ్డకాకరవేళ్లు, తెల్లజిల్లేడువేరు, మావలింగవేరు పట్ట చేర్చి (వగ ౧ టికి) నూరినముద్ద గొంటుపోకంత! అంగడి మందులు, పిప్పళ్లు, మిరియాలు పలం, లవంగాలు వరా ౧, వోమం పలం, సన్నలవంగపట్ట పలం జాపత్రి ప. ౧, యాలకులు ప. ౧, లోహకాంతంశుద్ధి అయినది ప. ౨,

అతిమధురం పలం, గచ్చపప్పు పలం వీనిని చూర్ణముగా చేసి టెంకాయ పాలు కాగగానే దాంట్లో వేసి తైల పక్వంగా కాగానె దించుకొని దానిలో ౫౧ జిల్లేడుపూలు వేసి దించుకొని......రెండుపూటలున్న దొంటుపోకంత ౮ దినాలు తినేది. పథ్యం మునగకాయ, లేతతోటకూర, ఆవుపాలు కూర్చుకొనేది. అండవాయువులు తీరును.

—: మతాంతరం :—

గచ్చపప్పువేరు నేలవెలగవేరు, బుడ్డకాకరవేరు, కలిగొట్టువేరు, మామిడి పట్ట, కొన్నెవేరు పట్ట, మునగవేరు పట్ట, గెలిజేరువేరు వగ ౧ టికి పలం ౧౮ ఆముదం శే. ౧ దీనికి అంగడిమందులు, నల్లజీలకఱ్ఱ, కోష్టం, అతిమధురం, కటుకరోహిణి, పిప్పళ్లు, సంపెంగపూలు, సన్న దుంపరాష్మ ఇది ఒక్కొకటి ప ౨ పరంగి పట్ట ప ౧, జాజికాయ ప. ౨ ఇంగువ ¼ పలం, వుల్లి ప. ౮ ఈ వగలు నిమ్మపండు రసం పోసినూరి ఆముదం వేసి కాచి తైల పక్వముగా చూచి వడికట్టి ఒక్కమిల్లి గరిటడు తియ్యను వొండు విడిచి వొకనాడు వుప్పులేని పథ్యం. టెంకాయపాలు లశునం (వెల్లుల్లి) కూర్చవచ్చును.

—: కుష్టమునకు :—

సీలి ఆకు, గచ్చాకు, శెంగంకుప్పి ఆకు, కాచాకు, చలంది నాయకం ఆకు, గుంటగలగరాకు, బొడతరపాకు, చంమ్మాకు, ముమ్మా కులరసం, సమభాగముగా కూర్చి పయడునూనెకు ౩ పళ్ల రసం కూర్చి కల్కం, తగరిశ విత్తులు, కలుగచ్చవిత్తులు, నేరెడు విత్తులు నల్లజీలకఱ్ఱ మయిసం, శెంగత్తారి పట్టపూత, కరవ్వాన్ పట్ట, తెల్లగుగ్గిలం, వెంబాళం పట్ట, గన్నేరు నార ఇది వగకు ప ౧ వంతున, ఆపసుతో నూనె కలిపి మైన పాకాన కాచి చమురుతోను రసం ప. ౯ గంధకం ప. ౧, తెల్ల పాషాణం ప. ౧, తాళకం ప. ౧, గౌరిపాషాణం ప. ౧ ఈ సరుకులు పొడిచేసి తైలంలో కలిపి చమిరి యిప్పపిండితో కడిగి స్నానము చేసిన కుష్ఠములు మానును.

—: వాతరోగాలకు వేదు (స్వేదం ?) పట్టెందుకు :—

శ్లో॥ యేరండార్కకరంజకోరట బలాతర్కారి హేమన్నుహిః ।
నిర్గుండీతలపోట శిగ్రువరుణాకాలాశ్వగంధాదిభిః ।
పత్రైఃకాంజిక మూత్రవర్గసహితైసి నైర్ఘటై స్తైస్తతః ॥
స్వేదకృతసమీరణార్తవ పుపాంసత్సస్సుభోత్వాదతః ? ॥ 495

—: పరిణామ శూలకు :—

శుద్ధిచేసిన కాంతం ప ౧, చిట్టం ప ౨, కరుధూపం ప ౩, యీ ఆరుపలంకొంచి ? ఆకురసముపోసి, సన్నగానూరి బిళ్లలుచేసి యెండబెట్టి పెంకులోవుంచుకొని అనుపాన విశేషాలచేత ఇచ్చేది. పరిణామశూల గుల్మం, పాండు సర్వరోగాలు మానును.

—: కరప్పాణి ఆమిదం :—

కుంకుడువేరుపట్ట, గంగరావిపట్ట, కోవాళంపట్ట, నీరుల్లిగడ్డ,పసుపు వగకు ప ౧, పసుపు ప ౧, ఆముదం శే ౧, పసుపురసం శే ౧, కరప్పాణి మానును.

— నీరుకట్టుకు ·—

శ్లో॥ తులశీతిలపిణ్యాకం బల్వమూలస్యచాంబునా ।
క్షైరేకమనుపానేన సురయావాసువర్చలమ్ ॥ 496

జాతీమూలఫలేకంతు హ్యజాక్షీరేణపాయయేత్ ।
శర్కరాఖాలితంచారు ? పీత్వాకృచ్ఛ్రహరంధ్రువమ్ ॥ 497

యష్టీగోక్షురకంపిష్ట్వా బదరీసకశేరుకమ్ ।
పాయయేత్సశితాక్షౌద్రం...సభస్మయుతంపిచేత్ ॥ 498

మూత్రకృచ్ఛ్రహరంచాశు సప్తాహాత్ పిత్తశాంతికృత్ ।
అపామార్గస్యమూలంతు తక్రేపిష్ట్వాచపాయయేత్ ॥ 499

పంచవ క్త్రరసో లేహ్యాంగుంజై కంమధునాన్వితమ్ ।
పలార్థంభక్షయేశ్చాను శుంఠీకృష్ణదళంగుడమ్ ॥ 500

జయావ్యాధజయు...(వా...(ఘాను త్తం దులోదకైః ।
భూధాత్రీవంశమూలంచ ఘోషారి ? మూలకజలైః ॥ 501

పాండూరిఫలికా ? మూలంపిష్ట్వాను ప్రప్రశాంతియే ।
ద్రాక్షో శీరబలాయష్టీశ్వాథం చందనసంయుతమ్ ॥ 502

వై (కాంత గర్భకంపీత్వా కృచ్ఛ్రంహాంతి మహోత్కటమ్ ।

—: కామల చికిత్స :—

చిత్తివేళ్లు, వేపచెక్క, చేదుపొట్ల, శొంఠి, కటుకరోహిణి, తిప్ప తీగె, మానిపసువు, కరక్కాయ, వక్కలు, యింతమట్టుకు యెనిమిది అడ్డలనీళ్లుపోసి మాగాణిగాకాచి రాత్రిభోజనోత్తరంమీద, యిచ్చిన వొళ్ళువాపు, జ్వరం, కాసశ్వాసలు, శూలపాండువులు, కామిలారోగం ఇవిమానును. దుష్టపుఆకు మాగాణి,? నూనెమాగాణి,? మిరియం, నిమ్మ కాయంతకలిపి, త్రాగనిచ్చిన కక్కును. ఒడలు అడిచి పడ వచ్చినా పయడు గంజితాగేది. కడి కడువెళ్లుపోసేది మూపు పాలువంటకంవేసేది. వొళ్ళువాపు మూడుదినాలుకు మానును. కామిలరోగాలుమానును. మేక మాత్రం రెండుకాల్ పళ్లు నెయ్యి రెండుకాల్ పళ్లు ఆమిదం రెండుకాల్ పళ్లు. ఈ మూడున్ను, వకటిగ కలియబోసి తైలపాకంగా కాచి మందాగ్నికి వేన్నీళ్లతోనిచ్చేది. మిగులపారనా, జీలకఱ్ఱ, జాజికాయ, శొంఠి, కలియబోసినూరి కలిపిత్రాగనిచ్చిన మందాగ్ని కామిలారోగాలు మానును.

—: జీరకాదిలేహ్యము :—

జీలకఱ్ఱ ప ౧ర, శొంఠి ప ౧, మిరియాలు ప ౧, యిందుప్పు ప ౧, యవక్షారం ప ౧ర, విళంగం ప ౧, పిప్పళ్లు ప ౧ర, కరక్కాయ, తాని కాయ, ఉశిరికపప్పు, వగకు ప ౧, వోమం ప ౧ర, కొత్తమిల్లి ప ౧, కురా

సానివామం, అతిమధురం, చిత్రమూలం, యాలకులు, లవంగాలు, జటా మాంశి, ఇదివగకు కాల్ పలం ఇంగువ ప ౬, చవ్యం, ప ౪, కోష్టం ప౧౪ గంటుపిప్పళ్లు, వగరుపట్ట, భారంగి ప ౧౫, లవంగపత్రి ప ౧౪, యాలకులు అన్నియెండబెట్టి చూర్ణంచేసి నిమ్మపండు రసంలోతడిపి యెండనిచ్చి, కొత్తపిడతలో వుంచుకొని రేపుమాపు కాలుపలం వంతున పుచ్చుకొనేది. పథ్యంక్రమానవుండేది. పైత్యవాయువులు, పుష్ణవాయువులు, అరోచకం అగ్నిమాంద్యం ఛర్దిరోగాలు ఇవి స్వస్థమౌను.

—: మేహావాయువులు :—

పెద్దమానిపట్ట శే ౪ నలియకొట్టి పెరుగులోపోసి ? అనుములు పయడుకూడావేసి ౫ తూములు నీళ్లుపోసి పైనిచట్టిమూసి మెల్లని మంటవేసి నీళ్లు యింకిన తరువాత మాడకుండా దించి అనుములు యేరుకొని రోట్లోవేసి మెత్తగా కొట్టి యెండించి చూర్ణం వస్త్రగాళితంచేసి వుంచుకొని వుప్పిపట్ట పలం ౧ గొలిమిడి ఆకు చూర్ణం పలం ౧, బోడసరం చూర్ణం పలం ౧ ఈ మూడున్ను వొక పాలు అనుములుచూర్ణం 3 పాళ్లు కూడాకలియపోసి కొత్తపిడతలో వుంచుకొని రేపు మాపు మూడువేళ్ల చూర్ణం వేసుకొని వేన్నీళ్లు తాగేది. పథ్యం మునగాకు, మునగకాయ, తోటకూర, వంకాయ, అలచందపప్పు, మంచినూనె, గానిగపిండి కూర్చుకొనేది. గంజిపోసి తలకురాచికొని స్నానంచేసేది, పులుసు పాలు, పెరుగు, మజ్జిగ, నెయ్యి పనికిరాదు. ఈ ప్రకారం నల్భై దినాలు పుచ్చుకునేది గుణమౌను.

—: నీరుకట్టుకు :—

వామం ¼ శేరు, మిరియాలు శే ౪, పిప్పళ్లు శే. ౪, గట్టిబట్ట సంచిగకుట్టి ఆ సంచిలో ఈ మూడువగలు బోసి నోరుకట్టి వక కుండలో వేసి గోమూత్రం తూ. ౧ మేక పంచితం తూమెడు, కుండలోపోసి కుండకు అటిక కట్టి మూసి మంటవేసి ఆ మూత్రం పయడువుండగాను దించి, ఆ సంచిలోవుండె మందులు, ఆ పంచితం పోసి మెత్తగనూరి

అందులో యాలకులు పలం ౧ శర్కర పలాలు ౫ వెలిగారం ప ౮. పొంగించి పొడిచేసి చముఱపిడతలోవుంచుకొని నిత్యం గచ్చకాయంత రెండు పూటలు పుచ్చుకొనేది. నీరుకట్టు గుణమౌను.

—: గ్రంథికి సిద్ధక్రియ :—

కరక్కాయ ప. ౧౦, తానికాయ ప. ౧౦, దుంపరాష్ట్రము ప. ౨, వోమం ప. ౧, వెల్లుల్లి ప. ౨, బెల్లం ప. ౨, జీడిగింజలు ప. ౨, నల్లజీలకఱ్ఱ ప. ౨, కొడిశపాలవిత్తులు ప. ౨, నేరేడువిత్తు ప. ౨, శుద్ధిచేసిన రసం ప. ౧, శు॥ గంధకం ప. ౧, బావంచాలు ప. ౨, వీనిలో మొదట రసమును గంధకమును కలిపి నూరి నల్లనిపొడి అయిన తర్వాత మిగతా చూర్ణాలు చేసి కుప్పింటాకురసం పోసి నూరి గురిగింజలంత మాత్రలు చేసి యెండించి పూటకు ఒక మాత్ర చొప్పున ౮ దినాలు నిత్యా తెల్లవారి సాయంకాలం (మందు నోట్లోవేసుకొని) మింగేది వేన్నీళ్లు వంటకం (అన్నం) భోజనం చేసేది. మరు పథ్యంలో కాలు వాసి ఉప్పు కూర్చుకునేది. ౨౦ దినాలకు ఆముదం రాచి స్నానం చేసేది. ఆ వెనకను ఎక్కువగ ఉప్పుకూర్చుకొని మంచినూనె మొదలైనవానిని కూర్చుకొనేది. పుండ్ల వ్యాధి, వొడిశ గడ్డలు, శూలలు మానును.

—: పార్శ్వ తలనొప్పికి :—

మిరియాలు, పిప్పళ్లు, వెల్లుల్లిగడ్డ, యిప్పపిండి, మావలింగపట్ట మునగపట్ట, జిల్లేడుపట్ట, అవిశపట్ట తుమ్మి వీనిని నలియకొట్టి కుడి పార్శ్వాన నొప్పికి యెడమ పార్శ్వాన నస్యంచేసేది. పార్శ్వతల నొప్పులు మానును.

—: గ్రంథికి :—

పరంగిపట్ట ప. ౬, వుప్పిపట్ట, ప. ౬, కంగత్తారిపట్ట ప. ౩, దూల గొండిపట్ట ప. ౨, గచ్చవేళ్లు ప. ౩ గొలిమిడి ప ౩ శివనారివేంబు ప. ౧, కానుగవేళ్లు ప. ౩ మొశరంగావేళ్లు ప. ౧, వీనిని చూర్ణంచేసి

నిత్యా మూడువేళ్ల కువచ్చిన చూర్ణం వేడినీళ్లతో పుచ్చుకునేది. గ్రంథి రోగాలు గుణమౌను.

—: స్వరభంగస్యమునకు :—

శ్లో. సుచూర్ణ మశ్వ గంధాయాఃమాతులుంగరసేపచేత్ ।
గోమూత్రేణవి జేత్కర్షం స్వరభంగ ప్రశాంతయే ॥ 503

జాతిపత్రకణా లాజా మాతులుంగదళం మధు ।
స ప్తరాత్రప్రయోగేణ కిన్నరైస్సహాగీయతే ॥ 504

దేవదారు కణావ్యోష చీతావ్యామధుకం నిశా ।
వచా సైంధవ శిగ్రూణాం మూలం పేష్యం సమం సమమ్ ॥ 505

కర్షాంశం మధుసర్పిభ్యాం మాసమాత్రం లిహేత్సుధీః ।
కంఠశుద్ధిర్భ వే త్తస్య కిన్నరైస్సహాగీయతే ॥ 506

నిర్గుండీమూల చూర్ణంతు తిలతైలేన యో లిహేత్ ।
మాసైకం కర్షమాత్రం చ కిన్నరైస్సహాగీయతే ॥ 507

ధాత్రీఫలరసం క్షీరే పానంస్యాత్స్వరభంగనుత్ ।
దండి ముండి వచా శోంఠి పిప్పలీ మధు సంయుతమ్ ॥ 508

స ప్తరాత్ర ప్రయోగేన కిన్నరైస్సః గీయ్యతే ॥

—: మధుమాత్రానకు :—

బూరుగబంక, ములుమోదుగబంక, వేపబంక, వెలగబంక, నల్ల తుమ్మచెక్క, ద్రాక్ష, ఖర్జూరం, యాలకులు, జాజికాయ, మిరియాలు, పిప్పలి, లవంగాలు, వాయువిళంగం, అతిమధురం, కలువగడ్డలు, చల్ల గింజలు జీలకఱ్ఱ, నల్లజీలకఱ్ఱ, మెంతులు, తంగేడువిత్తులు, అల్ల? విత్తులు, పేలాలు, కోష్ఠం, జటామాంసి, కొత్తమల్లివిత్తులు, ఉశీరిక పప్పు, శాలిపువ్వు వగకు ప. ౨ వంతున చూర్ణంచేసి గేదె పెరుగు తూమెడు వరహాయెత్తు (?) రేపుమాపు పుచ్చుకునేది. గేదె పాలు గేదె పెరుగు,

గేదె నెయ్యి, మజ్జిగ కూర్చుకునేది. అవుని వర్జ్యం మూత్రమేహం మానును.

—: గణ ఆముదం :—

*కండక త్తిరివేర్, తూతువళైవేర్, పెరుంపాళివేర్, నరిపయత్తం వేర్, శెప్పునెరించివేర్, నెరింజివేర్, పొన్నావారైవేర్, నరివుండవేర్ ఉట్టివెలావేర్, కొ...కంపట్టె, కంగత్తారివేర్, పూలావేరుపట్టె, పూవర కంపట్టె, తక్కాళివేర్, మణలవేర్, వరప్పూలావేర్, పెడత్తవేర్, కయ్యాంతోరవేర్, శెమ్ముల్లివేర్, కరిముల్లివేర్, వెల్లిలుద్దనేర్, కుప్పమణివేర్, కిళాణెల్లివేర్, శాణాక్కివేర్, కొప్పిత్తరంత్తైవేర్, కొప్పవరవేర్, కాట్టుత్తువరైవేర్, ఇలుప్పైవేర్ గణపూండువేర్, పొన్ను శిట్టివేర్, కోరైక్కిళంగు, వాచ్చుండివేర్, శెరుపిళ్లడివేర్, వుత్తా మణివేర్, పెరాముట్టివేర్, అరుహంవేర్, నార్తంవేర్ మున్నైవేర్, నెలవిళావేర్, ఆడాతోడ వేర్, వెట్టకిలకి అప్పెవేర్, మాదళ వేర్, కరివేలంపట్టె, విష్ణుక్రాంతం, పెరముష్టివేర్, అత్తిపట్టెవేర్, కూవలింగవేర్, పరిత్తివేర్, శారణవేర్, అన్నీ వగకు 50 ఆముదం శే ౧ ఒకతులం అన్నివేసికాచి యిచ్చిన సకలరోగాలు వృష్ణాలు అస్తిజ్వరాలు గుణం మొదలైనవి మానును.

—: కరప్పాణి ఆముదం :—

పిన్నకాశిదొండవేరు, యీశ్వరివేరు, శంగత్తారిపట్టే, వుప్పివేళ్లు, ముండ్లముస్తెలువేళ్లు, అడవిమల్లేవేగు, కన్యాకుమారిగడ్డ అనగా కత్తాశా రగాై, మిరియపుకాండ్రవేళ్లు, పెన్నేరుగడ్డ, శంగుప్పిసమూలం, తక్కా ళిసమూలం, కానుగమీాది బదనిక, అడవిచిక్కుడు వేళ్లు, వగకు ౨ పలాలు కషాయంబెట్టి అష్టమాంశంగా కాచి ఆముదం రెండుపళ్లు పోసి వెల్లుల్లి రసం ½ పడి దొండాకు, చిన్నాకు, కాచాకు, గచ్చాకు, గలిజేరు, తపసి మునగాకు గుంటగలగర ఆకు అవిశాకు, వుప్పిఆకు, నల్లవావిలఆకు, పెన్నేరు ఆకు, అడవిచమ్మాకు ఈ ఆకులరసం వగకు పడి ౧ కల్కం

* మూలికలపేళ్లు అరవభాషలో నున్నవి.

చవ్యం, భూతకరప్పాణిపట్ట బావంచాలు జోతిష్మతి (మాల్కంగిణీ) విత్తులు, కటుకరోహిణి సైంధవలవణం రాస్నా త్రికటుకం, ఇంగువ, వస, తెగడ గంటుభారంగి, వాయువువిళంగం, కస్తూరిపసుపు, నల్లజీలకఱ్ఱ, త్రిఫల, శంగత్తారిపట్ట వసకంబి, పిశుణా? వినిని వగకు ౧టికి వరా ౧ చేసి నూరి కలిపి ఆవుపాలు పయదుపోసి, పక్వానదించి గర్భిణీ స్త్రీలకు ఇయ్యవచ్చును. కరప్పాణికి ఇయ్యవచ్చును. మందుతినిన నాడు ఉప్పు లేని పథ్యం. మర్నాడు ఉప్పు కూర్చవచ్చును.

నూనె, నిమ్మపండ్లరసం సమానం, వెంపలివిత్తు, మహిసాక్షి గుగ్గులు, గుగ్గిలం, ఆవాలు, ఇదంతాను నూనెలోవేసి, కాచి నస్యం చేసిన తలనొప్పులు మానును.

—: సోమరోగము :—

యుఱ్ఱిపట్టుకాల్చిన మసి, మంచినూనెకలిపి మూడు పూటలు యిచ్చిన సద్యనిలుచును. గరికవేళ్లు, చిఱ్ఱివేళ్లు, పల్లేరు వేళ్లు మూడున్ను కషాయంబెట్టి, ఆకషాయంలో వెన్న వేసి ఇచ్చిన సద్యనిలుచును. అత్తి పట్ట, శేరు ౧, గరిగవేళ్లుదంచినరసం శేరు ౧, బెంకాయపువ్వు దంచిన రసం శే ౧, యీ మూడింటికి ఆవునెయ్యి శే ౧, ఇది సుపక్వంగా కాచుకొని తరువాత లవంగాలు వరామెత్తు ౧, యేలకులు వ ౧, కల్కండ పలం ౧, యిచ్చిన నిలుచును. గరికవేళ్లుదంచి పాలలోపిసికి వడియకట్టి, శర్కరకూర్చి ఇయ్యను నిలుచును(?) తుతురివేరుపట్టనూరి, పాలలోనూరి, యిచ్చిన నిలుచును(?)

—: మూత్రకృచ్ఛ కషాయము :—

శ్లో॥ హారీతకీ చ దుస్పర్శా కృతమాలక గోక్షురైః ।
పాషాణభేద సహితైః క్వాథోమాక్షికసంయుతః ॥ 509

విబంధమూత్రకృచ్ఛ్రేచ సదాహేసరుజేజ్వరే ।
వేళ్లాంతరశ్చేక్షురంచా కుశా సహాచర ద్రుమైః ॥ 510

కుశద్వయంనలో గుండ్రా బకపుష్పాగ్నిమంథకాః ।
మూర్వా పాషాణభేదశ్చ శ్యోనాకో గోక్షుర స్తథా ॥ 511

అపామార్గశ్చ కమలా బ్రాహ్మీ చేతి పరో గణః ।
వీరతర్వాదిరిత్యుక్తః శర్కరాశ్మరికృచ్ఛ్రహా ॥ 512

మూత్రాఘాతాన్ వాతరోగాన్ నాశయేదఖిలానపి ।
ఏలోరుబూక గోంకంట రేణుకై రండ వాసకః (?)॥ 513

కృష్ణాశ్మభేద సహితః క్వాథో మూత్ర రుజాపహః ।
శిలాజతుహితః...పీతః శర్కరాశ్మరికృచ్ఛ్రహా ॥ 514

సమూలగోక్షురక్వాథః శితామాక్షికసంయుతః ।
నాశయేన్మూత్రకృచ్ఛ్రాణి తథాచోష్ణసమీరణమ్ ॥ 515

—: కామలకు :—

గలిజేరువేళ్లు, వేపచెక్క, చేదుపొట్లు, శొంఠి, కటుకరోహిణి, తిప్పతీగె, మానిపసుపు, కరక్కాయ, పక్కలు.వీటిలో, యెనిమిది అడ్డలు నీళ్లుపోసి, మాగాణిగా కాచి రాత్రి పథ్యం మీదనుయిచ్చిన, వొళ్ళువాపు మానును. జ్వరం కాసశ్వాసాలు మానును. శూల, పాండు, కామిలరోగం అన్నిశూలలు, మానును.

—: మేహాలకు :—

ఉప్పిఆకురసం నూనె పాలు యీ మూడున్నుకూర్చి తెల్లవారి పుచ్చుకునేది. మేహంనిలుచును, తాళకుంటె అరదిట్టం, తీసేది, ముల గాకుచారు యీ ప్రకారం తీసినా నిలుచును.

—: ఉబ్బసానకు :—

జీలకఱ్ఱ ప ర, యాలకులు ప ర, పులుగుడు (?) నూరినముద్ద పోకంత, నూరినశంఖం కాలుపోకంత వీనినిమాత్రలుచేసి ఉప్పు లేనిపథ్యం పదుదినాలు పుచ్చుకొనేది. మేహంనిలుచును. ఆవుపాలతోకలిపి తాగేది

౧౯ దినాలు ఆవుపాలన్నం భోజనంచేసేది, పులుసువర్జ్యం,

మిరియాలు ప ౧౦ కషాయం ౫ శేర్లుగాకాచి అందులో ౨ శేర్ల నూనెపోసి చాగరసం ౨ శేర్లుపోసి, కల్కం కటుకరోహిణి 3 పలాలు అభిని(?) రెండువరాయెత్తు, మేకపాలు శేరుపోసికాచి అభ్యంగంచాయను పుబ్బసం తీరును.

—: నస్యము :—

టెంకాయనూనె, కుంకుమపువ్వు, కస్తూరి ఇదినస్యం చాయను, మందారకాసం తీరును.

—: ప్రతాపమార్తాండము :—

రసం వ ౧, విషం వ ౧, టంకణం వ ౧, నేపాళం వ ౨, నేల వేము వ ౧, వీనిని దంతివేళ్లరసాఃగాని, త్రికటు, రసానగాని చిత్త్రివేళ్ల రసానగాని మూడుదినాలు మర్దనచేసి గుంజామాత్రం వటకాలుచేసి వక వటకం వేన్నీళ్లతోయిచ్చేది ఆవుమజ్జిగలో నెయ్యిపోసి జీలకఱ్ఱవేయించి తిరుగబోయువచ్చు, ఆవుమజ్జిగపథ్యం పెట్టేది. తాపజ్వరం మానును

—: శీతజ్వరానకు :—

తెల్లపాషాణం, రాతిసున్నం ఈ రెండున్ను సరిగాను బెట్టు కొనేది. మువ్వంచాదురసాన వుమ్మెత్తాకు రసాన రెండేసి ఝాములు మర్దించి, గురిగింజంతవుండలు చేసి ఈ వుండ విడెములో వొకటి ఇచ్చిన శీతజ్వరాలు మానును.

—: స్వచ్ఛంద భైరవము :—

శుద్ధిచేసిన రసం శుద్ధి గంధకం, శుద్ధి వత్సనాభి, పిప్పళ్లు, ఇవి సరిగా తూచి తమలపాకు రసాన మర్దించి గుంజామాత్రం వటకాలుజేసి సన్నిపాతాలకు అల్లవు రసాన ఇచ్చేది. జ్వరాలకు తమలపాకురసాన ఇచ్చేది. ఇందున అన్ని జ్వరాలు మానును.

—: జ్వరాలకు :—

రసం, గంధకం, మనశ్శిలా, వత్సనాభి, హారితాళం ఇది సరిగా తూచి గుంటగలిజేరు ఆకురసాన మర్దించి గుంజామాత్రం వటకాలుచేసి మిరియాల నీళ్లతోగాని, జీలకఱ్ఱతోగాని ఇచ్చేది. అన్నిజ్వరాలు మానును మందు ఇచ్చిన జ్వరం కొద్దిన్ని తెలుసుకొని పథ్యం పెట్టేది, లేదాగంజి పోసేది.

—: జ్వరాలకు :—

వత్సనాభి, గంధకం, రసం, మూడు వరా యెత్తు వుమ్మెత్త విత్తులు ౧ వరా యెత్తు, శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలు, వ ౧౨ వీనిని వుమ్మెత్త రసాన మర్దించి గుంజామాత్రం వటకాలు జేసి నీడన యెండించి, అల్లపురసం, వావిలాకు రసం, మునగ చెక్క-రసం, ఇందులో ఒకదానితో ఇచ్చేది ఇందున ఆహిక ద్వ్యాహిక జ్వరాలు మానును.

—: చందనాది తైలము :—

శ్రీగంధం, అతిమధురం, లొద్దుగ చెక్క, చాగవేళ్లు, పసుపు, కటుకరోహిణి, గరిటకామవేళ్లు ? వీనిని మూడేసి వరా యెత్తు ప్రకారం నూరి ముంతెడు నూనెలో వేసి మూడురోజులు మెల్లగా కాచి పూసిన రోమజ్వరం పురాణజ్వరం అస్థిగత జ్వరాలు మొదలైనవి మానును.

—: చూర్ణము :—

శ్రీగంధం, వట్టివేరు, కోష్టం, ముస్తెలు, ఉశిరికపప్పు నల్లకలువ, దుంపపగడాలు, ? కస్తూరిపసుపు, అతిమధురం, ఇప్పపువ్వు, ఖర్జూరం, ద్రా క్ష పం డు, వీనిని స మ ము గా కూర్చి చూర్ణం చేసి ఇందుకు సమం శర్కర కూర్చి జ్వరాలకు వేన్నీళ్లతో కలిపి తాగ నిచ్చేది ఇందున శీతజ్వరం, పైత్యజ్వరం, దాహం శిరోభ్రమణం, కామిలా, ఛర్ది, ప్రమేహం అన్ని మానును.

—: చాతుర్థికానకు :—

గుంటగలగరాకు, వెల్లుల్లి, మిరియాలు, వీనిని పండు జిల్లేడు ఆకు రసాన మర్దించి ఉశిరిక కాయంత మాత్రం మూన్నాళ్లు మింగిన చాతుర్థికం మానును.

—: ఆమశూలకు :—

కొండ పెస ఆకు. అతివస, మారేడుపండ్లు, కురువేరు, తుంగము స్తెలు, వీనిని కషాయంబెట్టి, యిచ్చినా ఆమశూల, రక్తశూల, చిరకాలం అనుసరించిన అతిసారాలు మానును.

—: అరోచకాలకు :—

జీలకఱ్ఱ, పెరుగుతోనూరి యిచ్చినయడల అరోచకం మానును.

—: అతిసారాలకు :—

కరకాయలు, వక్కలు, నూనెలో వేయించి మూడుదినాలు యిచ్చిన అతిసారాలు మానును. కడుపురోగాలుకూడా శమించును.

—: జ్వరాతి సారాలకు :—

రసం 3 వరాయెత్తు, వత్సనాభి వరాయెత్తు, మిరియాలు మాడయెత్తు, వెలిగారం వరాయెత్తు, పిప్పళ్లువరాయెత్తు, వుమ్మెత్తవిత్తులు వరాయెత్తు, అన్ని[1] గంటాకురసాన? మర్దించి గురిగింజంత వుండలుచేసి శొంఠి రసానకాని దాడిమరసానగాని పెద్దమానిచెక్క రసానగాని యిప్పించిన జ్వరాతిసారాలు మానును.

వత్సనాభి వ౩, పిప్పళ్లు వ౩,ఇంగిలీకం వ౩, ఈ మూటిని నిమ్మపండురసాన మర్దించి పెసరగింజంత వుండలుచేసి ? రిదిపంటి రసానకాని ఆరేవుప్వ రసానకాని,ఇచ్చిన జ్వరాతిసారం మానును. కొడిశపాలచక్క (పట్టవలిచి) తిప్పతీగె పర్పాటకం, తుంగము స్తెలు,

1. గలేరు ఆకు: పాన.

శొంఠి, నేలవేము, విషబొద్దివేరు వీనిని ౧ వరాయెత్తుకు (రెండువరా యెత్తు?) వంతున నలియగొట్టి కషాయంబెట్టి యిచ్చిన జ్వరాతిసారాలు మానును. కొడిశపాల, యాలకులు, అతివస, మారేడుపగడు ౧, కురు వేరు ౨, తుంగముస్తెలు ౭, మామిడిగింజలు ౪, బూరుగబంక ౫, వీనిని కషాయంబెట్టి యిచ్చిన జ్వరాతిసారం మానును. యీ కషాయంలో బూరుగబంకపోకంత, కాచుపోకంత నూరికలిపి తాగనిచ్చి 8 దినాలకు జ్వరాతిసారం మానును. తుంగముస్తలు, నేలవేము, శొంఠి, అతిమధు రం, అతివస, ఏలిచిక తిప్పతీగె ఇదివగకు ౨ వరాయెత్తు నలియగొట్టి కషాయం యిస్తే జరాతిసారం మానును.

—: రక్తాతి సారానికి :—

శ్లో. మేఘనాదస్యమూలం వా తండులోదక పేషితమ్ ।
పిబేద్వామధుసంయుక్తం హంతిరక్తాతిసారకమ్ ॥ 516

గ్రాహ్యంవటప్రరోహంతు తండులోదపేషితమ్ ।
పిబేద్వా తక్రసంయుక్తం హంతి రక్తాతి సారకమ్ ॥ 517

వోమం, బూరుగబంక, శొంఠి, దాడిమపూవు, వీనిని మెత్తగా నూరి, చల్లతోనూరికలిపి, కావలసినంత చట్టిలోబోసి, తేట, త్రాగని చ్చిన యెటువంటి అతిసారాలు మానును.

—: చాతుర్థికానకు :—

గలిజేరు వేరు, నిమ్మకాయంతముద్దను, వేడినీళ్లలో కలువుకొని త్రాగనిచ్చిన మరికొంతసేపటికి శేరెడు వేడినిళ్లతో తాగనిచ్చేది, చర్ది అవును. అప్పుడే చమటలుపట్టి జ్వరం నిలుచును. ఈ రీతిని మూడునాళ్ళు జ్వరం రాగానే యిచ్చేది. చాతుర్థికం మానును.

—: ఛర్దినిలిచేందుకు :—

వెలగవిత్తులు, మిరియాలు నూరితాగనిచ్చిన వాంతినిలుచును. బిల్వవేరు గంధంగాతీసి నిళ్లలోకలిపి తాగనిచ్చిన వాంతినిలుచును.

నువ్వులు దంచి పిడిచిననూనె త్రాగనిచ్చిన వాంతి నిలుచును. మునగ వేరుసూరి నీళ్లుకలిపి త్రాగిన వాంతినిలుచును. వేయించిననువ్వులున్ను, పేలపిండిన్ని తిన్న వాంతినిలుచును. పేలాలున్ను, వొలిచినశొంఠి, తుంగముస్తెలు, యీ మందున్ను గుడ్డనుముడిచి వుడకనిచ్చి గంజితాగిన వాంతినిలచును. ఆకషాయం గంజిలోకలిపి తాగనిచ్చిన జ్వరం వాంతి నిలుచును.

—: రక్తవాంతికి :—

మత్తిపండ్లునూరి, శర్కరగలిపి తాగనిచ్చిన రక్తవాంతిమానును. నేరేడుకొనలు, వట్టివేళ్లు, మత్తివూడలు, ఆమొగ్గలునూరి నీళ్లుపోసికాచి వడికట్టి కొంచెం తేనెపోసి త్రాగిన, కడుపులోమంట వాంతులుమానును. కర్కాటకశృంగి, పిప్పళ్లు, అతివస వీనినిచూర్ణంచేసి తేనెతోకలుపుకొని తిన్నను వాంతిమానును. వట్టివేళ్లు, శొంఠి, తక్కోలం, శ్రీగంధం, చందనం, లవంగం, పిప్పళ్లు, పిప్పలిమూలం, యాలకులు, నాగకేసరాలు, అగరు వీనిచూర్ణం సమకూర్చి సమం శర్కరకూర్చి చన్నీళ్లనుకలిపి పూటకు రెండువరాలవంతున తిన్నచో రక్తవాంతి మానును, నెయ్యి, నిమ్మపండు పులుసున్ను, కలిపి సర్వాంగంపట్టించి, శ్రీగంధంమాడయెత్తు, యేలకులు మాడయెత్తునూరి, తాగనిచ్చిన ఛర్దిమానును. సుగంధిపాల, గ్రంథితగరం, కస్తూరిపసుపు, యిదసరికూర్చి చూర్ణంచేసి రెండుకాసురలు యెత్తు వేన్నీళ్లతోతీసు కొన్న పైత్యదాహం, నెత్తురుగక్కేది నిలుచును రొమ్మునొప్పిన్ని నిలుచును. దాహజ్వరం అరోచకం నిలుచును.

—: ఆహికజ్వరాల మాత్రాలు :—

రసం వ ౧, యెలికపాషాణం వ ౨, మైలతుత్తం వ 3, గంధకం వ ౪, వీనిని వుమ్మెత్తాకురసాన తొమ్మిదిఝాములు మర్దనజేసి గుంజా మాత్రం వటకాలుజేసి దీనికి అనుపానం పాతబెల్లం, అగసీపూలు మిరియపునీళ్లలోను యిచ్చేది వొకవుండయిచ్చేది. ఇందున యేకాహిక ద్వాహిక త్ర్యాయాహిక చాతుర్థిక జ్వరాలుతీరును.

—: జ్వరాలకు మూలికా ప్రయోగాలు :—

సూర్యకాంతి వేళ్లు రెండు గొంటుపోకలంత నూరి, బెల్లంతోగాని చక్కెరతోగాని ఇచ్చేది. పురాణ జ్వరాలు మానును. వెల్లుల్లి వసగేదెమజ్జిగతో నూరి మూడు దినాలు త్రాగిన జ్వరము మానును. మంచి వావింటివేళ్లు కొంచెం పసుపు వీనిని పాలలో పోసి నూరి నిమ్మకాయంత ముద్ద నీళ్లు కలుపుకొని త్రాగిన మూడు దినాలకు జ్వరం మానును. జిల్లేడు వేరు, పండిన జిల్లేడు ఆకులు వీటి రసం త్రికటుకం ప్రతిపాకంబెట్టి నస్యం చేసిన జ్వరం మానును. నేలవేపాకు ౨ వరా యెత్తు నల్లజీలకఱ్ఱ ౨ వరా యెత్తు, పిప్పళ్లు వ. ౨ వీనిని అడ్డసరపాకు కషాయం పోసి నూరి కల్పి మూడు దినాలు త్రాగిన యెటువంటి జ్వరాలు మానును. వేడీనీళ్లతో మిరియంపొడి తాగను శీతజ్వరం మానును, నేలతంగేడు చూర్ణం చారెడు వేనీడిళ్లతో కలిపి తాగను జ్వరం మానును. కరక్కాయ గోమూత్రాన నూరి త్రాగను జ్వరం మానును. కురువేరుదుంప, కోష్టం మారెడు పండు, గజపిప్పళ్లు, జాజిపువ్వు ఇది కషాయం యిచ్చ్యాను సకల జ్వరాలు మానును. తెల్లవాకుడు వేరున్ను నేలవేమున్ను ఆదివారం నాడు రక్షగట్టుకొన్న చాతుర్థకం మానును. శీకాయగింజలు, మిరియాలు పది మెత్తగానూరి త్రాగిన చాతుర్థిక మానును. చింత చెక్కలు కాల్చిన బూడిద చారెడు ఆ బూడిదలోను నీళ్లుపోసి కరిగించి బట్టను వడికట్టుకొని ఆ కారవు నీళ్లు నాలుగు అడ్డలు అష్టభాగంగా కాచిన నీళ్లలో మిరియాలు ౨౦ శొంఠి కొమ్ములు ౪ పసుపు ౧ వీనిని నూరి 3 దినాలు ఇస్తె చాతుర్థికం మానును. దుష్టపు ఆకు, తెల్లగింటెన ఆకు వేరు వూగడు వేరు, తుత్తిరి ఆకు, ఉత్తరేణి ఆకు, చిత్తివేరు వీనిని సరిగా తూచి నూరి నీళ్లు కలిపి తాగనిచ్చిన కడుపుపారును. పాలు కలిపి తాగ నిచ్చిన జ్వరం మానును. మిరియమున్ను, వెల్లుల్లిన్ని, వెలిమిడిన్ని సరిగా కలిపితాగనిచ్చిన శోభ (తగ్గి వాపు) మానును. పథ్యం పాలు వంటకం ఇచ్చేది. వాత జ్వరానికి కర్కాటక శృంగి, పిప్పళ్లు, అతివస 3 దినములు కాగబెట్టి చూర్ణంజేసి ఇచ్చిన చాతుర్థికం మానును.

జ్వరం మానును. శ్రీగంధంవేరు, అరపొడి, శొంఠి, పర్పాటకం, తుంగ ముస్తెలు వట్టివేళ్లు వగకు వ. ౧ వంతున నలియకొట్టి నాలుగు అడ్డలు నీళ్లు పోసి అష్టభాగంగా కాచి, పిప్పలిపొడి వేసి ఇచ్చిన వాతజ్వరం మానును. కుంకుడుపండుతోలు బెల్లంతో కలిపి తాగను చాతుర్థికం మానును. రాసానపాకుసమూలం ? రసం రెండుమాగాణిలు తిప్పతీగెఆకు రసం రెండుపళ్లు, నూనె పశి ౧, ఆవుపాలు పడి ౧, నెయ్యి కొంచెము బాగుగా కాచి సర్వాంగం పట్టించేది. వాత వెట్ట మానును. త్రికటుకం జీలకఱ్ఱ చూర్ణం తేనెతో ఇయ్యను జ్వరం మానును, చింతాకునాలుగు చాటలు ఇనుము రేకులు రెండు శేరులు నీళ్లు(?) తూములు పోసి తూమెడు గాకాచి దాంట్లో త్రికటుకం జీలకఱ్ఱ పలాలు ౪ చిట్టం, గోమూత్రాన శుద్ధిచేసినది చూర్ణం ప. ౪ ఇది లేహ్య పక్వంగాదించి, తేనెపశి పోసి మర్దించి అను దినము తానికాయంత పుచ్చుకొనిన త్రిదోష జ్వరము మానును. పాండు, శోథ, విసర్పిరోగాలు, కామిల యివి మానును.

—: బాలురకు, గర్భిణీ స్త్రీలకు జ్వరాలకు :—

ద్రాక్ష, లవంగం, ఉశిరికపప్పు, అడ్డసరం, యష్టిమధుకం కలిపి నేతితో ఇచ్చిన బాలులకు జ్వరాలు మానును. గర్భిణీ జ్వరాలకు నేలగుమ్మడి తిప్పతీగలను ౧౨ వరాల యెత్తు నలియకొట్టి కషాయముబెట్టి, పంచదారతోగాని నేతితోగాని ఇచ్చిన గర్భిణీ జ్వరాలు మానును.

—: మేహజ్వరాలకు :—

ఏలకులు, శ్రీగంధం, అతిమధురం శొంఠి, జీలకఱ్ఱ, నల్లజీలకఱ్ఱ ధనియాలు వగకు రెండేసి వరాలు యెత్తు వేన్నీళ్లతో నూరి ఇచ్చిన మేహజ్వరాలు మానును.

—: శీతజ్వరములకు :—

చిత్రమూలం వేళ్లు వ ౧, శొంఠి వ ౧, తులసి, పట్టెడు ఇందులో రెండువర్దుసేర్లుపోసి కషాయంకాచి దానిలో పిప్పలిచూర్ణం ప్రతివాసం(?)
౧౧ ౧౧

జేసిమూడుదినాలు యిచ్చిన తాపజ్వరంమానును. పథ్యం పాలువంటకం. శీతజ్వరమునకు పాలు అరతూమెడు యిందిరిశవునార ? పిడికెడువేసి నీళ్లు యిగరనిచ్చి పాలు వడియకట్టి యిచ్చిన శీ త జ్వ రం మా ను ను. మూడు దినాలుయిచ్చేది. వు త్త రే ణి ఆ కు న్ను, మూడుఉల్లిపాయలున్ను, మిరి యాలు, నిమ్మకాయంతమందు నూరి చింతగింజగుజ్జులో పొదిగించి, ఈ లాగున మూడుదినాలు ఇచ్చిన శీతజ్వరం మానును.

—: వైశ్వానరచూర్ణం :—

త్రికటుకం, యాలకులు, యింగువ, గంటుభారంగి, బిడాలవణం, యవక్షారం, మజ్జి, బొద్దివేళ్లు, చాగదుంపలు, చవ్యం, చిత్రమూలం, గలి జేరువేరు, లవంగం, సైంధవలవణం, పిప్పలిమూలం, కొడిశపాల వీనిని చూర్ణం చేసి మాడయెత్తుయిచ్చేది నెయ్యివంటకంలో భోజనంచేసేది. ఇందున పాండు క్షయ, కాసం, వాతజ్వరం, పీనస వ్యాధులు మానును.

—: సన్నిపాతాలకు నస్యం :—

యిప్పపిండి, పిప్పళ్లున్ను, నస్యంచేసిన సన్నిపాతం మానును. తుమ్మి తులసి, లవణం, మిరియాలు, వీనినినూరి నస్యంచేయత్రిదోషశ మనము.

—: జ్వరదాహాలకు :—

తుంగముస్తలు, మారేడుపత్రి శ్రీగంధంపొడి, శొంఠి, పర్పాటకం వట్టివేళ్లు వగకు మాడయెత్తు నలియకొట్టి కషాయంఅష్టభాగం కాచితాగి నను జ్వరదాహాలు మానును.

—: తాప జ్వరానికి :—

శొంఠి, తిప్పతీగ, దూలకొండి ముస్తలు, కోలపొన్న, వాకుడు,

ముయ్యాకుపొన్న, ములక, పిప్పలిమూలం మూడు వరాల యెత్తు పల్లేరు, కొడిశపాల, కటుకరోహిణి, తేనె, కరక్కాయ సమభాగం తూచి కషాయం బెట్టి ఇచ్చేది. లేదా తగుబాటు వేడినీళ్లను కలిపి ఇచ్చేది. దీని చేత జ్వరం మానును.

—: శ్లేష్మ జ్వరానికి :—

కొడిశపాల విత్తులు, పెద్దదుప్పివేరు, ఇది లేకున్న చాగవేరు, కటుకరోహిణి, గంటుభారంగి, మిరియాలు, అతివస, చవ్యం యాలకులు విష్ణుబొద్దివేరు, జీలకఱ్ఱ, పెద్దమానిపట్ట, వోషం, ఆవాలు వీనిని వగకు వ. ౧ కషాయం బెట్టి ఇచ్చినా అన్ని జ్వరాలు మానును.

—: వత్సకాది కషాయం :—

కొడిశపాలవేరు, పాపటవేరు, వస, కటుకరోహిణి, దేవదారు, పసుపు, చేదుపొట్లాకు, దూలగొండి, పర్పాటకం, వట్టివేళ్లు, అతిమధురం, కుంకుడువేరు, తిప్పతీగ, కోష్టం, వెంపయానలు, ? శ్రీగంధం, త్రికటుకం, త్రిఫల, పిల్లిపెసర, సహదేవివేరు, చాగవేరు, మారేడుకాయ అతిమధురం పిప్పలీమూలం, ముస్తలు, అడ్డసరపాకు, తామరపువ్వు, ఖర్జూరం ఇప్పపువ్వు, ద్రాక్ష, కలువదుంప, అతివస, సుగంధిపాల ఈ ముప్పైనాలుగు వగలున్ను సమంగా చూర్ణంచేసి ఆ చూర్ణ పలం ౧ వేసి రెండు శేర్ల నీళ్లుపోసి ర శేర్లు తేనెపోసి ఇచ్చిన సన్నిపాతజ్వరాలు మానును. సంతత జ్వరముకూడా మానును.

—: పెట్టుమందుకు :—

[1]యుశనీరుకాయ తెచ్చి ఒక పాత్రలోపోసి ఒక కాయ రోట్లో వేసి లొక్కిన వగరు నీళ్లు పిండిన నీళ్లు రెండుపళ్లున్న మునుపటిపాలున్ను

1. లేతకొబ్బరి నీళ్లు.

కలియపోసి ధరణమెత్తు మైలుతుత్తం, పెంకుమీద తెల్లగా కాలనిచ్చి తీసుకొని పచ్చిమైలుతుత్తం వ. ౧ నీళ్లలో కలిపి ఒక పూట 3 బొట్లు నూనె ఆ రసములో పోసి యినుమంత కాగనిచ్చి దించుకొని అప్పటికి అప్పుడు చారెడు నీళ్లు పుచ్చుకొనేది వాంతి అవును యెన్నిమాట్లు కావలెనో అన్నిమాట్లుపుచ్చుకొనేది.మందు వెళ్లిపోయిన నాడు లంఘనం.

—: ఛర్దికి :—

అల్లపురసమున్ను, మాదీఫలం, అగరున్ను, పంచదార, సైంధవ లవణం, స్వల్పంగానుకూర్చి ఇచ్చేది, మానును. లాజలున్ను, వేయించిన కందులున్ను, కషాయంబెట్టి పంచదారనుకూర్చి పచ్చకర్పూరంకూర్చి ఇచ్చేది. ఛర్దిమానును. యెజ్జమున్ను వేయించి, అందులోపల కడుగుపోసి లెస్సగా కలియబెట్టి, తేటనుగ్రహించి అందులో లాజపొడి, పంచదార కర్పూరంవేసి ఇచ్చిన మానును. పంచవల్కలాలు కషాయంబెట్టి అందులో రెండుపలాలుశొంఠిన్ని, పేలాలు రెండుపలాలు కషాయంబెట్ట తేనె కర్పూరంపాలు కూర్చియిచ్చేది. పిల్లిపెసరసమూలమున్నుదంచి తీసుకొన్న పసరున్ను, అల్లపురసమును, తేనెను, పంచదారను, కూర్చి కర్పూరం కూర్చి వచ్చిపెసరే ఇచ్చేది.

—: పాషాణదోషం :—

రెడ్డివారి నానబాలున్ను(?) చిల్లగింజలున్ను,పత్తికాయలున్ను కలబందవేళ్లున్ను, చిట్టామిదాం వేళ్లున్ను, దోసాకు తులసి ఆకు కషాయం యిచ్చిన పాషాణదోషం మానును.

—: విస్మృతికి :—

బ్రాహ్మిఆకురసం, పంచదారయిచ్చిన మానును.

—: నూతికా వాయువులు :—

జిల్లేడు వేరుపట్ట వేసేడిళ్లతో మెత్తగానూరి ఆముద్దకు సగంసున్నం

కల్పి 8 పిప్పళ్లు కూడానూరి ఆముద్ద అది నూష్మంగాను విడం వేస్తేను అక్కిళ్లు బిగియపెట్టినది మానును. రెండుపళ్లనూనెలోను వెల్లుల్లిపాయలు ప ౧, కానుగ వేరుచక్క ౪, నూరిన ముద్దలో నూనెకలిపి నూనెకు సమానం పాలుకలిపి ఆనూనెలో మిరియాలు ప ౧ పిప్పళు పం, కటుకరోహిణి పం, ఇదిపొడిగానూరి నూనెలో వేసి, వెచ్చబెట్టి కల్కంతో కూడాను కాచి బలాన్కి తగ్గట్టు పుచ్చుకొనిన నూతికా వాయువు మానును.

—: బహుమూత్రానకు :—

వెడత్తర,? కొణుతరాకు, తంగేడుపువ్వు, నల్లపులుగుడుఆకు, వాపైపై ? ఆకు, దోసరాకు, యేనుగపల్లేరుఆకు, ఇచ్చేది.

—: నీరుకట్టుకు :—

పటికారం వెలిగారం, అతిమధురం. చంగల్వకోష్టం, యాలకులు గోమూత్రం, శిలాజిత్తు, కర్పూరంచూర్ణం సమాంశాలు కలిలోను, ఆదొండాకు వేసికాచి వడియగట్టి, ఆచూర్ణంయిస్తే నీరుకట్టుమానును. చల్లగడ్డలు తెచ్చి పైపొట్టువొలచి దంచి రసంపిండుకొని అందులో పొంగిచి వెలిగారం కూడ యెత్తు, కర్పూరశిలాజిత్తు కూడయెత్తు, దోసవిత్తులు వ. ౧, జీలకఱ్ఱ వ. ౧ చూర్ణం ఆచల్లగడ్డలరసంతో, పుచ్చుకొనేది, బొడ్డునవెలిగార, పెట్టుప్పున్ను, మంచి వుప్పున్ను నూరి పట్టిస్తే నీరుకట్టు మానును పావురముల మలమును పొంగించి వెలిగారంపొడిని వేన్నీళ్లతో కలిపి ఇచ్చేది

—: ప్రమేహానకు :—

రెడ్డివారి నానబాలు, అరటి దుంపలనీళ్లు నూనె విడిచి ఇచ్చేది, రేగుచిగుళ్లు, గుంటగలగర ఆకు పసదున నూరి ఆ పెరుగుతో ఇచ్చేది. ఛాలజపాకు ? ర పిప్పళ్లు ౫ మిరియాలువ. ౫ నేతితో పుచ్చుకొనేది.

—: రసవెక్కినందుకు :—

కలుబంద పలుగులున్ను,(గుజ్జు) గంధకమున్ను నూరి ఇచ్చేది. రస వేగాలు మానును.

—: శోభలు :—

దిరిశెనపుచక్క వేడినీళ్లతో పుచ్చుకొనేది. పథ్యం మేకపాలు అన్నం పుచ్చుకొనిన మానును.

—: రక్తపైత్యానకు :—

నేలతాటి గడ్డలు, ఆవుపాలతో నూరి పుచ్చుకొనేది.

—: గ్రహణికి :—

నీరు గొబ్బివిత్తులు పెరుగుతో నూరి ఇచ్చేది.

—: హిక్కకు :—

గాజుపొడి నూరినేతితో ఇచ్చేది. అపామార్గం, బియ్యం తేనెతో ఇచ్చేది.

—: కామాలకు :—

మణుగు దామెరఆకు గోమూత్రంతో నూరి ఇచ్చేది. చిల్ల గింజలనూరి కన్నులలో బెట్టేది. వెఱ్ఱిబీరకాయ పీచులో చనుబాలు పోసి పిసికి నస్యంచేసి ఆ స్వరసమున్ను వెన్నను మర్దించి కన్నుల బెట్టేది. గలిజేరు వేరున్ను, మిరియాలున్ను, వెల్లుల్లి పాయలున్ను ముద్దగానూరి వెన్నను పొదిగి యెనిమిది దినాలు పుచ్చుకున్న కామల మానును.

—: రసం దిగేందుకు :—

దోసాకుపిండి, దొండాకు, కామంచి ఆకు, పత్తి ఆకు, సహదేవి ఆకు, ముద్దగా నూరిపట్టించి, అభ్యంగమర్దనం చేసేది, లోపలకి ఆ పసరు ఇచ్చేది.

—: నొప్పుల దేహాలకు :—

పరంగిచక్క ప. ౧౦ గోధుమ చూర్ణం ప. ౫ వోమం ప. ౫ వరిబియ్యపు పిండి ప. ౫ పిప్పలి ప. ౧, మిరియాలు అరపలం మూలికా విశేషం చేతను రస భస్మం చేసి ఆ భస్మం నాలుగు వరాలయెత్తు. సమాంశాలు బెల్లంవేసి మర్దన చేసి అక్షప్రమాణం మాత్రలు చేసి పుచ్చుకొనేది.

—: ఛర్దికి :—

పేరాముట్టి ప. ౪, శొంఠి, పచ్చిబియ్యంకడుగున కషాయం పెట్టి, పాలికెడు! కషాయంలోను తేన కర్పూరం కూర్చి ఇచ్చేది. చర్ది మానును.

—: గుల్మానకు :—

ఉత్తరేణుక్షారం, అరటిబొందెక్షారం, బొంతక్షారం, జముడు క్షారం, వెంపలిక్షారం, జిల్లేడుకట్టలక్షారం, తీగజముడుకట్టక్షారం, పాతచిట్టంపొడిన్ని యీక్షారాలు అన్నిన్ని సమాంశాలుగా కూర్చుకొని వగకు పలం ౧ వంతున వేయించిన వుప్పు ప.౨, మిరియాలు ప.౧, వోమం, ౨ పలాలు, పిప్పళ్లు ప ౨, చూర్ణంచేసి సర్వంసమ్మిశ్రంచేసి 'కొంచంగా ప్రతి రోజున్ను నిమ్మకాయవులుసున పుచ్చుకుంటే గుల్మాలు మానును. ఉత్త రేణివేళ్లున్ను, ములుగోరింటివేళ్లు, ములుబూరుగవేళ్లు, చూర్ణంసమాంశం యిందుకు నాలుగుపాళ్ళు శర్కర, సగంమిరియపుపొడి, కూర్చిసమ్మిశ్రంచేసి లోహం మండూరంకూర్చి నిత్యం పుచ్చుకొనిన గుల్మాలు మానును.

—: నేత్రవ్యాధికి :—

త్రికటుకాలు, సైంధవలవణం, కాకరాకు, కుప్పింటాకు పసురున మర్దనజేసి కన్నులబెట్ట నేత్రవ్యాధిహరం ఇప్పపిండి, కరక్కాయనూరి కన్నులచుట్టు పట్టించను నేత్రవాయువులు మానును,

—: వీర్యవృద్ధికి :—

నల్లవడ్లు పడి 3, ఉప్పు పం, వెణుతురువేళ్లు, తెల్లపులుగుడువేళ్లు కీనిని వృడకకెట్టి ఆవడ్లు బియ్యం, ఆవుపాల నానబెట్టి, శర్కర నెయ్యి యాలకులు పొడివేసి రేపాడి పుచ్చుకొనేది. సాయంకాలం అశ్వ గంధచూర్ణం ఆవుపాలను వుక్కరకా వండిపెట్టుకొని పోకంత పుచ్చుకొనేది. నష్టవీర్యోత్పత్తి, బీజస్తంభన కామ్యవృద్ధులు అవును.

—: స్నానాదానకు :—

ఉత్తరేణిఆకు రసం, శర్కర, జీలకఱ్ఱ, నెయ్యిన్ని పుచ్చుకొనేది. తురకవేపాకు రసమును, నెయ్యిన్ని మిరియపుపొడిన్ని పుచ్చుకొనేది. లవంగరసం పాత్రకి లోబెట్టి నస్యంచేసేది.

—: మేహాలకు ప్రమయము :—

తంగేడుకొనలు, గోరోచనం రూకయెత్తు, పూటకు ఇచ్చేది. వెదురు ఆకుమశిన్ని, నీరుల్లి రసమున్ను, రుద్రాక్ష, చింతగింజలపొట్టున్ను నూరి యిస్తేను, కామ్యంరక్తం మంట మానను. గానుగపిండి రాత్రినాన వేసి మంచినీళ్లుపెర్గు నూనెబొట్లు 3 పుచ్చుకొనిన యోనిరక్తాలు మానును. కాకరాకురసంలో మేకపాలుపిలికిపుచ్చుకుంటే ప్రమేహాంమానును. అప్పుడే పిండిన మేకపాలు, నిమ్మపండ్లరసం యిస్తే ఆమచలనం మానును.

—: ఆసనరక్తాలు :—

అత్తికాయల కషాయం, జీలకఱ్ఱ, పంచదార కూర్చియిస్తే మానును, నూనెయును పాచినీళ్లను, కరగించి పుచ్చుకొంటే ప్రమేహం మానును. పందినెయ్యి ప్రమేహం మానును.

నల్ల వరిబియ్యమున్ను, కరివేపాకున్ను కూడాకొట్టి పిండిపెట్టుకొని నూనె పోసి పంచదారతో పుచ్చుకొనిన ప్రమేహం మానును. తెల్లవుప్పి ఆకు రసం, నీరుల్లిగడ్డల రసమున్ను వెలిగారంకొంచం పుచ్చుకుంటే నీరుకట్టు మానును. పర్పాటకం ఆవుపాలలో నూరి పంచదారవేసి పుచ్చుకుంటే,

యోనిరక్తాలు మానును. అడ్డసరపాకురసమున్ను, కాచు పిప్పళ్ళున్ను,నల్ల జీలకఱ్ఱ లక్కనుపొడి చేసి యిచ్చిన యోనిరక్తాలు మానును, దోసాకు మంచినీళ్ళలో పిసికితే గట్టిపడును. శర్కరవేసి పుచ్చుకొనిన శామ్యం మంట మానును.

—: రక్తప్రమేహము :—

నరువ్యాళి ! ఆకురసం, చల్లగడ్డలరసం, పెద్దగుమ్మిడికాయ రసం అమృతపళ్ళరసం? గడ్డలు! ఆవుపాలతోరుబ్బి, ఈస్వరసాలున్నఅన్నికూర్చి ఆవునెయ్యి ర అడ్డలు నీళ్లుపోసి ఘృతపక్వాన దించుకొని పంచదారవేసి పుచ్చుకొంటే రక్తప్రమేహ శుష్క శరీరాలవారికి మంచిది.

రక్తప్రమేహానకు, దాసానపాకు, ఆ పూలరసం పిడుచుకొని, నీరుల్లిగడ్డలరసంతోను, కూర్చి చక్కరవేసి పుచ్చికొనిన మానును. చింతగింజలపై బొఖ్ఖరతీసుకొని నిమ్మకాయంత ముద్దనూరి, జీలకఱ్ఱపొగించిన వెలిగారం, పంచదారకూర్చుకొని, ఆవునేతితోగాని పుచ్చుకొనిన, శామ్యం మంట మానును.

—: ప్రమేహానకు :—

ములుగోలిమిడి విత్తులున్ను, బూరుగ బంకను పచ్చి పాలతో నూరియిచ్చిన మానును.

—: ప్రమేహానకు :—

తంగేడు పూలు సమూలమున్న పొడిచేసి చల్లలో తాగిన మానును.

—: రక్తప్రమేహానకు :—

మామిడి చెక్కరసం కాలుశేరు, చక్కర అరపలం పెరుగుతో మూడు రోజులు ఇచ్చేది.

—: ప్రమేహానకు :—

పెట్లుప్పు ప. ౮, మిరియాలు ప. ౮, పిప్పళ్లు ప. ౮ వేడినీళ్లతో పుచ్చుకొనవలెను. పథ్యం, పులుసువాడరాదు.

—: చూతఫల చూర్ణము :—

శ్లో. చూతఫలం త్రిఫలాసమభాగం ...... చతుర్గుణయుక్తం ।
చూర్ణమిదం మధునా చ విమిశ్రం వింశతి మేహాన పోహతి సద్యః ॥

నేరేడు చిగుళ్లు జాజికాయ, జాపత్రి, నూరి తేనెతోకాని నేతితోకాని ఇచ్చేది. రక్త ప్రమేహం మానును. నల్లతుమ్మ చిగుళ్లు, జీలకఱ్ఱ ఆవుపాలతోనూరియిచ్చేది రక్తప్రమేహం మానును.

—: రక్తపైత్యానకు :—

ఆవునెయ్యి చక్కెర వేసి ఇచ్చిన రక్తపైత్యం మానును.

—: గుల్మము :—

మంచికాకి చిప్పలు తెచ్చి చింతపట్టలో పుటంవేసి వస్త్రగాళితం చేసి సముద్రలవణం, మంచిచౌటుప్పు, మిరియాలు, వెచ్చచేసి, కాచలవణం, యవక్షారం, వోమం, ఈ సరుకులుకూర్చి చూర్ణంచేసి మూడు వేళ్ళను తీసుకొనిన సకల గుల్మాలు మానును. మంచికాకి చిప్ప తెచ్చి చూర్ణంచేసి రాతిపూవు ప. ౨, సైంధవలవణం ప. ౧, ఇంగువ ప. ౧, గచ్చవిత్తులు, వోమం, యవక్షారం, చౌకారం, ఈ మూడు వగలున్న పలిమడేసి ? శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలు, వెలిగారం ఈమందులు అంతా వేయించి కాకి చిప్పల చూర్ణం దానికి మూడుపాళ్లు ఈ చూర్ణం వేసి రెండువరహాల యెత్తు దినమూ వేడినీళ్ల పుచ్చుకొనిన గుల్మాలుమానును.

—: కడుపులో మృతినొందిన శిశువు బైటనొందుటకు :—

అరటిబొందె పావెలాకున్ను, కషాయం ఇచ్చిన కడుపులోనిశిశువు బహిర్గతమగును.

—: సుఖప్రసూతి అగుటకు :—

నాభి, గంధకంతీసి, తొడలో రేఖగా పట్టించను త్వరగా ప్రసూతి అగును. లంజసవురం ఆకురసం తొడలపట్టించిన సుఖప్రసూతి అవును.

—: కడుపులో చచ్చినపిండం వూడిపడుటకు :—

అతిమధురం, ఆవునేతితో తాగిన కడుపులో చచ్చినపిండం బయట పడును, ములుగొంటాకు పుడకబెట్టి ఆకడుగు నూనెతో త్రాగిన మావి పడును. జనపవిత్తులునూరి తాగినమావిపడును.

—: ఛర్దికి :—

కస్తూరి బట్టనుపట్టించి ఆబట్టను ఆఘ్రాణించేసేది. కర్పూరం నోట్లోవేసుకొని ఆరోగి ముఖాననుండి శరీరమెల్ల ముమ్మారువూది తేను. చర్దిశమనం అవును. ఖర్జూరంపండు లోపలికి తినిపించేది. ద్రాక్షపండు, తేనెతోకలుపుకొని పుచ్చుకొనేది. ఛర్ధిమానును.

—: ఛర్దికి కషాయం :—

ఖర్జూరపండు, కొత్తవరిబియ్యం, అతిమధురం, మారేడువేరు, శొంఠి, యినుమంతవేసి, కషాయం తేనెతోకలిపి కర్పూరంసమ్మిశ్రం చేసి తీసుకొంటె ఛర్దిమానును.

—: నీరుకట్టుకు :—

పల్లేరు వేళ్లు, కాయలు. అడ్డసరపాకు, చిట్టాముదపువేళ్లు, శొంఠి కొండపిండివేళ్లు, కషాయంతోను, కర్పూరశిలాజిత్తు పొంగించి, వెలిగారం కూర్చియిచ్చేది. రాత్రిచిల్లగింజలు నిమ్మపండ్లరసం కూర్చియిచ్చేది, నీరు కట్టుమానును పల్లేరుకషాయం, వెలిగారం, గోసవిత్తులు నూరియిచ్చేది నీరుగొబ్బవేళ్లు, శొంఠి, పిండికొండవేళ్లు, చల్లగడ్డలు, సంబరేశిఆకు. వీనిని కషాయంబెట్టి క రాత్రిళ్లు యిచ్చేది. చింతగింజలబొబ్బెర నిమ్మకాయంత నూరి జీలకఱ్ఱ, శర్కర, ఆవునెయ్యి, ఆవుపాలుతోనూరి యిచ్చేది.

—: మేహాకట్టుకు :—

రావిపట్ట, ఆముదంపోసి వేయించి కడుపునకట్టేది. నీరుకట్టు గుణమౌను. సిద్ధక్రియ.

—: మూత్రఘాతచికిత్స :—

శ్లో. శ్రీగంధమాకులీబీజం తక్కోలం చైలవాలుకమ్ ।
ఖర్జూరం జీరకం ద్రాక్షాతవక్షీరీ శతావరీ ॥
తక్కోలం చాశ్వగంధాచ శాల్మలీ మధుయష్టికా ।
అశ్మగుప్తాఫలం ముస్తా శిగ్రుబీజవరాటకమ్ ॥ 518
కర్పూరంచశిలాధాతు చాతుర్జాతం తథానిశా ।
జాతీఫలం శిలాభేది ధాన్యాకోశీరకంతథా ॥ 519
క్షీరకందాచమత్స్యాక్షీ ...భూమిశర్కరా ।
యేతాని సమభాగాని శర్కరా చ సమంఘృతాత్ ॥ 520
మధునాకర్షమాత్రంతు లేహయేచ్చ యథావిధి ।
పూర్వాహ్నేత్వ పరాహ్నేతు గోక్షీరే యోజయేద్బుధః ॥ 521
తండులాంబునావా... రంభాయాస్వరసేనచ ।
అతిమూత్రం మహామూత్రం బహుమూత్రం మహాశ్మరీ ॥ 522
సర్వమేహాన్... చ మధునా మేహశర్కరా ।
నష్టేంద్రియంతథాదాహం...దోషంచపూయకమ్ ॥ 523
ఉదరం రక్తజంస్రావం నష్టపుష్పం .... ।
పిత్తరోగాన్ చతుర్వింశద్రక్తపిత్తామ్లపిత్తకమ్ ॥ 524
విదాహం......... పిత్తస్యావరణం తథా ।
యేతాన్‌రోగాన్నిహంత్యాశు క్షీరాంబుపినాకినీ ? ॥ 525

తంగేడు బ...లు, బూరుగబంక, వేపబంక, నల్లతుమ్మబంక, ద్రాక్ష, ఖర్జూరం, యాలకులు, పిప్పలి, లవంగపత్రి, నాగకేసరాలు,

వాయువిలంగం, అతిమధురం, కలువగడ్డలు, చిల్లగింజలు, జీలకఱ్ఱ, తుంగముస్తలు, తంగేడువిత్తులు, పేలాలు, అల్లవిత్తులు ! కోష్టం, జటామాంసి, ధనియాలు, ఉశీరికపప్పు, కల్హార్, కల్హాదం వీనిని సమభాగం కూర్చి, చూర్ణంచేసి, యెనుముపెరుగు(గేదెపెరుగు)అరశేరున రేపుమాపు పుచ్చుకొనేది. యెనుముపాలు, యెనుముపెరుగు, మజ్జిగ, నెయ్యి. వెన్న కూర్చుకునేది, కందిపప్పు వర్జ్యం.

—: తైలము :—

ముశిముశాకు, పొన్నగంటిఆకు రసం, చిట్టిఆకురసం, తిప్పతీగె, చల్లగడ్డలు, గుంటగలగర ఆకురసం, కలబంద, తామరగడ్డలు, తుంగముస్తెలు, కలువగడ్డ, పెన్నేరుగడ్డలు, అన్నికషాయం నూనెకు సమభాగం యెళనీరు, పాలుసమం, కల్కం, త్రిఫల వొకద్రవ్యానికి చతుర్గుణం, కోష్టం, లవంగంపట్ట, కేసరం, అతిమధురం యాలకులు, జీలకఱ్ఱ మెంతులు, జాజికాయ, కురువేరు, వట్టివేళ్లు, పునుగుశట్టెం, పచ్చకర్పూరము, కలువగడ్డలు, తామెరగడ్డలు, పెన్నేరుగడ్డలు, పొన్నరక్కి? యీ ద్రవ్యాలు అన్నిన్ని నూనెకునాలుగింట్లో వొకపాలువేసి, మృదుపాకాన కాచి తలంటుకొనిన బహుమూత్రాలు మానును

—: నీరునిలుచుటకు :—

శ్లో. తింత్రిణీఫలజం కర్పాసాస్థివరాకులీ ।
బర్బరస్య కపిత్థస్య నిర్యాసం కతకం నిశా ॥ 526
శీతే ? గుంజాఫలం కాంతం అభ్రకస్యపృథక్పృథక్ ।
యజ్ఞాంగక్షీరసంయుక్తం వటీంకుర్యాత్ప్రయత్నతః ॥ 527
సప్తరాత్రప్రయోగేణ తటాకామపిశోషయేత్ ।

పెడతరఆకు, తంగేడుపూలు, నల్లపులుగుడుఆకు, దిరిశాకు, పత్తిఆకు, దూసరాకు ం నుగుపల్లేరు యీయేడు, తెగలపచ్చాకులున్ను, యెనుము మజ్జిగతో మర్దించి, ఆమజ్జిగను గ్రహించి తేనెకూర్చియిచ్చిన

నీరునిలుచును. తంగేడువిత్తులచూర్ణం, శ్రీగంధంచూర్ణం, చిల్లగింజలచూర్ణం, యీమూడున్నుకూర్చి, దీనిలో రెండువరాయెత్తుఅప్పు? కూర్చి తేనె, శర్కరకూర్చి యిచ్చిన మానును. తంగేడువిత్తులు, గొమ్ములక్క, యీ రెండున్ను చూర్ణంచేసుకొని, యెళనీరు, అత్తిపేరురసం, అరటిదుంపరసం, యీ మూడుకూర్చిదాంట్లో యిప్పపండు కూర్చి యిచ్చిన మానును పల్లేరుఆకు, బత్తెమజ్జిగను పిట్టుబెట్టి యిచ్చినమానును.

—: అరుచికి :—

నేరేడుచిగుళ్లు, కషాయంబెట్టి దానిలో తేనె, శర్కర, ఆవునెయ్యి కూర్చి నాలుగుదినాలు యిచ్చిన అరుచితీరును, సైంధవలవణం, నిమ్మపండు ౧ అన్నంలోవేసి ముందుగా నేయి కూర్చితినిన తీరును

—: జిహ్వాశోషకు :—

దానిమ్మ మొగ్గలు, పిందెలు, చిగుళ్లు, పూలు కషాయంబెట్టి, వెన్నకూర్చి యిచ్చిన శోషమానును తంగేడు సమూలం, వట్టివేళ్లు, కోష్టం, తుంగముస్తలు, ఉశీరిక, చెంగల్వగడ్డలు, కస్తూరిపసుపు, వగకు పలం ౧ కషాయం బెట్టి నెయ్యి శేరు ౧, ఎతిమధురం, యిప్పపువ్వు ద్రాక్ష, ఖర్జూరం, శ్రీగంధ సమ భాగంగా కూర్చి నలియకొట్టి యిచ్చిన మానును. తంగేడుసమూలం అడ్డసరంవేరు తిప్పతీగె కషాయం యిచ్చినమానును.

—: నారికేళవటకము :—

శ్లో. నారికేళస్యవటకం రంభాయాఃకుసుమం పృథక్ ।
వింశత్పలం సమాహృత్య శ్వేతకృష్ణారిమేదజమ్ ॥ 528

అమ్రతిందుకాశ్వత్థప్లక్షన్యగ్రోధఫేనిలమ్ ।
పార్థంచోదుంబరంచైవమేహారి మూలమేవచ ॥ 529

అరగ్వధస్య మూలంచకతకాంఘ్రిపరాతథా ।
తేషాంకర్షం తతఃకృత్వాస్వాను గుప్తం నిధాపయేత్ ॥ 530

తచ్చూర్ణం కర్షమాత్రంతు మధునా సహ మేళయేత్ ।
నారికేళాఖ్య వటకం బ్రహ్మణా నిర్మితం పురా ॥ 531

సర్వమేహ వినాశాయ మేహ ప్రదర శాంతయే ।

—: చంద్రప్రభాఘుటిక :—

శ్లో. అశ్వత్థ బీజం హరిణస్య శృంగం తక్రేణ పీతం మధునా సహేత ।
ప్రమేహజాల సహసైవ హన్యాత్ దశాననం దా శరధిర్యథైవ ॥ 532

నింబం కపిత్థాన్ బదరీ పలాశాత్ శుక్లాశ్వకృష్ణా ... 533

—: మహాచందనాది తైలము :—

శ్లో. చందనం చాశ్వగంధాచ పంచాశత్పలికం తథా ।
తదర్ధం శారిబా ముస్తా వారాహీ వత్సకం తథా ॥ 534
బలాశతావరీశిగ్రు శైలూషం చ పునర్నవమ్ ।
యిందీవరం మృణాలంచ ఉశీరం పింగళం ? తథా ॥ 535
కుమారీ కట్ఫలం లాక్షా భూధాత్రీ గోక్షురం సమమ్
ప్రత్యేకం మర్దనం కృత్వా బుద్ధిమాన్ పరిచారకః ॥ 536
చక్రంవారి ? సమాదాయ ప్రత్యేకం తత్రనిక్షిపేత్ ।
అష్టభాగావశేషేస్మిన్ కషాయం మవతారయేత్ ॥ 537
కషాయం శోధయేత్పశ్చాత్ తిలతైలం చద్వ్యాఢకమ్ ।
బింబీచైలేయకం బ్రాహ్మీసింధువారం ప్రసారణీ ॥ 538
మత్స్యగంధీ చ మత్స్యాక్షీ భృంగరాజముపోదకీ ।
ప్రత్యేకం సర్వసప్రస్థం మస్తుప్రస్థంవినిక్షిపేత్ ॥ 539
నారంగంలకుచం ప్రస్థం గోక్షీరం చ వినిక్షిపేత్ ।
నారికేళోదకం చైవ క్రమాత్ మృద్వగ్ని నాపచేత్ ॥
తాళీసం మరిచం చవ్యం పుష్కరం గ్రంధి జీరకమ్
ధాన్యకం శర్పిపెల్లా ? చ వరాళం జాతిపత్రకమ్ ॥ 541

న బహ్వాఘ్రునబం ? స్వక్తా కర్పూరం కుంకుమంతథా ।
గోరోచన......తక్కోలం కోష్టకం మిశి ॥ 542

పీతరోహిణికామాంచీకటురోహిణి చోరకమ్ ।
జటామాంసీ హారిద్రా చ దార్వీత్వక్చంపకానిచ ॥ 543

శుతాసమం ? సమంచూర్ణం నారికేళన మిశ్రితమ్ ।
సుముహూర్తేసునక్షత్రే చావతార్యభిషగ్వరైః ॥ 544

ఏతమభ్యంజనంశ్రేష్ఠం శిరోరోగనివారణమ్ ।
షణ్ణవత్యక్షిరోగాంశ్చ నాశయేన్నాత్రసంశయః ॥ 545

అశీతిర్వాత జాన్రోగాన్ చత్వారింశతిపిత్తజాన్ ।
వింశతిశ్లేష్మరోగంచ నాశయేద్గళరోగహృత్ ॥ 546

బాలవృద్ధాది సేవ్యంచ......విశేషతః ।
వాయసంచ వికారఘ్నం హృద్దాహంకరిపాదజమ్ ॥ 547

సూతికా వాతజాన్ రోగాన్ జీర్ణజ్వర నికృంతనమ్ ।
ఏతాన్రోగాన్నిహంత్యాశు చక్షుష్యంకాంతివర్ధనమ్ ॥ 548

మహాచందనతైలాఖ్యమశ్వినీదేవనిర్మితమ్ ।

శ్రీగంధం యాభై ఆయిమపలాలు, పెన్నేరుగడ్డ, యాభై ఆయిదుపలాలు, సుగంధిపాల, కోరగెడ్డల, నేలతాటి, చిట్టాముట్టి, శతావరి, చల్లగడ్డలు, మునగ, గలిజేరు, చెంగల్వగడ్డలు, తామరతూండ్లు, పుశిరిక, నేలవుసిరిక, కలబంద, లక్క, పల్లేరు, సమభాగం, వగయిత్రిగి పవంతున కొట్టి అష్టభాగంగా కాచి నూనెతూము నాలుగుతూములు కషాయంపోసి కల్కంవేసికాచి తలంటుకోనేది. మూత్రాలు మానును.

—— మహాలశునాద్యైరండతైలం :——

శ్లో. తులాంలశునఖండస్యతదర్ధం చిత్రకస్యచ ।
చవ్యం తదర్ధం తస్యార్ధం వల్కలం పూతికస్యచ ॥ 549

శిగ్రుశోభాంజనం (?) మూలంయవకోల కుళుత్థకం।
అశ్వగంధావరాదంతీ నిర్గుండీ చ పునర్నవా॥ 550

దశమూలముపానూర్గిం మరిచంనాగరంత్రివృత్।
వరుణా హాపుషా కృష్ణా తన్మూలం దేవదారుచ॥ 551

కురంటైరండయోర్మూలం నతం మోటంకర వచా।
కైడర్యయుతుక(?) శ్యామాపాఠామధురసాబలా॥ 552

ప్రత్యేకమేషాం ద్విపలం కుర్యాత్క్వథం జలేతథా।
చాతుర్భాగావశేషేస్మిన్ ముబ్తైలాఢకంపచేత్॥ 553

పలేనపంశాలస్య ? రామఠస్య పటోరపి।
సిధార్థకం యవక్షారం దీప్యకంజీరకద్వయం॥ 554

భార్గీ మూర్వా మహానింబా స్వర్ణక్షీరీ విడంగకం।
పశుగంధ్యభయాకాంతీ వత్సకాతివిషాత్రుటిః॥ 555

దేవదారువచాశిగ్రు నాగరంచేభపిప్పలీ।
ఏషాం తు కార్షికైర్భాగైః స్నుక్క్షీరస్యార్ధమానికమ్॥ 556

సర్వమేకత్రసంయోజ్య శనైర్మృద్వగ్ని నాపచేత్।
ఏతత్తైలంమహావీర్యం ధన్వంతరివినిర్మితం॥ 557

గుల్మంశూలముదావర్తం ప్లిహాధ్మానం వినాశయేత్।
యకృత్ప్లీహోదరాష్ఠీలా శ్లేష్మోదర గుదక్రిమీన్ 558

పార్శ్వశూలంచ హృచ్ఛూలం అంతర్విద్రధికూర్మకం।
కోష్టవాతాంత్రవృద్ధిం చ నాశయేన్నాత్రసంశయః॥ 559

—: తిక్తకోశాతకీతైలం :—

తిక్తకోశాతకిప్రస్థమజాక్షీరంచతిత్సమమ్।
భృంగరాజరజప్రస్థం ఘృతంకుడుంబసమ్మితం॥ 560

యేరండతైలకుడుంబం ప్రస్థార్థం తిలతైలకం ।
కిరాత త్రిఫలాకుష్ట మధుకోశీరశారిబాః ॥ 561

శిరోవస్థాతుతద్యుంద్యాదస్థి రోగేవిశేషతః ।
తి క్తకోశాతకీతైలమశ్విభ్యాం నిర్మితంపురా ॥ 562

—: అశ్వగంధాదిఘృతం :—

శ్లో. అశ్వగంధా బలా భీరు స్థిరా జీవంతి గోక్షురైః ।
ఏషాం తులాం జలద్రోణే పచేదష్టాంశశేషితమ్ ॥ 563

సర్పిః ప్రస్థంపచే త్తస్మిన్ ద్విగుణ క్షీరసంయుతం ।
చందనోత్పల యష్ట్యాహ్వకృష్ణా ద్రాక్షాశతేరుకః ॥ 564

ద్విమేదా దారు మంజిష్టాతుగా పద్మంప్రపౌండ్రకమ్ ।
దురాలభా విమతుటీ ? శృంగీ భార్ఙ పునర్నవా ॥ 565

ఆశీర్వతి ? విషా ముస్తా వాలుకోశీర సాగరైః ।
నిమ్కద్వయ ప్రమాణేన కల్కద్రవ్యాణి దాపయేత్ ॥ 566

ర క్తపి త్తం రుజః క్రిమిణాంతథా విస్ఫోటకామలే ।
అంగదాహంశిరోదాహం పాదదాహ మరోచకమ్ ॥ 567

కాసశ్వాసప్రతిశ్యాయశోషశోధగదాం స్తథా ।
సర్వజ్వరహరం నూనంక్షయవ్యాధి హరం పరమ్ ॥ 568

అశ్వగంధాఘృతం శ్రేష్ఠమశ్విభ్యాం నిర్మితంపురా ।

—: జంబూవల్కల ఘృతం :—

శ్లో. జంబూత్వ గర్జునప్లక్ష దాడిమామ్రముదుంబరమ్ ।
అశ్వత్థ ధాతకీమోచా ప్రత్యేకం వల్కపంచకం ॥ 569

అష్టభాగావశేషేస్మిన్ కషాయేతు పరిశ్రుతం ।
క్షీర్వాస్మిన్ గోఘృత ప్రస్థంశతావర్యార సంతథా ॥ 570

నారికేళాంబు గోక్షీరమట రూషసమంతథా।
శుంఠీమధుక మృద్వీకార క్త చందనమల్పలం॥ 571

కట్వంగ వత్సకాత్సం భ(?)ధాతకీ మధుకాఞ్జనం
కల్హారలాజా మంజిష్టా జాతీఫల లవంగకం॥ 572

ద్రాక్షా ఖర్జూర తాళీసం లామజ్జక మృణాళకం।
ప్రత్యేకం కర్షమాత్రంతు సూక్ష్మచూర్ణాని కారయేత్॥ 573

సుముహూర్తే సునక్షత్రే సుపక్వమవతారయేత్।
మృగనాభిం చ కర్పూరం కర్షార్థం ఘృతమిశ్రితం॥ 574

ప్రాతరుత్థాయ సేవేత స్త్రీణాంపుత్రప్రదం శుభం।
యోనిదోషం రజోదోషం శ్యావశ్వేతారుణాపహః॥ 575

సప్లుతావిప్లుతా యోనిః స్తబ్ధపిచ్ఛిల స్రావిణీః।
యోనిః స్ఫుటనశూలిని॥ 576

జంబూవల్క ఘృతం శ్రేష్ఠమ శ్విభ్యాం నిర్మితంపురా।

—: చందనాది ఘృతం :—

శ్లో. చందనం మధుకం ముస్తా లామజ్జం కటురోహిణీ।
కళింగం క్రిమిజం ద్రాక్షా పటోలం ధన్వయాసకమ్॥ 577

చపలా పర్పటం బిల్వం త్రాయమాణాజమోదకం।
హ్రీబేరం సరళం కుష్ఠం ధాత్రీ చామలకీ శఠీ॥ 578

వ్యాఘ్రీ భూనింబ వాపుషా శతాంహ్వామాలతీమురా।
పృథక్పలమితంక్షుణ్ణం జలద్రోణే విపాచయేత్॥ 579

చాతుర్భాగావశేషేస్మిన్ ఘృతప్రస్థంపయస్సమమ్।
ఏభిస్సమస్తైః కర్షాంశైః కల్కద్రవ్యాణిదాపయేత్॥ 580

ఘృతంపరిశృతం పక్వం జీర్ణజ్వర నికృంతనమ్ ।
శీతం...విషమం చిరకాలజ్వరం జయేత్ ॥ 581

క్షయంక్షయకృతాంశ్చ వ్యాధీన్ శ్వాసకాసమరోచకమ్ ।
శూలానాహప్రశమనం సర్వవ్యాధినివారణం ॥ 582

చందనాదిఘృతం నామ చంద్రాత్రే! చంద్రభాషితం ।

—: పునర్నవాదిఘృతం :—

శ్లో. పునర్నవస్యమూలానిపంచ వింశత్యలంభవేత్ ।
శిగ్రుకంచిత్రమూలంచ పూతీకంలశునంతథా 583

ఏరండస్య మూలాని శ్వదంష్ట్రా చ కులుత్థకమ్ ॥
ఏతాని తు విజానీయాత్ పునర్నవసమానిచ । 584

ద్రోణద్వయజలం దత్వా చతుర్భాగావశేషితమ్ ।
అత్రకల్కంసమానీయ పేషయేత్సూక్ష్మకల్పితమ్ ॥ 585

పిప్పలీసైంధవంశుంఠీ చిత్రకోహస్తిపిప్పలీ ।
హింగువర్షాభుమూలం చ చవ్యంగోక్షురకం తథా ॥ 586

ఏతాని సమభాగాని సమ్యక్పిష్ట్వా ప్రదాపయేత్ ।
క్షీరంచతుర్గుణందద్యాత్సమ్యఙ్మృద్వగ్ని నాపచేత్ ॥ 587

ఏతత్సిద్ధ ఘృతంహన్యాద్గుల్మం శూలంసుదారుణమ్ ।
హృద్రోగేషుచ శూలేషు పాండురోగే హలీమకే ॥ 588

యకృద్రోగే ప్లీహరోగే వాతాష్టీలే తథైవచ ।
పిత్తశ్లేష్మహరంశ్రేష్ఠం సర్వవ్యాధిహరంపరమ్ ॥ 589

టీ. గలిజేరు వేళ్లు, మునగ వేళ్లు, చిత్రమూలం, తపశి వేళ్లు, ఆముదం వేళ్లు, పల్లేరు వేళ్లు, నల్లవులవలు, యివి ఒక్కొక్కటి యిరువై అయిదుపలాలు లెఖ్ఖనుగెకూర్చి యెనిమిదితూములు నీళ్లుపోసిచాతుర్భాగంగా కాచి, అందులోనాలుగుఅడ్డలు నీళ్లుపోసి, అందుపాలుపోసి కల్కద్రవ్యాలు,

పిప్పళ్లు సైంధవలవణం, శొంఠి, చిత్రమూలం, గలిజేరువేళ్లు, యింగువ, గజపిప్పళ్లు, చవ్యం, పల్లేరువేళ్లు, వగకుపగ, లెఖకూర్చి చూర్ణం చేసి, నీళ్లలోనూరి ఆ ఘృతములోకలిపి, సన్నపుమంటను పాకంచేసి. పక్వానదించి అరచేతి గుంటడు పుచ్చుకొనిన శ్లోకములోచెప్పిన రోగాలు మానును.

—: గ్రహాణికి శుంఠ్యాదిఘృతము :—

శ్లో. శుంఠ్యాస్తుద్వాదశపలం జలద్రోణే విపాచయేత్ ।
చతుర్భాగావశేషేతు కషాయమవతారయేత్ ॥ 590

సర్పిషఃప్రస్థమావృత్య ద్విప్రస్థం క్షీరసంయుతమ్ !
శనైర్మృద్వగ్నినాకుర్యా న్మృదుపాకంవిచక్షణః ॥ 591

అగ్నేశ్చదీపనంచైవ వ్యాక్షి రోగ వినాశనమ్ ।
శుంఠీఘృతమిదం దేయం శ్రేష్ఠంకాశ్యప నిర్మితం ॥ 592

—: జంబ్వాదిఘృతం :—

శ్లో, జంబూత్వచః శతపలం జలద్రోణేపచైచ్ఛనైః ।
పాదావశిష్టేపూతేతు ఘృతప్రస్థం ప్రదాపయేత్ ॥ 593

గోదధిప్రస్థసంయుక్తం ప్రస్థందత్వాభిషగ్వరైః ।
మధుకంబిల్వమూలంచ సింధుమోచరసంతథా ॥ 594

నాగకేసరకం ద్రాక్షా పద్మకేసర వత్సకం ।
ఖర్జూరం దాడిమం పాఠా చూతబిల్వశలాటుకం ॥ 595

యవానీముస్తకంచూర్ణం కర్షమాత్రం ప్రదాప యేత్ ।
ఘృతంవిపాచయేద్ధీమాన్ కల్కస్నేహాద్రవైస్తథా ।
రక్తపిత్తంతథారక్త ప్రదరంగ్రహాణీగదం ॥ 596

రక్తాతిసారంమేహాంచ జంబూఘృతమిదంజయేత్ ।

—: అశ్వగంధాదిఘృతము —

శ్లో. అశ్వగంధేక్షురంభాభిః దూప (?) కండూకరీఫలైః ।
ముసలీ గోక్షురాభ్యాంచ కషాయేష్టాంశ శేషితే ॥ 597

రసేనేక్షుః శతావర్యాః ఘృతంక్షీరం చతుర్గుణమ్ ।
ద్రాక్షా ఖర్జూర యష్ట్యాహ్వ కాకోలీద్వయ జీరకైః ॥ 598

ప్రియాళుబీజేనాశ్మర్యా స్థిరా హంసపదీ ఘనైః ।
శక్యాచ సాధితం సర్పిః శుక్లవర్ధన శోధనం ॥ 599

వంధ్యానాం పుత్రజననం బల్యం పుష్టిం కరోతి చ ।

—: కదలీకందఘృతము :—

శ్లో. కదలీవృక్ష కందస్య తులాం ద్రోణే జలే పచేత్ ।
అష్టభాగావశేషేస్మిన్ న్యగ్రోధా దిగణైస్సహ ॥ 600

క్షీరప్రస్థం జలప్రస్థం కల్కద్రవ్యాణి దాపయేత్ ।
మూత్రకృచ్ఛ్రా న్వాతమేహా నుదరాన్గ్రహణీ గదం ।
ప్రమేహం వింశతిం హన్యాత్ రామోరక్షో గణాని వ ॥ 601

శారిబామలకై ర్ముస్తా చందనం నలదం తథా ।
కచోరం కేతకంచైవ ద్రాక్షా ఖర్జూర మేవచ ॥ 602

త్రికటుం ధాన్యకం చైవ జీరకం గజపిప్పలీ ।
చాతుర్జాతం లవంగం చ కర్షాంశం శ్లక్ష్ణ చూర్ణితైః ॥ 603

వింశత్పలిక మాత్రంతు శర్కరాం చ వినిక్షిపేత్ ।
సమ్యక్పక్త్వా ఘృతంధీమా న్ప్రాతః ప్రాతం తు సేవయేత్ ॥ 604

—: మూర్ఛవాయువులకు బింబ్యాది ఘృతము :—

శ్లో. కాకబింబీ శతావర్యా......చాటరూషకమ్ ।
గోక్షురం పిచుమందంచ వన్య ముద్గార్ధ చంద్రికాః ॥ 605

సర్వాణ్యేతాని పత్రాణి మూలం చైవ విశేషతః ।
సంక్షుద్య స్వరసం పిష్ట్వా ప్రత్యేకం ప్రస్థమాత్రకమ్ ॥ 606

గోఘృతం ప్రస్థమాత్రంతు వ్యాజాక్షీరం చతుర్గుణం ।
ఏతేషాం స్వరసం క్షీరం ఘృతేనసహ పాచయేత్ ॥ 607

త్రిగంధం త్ర్యూషణంచైవ త్రిఫలా యష్టిచందనం ।
ఖర్జూరం జీరకేద్వే చ లవంగం నాగకేసరం ॥ 608

ఏతాని సమభాగాని ప్రత్యేకం కర్షసమ్మితం ।
భూనాగం ద్విపలక్షుణ్ణం అజాక్షీరేణ పేషయేత్ ॥ 609

సుపక్వే తు ఘృతే దద్యాత్ పలం వింశతిశర్కరా ।
బింబాదికం ఘృతం చైవ పచేత్ ఘృతసమన్వితమ్ ।
ఉన్మాదం చ స్మృతిభ్రంశ మపస్మారం చ నాశయేత్ ॥ 610

—: త్రిఫలాదిఘృతము :—

శ్లో. త్రిఫలాయాఃరసః ప్రస్థం ప్రస్థం భృంగరసస్తథా ।
వృషస్య స్వరస ప్రస్థం శతావర్యాశ్చ తత్సమం ॥ 611

అజాక్షీరం గడూచ్యాశ్చ హ్యామలక్యాశ్చ తత్సమం ।
ప్రస్థంప్రస్థం సమానీయ ఘృతేనసహ పాచయేత్ ॥ 612

కల్కైః కణా సితా ద్రాక్షా త్రిఫలా నీలముత్పలం ।
మధూకం క్షీరకాకోలీ మధుపర్ణీ నిదిగ్ధికా ॥ 613

ఏలాం లవంగం ముస్తాం చ కుష్ఠం దారు నిశాద్వయమ్ ।
ఏతాని సమభాగాని ప్రత్యేకం కర్షసమ్మితమ్ ॥ 614

సుపక్వంకారయే ద్ధీమాన్ శనైః ర్మృద్వగ్నినా తతః ।
త్రిఫలాది ఘృతం నామ చక్షుష్యం ధాతువర్ధనమ్ ॥ 615

కాంతి పుష్టికరం వృష్యం దీపనీయం రసాయనమ్ ।
శోషిణాం క్షీణదేహానాం బాలానాంచాంగవర్ధనమ్ ॥ 616

భక్షయేత్ ప్రాతరుత్థాయ చక్షూరోగ నివారణమ్ ।
కర్ణరోగం ర క్తపి త్తం పాండురోగంచ నాశయేత్ ॥ 617

—: పాండురోగాలకు మందు :—

లశునం ప. ౪, వోమం ప. ౪, నల్లజీలకఱ్ఱ ప. ౧, మిరియాలు ప. ౧, దేశావరం, పిప్పలిమూలం ప. ౧, లవంగాలు, ఉక్కురాపొడి ప. ౪, సైంధవలవణం ప. ౨ చూర్ణంచేసి వుంచుకొని నిమ్మపండ్లు ౨౦ నాలుగుగా చీల్చుకొని, పుల్లిపొట్లు తీసి ౨౦ పండ్లలో సరిగ వుంచేది. ఈ నిమ్మపండ్లు వొక పిడతలోవుంచి, దానిపైన మునుపటి చూర్ణం సైంధ వలవణమున్ను వలువైవులచల్లి మంచినూనె అరశేరు పోసేది. తరు వాత అల్లపురసం శేరుపోసేది. గుంటగలిజేరురసముచే మెత్తగానూరి కుండలో వుంచుకునేది. నిత్యం పోకంతమందు తినిన శోఫలు, అసాధ్య మైన పాండురోగాలు మానును. ఈ ఔషధం ఎండినచో గుంటగలగర ఆకురసంపోసి నూరి పదునుచేసుకొని వుంచేది. సిద్ధక్రియ.

—: పాండుకు ప్రయోగము :—

ఇనుపచిట్టెం, ఉక్కురాపొడి, కాంతం ఈ మూడున్ను గుంటగల రాకు స్వరసం నూరి బిళ్లజేసి వొకపుటంవేసి, యెత్తి వుంచుకొని అందు శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలు కానుగవేళ్లపట్ట, నల్లెరు ఈ ఐదున్ను వగకు ప. ౧ మునుపు చెప్పిన 3 వగలున్ను మూడుపలాలు కొట్టి చూర్ణంచేసి వీటినన్నిటిని గుంటగలిజేరు ఆకు స్వరసంపోసి నూరి గచ్చ కాయంత మాత్రలుచేసి వుంచేది. ఇందుకు పథ్యం మజ్జిగ అన్నం. వుప్పు కొంచెంగా కూర్చుకొనేది.

—: భావనాహరితకి :—

శో. శతంసమాదాయ హరీతకీనా మస్మూరనాశే దశ వాసరాణి ।
నిధాయ నిర్వాప్య దినత్రయే చ పునఃపునః కాంజిక మాదధీత ॥ 618

తతో ద్విభాగాన్ ప్రవిభజ్య బీజాన్ ఆకృష్య తక్రే విపచేత్ప్రవీణః ।
చతుర్థభాగం లవణం యథావత్ తక్రే తస్మై క్షిప్యతి మందవహ్నౌ ॥

కణా కణామూల హుతాశ తస్మైశ్చ కర్షాన్వితై రర్థపలప్రమాణైః
యవానికా దీప్యమరీచ జీరకైః సవిశ్వ సింధూత్థ యుతైః సుచూర్ణమ్॥

యోజ్యం ముజంబీరరసేన సర్వం విభావయేదార్ద్రికవారిణావా ।
ద్విత్రీణిదద్యాద్దిన పూర్వభాగం ప్రాగ్భుక్తకం సోత్తరభుక్తకంవా ॥
గుల్మానిల ప్లీహగుదామయాగ్ని మాంద్యోదరచ్ఛర్ద్యరుచి జ్వరేషు ।
శ్వాసేషు కాసేషు హృదామయేషు విషూచికాసగ్రహణీగదేషు ॥622
అన్నద్విషే పాండుగదాఖ్యపైత్యే శూలేషు సర్వేషు చ పీనసేషు ।

నూరు కరక్కాయలు పచ్చిబియ్యం కడిగినకుడితిలో వేసి దినము విడచి దినము పారపోసి తిరుగపోసి తిరుగ పదిరోజులు ఎండ నిచ్చి ఆపిమ్మట కరక్కాయలు గ్రహించివిత్తులు పారవేసి వలువు భద్రపరచవలెను నాలుగింట్లో వొకపాలు లవణం వేసి పెరుగుపోసి పొయ్యిమీదవుంచి సన్నపు మంటవేసేది. పిప్పలీమూలం, వోమం, మిరియాలు, జీలకఱ్ఱ, శొంఠి, సైంధవలవణము, తానికాయ, ఉశిరికపప్పు వగకు ప. ర వంతున చూర్ణంచేసి నాల్గింట్లో వకపాలు సైంధవలవణం వేసి నిమ్మపండురసంతో నూరి గచ్చకాయంత వుండచేసి పూటకు వక వుండ ఇచ్చేది.

—శిగ్రుపుష్పరసాయనము :—

శ్లో. శిగ్రుపుష్పరసప్రస్థం తత్ఫలంతరుణం తథా
వారాహీకందజం చూర్ణంప్రరోహాగ్రం వటస్య చ ॥ 623
పృథక్ త్రిపలకం క్షుణ్ణం సర్వం సంయోజ్య బుద్ధిమాన్ ।
ద్విప్రస్థం కేశజం క్షీరం గోక్షీరం చాఢకద్వయమ్ ॥ 624
ఘృతేపాదావశిష్టేతు ఘృతద్విప్రస్థసంయుతమ్ ।
వరాళం జాతిపుష్పం చ జాతీఫలమదూలకా (?) ॥ 625

గోజిహ్వామర్కటీబీజం కందం కాంతరజస్యచ ।
ప్రత్యేకంకర్షమాత్రంతు చూర్ణంకృత్వాక్షిపే త్తతః ॥ 626

లేహ్యపాకే శర్కరాయాః ప్రస్థం క్షౌద్రస్య తత్సమమ్ ।
సర్వంసంయోజ్య తత్సర్వం జగ్ధం సర్వం చ లేహయేత్ ॥ 627

స్తంభనం ధాతువృద్ధిం చ రక్తమాంసబలప్రదమ్ ।
చక్షుష్యం మూత్రరోధం చ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ॥ 628

రసాయనవరం పుంసాం గచ్ఛేచ్చప్రమదాశతమ్ ।

— అశ్వగంధారసాయనము :—

శ్లో. అశ్వగంధాపలంవింశత్ సూక్ష్మచూర్ణంతుకారయేత్ ।
ప్రస్థత్రయం తు గోక్షీరం తద్ఘృతం ప్రస్థమాత్రకమ్ ॥ 629

సర్వమేకీకృతం పాత్రే శనై ర్మృద్వగ్నినా పచేత్ ।
పక్వం తు లేహ్యతాం యాతం శర్కరార్థతులాం క్షిపేత్ ॥ 630

చాతుర్జాతక ధాన్యాకం ద్రాక్షా ఖర్జూర చందనమ్ ।
జాతీఫలం వటశృంగం తుగాక్షీరీ కటుత్రయమ్ ॥ 631

హ్రీబేరం దేవకుసుమం గ్రంధికం చవ్యచిత్రకమ్ ।
ప్రత్యేకం కర్షమాత్రం తు సూక్ష్మచూర్ణాని కారయేత్ ॥ 632

ఘృతార్థం మాక్షికం దత్వా శీతీభూతే ప్రదాపయేత్ ।
యథాకాలబలం జ్ఞాత్వా ప్రాతఃకాలే చ సేవయేత్ ॥ 633

ద్వాదశ క్షయరోగాంశ్చ శోషమేకాదశం తథా ।
రక్తపైత్యం చామ్లపైత్యం కామిలా పాండు రోగనుత్ ॥ 634

అగ్నిదీప్తికరంవృష్యం తేజోధాతువివర్ధనమ్ ।
పూజ్యపాదేనరచితం అశ్వగంధారసాయనమ్ ॥ 635

—: గంధకరసాయనము :—

శ్లో. గంధకం షట్పలం చూర్ణం త్రిఫలా చిత్రతండులమ్ ।
త్రికటు త్రిసుగంధం చ కణాభల్లాతజీరకమ్ ॥ 636

చిత్రకం చ పలం చైవం చూర్ణితం వస్త్రగాళితమ్ ।
యేకనిష్కం ద్వినిష్కం చ త్రినిష్కం భక్షయేదను ॥ 637

సినాదా మధునా వాథ నవనీతేన తల్లి పేత్ ।
కదళీఫలసారేణ శతావార్యారసేనవా ॥ 638

తైలామ్లసర్పి పానినాం వర్జయేల్లవణంభృశమ్ ।
దీర్ఘాయుః కుంజరబలో తురంగఇవ వేగవాన్ 639

దివ్యదేహబలో భూత్వా ఖేచరం తస్య జాయతే ।
తస్యమూత్రపురీషాభ్యాం శుల్బంభవతికాంచనమ్ ॥ 640

కుష్టమష్టాదశంచైవ గ్రహణీంచ చతుర్విధమ్ ।
మందాగ్నింబలసాదం చ గుల్మమష్టవిధం తథా ॥ 641

హన్యాత్కుర్యాద్బలంపుష్టిం గమయేద్వసితాశతమ్ ।
.... స్తంభనంవీర్యవర్ధనమ్ ॥ 642

మనుష్యాణాంహితార్థాయ హ్యశ్విభ్యానిర్మితం పురా ।

—: తాళీశవటకము :—

తాళీసపత్రం మరీచం చవికానాం పలంఫలమ్
కృష్ణా తన్మూలయో ర్ద్వే ద్వే పలే శుంఠీ పలత్రయమ్ ॥ 643

చాతుర్జాతముశీరం చ కర్షాంశం శ్లక్ష్ణచూర్ణితైః ।
గుడేన వటకాన్ కృత్వా త్రిగుణేన చ దాపయేత్ ॥ 644

కాసం శ్వాసం క్షయం గుల్మం హృద్రోగం గ్రహణీగదమ్ ।
అగ్నిమాంద్యం జ్వరంచ్ఛర్దింపీనసం చ వినాశయేత్ ॥ 645

—: మహాపూతీకాదితైలము :—

శ్లో. దశమూల బలా దారు హింస్రాభూతీక చిత్రకాః ।
నిర్గుండీ చాశ్వగంధా చ హ్యర్క-మూలం పునర్నవా ॥ 646

శుంఠీ గంధర్వహస్తా చ కులుత్థ యవ మాషకాః ।
ఓ తేషాం చ సమంరాన్నా పూతికం చ తయోస్సమమ్ ॥ 647

చతుర్గుణే జలే పక్త్వా చతుర్భాగావశేషితే ।
తత్క-షాయం పరిస్రావ్య తైలం క్షీరం చతుర్గుణమ్ ॥ 648

మృద్వగ్నినాపచేత్తైలం ద్రవ్యైరేతైస్సుచూర్ణితైః ।
మధుకంశారిబామాంశీ మిశికాంతికణానసైః ॥ 649

వచా గంధకచోరైలా దార్వీ దారునిశోషసైః
పథ్యాశ్వగంధాయష్టాక్షి గ్రంధి గీప్యక నాగరైః ॥ 650

విడంగాగరు మంజిష్టా భ్రష్టాగండీరచిత్రకైః ।
సిద్ధం తైలం జయేద్వాతాన్ వస్త్యభ్యంగాదిమర్దనైః ॥ 651

అర్దితం చ హనుస్రంసం జిహ్వాస్తంభం శిరోగ్రహమ్ ।
శిరోరోగాంశ్చ సర్వాంశ్చ కపాల గళజాన్ గదాన్ ॥ 652

మహాపూతీకనామ్నైతదశ్విభ్యాం నిర్మితం పురా । 653

— మహామధుస్నుహిరసాయనము :—

శ్లో. త్రికటు త్రిఫలా భార్గీ రాస్నా చైవ విడంగకమ్ ।
కోష్ఠం త్రిజాతకం ముస్తా తాళీసం నాగకేసరమ్ ॥ 654

తక్కోలం తగరం పాఠా గ్రంధికం పిప్పలీవచా ।
మధుకోశీర కటుకా ధాన్యకం జీరకద్వయమ్ ॥ 655

జాతీఫలం చ తత్పత్రం లవంగం దీప్యకద్వయమ్ ।
కాకమాచీ చ దుస్పర్శాగోజిహ్వా రేణుకం తదా ॥ 656

శిలాజతు ద్వయం చైవ పాటలీ చాశ్వగంధికా।
శాల్మలీవృక్షనిర్యాసం పురా శ్రీఖండ సంయుతమ్॥ 657

కాలధూమం దేవకాష్ఠం కృష్ణాగరు సమన్వితమ్।
శిగ్రుమూలం వచా హింగు వారాహీ శుక్లకందకమ్॥ 658

కోకిలాక్షీ మహాగుప్తా బదరీ భూమి శర్కరా।
త్రికత్రా పటోల భూనింబా త్రిక్షారం వాహ్యమూషకమ్ (?)॥ 659

కైడర్యం బర్బరం బిల్వం కచోరం తులశీద్వయమ్।
త్రివృతాఽరళు సంయుక్తమయశ్చూర్ణ సమన్వితమ్॥ 660

ఏకైకమేషాం కర్షాంశం సమభాగైస్తు చూర్ణితమ్।
మధుస్నుహీ చ సంచూర్ణ్య పూర్వచూర్ణే తు మేళయేత్॥ 661

చూర్ణస్య పంచమోభాగః బలిచూర్ణం చ నిక్షిపేత్।
తతః సర్వసమం యోజ్యం శర్కరామధుసంయుతమ్॥ 662

సారఘుం సహసమ్మిశ్ర్య ! కర్షమాత్రంచ సేవితమ్।
యేకమండలమాత్రేణ సర్వవ్యాధిహారంపరమ్॥ 663

అశీతివాత హరణం శూలగ్రంధి నివారణమ్।
శోభ వాత హారం శ్రేష్ఠం పిత్తశ్లేష్మనివారణమ్॥ 664

కాస శ్వాస హారం బల్యం సప్తధాతువివర్ధనమ్।
జీర్ణజ్వరహారం ప్రోక్తం అగ్నిమాంద్య నికృంతనమ్॥ 665

ప్రమేహం మూత్రకృచ్ఛ్రాణి భగందర గదం హరేత్॥ 666

నామ్నా మధుస్నుహీ లేహ్యం రసాయనపరంశుభమ్।
నరాణాం రోగనాశాయ పురా ధన్వంతరికృతమ్॥ 667

శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలు, కరక్కాయ, తానికాయ, ఉశిరికపప్పు గంటుభారంగి, దుంపరాష్ట్ర, వాయువిడంగం, కోష్టం, యేలకులు, లవంగపత్రి, లవంగపట్ట, తుంగముస్తలు, తాళీసపత్రి, నాగకేసరం,

తక్కోలం, గ్రంథితగరం, పిప్పలీమూలం, గజపిప్పలి, అతిమధురం, వట్టివేళ్లు, కటుకరోహిణి, కొత్తమిల్లి, జీలకఱ్ఱ, జాజికాయ, జాపత్రి లవంగాలు, వోమం, ఖురాసానివోమం, ద్రాక్ష, ఖర్జూరం, పెద్ద బచ్చలివేళ్లు, రేణుకలు, చవ్యం, సైంధవలవణం, గలిజేరివేళ్లు, ములు తెంపలి, కర్పూరశిలాజిత్తు, తవక్షీరి, గోమూత్రం, వుప్పివేళ్లు, పెన్నేరుగడ్డ, వాకుడువేరు, పల్లేరువేళ్లు, గోరోచనం, సదాపవిత్తులు జ్యోతిష్మతివిత్తులు, బూరుగబంక, మహిసాక్షిగుగ్గులు, మలాకా ! చక్క, గ్రంథిరాజు ! సరళదేవదారు, కృష్ణాగరు, మునగవేరు, వస భస్మం, ఇంగువ, నేలతాటిగడ్డలు, అతివస, గాలిమిడి, ఆకుతింట ! కలివిందవేరు, నేలగుమ్మడిగడ్డలు, భూశర్కరగడ్డలు, చేదుపొట్ల, నేలవేము, సర్జక్షారం, యవక్షారం, వెలిగారం, చాటువ్వ, కరివేప యీనెలు. వావింటవేరు, మారేడువేరు, కచోరాలు, శ్రీతులశీవేరు, భూతులశీగడ్డలు, పెద్దమానిపట్ట, లోహసిందూరం, పరంగిపట్ట వగకుఱి పరంగిపట్ట సమం శర్కర రెండుపాళ్లులేహ్యాం చేసి యిచ్చిన యీ యోగమందు చెప్పిన రోగాలు మానును.

—: మహాకల్యాణ ఘృతము :—

శ్లో. వారాహీ చిత్రమూలం చ గోక్షురం గోపకన్యకా ।
బృహత్స్యాలావృతీ (?) మూలం విశాలా చ బలాద్వయమ్ ॥ 668

పాటలీ బిల్వమూలంచ పునర్నవ శతావరీ ।
ఉశీరద్వయ ముస్తాచ హయగంధా కశేరుకమ్ ॥ 669

మధుస్రవా గుడూచీ చ దుత్తూరం పద్మకేసరమ్ ।
పృథక్ సపలికా (?) కృత్వా జలద్రోణే విపాచయేత్ ॥ 670

చాతుర్భాగావశేషే తు కషాయం తు పరిస్రుతమ్ ।
ధాత్రీరసం మోచరసం కూష్మాండేక్షుజమిక్షురమ్ ॥ 671

(దిష్ఠిరారజనీ) నారికేళ జలం రంభాకందం మత్స్యాక్షీ తండులీ ।
రాజకన్యామృతాసంతా ముసలీ చ శతావరీ ॥ '672

ఏతేషాం స్వరసం ద్యద్యాత్ కషాయేణ చ మేళయేత్ ।
వరాళ చవ్య మధుకం మధూకం కుష్ట చందనమ్ ॥ 673

సరళం దేవదారుం చ తక్కోలం శారిబాద్వయం ।
ద్వి స్థిరా రజనీ మాంశీ వత్సకాతివిషా తథా ॥ 674

పునర్నవా చ మృద్వీకా నీలోత్పల పరూషకం ।
రోహిణీ చవ్య లవణం ద్విక్షారం గజపిప్పలీ ॥ 675

ఏలా తాళీసపత్రైలా మాలతీముకుళానిచ ।
కర్షాంశం చూర్ణితంకృత్వా సర్పిణాలోడ్య పాచయేత్ ॥ 676

సర్పిప్రస్థః పయఃస్తుల్యం శనైర్మృద్వగ్నినా పచేత్ ।
సమ్యక్పాత్రం పరిస్రావ్య గణేశం పూజయే త్తథా ॥ 677

ధాన్యరాశి స్థితం పక్షం గృహీత్వా బుద్ధిమాన్ భిషక్ ।
సుదినే శుభనక్షత్రే శుద్ధకాలేచ రోగవాన్ ॥ 678

మండలం సేవయే దేతత్ దధ్యన్నం పథ్యభోజనమ్ ।
క్షయోదర మహోన్మాద కాస శ్వాసాది పాండుజిత్ ॥ 679

పాండురోగం విశేషేణ సోమరోగం ప్రమేహరుక్ ।
అశీతస్స్వల్పరజసీ శుక్లవృద్ధికరం పరం ॥ 680

అంగదాహం శిరోదాహమ్మృతుశూలం నివారయేత్ ।
అక్షిరోగానశేషాంశ్చాపస్మారం చతుర్విధం ॥ 681

విసర్పరోగం క్షయం చైవ గుల్మోదర వినాశనమ్ ।
గ్రంధి విద్రధి గుల్మార్శో యోనిశూలంచ గుల్మనుత్ ॥ 682

బల్యం మాంగళ్యమాయుష్యం కాంతి లావణ్య పుష్టిదమ్ ।
వంధ్యానాం గర్భజననం మందబుద్ధిం చ నాశయేత్ ॥ 683

మహాకళ్యాణకం నామ దేవదేవ మహాప్రియమ్ ॥

శేలతాటి, చిత్రమూలం, పల్లేరు, సుగంధిపాల, గుంటగలగర, పాపర, బలాద్వయం, పాదిరి, బిల్వమూలం, గలిజేరు, చల్లగడ్డలు, ఉశీరిక, నేలవుశిరిక, కోరగడ్డలు, పెన్నేరుగడ్డ, కశివింద, తిప్పతీగె, తియ్యని తిప్పతీగ, వుమ్మెత్త, తామర కేసరాలు ప్రత్యేకం వగకు పలం ౧ వంతు గ్రహించి కొట్టిన లుత్తుం ? నీళ్లుపోసి నాల్గింట్లో వొకపాలుగా కాచి స్వగసద్రవ్యం, వుశిరికాయ, బూరుగపట్ట, పెద్దగుమ్మడికాయ, రసదాళి, చెరుకుపాలు, యెళనీరు, అరటిగడ్డ, పొన్నగంటి, శెరుకోకారె, వల్లారె, వులియారె, కొత్తాన్, నెలప్పనె, చల్లగడ్డలు, వగకు అరపలం వంతు కూర్చుకొని కషాయం, నెయ్యిపయుడు కలిపి. లవంగాలు, చవ్యం, అతిమధురం, యిప్పపువ్వు, చందనం, శ్రీగంధం, దేవదారు, తక్కోలం సుగంధిపాల, పసుపు, మరమంజళ్, జటామాంసి, అతివస, గలిజేరు వేరు, తామర, చెంగల్వకోష్టు, కటుకరోహిణి, చవ్యం, సైంధవలవణం, యేనుగపిప్పళ్లు, ఏలకులు, తాళిసపత్రి, లవంగపత్రి, సంపెంగమొగ్గలుపగకు వరాయెత్తువంతు కూర్చి, ఆవుపాలునమూరి, నెయ్యి పయుడులోవేసి కషాయంస్వరసం అంతాపోసి,దీపాగ్నిన పక్వంగాకాచిదించి వుచ్చుకొనేది. ఈ యోగమున చెప్పిన రోగాలన్నియు మానును.

—: కల్యాణఘృతము :—

శ్లో. శారిబాద్వయ భూనింబ ఫలినీ చ కళింగకమ్।
త్రిఫలాం చ త్రిజాతంచ విశాలాం దేవదారు చ ॥ 684

ద్విస్థిరే రజనీం కుష్టం ... చణకం తథా।
బృహతీద్వయ మంజిష్టా, హ్యేలవాలక దాడిమమ్ ॥ 685

తాళీసపత్రం తిక్తాం చ విడంగం జాతికట్ఫలమ్।
సదంతి పద్మకం చైవ యష్టీ మలయజం తథా ॥ 686

ఏతాని సమభాగాని పృథక్ పంచ ఫలానిచ।
జలద్రోణే విప క్షవ్యం చతుర్భాగావశేషితమ్ ॥ 687

తత్కషాయం పరిస్రావ్య ఘృతం ప్రస్థద్వయం క్షిపేత్ ।
ఘృతస్య సదృశం క్షీరం చామలక్యారసం తథా ॥ 688

కూష్మాండరస మాదద్యాత్ నారికేళరసం తథా ।
శతావరీ విదారీచైవై లేయేక్షురక స్తథా ॥ 689

ఏతాని సమభాగాని ప్రత్యేకం ప్రస్థమాత్రకమ్ ।
పూర్వద్రవ్యాణి నిక్షిప్య ప్రత్యేకం కర్షసమ్మితమ్ ॥ 690

కల్కీకృత్య సమాలోడ్య శనైర్మృద్వగ్నినా పచేత్ ।
భక్షయేత్ప్రాత రుత్థాయ చతుర్నిష్కప్రమాణతః ॥ 691

ఉన్మాదం చ మతిభ్రంశం శ్వాసం కాసంచ నాశయేత్ ।
హలీమకం పాండురోగం మూత్రకృచ్ఛ్రహరం పరమ్ ॥ 692

శుక్లవృద్ధికరం చైవ మూత్రాఘాతాశ్మరీ హరమ్ ।
క్షయం పాండుం చ శోష్యంచ హ్యస్థిస్రావం చిరజ్వరమ్ ॥ 693

బల్యం వృద్ధికరం చైవ హ్యాయుష్యం పుష్టివర్ధనమ్ ।
వంధ్యానాం గర్భజననం బుధేర్వృద్ధికరం పరమ్ ॥ 694

అపస్మారంప్రమేహంచ సోమరోగంచ నాశయేత్ ।
మహాకళ్యాణకం నామ ఘృతమాత్రేయ భాషితమ్ ॥ 695

—: పీనసరోగాలకు తైలము :—

నీరుల్లిగడ్డలరసం పడి ౧ యెఱ్ఱపత్తియాకురసం పడి ౧ గుంటగలి జేరుఆకురసం పడి ౧ నూనె ప ౧ యివి కలియబోసి పక్వంగాదించి సయు యాన వెలిగారం ప ౧ పేడతోకడిగి పొంగించి పొడిచేసి నూనెదుత్తలో పోసితైలం తలంటుకొనిన పీనసాలు మానును. తెల్లమిరియాలు పలం ౧ పొడిచేసి పడినూనెలోవేసి ౧ శేరు వుమ్మెత్తపూలరసం కూడాపోసి 3 దినాలు సూర్యపుటానబెట్టి తర్వాత ఆరసం ఇగరకాచి తలంటుకొనిన పీనస రోగాలు మానును. శిరోవాయువులున్ను మానును.

—: శిరోవాయువు పీనసాలకుతైలము :—

తురక వేపకాయల రసం పడి ౧, వేపనూనె పడి ౧, మిరియాలు, దుంపరాష్ట్ర, పసుపు యిదివరకు ౪ వరాలయెత్తు పొడిచేసి పక్వాన కాచి దించి ౧ వరాయెత్తు అభినికూడవేసి ఆ కల్కంతోనే వుంచుకొని తలంటుకొని ౧ ఝాము నానవిచ్చి వేడినీళ్ళలో స్నానంచేసేది. ఈ ప్రకారం రోజుమార్చి స్నానం చేసిన శిరోవాయువులు పీనసాలును మానును.

—: పీనసాలకు తైలము :—

తమలపాకురసం పడి ౧, నూనె పడి ౧, నిమ్మపండ్లరసం ౪ పడి పచ్చిపసుపుస్వరసం కాలుపడి, పొట్టుతీసినమిరియాలు కాలుపడి, రెండు పళ్లు పాలతోనూరి కలిపికాచేది, కాచు, కరక్కాయవగకు ప ౨ పొడి చేసివేసి పక్వంగాదించేటప్పుడు పిడతలో తైలంవండి వుంచుకొను వొండు విడిచి వొకసారి నీకాయ వేడినీళ్లు చల్లార్చి స్నానంచేసేది. రక్తపీనసాలు ముదరైనవి, ౯ విధాల పీనసాలున్ను మానును.

—: నస్యము :—

ముల్లంగిగడ్డలరసం దుడ్డుయెత్తు, పచ్చకర్పూరం ౪ రూకలయెత్తు, కూడాకలిపి ముక్కుకు రెండుదినాలు నస్యంచేసిన తీరును. సిద్ధం వాంగ పాది ఆకు (అనగా) చేరుచరప్పుడి ఆకు నలియకొట్టి పొట్లంకట్టి నూనెలో అద్ది రెండుముక్కులు 2 దినాలు నస్యంచేసిన నిలుచును.

—: గుల్మపుగడ్డలకు, గుల్మానకు, బహుమూత్రానకు :—

కన్యాకుమారిగడ్డ బెంకాయంతముద్ద నూరి బెంకాయంత వెన్న కూడావేసి పిసికి మర్దించి కన్యాకుమారిగడ్డ రెండుబెంకాయలంత ముద్ద నూరి మూసవలెచేసి అందులోముద్దపెట్టి పొదిగి కానరాకుండా పొదిగి మూకుట్లోపెట్టి పైనిమూకుడుమూసి చీలమన్ను చేసి యేరుపిడకలతో పుటంవేసేది. భస్మమవును. ఆ భస్మంతీసుకొన్న మేహరోగాలు, బహుమూత్రాలు, మేహపిటకలు, మహోదరాలు, కరిగి నీరుగా దిగును. ఇది

పరంగివిద్యకు సిద్ధక్రియ. వోమం పలం ౧, ఆవాలు పలం, కానుగపిండిపలం రాతిపుప్పు పలం ౧. వుల్లిగడ్డ పలం౧, యీమందులు సమభాగంగా కూర్చి, బంగారువర్ణంగా వేయించి, జిల్లేడుపళువులకు రసంపోసి, కల్లుపాటకు పలం ౧ కూడాపోసినూరి, చిల్లగింజ ప్రమాణం మాత్రగట్టి వుంచేది, గుల్మానికి కడుపుగడ్డలకు యిచ్చేది, మాత్రనోట్లో వేసి నీళ్లుత్రాగేది.

—: బహుమూత్రానకు :—

వికసించిన తంగేడుమొగ్గలు వడి తెచ్చి, యెనుముపెరుగు ౨పళ్లు, చిన్నకుండలోపోసి వాశెనకట్టి అపైనిమొగ్గలు పెట్టగా బెట్టి ౧ ఝాము మంటవేసి, ఆమొగ్గలుయెత్తి, మంచినూనె పోసి నూరి, పొన్నకాయంత మాత్రలుచేసి ౨ పూటలు అరమండలం తీసుకొనేది, గుణమౌను.

—: ఉదరరోగాలకు కళింగాదిలేహ్యము :—

వుచ్చకాయలు ౧౦౦ (ముదురుకాయలు) తెచ్చి బద్దలుతరిగి కోట్లోవేసి ౨ పళ్ళ కల్లుప్పుకూడావేసి తొక్కి ఆముద్ద బట్టలోవేసిపిండి పంచలవణాలు, నవాసారం, యవక్షారం, వెలిగారం, వెల్లుల్లిపాయలు, కటుకరోహిణి, వెంఖాళంపట్ట, జ్యోతిష్మతివిత్తులు, యివి వగకు పలం ౪ వంతు కూర్చి చూర్ణంచేసి, వస్త్రగాళితంచేసి ఆ రసాన ముద్దగానూరి కలిపి వుడకబెట్టి, ముద్దగా లేహ్యపక్వాన వచ్చేటప్పుడు దించుకొనేది. పూటకు గురిగింజంతముద్ద చక్కరలో పొర్లించి యిచ్చేది. ఉదరాలు మొదలైన కడుపులోని రోగాలుమానును. వారి వారి ప్రకృతి తెలిసి యిచ్చేది.

—: విరేచనమునకు :—

కలబందముట్టలు ౨ గీచి, ఆ గుజ్జు చట్టిలోవేసి, తూమెడు నీళ్ళు పోసి, అళవుపక్కలు పలం ౪ కరక్కాయ పలం ౪ శొంఠి పలం ౪ కొట్టి కూడావేసి, నల్లతుమ్మిఆకు పట్టెడు సంబరేణిఆకు పట్టెడు కూడా వేసి కాచి, నాలుగింట నొకపాలుగా కషాయం దించుకునేది.

అందులో ఆముదం కాచి పోసి మనిషికి తగ్గట్టుగా యిచ్చేది, ఆమాంతం భేది అవును. శోభలు, వావులు, గుల్మాలు అన్నిమానును.

—: కళింగాదిప్రయోగము :—

పుచ్చకాయలు ముదురుపండ్లు ౧౦ నారింజకాయలు తరిగే టట్టు చుట్టలుగా తరిగి పెద్దపడితో పడి కల్లుప్పు కొట్టిఆ చుట్టలోకూరి ఆ కాయలు కుండలోవుంచి, మిగిలిన వుప్పు ఆ కాయలమీదనే చల్లి ఆ కుండకు చీలమన్నిచ్చి యెనుము కట్టివుండే చోట తొడ పొడుగు గుంట త్రవ్వి ఆ కుండను అందుకుంచివుూడ్చి మీదని ఆపంచితము నిలచేటట్టుగా యెనుమునుకట్టేది. ఈ ప్రకారం ఆ కుండనుపూడ్చిన ఆరునెలలైన వెనుక గ్రహించిన ఆకాయలు లెస్సగామారి ముద్దగా లేహ్యంవలె నుండును. ఆ లేహ్యమంతా యెత్తి చాటలోవేసి మోడించివూటకు రెండురూకలయెత్తు అల్లపురసానమూడుదినాల కొకసారివంతు నాలుగు వరసలు యిచ్చి నట్టయితే కడుపులోనిగెడ్డలు, మహోదరాలు, కడుపు వుబ్బడం, అగ్ని మాంద్యం మొదలైన రోగాలు మానును. భేది కావలసినవారికి యీ ప్రకారం వొకవూట యిచ్చినట్లయితే అమాంతం లెస్సగాభేది అవును. కడుపులోవుండే పురుగులుగూడ పడిపోవును. తర్వాత పుల్లనిచారుతో అన్నంతినేది. మలబద్ధజ్వరాలకు యీ క్రమాన యియ్యవచ్చును. బాలు లకు, పెద్దలకు, సకలమైనవారికిన్ని యియ్యవచ్చును. సిద్ధక్రియ.

—: భగందరవ్రణము :—

దుష్టపుసమూలం, వావిలవేళ్ళు, చిత్రమూలం, నల్లేరు యివి చూర్ణంచేసి, ఆ చూర్ణం పూటకు వొకవరాయెత్తు పుల్లని మజ్జిగతో 2 దినాలు తీసేది. భగందరమున్ను గుల్మాలున్ను మానును.

—: ప్రమేహానకు :—

ఇంగిలీకం వ ౧ మైలతుత్థం పలం 3, పటికారం పలం 3 యీ రెండున్ను పొడిచేసి పల్లంగావుండే ప్రమిదలో జిల్లేడుపళువులు ? పరిచి

యీపొడి సగంపరిచి దానిపైని గడ్డవుంచి పైని పొడివేసి పైని పళు
వులు పరిచి ప్రమిదమూసి చీలమన్నుచేసి ౫ పిడకల్లో పుటంవేసి యెత్తి
గడ్డ మీది తురిశి పొయ్యేటట్టు చీలవేసి, పూటకు పాతికయెత్తు ఆవు
నేతితో, పాలమీగడతో, వెన్నతో యివ్వవలెను. ఇచ్ఛాపథ్యం చద్ది
పొగాకుకూడదు. పెరుగు, నెయ్యి నిండాకూర్చుకొనేది, సకలమేహాలు,
మానును, ప్రమేహం మానును. గర్భంలేనివారికి గర్భం కలుగును.

—: భల్లాతకి రసాయనము :—

భల్లాతకిశేరు, త్రికటుకం, త్రిఫల, త్రిజాతకం, దేవదారు, శ్రీగం
ధం, అగరు, యాలకులు, జీలకఱ్ఱ, చతుష్కం ? కోష్టం, అతిమధురం,
అక్రాకారం వోమద్వయం, హరిద్రాద్వయం, జటామాంసి, తాళీశపత్రి,
గంటుభారంగి, కటుకరోహిణి, పిప్పలీమూలం, చిత్రమూలం అశ్వగంధి,
పరంగిపట్ట, కొత్తమిల్లి, ద్రాక్ష, ఖర్జూరం, రాస్నాద్వయం, జాజికాయ,
జాపత్రి, కూరగడ్డలు, తెల్లగలిజేరువేళ్లు, సుగంధిపాల, నేలతాటిగడ్డలు,
వగకు పలం ౧ బెల్లంశే ౩ తేన శే ౧ నెయ్యి శే ౧ ఔషధంచేసేక్రమం
౫ శేర్ల జీడిగింజలు గోమూత్రంలోవేసి యిగరకాచి గింజలుతీసి ముక్క
లుగావొత్తి నాలుగుగా గొత్తి౨౦ శేర్ల నీళ్లు పోసి నాలుగింట వకపాలుగా
కాచిపిసికి వడిచి కట్టుకొని కషాయంలో బెల్లంవేసి పాకుబట్టి అంగడి నుం
డులుచూర్ణంచేసుకొని పాకులోవేసి లేహ్యంగాచేసి నెయ్యి పోసి ధాన్యపు
టానవుంచి దినం పుస్తికాయంత తీసుకొనేది. పథ్యం గురుపదార్థం,
పులుసు, ఆవనూనె వాడరాదు. మేహవాయువులు, శూల కట్టు, మేహ
వాయువులు, అశీతివాయువులు మానును.

—: బిల్వాదిలేహ్యం :—

శ్లో. త్రింశత్పలం బిల్వమూలం పంచవింశత్ కపిత్థకైః ।
తదర్ధం చామలక్యాశ్చ తదర్థం కృష్ణగంబకైః ॥ 696
ద్రాక్షా ఖర్జూర కానాంతు పృథక్ ద్విపలికంతథా ।
ద్విద్రోణే సలిలే క్షిప్త్వా చ తుర్భాగావశేషితమ్ ॥ 697

తత్కషాయం సమాలోడ్య పంచాశత్పలకం గుడమ్ ।
ఆర్ద్రికస్వరసప్రస్థం తదర్ధం మాతులుంగకమ్ ॥ 698

చాతుర్జాతకధాన్యాశ్చ ముస్తా వ్యోష విడంగకైః ।
తాలీసపత్ర కుష్ఠాభ్యాం యష్టి సైంధవ జీరకైః । 699

శాటకోశీర కాశ్మర్యైః కస్తూరీ కుంకుమై స్తథా ।
యేషాం ద్వికర్షచూర్ణం తు కార్పాసాస్థేః పలంతథా ॥ 700

రంభాతోరః పలం చైకం ప్రతిపాకం చ కారయేత్ ।
సుశీతే కుడుబం దద్యాత్త్వేవ......కేనచ ॥ 701

ప్రాతఃకాలేన కర్షంతు సేవయేచ్ఛర్దిరోగజిత్ ।
వాతపైత్యమరోచఘ్న మగ్నిదీప్తికరం పరమ్ ॥ 702

ఉద్గార మూర్ధ్వవాతం చ శ్వాసంకాసం చ గుల్మజిత్ ।
గ్రహిణీపాండురోగఘ్నం కార్శ్యం ధాతుక్షయాపహామ్ ॥ 703

మహాబిల్వకపిత్థాఖ్యం రహస్యం లేహ్య ముత్తమమ్ ।
సర్వపైత్యవికారఘ్న మశ్వినీదేవనిర్మితమ్ ॥ 704

..........................।
ద్వీపి స్నుహీ ఫలత్రింశత్కుట్ట యిత్వాహ్యులుఖలే ॥ 705

చతుర్ద్రోణజలే క్షిప్త్వా సప్తవారేణ దాపయేత్ ।
ఏతేషాం రసం యుక్తం చతుర్భాగావశేషితమ్ ॥ 706

కల్కం ద్వీ పిస్నుహీ భ్యాంతు చతుప్రస్థం ఘృత క్షిపేత్ ।
చిక్కణేసవదం (?) కృత్వా అవతార్య .... ॥ 707

పునఃపాకేన విధినా గుగ్గులుం పలమష్టకమ్ ।
పునర్ద్వీపస్నుహీ సేవాపలమష్టక ? యోజయేత్ ? ॥ 708

అవతార్య సుపక్వాయ యోజయేత్త్వాస్త ? వల్లభః ।
గ్రంథిరూపాణి సర్వాణి భగంధర విదారికే ॥ 709

సంధి గ్రంథి సమాయుక్తం శుక్లగ్రంథికమేవ చ ।
లింగగ్రంథ్యాది రోగేషు శూలేషు వివిధేషు చ ॥ 710

లింగయోనిగతాన్ దోషాన్ సర్వాణ్యపి వినాశయేత్ ।

—: శిరోరోగానికి నస్యము :—

మిరియాలు తేనె మర్దించి నస్యంచేసిన దోషజ్వరాలు మానును. దుష్టుపాకున్ను, పిప్పలీపొడిన్ని మర్దించి నస్యంచేసిన దోషజ్వరాలు మానును. శాకరాకుపసరులో, వెల్లుల్లి, మిరియాలు, సైంధవలవణం, కలిపి నస్యంచేసిన దోషజ్వరాలు మానును.

—: అశ్వగంధాది ఘృతము :—

పెన్నేరుగడ్డ వీశలు ౩, చిట్టాముట్టి, పేరాముట్టి, కోలపొన్న, ముయ్యాకుపొన్న, పాలవేళ్ళు యిది వగకు వీశ ౧, ౮ తూములు నీళ్ళు పోసి తూమెడుగాకాచి అందులో పాలు తూము పోసి నెయ్యి తూమెడుపోసి కలిపి, గంధం, కలువదుంపలు, అతిమధురం, పిప్పలి, ద్రాక్ష, కసివింద, దేవదారు, మంజిష్ట, తవక్షీరి, పద్మకం, పౌండ్రకం, దూలగొండి, అడ్డసరం, కర్కాటకశృంగి, గంటుభారంగి, కస్తూరిపసుపు, అగరుచక్క, అతివస, వెట్టిబొద్దిఆకు, కురువేరు, వట్టివేళ్ళు, శొంఠి, వీనిని సమంచూర్ణంచేసి, అందులో తేనెకలిపి (నెయ్యిపోసి,) పక్వంగా దించి, నిత్యం అరచేతిగంటెడు తీసుకొనిన శరీరంపుష్టి అవును.

—: అస్తికర్ణాది తైలము :—

బలురాకాశి మూలం, లక్క, పర్పాటకం, నాగరం, వాకుడు, పెన్నేరుగడ్డ, మంచిగంధం, ధుంపరాస్న, కటుకరోహిణి, దేవదారు, కొడిశపాల, రేణుకలు, మ్రానిపసుపు, సదాప, తుంగముస్తెలు, వట్టివేళ్ళు, కస్తూరిపసుపు, కోష్టం, మంజిష్టి, శొంఠి, మజ్జిగ, నులుత్తుం ? పోసి, (బలురాకాశిదుంపలు ౩ వీశలు) తొక్కి మజ్జిగలోకలిపి, కషాయం తూమెడుగాకాచి వడియగట్టి, అందులో నూనె నాలుగుశేర్లుపోసి కల్కం

వగకు ప 3 ప్రకారం అంతా చూర్ణంచేసి తైలంలో కలిపి కరివేపాకు, వేసి మృదుపాక చిక్కనపాకాల వండి దించేది. తలఅంటుకోను పురాణ జ్వరం, క్షయం, పిత్తాలు, శ్వాసకాసాలు, వాయువులు, మేహకాశలు మొదలైన రోగాలు మానును.

—: పాండుశోథ ప్రమేహం మూత్రకృచ్ఛ్రాలకు లేహ్యము :—

నుగునోసాకు పలం ౧ చన్నీళ్ళు నాలుగుతూములుపోసి తూమెడు గాకాచి పిల్లి పెసరువేళ్ళు, నేలగుమ్మిడివేళ్ళు, పల్లేరువేళ్ళు, యీ రసాలు తూమెడుపోసి అష్టభాగంగాకాచి, ద్రాక్ష, అతిమధురం త్రికాతకం, పిప్పలి, ఖర్జూరం, మంచిగంధం, నాగకేసరాలు, ముస్తలు, తామర వేళ్లు, ఉశిరికపప్పు, కలువదుంపలు వగకు ప ౧, తవక్షీరి ప ౪, పంచ దార, తేనె కుంచెడు వీనితో లేహ్యంగాచేసి రెండుపూటలు తీసుకొనేది పైత్యము ఉన్మాదం, తలతిరుగుట, మూర్ఛలు, దేహంమంట, తలనొప్పి, అరకాళ్లు అరచేతులమంట, ప్రమేహం, మూత్రకృచ్ఛ్రం, కామిల, పాండు శోథ మొదలైన రోగాలు మానును

—: భృంగామలక తైలము :—

గుంటగలరాకురసం శేరు ౧, ఉసిరికాయలరసం శే ౧, పొన్నగం టిరసం శే ౧, పాలు శే౧, నూనె శే ౧, శ్రీగంధం, అతిమధురం, కోష్టం, దుంపరాష్ట్రకటుకరోహిణి, వట్టివేళ్లు, వగకు ప౧, చూర్ణంవేసి కలిపి దీపా గ్నిగా కాచి వస్యంచేసేది. శిరోవాయువులు, నేత్రరోగాలు, చెవుడు, కర్ణ శూలలు, పీనసశ్వాసం, తలతిరుగుట, తలవణకుట, పైత్యం, ఆవరణపై త్యం, యివిమానును.

—: కర్ణశూలకు :—

చింతపండు, అల్లం, మాదీఫలం, మహిసాక్షి, జటామాంసి, సర్జరసం, సైంధవలవణం, యిదివగకు ప ౨ కషాయం, నూనెపోసికాచి, చెవులోపోయును, కర్ణశూలలుమానును.

—: ర క్తపైత్త్యానికి :—

వట్టివేళ్లు, గ్రంథితగరం, శొంఠి, తక్కోలం, శ్రీగంధం, చందనం, లవంగం, పిప్పలీమూలం, నాగకేసరం, ముస్తలు, మ లక, కర్పూరం, తవక్షీరి, కృష్ణాగరు, యివిసమంచూర్ణం, సమంశర్కరకూర్చి తినను, ర క్తపైత్త్యాలు మానును.

—: భల్లాతకీరసాయనము :—

జీడిగింజలు ౩౧, రెండుగా పగులగొట్టి పాలు శే ౧, నీళ్లు శే ౩౪ అష్టభాగం మిగులునట్లుగాకాచి, ఏల, లవంగపత్రి, లవంగపట్ట, నాగకేసరములు, శొంఠి, మిరియాలు, తుంగముస్తలు, చిత్రమూలం, జీలకఱ్ఱ కొత్తిమిల్లి, సౌవర్చలవణం, మామిడిగింజలు, పిప్పళ్లు, మారేడు, వగకు సమం యిందుకు మూడుపాళ్లు శర్కరకలిపి, ఆరుపాళ్లు వెలగపండుచూర్ణం చేసికలిపి, ఆచూర్ణం రెండుపూటలు తినిన అతిసారము గ్రహణి, క్షయం, గుల్మం, కాసశ్వాసం, అరోచకం యివిమానును.

—: చూతాదిచూర్ణము :—

మామిడిపప్పు, తుంగముస్తలు, తామరదుంపలు, రేణుకలు, మిరియాలు, జాజికాయ, కలువ దుంపలు, మ్రానిపసుపు, దానిమ్మకాయలు, జీలకఱ్ఱ, పిప్పళ్లు, మునుగుతామర, అగరు, శొంఠి, నేరేడుగింజలు, అతివస, మామిడిచెక్క, మారేడుపండు, కొడిశపాల, సైంధవలవణం, వాోమం, బూరుగబంక, కలువవిత్తులు, వీనినిచూర్ణంచేసి పెద్దచెక్క కషాయముపోసి యెండించి తేనెతోయిచ్చిన సమస్తమైన అతిసారాలు మానును.

—: ఆనందభైరవము :—

గంధకం ప ౧, తాళకం ప ౧, నాభి ప ౩, మనశ్శిల ప ౧, వెలిగారం ప ౭, యింగిలీకం ప ౮, అల్లపురసము, నిమ్మపండ్లరసము, క్రమముగ మూడురోజులు మర్దించి, మినపగింజలంత వటకాలుచేసి, సన్నిపాతి

మూలకు అల్లపురసావ, గ్రహణికి శొంఠి, పిప్పలి కషాయముతోను యిచ్చేది.

—: రామబాణము :—

సముద్రలవణం, సౌవర్చలవణం, సైంధవలవణం, సర్జక్షారం, యవక్షారం, వెలిగారం, వోమం, చిత్రమూలం, కరక్కాయలు, పిప్పళ్లు యింగువ, విడంగములు, గలిజేరువేళ్లు, సమభాగచూర్ణం, భోజనంచేయునప్పుడు అయిదుకళ్లలో రెండువరాయెత్తు, నేతితోపుచ్చుకొనిన అజీర్ణం గుల్మము, విషూచి, కామిల, పాండు, శోఫలు, మొదలైనవి మానును.

—: తాళీశమాత్ర :—

తాళీశపత్రి ప ౧. మిరియాలు ప ౧, పిప్పళ్లు ప ౨, శొంఠి ప ౩, ఎలకులు, లవంగాలు, నాగకేసరాలు, ఆకుపత్రి, వట్టివేళ్లు, వీనిని వగకు పలం ౧, యెత్తు తెచ్చి చూర్ణంచేసి యిందుకు బెల్లం రెండుపాళ్లువేసి పిట్టు పెట్టి వటకాలుచేసి నిత్యం పుచ్చుకొనిన చెప్పిన రోగాలు మానును.

—: కర్ణరోగాలకు :—

శొంఠి, సైంధవలవణం, పిప్పళ్లు, ముస్తలు, కోష్టం, వెల్లుల్లి, సమము గ్రహించి జిల్లేడు ఆకురసంలో నూనెపోసి పక్వముగా కాచి చెవులో పోసిన కర్ణశూలలు, చెవుడు, చీముకారునది మానును.

—: భావనకరక్కాయ :—

కరక్కాయలను కలిలోయెనిమిదినాలు వూరసిచ్చి, ఆకరక్కాయలను పగులకొట్టి, విత్తులుతీసి, నీడనయెండించి, తరువాత మజ్జిగలోమూడు దినాలు వూరనిచ్చి, పిప్పళ్లు ప ౧, మిరియాలు ప ౧, జీలకఱ్ఱ, ప ౧, వోమం ప ౧, జాజికాయ ప ౨, లవంగాలు ప ౨, లవంగపత్రి ప ౨, రాస్న ప ౨, విడంగములు వ ౨, కొత్తిమిల్లి ప ౨, అతిమధురం వ ౨, చెంగల్వకోష్టం వ ౨, పంచలవణాలు వ ౫, చిత్రమూలం, యాలకులు, చవ్యం, నాగకేసరాలు, పద్మకేసరాలు, అగరు, శొంఠి, వగకు ౨ వ

చూర్ణంచేసి అల్లపురసంతో నూరి పూరివకరక్కాయలో ఆచూర్ణంవేసి సీడనయెండబెట్టి నిమ్మపండ్లరసాననూరి వుండలుచేసి రెండుపూటలుతినిన సకలవ్యాధులు మానును,

—: కాళ్లువిచ్చుడాన్కి, పగుళ్లకు :—

మైనం, పత్తిపాలు, జిల్లేడుపాలు, మామిడిపాలు, జీడిగింజలు, యెనమునెయ్యినికలిపి, పుచ్చుకొనిన కాళ్లువిచ్చుడం మానును.

—: విరేచనమునకు :—

కటుకరోహిణి, నేపాళం,యివిసమం సైంధవలవణం,కలబందరసాన మర్దించి గుంజాప్రమాణం, శరీరసత్వమెరిగి యిచ్చిన విరేచనంకల్గును.

శుద్ధిచేసిన వెలిగారం ప ౨, త్రిఫలం మూడువరాయెత్తు, త్రికటుకం 3వరా యెత్తు, నేపాళం ఎ౧౨ వీనిని నిమ్మపండ్లరసాన మర్దించి గురిగింజల ప్రమాణం,

—: వంగశుద్ధి :—

తగరం, సీసం, ఆవునెయ్యి వేసి యేడుమాట్లు కరిగించి వావిలిఆకు స్వరసంలో పోసేది. శుద్ధిఅవును,

—: ధనుర్వాయువుకు :—

జిల్లేడుఆకు, వావిలఆకు, చెంగాదిఆకు, ఉమ్మెత్తఆకు, తక్కాళిఆకు, తెల్లవుప్పిఆకు, పసరులు, మూడుఅడ్డలు, నూనె, ఆముదం మూడు అడ్డలు కాచిదేహానకు పూసిన ధనుర్వాయువులు మానును.

—: అతిసారజ్వరహరము :—

శ్లో. అఫేన విజయంబీజం కాళింగాతివిషాంగనాః ।
నాగరం జీరకంచైవ శాల్మలీపిచ్ఛ జాతకమ్ ॥ 711

కుబేరాక్షం చ బిల్వస్య ఫలమజ్జా తథారథుః ।
మర్దయేద్విజయాకాథ నిష్కార్థం మధు నాలిహేత్ ॥ 712

అతిసారేషుకక్వేషు దేయంతు గ్రహణీగదే ।

టీ. నల్లమందు, గంజాయివిత్తులు, కొడిశపాల. అతివస, తుంగముస్తెలు, శొంఠి, బూరుగబంక, జాజికాయ, గచ్చపప్పు, మారేడుపండుగుజ్జు, పెద్దమానిచక్క, యిది సమాంశాలు గంజాయి ఆకురసానమర్దించి, ౧ వరాయెత్తు తేనెతోయిచ్చేది, అతిసార జ్వరాలు మానును.

—: సన్నిపాతాలకు అనుపానము :—

శ్లో. కటుత్రయం సైంధవం చ నిర్గుండీ శిగ్రుమూలకమ్ ।
అర్కత్వక్చ యవక్షారం కటువృత్తం చ చిత్రకమ్ ॥ 713

ఆర్ద్రకం పిప్పలీమూలం లశునం చ లవంగకమ్ ।
క్వాథం చైషామనూపానం సన్నిపాతజ్వరాపహృత్ ॥ 714

టీ. త్రికటుకం, సైంధవలవణం, వావిలాకు, మునగవేరుచక్క, జిల్లేడువేరు చక్క, యవక్షారం, యెట్టిగొంగు ? చిత్రమూలం, అల్లము, పిప్పలీమూలం, వెల్లుల్లి, లవంగాలు, మరియు పంచకోలాలు, దశమూలాలు, యీ మొదలైనవాని కషాయాలు సన్నిపాతాలకు అనుపానాలు.

—: దాహశాంతికి అనుపానాలు :—

శ్లో. ధాన్యకం జీరకం కేశ్యముశీరం చందనం ఘనమ్ ।
సితాకర్పూరకం కోష్టంమధుకం చ మృణాళకమ్ ॥ 715

పంచత్వక్పల్ల వాశ్చైవధాత్రీఫల రసస్తథా ।
ఏతేషామనుపానేన దాహశాంతి ర్భవేద్ధ్రువమ్ ॥ 716

టీ. కొతిమిల్లి, జీలకఱ్ఱ, కురువేరు, వట్టివేళ్లు, శ్రీగంధం, తుంగముస్తలు, చక్కెర, కర్పూరం, చంగల్వ, కోష్టం, అతిమధురం, తామర తూండ్లు, పంచపల్లవాలు, పంచవల్కలములు, ఉసిరిక కాయలు, యీ అనుపానాలు దాహశాంతి కరములు.

—: ఛర్దియందు అనుపానాలు :—

శ్లో. జాతీ లవంగకం లాజా మధుకం శర్కరా మధు।
హరీతకీ గుడూచీ చ లాజాః కాంజికమేవ చ॥ 717

మాతులుంగం శిగ్రుబీజం బిల్వమూల కరంజకమ్।
ఏతేషాం వాంతి నాశార్థమనుపానం ప్రకల్పితమ్॥ 718

టీ. జాజికాయలు, లవంగాలు, పేలాలు, అతిమధురం చక్కెర, తేనె, కరక్కాయలు, తిప్పతీగె, కలి, మాదీఫలం, మునగ, కానుగ, మారేడువేళ్ళు యివి వాంతిహరమునకు అనుపానాలు.

—: ఎక్కిళ్ళకు అనుపానాలు :—

శ్లో. యష్టీకుశీరసలిలం భస్మ మాయూరపింఛకమ్।
గేహాంభ్రమరికస్య హ్యాశమార్గస్య బీజకమ్॥ 719

హిక్కారోగేఽనుపానార్థం దేయాని ససితామధు॥ 720

టీ. అతిమధురం ఎండ్రకాయ గుంటలోని నీళ్లు, నెమలి రెక్కలమసి, తుమ్మెదగూడు. వుత్తరేణివిత్తులు, చక్కెర, తేనె యివి ఎక్కిళ్ళకు అనుపానాలు.

—: నీరుదిగేందుకు :—

దోసవిత్తులు, మంచి జీలకఱ్ఱ వీనిని మెత్తగానూరి చక్కెరతో యిచ్చిన నీరుదిగును.

—: వాంతి ఆగుటకు :—

వాకుడుపండ్లు 2 నూరి, తేనెతోకలుపుకొని తాగిన వాంతులు మానును. చల్ల వంటకం పథ్యం, పాపటాకాయలరసం, నెయ్యిన్ని, సరిగా కాచి యించుక తాగిన వాంతి అగును. ద్రాంగపండ్లు కలితో నూరి త్రాగిన వాంతి అవును.

—: వాంతి నిలుచుటకు :—

జీలకఱ్ఱ మాడయెత్తునూరి త్రాగిన వాంతి మానును.

—: వాంతి అగుటకు :—

నేలతాటిగడ్డ చూర్ణం, రెండు మాడలయెత్తు, వుత్తరేణిఆకురసాన కలిపిత్రాగిన వాంతి అవును.

—: వాంతిమానుటకు :—

తుమ్మిఆకు నస్యంచేసిన వాంతిమానును.

—: మేహచూర్ణం :—

శ్లో. నాకలీబీజమాదాయ రంభాతోయేన భావయేత్ ।
వుదుంబరస్యార్జునస్య ధాత్ర్యాశ్చ స్వరసేనచ ॥ 721

కుమార్యా గోక్షురస్యైవ గాడూఛ్యాశ్చరసేన చ ।
శతావర్యాశ్చ తోయేన భావయేచ్చ యథాక్రమమ్ ॥ 722

సూర్యతాపే విశోష్యైతత్ శ్లక్ష్ణచూర్ణం తు కారయేత్ ।
మధుమేహం నిహంత్యాశు మూత్రరోగం తథైవచ ॥ 723

అశ్మరీం మూత్రకృచ్ఛ్రం చ సోమరోగం తథైవచ ।
కామిలాం చ ప్రమేహం చ పిత్తం చాపి వినాశయేత్ ॥ 724

—: మేహాలకు ఆముదము :—

దొండాకు, పొన్నగంటిఆకు, సరస్వతిఆకు, చెరుప్పడి, అనెరంగి శీందిలకొడి, ఆరకంపట్టె, అత్తిపట్ట, వగకురసం పడి ౧, జాదికాయ, జాపత్రి, మూచికాయ, కర్కాటకశృంగి, కంబుగపొట్టు, కదళిపువ్వు, చిరునాగపూ, కురాసానివోమం, ఏల వగకు పలం ౪, పాలు పడి ౧, కలకండ పలం ౪, ఆముదం శే ౩, నూనె శే౩, సుపక్వంగా కాచుకొని వూటకు ౨ వరాల ఎత్తు యిచ్చిన మేహప్రమేహం, గ్రంథి మేహాలు

మేహపూరలు, లీటలు, వ్రణాలు, చీము, మేహం, ప్రమేహాలు మానును.

—: వాయువుకు :—

గోధుమలు పలం ౨, కరుంగురువైవడ్లబియ్యం ప ౨, వుప్పి వేళ్లు చూర్ణం పలం ౨, పేముగడ్డచూర్ణ పలం ౨, పరంగి ప ౨, వోమం ప ౨, జనపవిత్తులు ప ౨, మిరియాలు ప౨, అంతాకూర్చుకొని, చూర్ణం చేసుకొని తిరిగి కల్లి తెచ్చికొట్టి (కడపెడకొట్టి) కుండలోవేసి నీళ్లుపోసి, కషాయంగా ఆకషాయం పోశి చూర్ణంకలిపి, ఆకుండలోను, పిట్టుగా పెట్టి తీసుకొనేది, పిట్టుయెండపెట్టి చూర్ణంచేసుకొని జీడిగింజలు శే ౧, శుద్ధి చేసినది బుట్టబెల్లం శే ౨, ముందర చూర్ణం శేరు ౧, అంతా లేహ్యం చేసుకొని వాతరోగాలకు వుప్పులేనిపథ్యం వుండవచ్చును. ఉప్పువేయించి కూర్చుకోవచ్చును సకలవాయువులు తీరును.

—: మహాచందనాది తైలము :—

బిల్వవేరు, చిట్టాముట్టివేరు, పేరాముట్టివేరు, శెరుకాంచూరివేరు' నెలక్కుముళంవేరు, నెరింజిల్ వేరు, పెళ్లైచ్చారణవేరు, తూతువళేవేరు, నేలవుశిళకవేరు, వట్టివేరు, వలామిచ్చంవేరు, కోరైక్కిళంగు, తణ్ణీముట్టాక్కిళంగు, నెలప్పనైకెళంగు ముల్లుమెలవంవేరు, శెరుక్కీరెవేరు, విష్ణుక్రాంతం, శందలకొడి, కత్తాళె, నల్లిముల్లి, ముండ్ల వంకాయవేరు ఆవారెసమూలం, ఆతంప్లై వేరు, శెంగుళ నీరుక్కిళంగు, అముక్రాక్కిళంగు, నన్నారివేరు, నెబ్బిటెపూండు, శురుక్కారెవేరు, పొన్నగంటి, ముసిముసిక్కి, దొండాకు, బ్రాహ్మిపురియారె, నెరింజవేరు, వెళనీరు, గుంటగెలిజేరు, పాలు శే ౬, నిమ్మపండ్లు ౫౦, నాత్తంపలం ౨౦, అంతు ౧ టికి శేరు నూనె శే౧౬, కలిపి, అతిమధురం, కోష్టం, జీరకం పెద్ద జీలకట్టి, వాయువిడంగం, మిరియాలు, కస్తూరి, కొత్తమిల్లి, పసుపు, కున్నివంగపట్టై, తాళిశపత్రి, శొడామంజి, తగరం, శెరునాగప్పూ, దేవదారు, నాగణ , శంబకిమొట్టు, పులాంకిలంగు, సాంబ్రాణి, వోమం

కిళువోగంపట్టె, పూంచాతిపట్టె, ముద్రించపలం, శాతిక్కాయి, లవంగము, ఏలం, జాజిపత్రి, అతివిడయం, కటుకరోహిణి, మంజిష్ట సిత్తరత్తై, మ్రానుపసుపు, వగకు ప ౧ పచ్చకర్పూరం, కుంకుమపువ్వు, గోరోచనం, పునుగుశట్టం, వగకు ప ౧.

—:మేహవాయువులకు తైలము :—

*కుతిరవాలికొడి, కంగంవేరు. పెరప్పంకెళంగు, యెరుక్కంవేరు, వేప్పంపట్టె. శారజవేరు, శిత్తామట్టివేరు, కంగత్తారిపట్టె, కడబ్బివేరు, కొట్టివేరు, వెల్లరుక్కవేరు, సమూలం వగకుపలం ౧౦, నీళ్లుతూములు నాలుగుపోసి నాలుగోవంతుమిగులు పాలుకాచి కషాయంకుండలోపోసేది, గుంటగలిజేరు ఆకురసం, చెరుప్పడి, తలుతాళే మొడక్కత్తాన్ పడి ౧, పుత్తామణి పడి ౧, కుప్పంటాకురసం పడి ౧, మేకపంచితం పడి ౩, పాలు పడి ౩, గోమూత్రం పడి ౩, పాలు పడి ౩, చతిరకల్లి పాలు పడి ౨, తిరుకకల్లి పాలు పడి ౨, తిల్లంపాలు పడి ౨, కషాయములోపోసేది. వేపనూనె శే ౨, ఆంకాయనూనె శే ౨, కల్కం, తాళీసపత్రి, వస, వలంబిరికాయ, మ్రానుపసుపు, వాయువిడంగం, కస్తూరిపసుపు, సాంబ్రాణి, విళామిచ్చంవేరు, కర్కాటకశృంగి, కంబుగమొట్టు, అరత్తై, హరేణుకం, కవల్లికొళి, చవ్యం, దేవతారం, వట్టివేరు, అతిమధురం, కోష్టం, అక్రాకారం, శాతిక్కాయి, క్రాంబు, ఏలం, కతకుప్పె, మిళగు, కరకం, పెరుంజీరకం, కారుముగ అరిసి, జంగాలపచ్చె, వగకు పలం ౧, అన్ని నిమ్మపండ్ల రసముతోనూరి, ఇయ్యవలెను. సైంధవలణము, పెట్లుప్పు, చవుకారం వగకు ప౧, పొడిచేసియ్యవలెను. కల్కంతోకూడా కూర్చి పక్వముగాతైలము తయారుగావించి వడియకట్టి దించేది. సాంబ్రాణిహారతి కర్పూరం, పచ్చకర్పూరం, పొడిచేసికల్పి ధాన్యపుటాన ౧౫ దినాలువుంచి పూటకు వరా ౧ యిచ్చేది. శరీరమునకు లేపనముచేయునది వాయువులు మానును పథ్యంగావుండవలెను. పాలు నెయ్యి కూర్చుకొనేది.

---

* ఔషధుల పేర్లు చాలవరకు అరవభాషలో నున్నవి.

—: చింతామణిమాత్ర :—

శ్లో. రసం వజ్రం హేమతారం తామ్రం తీక్ష్ణాభ్రకంమతమ్ ।
గంధకం మౌక్తికం శంఖం ప్రవాళం చ మనశ్శిలా ॥ 725

శోధితం చ సమం సర్వం సప్తాహం భావయేద్దృఢమ్ ।
చిత్రమూలకషాయేణ భావనాచైక వింశతిః ॥ 726

నిర్గుండీ సూరణద్రావైః భానుదుగ్ధే దినత్రయమ్ ।
అనేన పూరయేత్సమ్యక్పీతవర్ణవరాటకాః ॥ 727

టంకణం రవిదుగ్ధేన పిష్ట్వా తాసాంముఖే లిపేత్ ।
రుద్ధ్వాభాండముఖేపశ్చాత్సాంగశీతం విచూర్ణయేత్ ॥ 728

జంబీరైర్మాతులుంగామ్లైస్సప్తవారం విభావయేత్ ।
సూక్ష్మచూర్ణం తతః కృత్వా చూర్ణపాదాంశ టంకణమ్ ॥ 729

టంకణాంశం వత్సనాభం తత్సమం మరిచం క్షిపేత్ ।
లవంగం నాగరం పథ్యా కణా జాతీఫలం పృథక్ ॥ 730

ప్రత్యేకం వత్సనాభస్యపాదాంశం చూర్ణితం క్షిపేత్ ।
మాతులుంగద్రవైస్సర్వం సర్వమేతచ్చ లోడయేత్ ॥ 731

చతుర్గుంజామితంఖాదేత్ కణాక్షౌద్రం లిహేదను ।
క్షౌద్రం వనార్ద్రకద్రావైః శుంఠీపథ్యా రసేనవా ॥ 732

అనుపానవిశేషేణ సర్వరోగప్రశాంతయే ।
వహ్నిం వివర్ధయేత్సమ్యక్ బలం చ కురుతే నృణామ్ ॥ 733

వీర్యం వర్ధయతే విషం చ హరతే దార్ఢ్యం విధత్తే తనోః ।
అభ్యాసేన నిహంతి మృత్యుఫలితం పుష్టింప్రదత్తే నృణామ్ ।
శ్వాసం కృంతయతే క్షయం క్షపయతే కాసం చ నిష్కాసయేత్ ॥ 734

వాతాన్విద్రధి శూల పాండు గ్రహణీ రక్తాతిసారాన్జయేత్ ।
మేహ ప్లీహ జలోదరాశ్మరీ రుజాం శోఫం చ గుల్మం జయేత్ ॥ 735

ఏతాన్కృచ్ఛ్రభగంధరజ్వా గదానర్శాంసికృచ్ఛ్రాన్వితాః ।
సాధ్యాసాధ్యరుజానిహంతి సహసా త్రైలోక్య చింతామణిః ॥ 786

వ్యా. రసం వజ్రం హేమతారం తామ్రం తీక్ష్ణాభ్రకం చేతి సర్వం మృతమితి. నరసాది సప్తద్రవ్యాణి మృతాన్యేవ యోజయేది త్యర్థః. గంధకం మౌక్తికం శంఖం ప్రవాళం తాళకం శిలా చేతిగం ధాదిషట్కం, శోధితమిత్యనేన తత్తత్ప్రకరణోదిత ద్రవ్యైః శోధిత మిత్యర్థః సర్వం సమాంశాని కృత్వా చిత్రమూలకషాయేణేతి కేచిత్ ద్రవ్యాచ్చతుర్గుణం జలం దత్వా అష్టావశేషిత మిత్యాగమసిద్ధేన చిత్రమూల కషాయేణ సప్తాహంమర్దయేదితి నిర్గుండీరసేన సప్తదినం నిరంతరం మర్దయేత్ తథైవసూరణ కంద స్వరసే నాపి సప్తవారం మర్దయేత్ దృఢశబ్దేన శంఖప్రవాళాది కఠినద్రవ్యాణాం ద్రవత్వ ప్రాప్తి పర్యంతం మర్దయేదిత్యర్థః. భానుదుగ్ధేన అర్కక్షీరేణదిన త్రయం త్రిదినాని మర్దయేత్. తతః సర్వమౌషధంవిశోష్య చూర్ణం కుర్యాత్. పీతవర్ణవరాటికాః అనేనమర్దితౌషధేన సమ్యక్పుకళలత్వేవ పూరయేన్నిక్షిపేత్ పీతవర్ణవరాటికా ఇత్యత్ర, కథంచోక్తం, పీతా లాగ్రంథిలా, పృష్ఠేదీర్ఘవృత్త వరాటికాః, సార్థనిష్క భరాశ్రేష్ఠాః నిష్కభారాచ మధ్యమా, పాదోననిష్క భారాచ కనిష్ఠాపరికీర్తితా ఇతి శాస్త్రసిద్ధ వరాటికానా మంతః సమ్యక్పూరయేత్ రవిదుగ్ధేన టంకణం పిష్ట్వా అర్కక్షీర పేషిత టంకణ పిష్టేన తాసాం వరాటికా నాం ముఖంముఖరంధ్రాన్పూరయేత్. ఆచ్ఛాదయేత్ భాండపరిమిత మృణ్మయపాత్రే తాః క్రమేణ ప్రస్తార్య భాండముఖంరుద్ధ్వా వస్త్ర మృత్తిక యా దృఢం సంధిబంధం విధాయ పచేత్ రుద్ధ్వా. పుటలక్షణ మహాతథాచోక్తం అనుక్తపుటమానేతు ప్రమాణంచౌషధస్యచ వనో పలానాం స్థౌల్యంచదృష్ట్వా కుర్యాత్ పుటంబుధైః ఇత్యాదిశాస్త్ర జ్ఞా నేనపుటంకుర్యాత్ సాంగశైత్యం, సాంగశీతలం కృత్వా విచూర్ణం కా రయేదిత్యర్థః తథాచగ్రంథః యదుక్తం రసయోగేషు వరాట్యంతస్థిత

రసంపుటం కుర్యాద్భిషక్ తం చ వరాటీభిశ్చయోజయేత్ *ఇత్యాది జ్ఞాత్వా చూర్ణం తుల్యం చూర్ణసమానం మృతసూతం మృతసూత యోగేనభస్మీకృత సూతం యోజయేత్ సూతపాదం సూతే చతుర్థాంశం వైక్రాంతం నిక్షిప్యయథా విధి విచూర్ణయేత్. వైక్రాంతసూత పాదిక మిత్యేకద్వాక్య పఠనాద్వైక్రాంతం మృతసూతచతుర్థాంశమేవ నతుపూర్వరసస్యేతి. నను కథం పుటానంతరయోజ్యౌషధ ప్రమాణం తత్ర తత్పాదాంశం తత్సమమిత్యాది క్రమాలంకారః ఏతత్ శిగ్రుమూలద్రవైః సప్తాహంభావయేత్ చిత్రమూలకషాయేణ ఏకవింశతిభావనాం కుర్యాత్ ఆర్ద్రికస్యరసేనస ప్తభావనాః కుర్యాత్ ఆర్ద్రికరసైః విజయారసైశ్చ భావనాత్రయం కుర్యాత్* జంబీరైః జంబీరనీరైః మాతులుంగరసైశ్చాప్యేతత్ప్రత్యేకతః స ప్త వా రం విభావయేత్ తతోనంతరం సూక్ష్మచూర్ణం కృత్వా పాదాంశం చూర్ణాచ్చతుర్థాంశం టంకణ టంకణ సమం వత్సనాభం వత్సనాభ సమం మరిచం చ నిక్షేపేత్ లవంగం లవంగపత్రం లవంగత్వక్ నాగరం పథ్యాచేతిప్రత్యేకతో వత్సనాభస్య చతుర్థాంశం తస్మిన్ మేళయేత్ సమావృత్తా ఘనా స్నిగ్ధా గుర్వీమజ్జతి చాప్సుచ కర్షప్రమాణా సాశ్రేష్ఠా పథ్యా స్యాద్గుణవత్తరా ఇత్యాది శాస్త్రప్రసిద్ధ. హరీతకీం గృహ్ణీయాత్ తతో భావనానంతరం సూక్ష్మచూర్ణం కుర్యాత్ తదౌషధం చతుర్గుంజామితం కణాక్షౌద్రేస్సహలిహేత్.

—: రసభూపతిః —

శ్లో. తుల్యౌ పారద గంధకౌ మధుకరం తుర్యాంశ తుల్యం తయోః ।
ఖల్వే హంసపదీరసైర్దినయుగం సమ్మర్దయేత్తద్ద్రవమ్ ॥ 787

కృత్వా కాచ ఘటేవటీ కృతవతీ శీతాంశు శుల్వేన తత్ ।
బధ్వాస్యం చ సమం తతోంగులిమితం శ్వేతం మృదావేష్టితం ॥ 788

* ఇచటనుండి * ఇంతవరకు మూల శ్లోకములేదు.

భాండేనాలుకయా త్రిభాగ భరితే క్షిప్త్వా క్షిపేద్వాలుకామ్ ।
భాండాస్యం చ నిరుధ్య వాసరయుగం గాఢాగ్నిముద్దీపయేత్ ॥ 739

ఉత్తార్య స్వశరీరశీతలమతో వేదాంశ తుల్యామృతమ్ ।
తుల్యత్వేవమరీ చ చూర్ణ నికరై స్సంయోజ్యగుంజామృతమ్ ॥ 740

దేయం నాగలతాదళార్ధ సహితం సేవేత్ సదా భాండవాన్ ।
శ్రీమానగ్నికుమారకో రసవరో నిశ్శేషరోగాపహః ॥ 741

శ్వాస కాస కఫ పాండు కామిలాం శూల గుల్మ వమిరోగసంకులామ్ ।
సన్నిపాతమతిదారుణజ్వరాన్ హంతి హంతి రసభూపతిఃక్షణాత్ ॥ 742

వ్యా. తుల్యావితి పాతనాదిత్రయ శోధిత రసస్య భాగికః ప్రయోక్తవ్యః. దుగ్ధేన శోధితస్య ఆమ్లసారాఖ్య గంధకస్యభాగః రసేనసమః ప్రయోక్తవ్యః మధుగరమితి అత్ర మధుశబ్దేన స్వర్ణమాక్షిక ముచ్యతే తత్కథం 'మార్తాండం మధు ధాతుశ్చ శిఖరీ హేమ మాక్షికమితి' రసవైశేషిక నిఘంటువచనాత్. గరశబ్దేన వత్సనాభస్య వివక్షితతయా చ మధుగరయోర్భాగః పారద గంధయోః తుర్యాంశ తుల్యం తయోః చతుర్థాంశ సమభాగత్వేన ప్రయోక్తవ్య మితి కేషాంచిన్మతం. తన్నసంఘటతే మధుగరశబ్దేనవత్సనాభ మాత్రస్య వివక్షితత్వాత్. "గరళోగ్రం శల్యనాభం మధురం చామృతం విషం ఉగ్రం మహౌషధంప్రోక్తం మధుర్మధుగరం స్మృతి"మితి రసవైశేషిక నిఘంటువచనాత్" మాక్షికస్య బహుశః పండితైః ప్రయుక్తత్వాత్ వత్సనాభ ఏక ఏవోపయుజ్యతే వైద్యైః వత్సనాభ స్వరస గంధకయోః తుర్యాంశం పాద భాగయుక్తం తత్సమమిత్యర్థః సమభాగః ప్రయోక్తవ్యః అత్ర కీదృశోవత్సనాభః ప్రయోక్తవ్యః ఇత్యుక్తే, తల్లక్షణముచ్యతే మారణౌ కృష్ణవర్ణం స్యాద్రక్తస్తు రసమర్దనే పీతవర్ణం క్షుద్రకార్యేశ్వేత వర్ణం రసాయనే (రసవిశేష

నిఘంటుః) అత్ర మారణస్య ప్రకృతత్వేన కృష్ణవర్ణం వత్సనాభం ప్రయోక్తవ్యం. అతః పారద గంధక మధుగరాణి త్రీణ్యేవఖల్వే వినిక్షిప్య సమూలం హంసపాది రసేన దినద్వయం మర్దయేత్ హంసపాది రసస్య ప్రమాణముచ్యతే " ద్రవేణద్రవ తాద్రవ్యంపంకీభూతాత్వ ద్రవతాం వ్రజేత్ తావత్ప్రమాణం నిర్దిష్టం భిషగ్భిర్భావనావిధౌ " ఇతి తావన్మాత్రేణైవ భావనా మర్దనం కుర్యాదిత్యర్థః అత్యంత పేషణంన కర్తవ్య మిత్యర్థః తదౌషధం శీతాంశు శుల్బేన సమభాగేన నేపాళాఖ్య తామ్రస్యభస్మనా మిళితం కృత్వా వటీకృత్య గుంజా మాత్రం గుటికారూపం విధాయఛాయా శోషణం కృత్వాకాచఘటా కాచపాత్రే త్రిభాగపర్యంతం పూర్ణస్య పాద మాత్రావశేషితం యథాతథా పూరయేదిత్యర్థః శీతాంశుశుల్బేనరస సమభాగేన నేపాళాఖ్య తామ్రభస్మనా అత్ర కేచిత్ రసభాగం తామ్రశకలం చ కాచపాత్రే ఔషధగుళికాభిస్సహ నిక్షేప్యాణీతి వదంతి తన్నసంగచ్ఛతి. గుళికాభిః అమారితతామ్ర శకలసంయోగ మాత్రేణ నిర్వీర్యత్వాత్ ఉక్తప్రకారేణ తామ్రభస్మ సంయోగేన అధికగుణత్వాత్ భస్మేనైవ భవితవ్యం తథైవబహు ప్రయోగాశ్చ అస్య బధ్వా కాచపాత్రం గుళికారూపం విధాయ ముఖం పిధాయ తతఃపరంసమం తతః పరిమితః అంగుళిమితోచ్ఛేదం అంగుళికా ప్రమాణంమృదా మృత్తికయా ఆవేష్ట్య ఆచ్ఛాదనం కీదృశమిత్యుక్తే తల్లక్షణముచ్యతే " త్రిభాగవాలుకా యుక్తా మృత్స్నా శ్వేతాకాణాసితా సంధిబంధన కర్మసు శ్రేష్ఠ మధ్యాధమక్రమాత్ " తస్మాత్ శ్వేత మృత్తికయా కాచపాత్రస్య ఆచ్ఛాదనం కర్తవ్యమిత్యర్థః త్రిపాదమాత్రం వాలుకయా సంపూర్య కాచకూపీం నిక్షిప్య తదుపరి అవశిష్టంపాదాంశంపునఃవాలుకాభిః పూరయిత్వా భాండముఖం శరావేణ పిధాయ సంధిబంధనం కృత్వా ఇతి. ఔషధస్య వాలుకాప్రమాణమాహ "పంచాశద్బిల్వ సికతాపూరితే చ ఘటాంతరే రసాదిముష్టిం విపచేత్."

—: వాలుకామానముచ్యతే :—

ఏవంసికతాధిక్యేన ఔషధాధిక్యమూహ్యం అత్రభాండకీదృశ మిత్యుక్తే తల్లక్షణముచ్యతే భాండే వితస్తిగంభీరే వాలుకా సుప్రతిష్ట వచనేన ద్వాదశాంగుళ పరిమిత కలశమేవాత్ర వివక్షితమ్. ద్వాదశాం గుళస్య లక్షణం యావన్మాత్ర మూషాధం క్రియతే తావన్మాత్రోచిత వాలుకా పూర్ణేన యోగ్యకలశో వివక్షితః.

—: అత్ర రససూత్రస్థానే వాలుకా లక్షణముచ్యతే :—

శ్లో. శ్వేతరక్తా చ కృష్ణా చ వాలుకా సాప్రకీర్తితా ।
ఆద్యా శ్రేష్ఠా భవేద్రక్తా మధ్యమా ...... వరా ॥ 743

సరిత్సరోహ్రదాదిభవాం చోత్తమం మధ్యమా ధమమ్ ।
శాలితండులవత్ స్థూలాంసికతాం సహపాచనే ॥ 744

ఇతి పూర్వోక్త లక్షణయుక్తా వాలుకాపూర్ణభాండే వాసర యుగం దినద్వయం అహోరాత్రం గాఢాగ్నినాచోద్దీపయేత్.

—: గాఢాగ్ని లక్షణమాహ :—

శ్లో. త్రిశమి ద్దీపికావహ్నిః చతుర్థంకమలాగ్నినా ।
పంచమం గాఢమిత్యేవమేతద్ వహ్నిత్రయం స్మృతమ్ । 745
ఇతిరసాదికవచనాత్ పంచసమిదగ్నినా ॥ 746
సమిల్లక్షణమాహ ఆర్ద్రత్వక్కంటదష్టాదీన్ వల్లీంశ్చవివర్జయేత్ ।

ఆర్ద్రత్వగ్వల్లీ క్షతరహిత శమిల్లక్షణాని ప్రవక్ష్యే ।
స్థౌల్యం ప్రకోష్ఠ ప్రమితం (?) మానతోऽరత్నిమాత్రమ్ ॥ 747

ఏతత్రోప్తం రసానాం ముసలపరిమితమ్ ।
స్నేహావేపాదిపాకె తస్మాత్కారిన్య యుక్తాఖదిరతరు
..............ముఖాః దారుమాత్రం చ యుంజ్యాత్ ॥ 748

శ్లో. ఉత్తమంకాష్ట మిత్యేతత్ఖదిరాసనసంభవమ్ ।
అథవా సురవృక్షస్య వితస్తిద్వయ దీర్ఘకమ్ ॥ 749

స్థాల్యంప్రకోష్టమాత్రం తుశ్రేష్ఠం సూతేంద్రపాచనే ।

ఇతి లక్షణవచనాత్ ఖదిరాసన సంభవ సురవృక్ష సంభవాః ప్రకోష్టమాత్ర పరిమాణాః వితస్తద్వయ దీర్ఘాః వాసరయుగం, గాఢాగ్నింసముద్దీపయేదిత్యత్ర ఔషధప్రమాణస్య ఏకపలమాత్రామితస్యదివసద్వయ వచనే అతిపాకదోషేణ నిర్వీర్యఃస్యాత్, అనేనపలమానస్య ఔషధస్యదివసద్వయ వచనే అపక్వతయా నిర్వీర్యం స్యాత్ తస్మాన్మంథంవ్యవస్థారహితత్వేన దివసద్వయవచనం నసంఘట్టతే ఇత్యాశంక్య పరిహరతి.

శ్లో. సర్వేషు రసయోగేషు పాకకాలమిహోచ్యతే ।
పలస్యయామమాత్రంతు పాకఃస్యాద్భిషజాంమతమ్ ॥ 750

ఇతి రసార్ణవవచనేన రసగంధకాది సర్వద్రవ్య యుక్తస్య ఔషధస్య ఏకపలమాత్రా పరిమితస్య ఏకయామమలమితి కాల మాత్రా వివక్షితేతి భావః. తదేవరసయోగేషు పూర్వోచరితత్వాత్ తేనవత్సనాభసామ్యం మరీచచూర్ణా మితిభావః.

—: అత్రసమ్మతమాహ :—

శ్లో. చూర్ణే స్నేహాముఖప్రయోగ పరిత ద్రవ్యేష్వనేకేషుచ ।
ద్విత్రిప్రస్థ పలాదిమాన విషయే ప్రోక్తేషు తేష్వంతరా । 751
తేత్రా (?) దర్శిత మానమేకమథవా తుల్యాస్తలే సంభవేత్ ।
తత్పూర్వామథ తుల్యతాస్యవిహితా సర్వస్యకా స్సవా ? ॥ 752

ఇతి కల్పభాషణేస్యార్థః......ముఖప్రయోగపరిత ద్రవ్యేషు చూర్ణ, తైల, ఘృత, లేహ్య, రస, గంధకాది ప్రయోగక్రమో

క్తేషు ఔషధేషు అనేకేషు ద్విప్రస్థ త్రిప్రస్థ ఏకప్రస్థ పలాదిమాన విషయేషు ఆర్ద్రీ మేవౌషధం ద్విప్రస్థప్రమాణం ఏవంత్రిప్రస్థ ప్రమాణం ఏకం పలప్రమాణం కర్ణమానమిత్యేవమాదిప్రమాణ విషయేషు అను క్తేషు క్రమ పరితోక్త చూర్ణాదిషులేహ్యే చ ఏకస్యద్రవ్యస్యమానం అను క్తమితిచేత్ పూర్వద్రవ్యస్య సమం దేయమిత్యుక్తమ్ సన్నిహితత్వేన స్వపూర్వోపరిస్థితస్య ద్రవ్యస్య అను క్త ప్రమాణద్రవ్యస్య తుల్యతాసమభాగతా భవతీత్యర్థః కైశ్చిత్ శేత మరిచశబ్దేన శిగ్రుబీజం వివక్షితం తదేవప్రయోక్తవ్య మితి కేచిత్ ఆకరగ్రంధ సంప్రదాయేన మరిచ చూర్ణస్యైవ బహుప్రయోగ దృష్టత్వాత్ మరీచ చూర్ణమేవా త్ర వివక్షితమిత్యర్థః ఏతత్పూర్వోక్త మౌషధం వత్సనాభ మరిచ చూర్ణాఖ్యం సహమర్దయిత్వాగుంజామాత్ర గుళికాః కృత్వా నాగవల్లీ రసాదినా త త్తద్రోగ గుణానుపానేన చ తదౌషధం దేయమ్ రోగాణాం క్షయధ్వాదీనాంశమం కుర్యాత్ ఆరోగ్యం భవతి.

—: పూర్ణచంద్రోదయము :—

శ్లో. పలంమృదు స్వర్ణదళం రసేంద్రం పలాష్టకం షోడశగంధకస్య ।
శోణైస్సుకార్పాసభవ ప్రసూనై స్సర్వం విమర్ద్యాథకుమారికాద్భిః ॥

తత్కాచకుంభేనిహితం విగాఢే మృత్పర్వటీభిర్దివసత్రయంచ ।
పచేత్క్రమాగ్నౌ సికతాఖ్యయంత్రే తతోరజః పల్లవరాగరమ్యమ్॥754

సౌవర్ణమేతత్సకలామయఘ్నం సర్వేషు యోగేషుచ...... ।
నిగృహ్యచైతచ్చ పలంపలంచ చత్వారికర్పూరరజ స్తథైవ ॥ 755

జాతీఫలం చోషణ మింద్రపుష్పం కస్తూరికా ఇహశాణమేకమ్ ।
చంద్రోదయోఽయం కథితోఽస్య మాషోభుక్తోఽహి వల్లీదళమధ్యవర్తీ ॥

మదోత్కటానాం ప్రమదాశతానాం గర్వాధికత్వం శ్లథయత్యకాండే।
సృతం ఘనీభూతమతీవ దుగ్ధం మృదూని మాంసాని సముండకాని॥757

నవాన్న పిష్టాని భవంతిపథ్యా న్యానందదాయి న్యపరాణిచాత్ర।
వలీపలితనాశనః తనుభృతాం వయస్థ్సంభవస్సమ స్తగద ఖండనః
ప్రబలరోగ పంచాననః ॥ 758

గృహేపి గుహాభూపతిర్భవతి యస్యచంద్రోదయః
సపంచశరదర్పితో మృగదృశాం భవేద్వల్లభః ॥

రతికాలే రతాంతేవా సేవితవ్యోరసో త్తమః।
మానహానిం కరోత్యేవ ప్రమదానాం సునిశ్చితమ్।
కృత్రిమం స్థావరం చైవం జంగమం చాపి యద్విషమ్।
నవికారాయ భవతి సాధకేంద్రస్య వత్సరాత్ ॥ 759

యథా మృత్యుంజయాభ్యాసాన్మృత్యుం జయతి దేహినామ్।
తథాయం సాధకేంద్రస్య జరా మరణ నాశనః।
ఇంద్రపుష్పం లవంగంస్యాత్కార్పాస కుసుమ ద్రవమ్।
తంత్రాంతరే ప్రసిద్ధోయం మకరధ్వజ నామతః ॥ 760

—: యోగాంతరము :—

శ్లో. వర్ణోత్తమస్య స్వర్ణస్య పత్రాణిచమృదూనిచ।
రసో గంధకమాద్భాగా (?) కల్పనేకాష్ఠషోడశా ।? 761

భాగానాం పంచ వింశానాం మేళనం చాత్ర కథ్యతే।
ఆదౌ సహస్వర్ణపత్రైర్మర్దయిత్వా రసం దృఢమ్ ॥ 762

పౌనఃపున్యేన లిప్తాయాంసుశుభాయాం సమంతతః।
కాచకుప్యాం మహాత్యాంచ............ ॥ 763

లేనసంయుతాయాం చ నిక్షిపేత్సర్వ మౌషధమ్।
లేఖ పాషాణ ఖండేన తత్కాచ పటకేనవా ॥ 764

తత్కూపికాముఖం రుధ్వా సమ్యక్స్ఫటిక మృత్కయా।
విష్వక్సేనం హరిం శాస్త్రం పూజయేద్విఘ్న శాంతయే ॥ 765

త్రిదినంవాలుకాయంత్రే క్రమాత్తద్వృద్ధవహ్నినా ।
విపాచ్య దినమేకం తు తూష్ణీం కృత్వా బలిక్రియామ్ ॥ 766

కృత్వా కూపీం సుశీతాం చ గృహ్ణీయా దౌషధం శుభమ్ ।
పూర్ణచంద్రోదయాఖ్యంహి రసం సంగృహ్యా యత్నతః ॥ 767

లవంగ కర్పూరక మాగధీనాం జాతీఫలైః సహమాషమాత్రమ్ ।
కస్తూరికాయా ఇహ శాణయుక్తంగుంజాప్రమాణేనసచూర్ణితేన॥768

నేవేత తాంబూలదళాంతరస్థం సాయంతనే కాల ఇదం ప్రశస్తమ్ ।
శాల్యన్నభుక్ పయసా ఘృతేన స్వాదూని భక్ష్యాని లఘూనిచాత్ర ॥

గోధూమ మోదప్రభృతీని పథ్యంశీతాంబు కాశ్మీరసుగంధిసారాః ।
విసర్జయేత్సర్షపతైల శుష్క శాకామ్ల ముష్ణం కటుమాంసభేదాన్ ॥

మృష్టాన్న పానాది పదార్థ సేవా తీవ్రాధ్వ యానవ్యసనానిచైవ ।
రతిప్రసంగే విగతశ్రమస్స్యాదత్యంత సంతుష్టమనా ప్రగల్భః ॥ 771

మదోన్నతానాం ప్రమదాశతానాం దర్పంచ లజ్జాం లభతే హితాశీ ।
వలీరుజః సర్వముపైతిచాయుః సంవత్సరం తస్యరసస్య సేవా ।
ఇతీరితం సర్వరసాగ్రగణ్యం లోకోపకారాయ మహేశ్వరేణ ॥ 772

—: రాజమృగాంకమ్ (క్షయమృగాంకరసము) :—

శ్లో. రసభస్మ త్రయోభాగాః భాగైకం హేమ భస్మకమ్ ।
మృతతామ్రస్యభాగైకం శిలా గంధక తాళకమ్ ॥ 773

ప్రత్యేకం చ ద్విత్రిభాగం న్యాదేకీకృత్య విచూర్ణయేత్ ।
వరాటం పూరయేత్తేన హ్యజాక్షీరేణ టంకణమ్ ॥ 774

పిష్ట్వా తేన ముఖం రుద్ధ్వా మృద్భాండే తన్నిరోధయేత్ ।
శుష్కే గజపుటేపాచ్యం సాంగశీతల ముద్ధరేత్ ॥ 775

రసోరాజమృగాంకోయం చతుర్గుంజః క్షయాపహః ।
దశపిప్పలికాః క్షౌద్రే మరీచైకోనవింశతిః ॥ 776

సఘృతే దాపయేత్ పథ్యం రాజయక్ష్మ ప్రశాంతయే ।

టీ. రసభస్మం ప. ౩, స్వర్ణభస్మం ప. ౧, వెండిభస్మం ప. ౧, ముత్యాల భస్మం ప. ౧, మనశ్శిల ప. ౧, గంధకం ప. ౧, తాళకం ప. ౧ అన్నియు కల్వములోవేసి కలియనూరి గవ్వలలో వుంచి ఆ గవ్వల వెలిగారమును మేకపాలలోనూరి ముద్దచే సీలుచేసి యెండబెట్టి ఒక కుండలో పోసి నాలుగు వేళ్ల పొడుగు ఉప్పువేసి అందుమీద యీ గవ్వలువుంచి పైన వుప్పునుంచి కుండమూతిని శరావముచే మూసి చీలమన్ను జేసి గజపుటం వేయవలెను. సాంగశీతలమైన పిమ్మట తీసుకొని ఆగవ్వలుకూడా నూరి పొడిచేసి కరాటములోకి వుంచి క్షయమునకు పది పిప్పళ్లున్ను పందొమ్మిది మిరియాలున్ను గ్రహించి అందులో నాలుగు, గురిగింజలయెత్తు ఔషధం కూర్చి తేనెపోసి కలిపి లేహ్యాపాకంగా కలిపి యిచ్చిన గుణమిచ్చును. ఇందుకు పథ్యం ఆవునెయ్యి, సన్న బియ్యం, లేతవంకాయ,

—: రసభస్మము :—

ఊడుగపట్ట తెచ్చి కొంచెం నీళ్లుచల్లి కొట్టి రసం తీసుకొనవలెను. రసం ౨౦ వరాలయెత్తు కల్వంలో వేసి ౧ ఝాముమూరవలెను. ఈ క్రమాన ౨౧ దినం నూరి దానిని బిళ్లచేసి యెండించి మూసలో బెట్టి చీలమన్నుచేసి మొలలోతున గుంటత్రవ్వి పుటంవేయవలెను. పుటంచాలక పోయిన నల్లగాపోవును, చాలిన అధిక ధావళ్యమౌను, ఆభస్మం లవంగాలు, కల్పి పూటకు సూకయెత్తు తేనెతో యిచ్చేది, సకలమైన వాయువులు, క్షయజ్వర దోషాలుమానును. ఇచ్ఛాపథ్యం ౭ దినాలు యిచ్చిన ధాతువృద్ధి కలుగును, పాలు, నెయ్యి, విశేషముగా కూర్చుకొనేది సకల రోగాలకు యియ్యవచ్చును.

—: నల్లసీసభస్మము :—

నల్లసీసం ౩ పలం, పుల్లసిపెరుగులో ౫ మాట్లు కరిగించిపోసేది, ౧ మద్దిపట్ట తెచ్చి నీళ్లుపోసితొక్కి రసముగ్రహించి ఆనీళ్లలో మూడు మాట్లు కరిగించి పోసి కడ్డీగా కరుగ పోసికొని పొడిగా రాచుకొని, నేరేడు

పట్టనూరుకొని ఆపొడికి సరిగ్గా కూర్చి నూరి బిళ్లగాచేసి, నేరేడుపట్ట,ముద్ద పైని కవచంఇచ్చి మూరెడు పుటం వేసేది, భస్మమౌను. వింశతిమేహాలు కృఛ్రాలు మొదలైనరోగాలు మానును.

—: అమృత సంజీవనీరసము :—

రసం, గంధకం, తాళకం, మనశ్శిల, పగడం, ముత్యం, బంగారు రేకు, కటుకరోహిణి, సమాంశాలుగా కూర్చి. మేకపాలతో ౭ ఝాములు లెస్సగా నూరి బిళ్ల చేసి యెండించి పాలికలోవుంచి చీలమన్ను యిచ్చి ముక్కాలుమూర పుటంవేసేది. సాంగశీతలాన యెత్తి చూచిన సరిగా వుండును. సకల రోగాలకున్ను అనుపాన విశేషాలచేత యిచ్చేది. భూపతి కన్నా అధికమైనగుణం యిచ్చును.

....

నాగం పలం ౧, రసం పలం ౧, ద్వంద్వించుకొని కల్వమునవేసి శుద్ధిచేసిన కఫరి పలం ౧, గంధకం ప ౪, కూడావేసి అర్కపత్రరసాన ౧౦ దినాలు నూరి బిళ్లచేసి యెండించి పాలికలోవుంచి చీలమన్నుచేసి కుక్కుటపుటంవేసేది. దానికిసగం రససింధూరంకూర్చి చిత్రమూలకషాయాన రెండుఝాములు నూరి మాత్రచేసి వుంచుకునేది అనుపానవిశేషాలచే యిచ్చేది, జ్వరము దోషాలు, నూతికావాయువులు, చెమటలుపట్టి అన్నితీరును. తెల్లపాషాణం, పాషాణం ప ౧ గడ్డతెచ్చి పడిసున్నపురాళ్లు దుత్తలో సగంవేసి పాషాణంగడ్డవుంచి పైన ఆసగంరాళ్లుపోసి తర్వాత వేడినీళ్లుపోసి దుత్తనిశా పోసి మూసిపెట్టేది. మర్నాడాగడ్డయెత్తి లెస్సగా కడిగి కల్వానవుంచి ౫ వరాయెత్తు వుమ్మెత్తవిత్తులున్ను ౨ వరా యెత్తు తెల్లజిల్లేడువేరు పట్టాను వేసి జిల్లేడుపాలతో ౨ ఝాములునూరి పచ్చపెసలంత మాత్రలు చేసి వుంచుకొని పూటకు ఒకమాత్ర త్రికటుతోయిచ్చినట్లయితే యేటువంటి శీతజ్వరాలు, చాతుర్థికాలు మానును. పథ్యం కోయికూర వంకాయ, కందికట్టు, మునగపిందెలు కూర్చేది. ఉప్పు శుద్ధిచేసి కూర్చేది.

—: తెండావాళ సింధూరము :—

తెండావాళం వ ౫ం, గంధకం వ ౧ం, రసం వ ౫, తెండావాళం కొలిమిలో వేసికాచి గోమూత్రాన వేసేది. ఇసుకవలె చేసుకొని ఆ పొడి కలబందరసాన కాటుకవలె నూరి బిళ్లగాకట్టి ప్రమిదలోవుంచి మరియొక ప్రమిదచేమూసి, శీలమన్నుయిచ్చి గజపుటంవేసేది. పుటాలు ౫ గంధకంవేసి అరపొడి మూడుపలాలు కూర్చి ఆరసాన నూరి మూడుపురాలువేసేది. గంధకంవేసి, పురాలు ౫. వరాయెత్తు, రసంవేసినూరి వొక పుటం గజపుటంవేసేది. సింధూరం తయారగును. ఇందుకు అనుపానం త్రికటుకం వోమం, జీలకఱ్ఱ, పొడిచేసి రూకయెత్తు తేనెతోయిచ్చినవీను బిళ్లలు, మహోదరాలు, ఆమగడ్డలు, రక్తగడ్డలు, శ్వాసకాసాలు, గుల్మాలు, హృద్రోగాలు, మానును, యిచ్ఛాపథ్యం.

—: తాళకభస్మము :—

తాళకం శుద్ధిచేసి పలుకులాగతీసి, వృత్తరేణి బూడిద ఒక కుండలో పడెడుపోసి ముద్దగా అదిమి, దానిపైని, విడాకువేసి అందులో తాళకంవేసి, దానిపైని తాళకం విడాకు మూసి దానిపైన యీ బూడిద పడిపోసి పొయ్యి మీద నుంచి మూడుఝాములు మంట వేసిన భస్మమౌను. బూడిదమీద పక్వసమయమందు ఇసుకవలె విచ్చును. అదిగమనించి తీసుకొనేది. బియ్యపుగింజంత యిచ్చేది. శ్వాసకాసాలు, క్షయములు, శోఫ, పాండువులు, మానును. పథ్యం జాగ్రత్తగా వుంచేది. ౭ దినాలుయిచ్చేది.

—: ఒడికగడ్డలకు :—

చిత్రమూలం పైపట్ట శేరు, నూగులు శేరు ౧, ...చిత్రమూలం చూర్ణంచేసి యిదికూడావేసి కలిపి కలిసే పర్యంతంకొట్టి పదను అయ్యేందుకు నూనెపోసి కలిపి నిత్యం నిమ్మకాయంత సాయంప్రాతః యేడుదినాలు తినిన వొడికగడ్డలు పగిలి పక్వమవును......అణిగిపోను యిచ్ఛాపథ్యం పొగాకువాడరాదు.

—: రసభస్మము :—

రసం వరా ౮, జోడసరపాకు రసంతీసి ౮ ఝాములు నూరి వొక్క గజపుటంవేసిన భస్మమౌను. ఇందున మేహవాయువులు, మేహాలు, అశీతివాయువులు మానును యిచ్ఛాపథ్యం. రసంపలంర, పసుపుపొడి ప౩ కరిధూపం ప 3, యిటికపొడి వ ౩, మర్దించి ఝాముతర్వాత బట్టలో వేసి పిసికి బియ్యం నిమ్మపండురసంతో నానవేసి నూరేది. నల్లతులసి, ఆకురసం పట్టెడు వేసి నూరేది తమలపాకు ఒకటికూడ వేసి నిమ్మపండ్ల రసంపోసి ఝామునూరేది. తర్వాతమెత్తి గచ్చకాయంత వుండలుచేసి అన్నివుండలు తేనెలోవేసికలిపి యేడుదినాలు సాయంప్రాతః తినేది. యిందుకు అపథ్యం పొగాకు, వంకాయ, పెద్దగుమ్మిడికాయ, ఆవాలు తూ పిడి మరుపథ్యం ౭ దినాలు అయినతర్వాత స్నానం చేయించవలెను. స్త్రీ మైధునం నలభై దినాలు కారాదు. నిత్యం చన్నీళ్లస్నానం చేయించుము కళింబు. రసకర్పూరం వ ౩, నెయ్యి ర వరాయెత్తు ఝామునూరి చమురు కునేది. నోటిపుండెరపడిన కాచువక్కలు నల్లతుమ్మపట్టను కషాయంకాచి పుక్కిలించేది. గ్రంధి, వొడిశగడ్డలు మేహాలుమానును. ఇది సిద్ధక్రియ.

—: సుముఖ వెండిభస్మము :—

వెండిభస్మం, తామ్రభస్మం, పగడభస్మం రసం గంధకం మనశ్శిల, హారిదళం, కటుకరోహిణి యివి సమాంశాలు కూర్చి మేకపాలునమర్దించి మూసలోబెట్టి వొకగజపుటం వేసేది సాంగ శీతలమున దించి మృదువుగా మర్దించి, రెండు వరిగింజలంత అనుపానములకు, యిచ్చిన వాత పిత్త శ్లేష్మజ్వరాలు మానును.

—: కమలారసము :—

రసం, అభ్రకం, గంధకం, లోహభస్మం, తామ్రభస్మం, యివి సమాంశాలుకూర్చి, న్యా .... లు రసాన రెండుదినాలుమర్దించి గుళికలుచేసి యెండించి, గా జు కు ప్పె లో బె ట్టి చీలమన్ను యిచ్చి వాలుకాయంత్రాన ఆరుఝాములు వండి సాంగశీతలాన దించి ఆరు

ఝాములు మర్దించి అనుపాన విశేషాలచేత యిచ్చిన దోషజ్వరాలు సన్నిపాతాలు మానును.

—: పితామహారసము :—

శుద్ధిచేసినరసం నాభి యింగిలీకం కటుకరోహిణి లోహభస్మం తామ్రభస్మం బియ్యపు పొడి హారిదళం యివి సమాంశాలు కూర్చి జిల్లేడువేళ్ల రసం కషాయాన మృదువుగా మర్దించి గుళికలుజేసి గాజు కుప్పెలోపోసి 2 చీలమన్నులుచేసి వాలుకాయంత్రాన మూడుఝామలువండి సాంగశీతలానదించి గురిగింజంత మాత్రచేసి అనుపాన విశేషములతో యిచ్చిన సన్నిపాతాలు మానును.

—: భారతీరసము :—

రసం, గంధకం, అభ్రకం, నాభి, సమాంశాలు కూర్చి జోడ సరపాకు రసాన వొకదినం మర్దించి గుంజామాత్రం అనుపాన విశేషాల యిచ్చిన జ్వరాలు మానును. త్రయోదశసన్నులు మానును.

—: సన్నికి విభూతి భైరవరసము :—

రసం, గంధకం, తామ్రభస్మం యిది సమాంశాలు కూర్చి చిత్రమూలకషాయమున మర్దించి వజ్రమూసలో బెట్టి వాలుకాయంత్రాన ఒకదినం వండి పిల్లిపిత్తాన మర్దించి గుంజామాత్రం వటకములు చేసి అనుపానవిశేషములతో యిచ్చిన సంధిసన్ని మానును.

—: తగరం సీసం శుద్ధి :—

నెయ్యితో యేడుమాట్లు కరిగించివావిలి స్వరసంలో పోశేది శుద్ధి అవును. అష్టలోహాలున్ను యీ క్రమాన శుద్ధిఅవును.

—: పంచలవణంశుద్ధి :—

సైంధవలవణం మేకపంచితాన వుడికించేది, సౌవర్చలవణం ఆవుపంచితాన నానబెట్టి యెండించిన శుద్ధిఅగును. నిమ్మపండ్లరసాన

యెండించిన శుద్ధిఅగును. కాచలవణం చింతాకు రసాన నానబెట్టి యెండించిన శుద్ధిఅగును.

—: హరితాళం —

మూకుడులోబెట్టి అది మునుగునట్లు చనుపాలుపోసి నాలుగు దినాలు వూరనిచ్చి సూర్యపుతానబెట్టి గుమ్మడికాయ రసములో డోలా యంత్రాన ఉడకబెట్టిన శుద్ధిఅగును.

—: మనశ్శిల :—

ఆవుపాలున్ను, మినప కట్టున్ను డోలాయంత్రాన పురం పెట్టిన మనశ్శిల శుద్ధిఅగును

—: వెల్లిపాషాణం గౌరిపాషాణం శుద్ధి :—

ఉమ్మెత్తకాయలో పాషాణంబెట్టి, ఉడకపెట్టి తరువాత కరక్కాయలో బెట్టి ఉడకబెట్టేది, ఆవుపంచితాన, ఆవుపాలను గుమ్మడికాయ నీళ్ళను ఒక్కొక్క వగను డోలాయంత్రాన వండను గౌరిపాషాణం, వెల్లి పాషాణం శుద్ధిఅగును.

—: మైలుతుత్తము కఫరి శుద్ధి :—

మైలుతుత్తం పొడిచేసి నిమ్మపండ్లరసాన నానబెట్టి సూర్యపుటాన బెట్టి యెండించను మైలతుత్తం శుద్ధిఅవును. కపరితుత్తం పొడిచేసి ఆవుపాలు నిమ్మకాయలరసాన సూర్యపుటానబెట్టి యెండించి, కుక్కుట పుతం 1 వేసిన శుద్ధిఅగును.

—: లవణ శుద్ధి :—

సముద్రలవణం వెచ్చగావేయించిన శుద్ధిఅగును. సర్జక్షారం కలితో మూడుఘడియలు మర్దించిన శుద్ధిఅగును

—: గంధక శుద్ధి :—

గంధకం పొడిచేసి కుండలో మజ్జిగపోసి, కుండకు వాశనుకట్టి

మీాద గంధకంపొడి పోసి మూకుడుచే మూసి చీలమన్ను చేసి ఒక పల్లములో పూడ్చి, పై పెంకు తెలికేటట్టు పైన కుక్కుటపుటం వేసిన శుద్ధి అగును.

—: యవక్షారము :—

పశికడుగున ? మర్దించి, ఘడియకాలము యెండించిన శుద్ధి.

—: యింగువ :—

తామరపు వుటాన ? బెట్టి యెండలో భావనచేసిన శుద్ధి.

—: కర్పూరశిలాజిత్తు :—

దొండాకురసానగాని, తామర తూండ్లరసానగాని ఝాము మర్దించిన శుద్ధి.

—: నల్లబోళము :—

ఎఱ్ఱబోళం కలియపోశి యెండింపను శుద్ధి.

—: గజపిప్పళ్లు :—

గోమూత్రాన ఝాముభావనచేసిన శుద్ధి. ఉమ్మెత్తవిత్తులు, నిమ్మపండ్లరసాన నానబెట్టిన శుద్ధి.

—: ముష్టిగింజలు :—

చిఱ్ఱివేళ్ళరసాన ఝాము పూరబెట్టిన శుద్ధి.

—: శొంఠి :—

సున్నంపూసిన శుద్ధి.

—: పిప్పళ్లు :—

చిత్రమూలంరసాన ఝాము యెండలో పెట్టిన శుద్ధి.

—: మిరియాలు :—

పులి చల్లలో నాన బెట్టి యెండించిన శుద్ధి.

—: సోమము :—

సున్నపునీళ్ళుపోసి ఝూము నానబెట్టి యెండించిన శుద్ధి. రెండు జీలకఱ్ఱలు ఝూము యెండించి వెచ్చచేసిన శుద్ధి.

—: ఇంగిలీకం :—

నిమ్మకాయనగాని, చనుబాలనుగాని మర్దించిన శుద్ధి, యిది పగులగొట్టి పాతగుడ్డను మూటగట్టి గోమూత్రం కలిపి, అరటిగడ్డనీళ్ళను యీ మూడింటిచే నాలుగేసి ఝూములు డోలాయంత్రాన శుద్ధి చేయవలెను.

—: గంధకశుద్ధి :—

ఆవుపాలునగాని, మేకపాలునగాని అటికలోపోసి వాశనకట్టి, దానిమీద గంధకంపెట్టి మీద మూకుడుమూసి చీలమన్ను యిచ్చి కుక్కుటపుతం పెట్టిన శుద్ధి.

—: తాళకశుద్ధి :—

తాళకం నిమ్మకాయరసాన మేకపాలను సున్నపునీళ్ళను యీ నాలుగు ప్రత్యేకాలుగా శుద్ధి అగును.

—: ఆనంద భైరవము :—

శ్లో. హింగుళం వత్సనాభం చ మరిచం టంకణం కణా ।
జంబీరరస మధ్యేతు మర్ద్యం యామ చతుష్టయమ్ ॥ 777

శ్వాసకాసాతిసారేషుష్యా జీర్ణే చాగ్నిమాంద్యకే ।
ఆత్ర రోగే ప్రమేహే చ సర్వవృశ్చిక దష్టకే ॥ 778

గుంజామాత్రం ప్రదాతవ్యం రసమానందభైరవమ్ । 779

టీ. ఇంగిలీకం శుద్ధనాభి మిరియాలు వెలిగారం పిప్పళ్లు యివి సమాంశం కూర్చి నిమ్మపండ్లరసాన నాలుగుఝాములు మర్దించి గుంజా మాత్రం గుళికలుజేసి నీడన యెండించి శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు యివి అనుపానంబెట్టి వక గుళిక యిచ్చిన, జ్వరం, దగ్గు వుబ్బసం, అతిసారము మానును. అజీర్ణం అగ్నిమాంద్యములకు తమలపాకు రసాన గుళిక యిచ్చిన జ్వరం లోపలగల తలనొప్పి మానును. సర్ప వృశ్చిక విషములు తగ్గును.

—: కరాట (?) గుణ :—

శ్లో. ఉత్తమం వేణునాళం చ మధ్యమం కరిదంత యోః।
నిమ్బంచతుమ్బం చక్రాంగే శీతతోయేన మర్దయేత్ । 780

గుంజామాత్రం వటీం కుర్యాత్ దేయమార్ద్రిక జెరసే।
గండభైరవ నామాయం తరుణజ్వర నాశనః ॥ 781

టీ. ఇంగిలీకం వ౧, నాభి వ౧, కటుకరోహిణి వ౧, చల్లనీళ్లచే మర్దించి గుంజామాత్రం గుళికలుజేసి నీడనుయెండించి, అల్లపురసాన వొక గుళిక యిచ్చిన తరుణజ్వరం మానును.

—: అమృత సంజీవినిరసం :—

శ్లో, శుద్ధసూతం విషం గంధం హింగుళం కటురోహిణీ।
భృంగరాజస్య స్వరసేమర్ద యేద్దివసత్రయమ్ ॥ 782

మాషమాత్రం వటీంకుర్యాచ్చార్ద్రికస్యానుపానతః।
దేయమమృత సంజీవిరసోయం సన్నిపాతజిత్ ॥ 783

టీ. శుద్ధరసం, శుద్ధనాభి, శుద్ధగంధకం, యింగిలీకం కటుకరోహిణి వీనిని సమాంశాలుకూర్చి గుంటగలిజేరు ఆకురసాన మూడుదినాలుమర్దించి మినపగింజంత మాత్రచేసి నీడనయెండించి అల్లపురసాన వొకగుళిక యిచ్చిన తరుణజ్వరం మానును. సన్నిపాతాలు మానును.

—: బాల జ్వరాంకుశము :—

శ్లో. త్రికటుకంకటుకాచైవ పాఠామూలం హరీతకీ।
ఉష్ణతోయే వటీం కుర్యాత్ బాలానాం జ్వరనాశనమ్॥ 784

టీ. శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలు, కటుకరోహిణి, పాఠమూలం, కరక్కాయ, సమంప్రత్యేకం చూర్ణంచేసి వేడినీళ్లతోనూరి, గురిగింజలంతమాత్రంచేసి చంటిబిడ్డలకు వేడినీళ్ళను వొకగుళియిచ్చిన,మూడు దినాలులోగ జ్వరంవిడుచును.

—: ఔషధ పథ్యము :—

శ్లో. క్వాథస్యకల్కస్వరసస్యయామంమాసత్రయంచాంజనవస్తిచూర్ణమ్।
షణ్మాసకంలేహ్యావటీచవీర్యం సంవత్సరంతైలఘృతం నసత్వమ్। 785

—: పాదరసం శుద్ధి :—

ఊడుగాకువేళ్లున్ను, కేలఆకు వేళ్లున్ను, కలబందరసమున్ను వగకు సమం కషాయంకాచి పాదరసంతోను, బోసిగుమ్మిడికాయ రసాన పాషాణం, పాతగుడ్డనుమూటగట్టి డోలాయంత్రమున వండిన పాషాణం శుద్ధి అగును,

కాంతముగాని, వుక్కుగాని, యినుముగాని శుద్ధిచేసి పొడిచేసి గోమూత్రానకలిపి జిల్లేడుపాలను వులవకట్టు వ గటికి యేడుమాట్లు కాచి అద్దవలెను,

—: పాషాణశుద్ధి :—

ఉమ్మెత్తాకు, జిల్లేడుఆకు, గురిగింజ మూడు వగలున్ను మజ్జిగతో తొక్కి కలిపి గరిటలో నూనె పోసి, తగరం ఎలిక పాషాణపాతగుడ్డను మూటగట్టి సున్నమునీళ్లలో డోలాయంత్రాన వొకదినం వుంచిన శుద్ధి.

—: కాంతము :—

నిమ్మకాయరసాన, కలిని, పులిచల్లను యీమూటిను రెండు ఘడియలు నానబెట్టిన కాంతశుద్ధి. శుద్ధిచేసిన కాంతమునకు నాలుగో పాలు గంధకంబెట్టి జిల్లేడిపాలను గొర్తెపెంటికరసాన, మోదుగ చెక్క రసాన యీమూటిని ప్రత్యేకముగా మర్దించి వొక్కొక్క పుటంలెఖ్ఖను మూడుపుటాలు (గజపుటం) పెట్టిన కాంతము భస్మమగును. ఆ భస్మములో సగము యింగిలీకంబెట్టి, దూలదామర రసాన మూడుదినాలు మర్దించి యెఱ్ఱమంటను మూసబెట్టి అందులో మర్దించిన కాంతంబెట్టి చీలమన్నుచేసి మూడుగజ పుటాలుబెట్టిన సింధూరం తయారగును.

—: తగరము :—

ఉత్తరేణాకురసావ వేయింపనిచ్చి భస్మం నిమ్మపండ్లరసాన మర్దించి మూడుగజపుటాలువేసిన సింధూరం అగును.

—: తాళకశుద్ధి :—

తాళకం, గుమ్మడికాయరసాన, మేకపాలున సున్నపునీళ్లన, యీ నాలుగు దాయాలున్ను ప్రత్యేకాలుగా వండిన తాళకం శుద్ధి అగును.

—: లోహశుద్ధి :—

లోహం రాగిపాడి నూనెలోవోసి వుడకబెట్టినవెనుక, నీళ్లతో కడిగి, తుమ్మచెక్కరసాన తిరుగావండి యెండించి, ఘూము మర్దించిన లోహం శుద్ధి.

ఆ శుద్ధిచేసిన రాపాడి మెత్తగా చూర్ణం చేసి రొంగుచక్క రసాన రెండుఝాములువండి, వుశిరికపప్పు రసాన, చింతాకు రసాన, మునగచక్క రసాన, ఆవుపంచితాన, ప్రత్యేకాలుగావండి, ఆ పొడిని మర్దించి అది మూసలోబెట్టి, గజపుటం వేసిన, లోహంభస్మమాను, కర

క్కాయ, కాడికాయ, ఉశిరికపప్పురసాన ముష్టిపాలు, జిల్లేడుపాలున యేడుదినాలుమర్దించి మూసలోపెట్టి, యేడుగజపుటములుబెట్టిన ఆ లోహం సిందూరమౌను.

—: తాళకశుద్ధి :—

శ్లో. అథతాళకశుద్ధిశ్చ వక్ష్యతే భిషగుత్తమ !
తాళం సూక్ష్మదళంకృత్వా వస్త్రే బధ్వా చ బుద్ధిమాన్ ॥ 786
గోమూత్రేకాంజి కేవాపి డోలాయంత్రే దిన త్రయమ్ ।
పాచయేన్మధ్యమాగ్నౌ తు శుద్ధిర్భవతి తాళకమ్ । 787

—: మనశ్శిలా శుద్ధి :—

శ్లో. సూక్ష్మవస్త్రద్వయోపేతం మనోగుప్తానుబంధనమ్ ।
పాచయేన్మేషమూత్రేణ డోలాయంత్రే దినత్రయమ్ ॥ 788
తేన శుద్ధిం సమాప్నోతి కునటీ నాత్ర సంశయః ।

—: కర్పూర శుద్ధి :—

శ్లో. కర్పూరం పలమాత్రం తు చూర్ణంకృత్వా తు బుద్ధిమాన్ ।
నరమూత్రే సప్త యామం డోలాయంత్రే పచేత్తథా ॥ 789
గవాం మూత్రే ద్వియామం చ పాచితం శుద్ధిమాప్నుయాత్ ।

—: విమల శుద్ధి :—

శ్లో. సంచూర్ణ్య విమలాం ధీమాన్బ ధ్వాసూక్ష్మాంశుకేనతామ్ ।
అజామూత్రే కాంజికేన రంభాతోయే పృథక్ పృథక్ ॥ 790
డోలాయంత్రే చతుర్యామం పాచయేచ్ఛుద్ధిమాప్నుయాత్ ।

—: మాక్షిక శుద్ధి :—

శ్లో. మాక్షికం ఫలమాత్రం చ మధునా సహమర్దయేత్ ।
కుళుత్థయూషే గోమూత్రే కాంజికే దివసత్రయమ్ ॥ 791
పాచనాద్డోలికా యంత్రే శుద్ధిర్భవతి నిశ్చయమ్ ।

—: ఉల్లిపాషాణ శుద్ధి :—

శ్లో. ఉల్లిపాషాణశుద్ధ్యర్థం శిలాహారోదకేన చ । 792
డోలాయంత్రే దినైకం తు పాచన్ త్తేన శుధ్యతి ।

—: గౌరీపాషాణ శుద్ధి :—

శ్లో. ద్విదినం పయసా గౌరీ మర్దితా శుద్ధిమాప్నుయాత్ ।
జంబీర స్వరసే నాపి మర్దనాచ్ఛుద్ధిమాప్నుయాత్ । 793

—: వెలిగార శుద్ధి :—

శ్లో. టంకణం భర్జయేదగ్నౌ మర్దయేత్ కాంజికేఽథవా ।
జంబీర స్వరసేనాపి మర్దనాచ్ఛుద్ధి మాప్నుయాత్ ॥ 794

—: మైలతుత్థం శుద్ధి :—

శ్లో. మయూరతుత్థం స మ్మర్ద్యం పవనా సహ మోజకమ్ । ?
లోష్టర రక్త శ్వతంచోధం ? శుద్ధిర్భవతి నిశ్చయమ్ ॥ 795

—: పాలతుత్థం శుద్ధి :—

శ్లో. ఫలమాత్రం క్షీరతుత్థం చూర్ణీకృత్య చ బుద్ధిమాన్ ।
పటే బధ్వాచ తచ్చూర్ణం శుద్ధ్యర్థం సలిలే పచేత్ । 796

—: గంధక శుద్ధి :—

శ్లో. గంధకం పలమాత్రం తు లోహపాత్రే వినిక్షిపేత్ ।
ఏరండతైల సంయుక్తం పచేచ్ఛుధ్యర్థమేవ తత్ ॥ 797
అథవా భాగదుగ్ధేన పాచనాచ్ఛుద్ధి మాప్నుయాత్ ।

—: నేపాళ శుద్ధి :—

శ్లో. నిస్త్వచం చైవ నేపాళం కుమారీరసకేన చ ।
గుడోదకేన గోక్షీరైః గోఘృతేన పృథక్ పృథక్ ॥ 798
పాచితం శుద్ధి మాప్నోతి వైద్య శాస్త్ర వినిశ్చితమ్ । 799

—: వత్సనాభి శుద్ధి :—

శ్లో. విషం గోమూత్ర సంయుక్తం భాగ మాత్రేణ వాऽథవా।
స్థాపయేదాతపే భావ్యం త్రిదినాచ్ఛుద్ధి మృచ్ఛతి ॥ 800

—: సైంధవలవణం శుద్ధి :—

శ్లో. సైంధవం కాంజికే భావ్యం భవేచ్ఛుద్ధి ర్ఘటీద్వయే ।
అథవాభాగమాత్రేణపాచితం శుద్ధి మాప్నుయాత్ । 801

—: సౌవర్చలవణ శుద్ధి :—

శ్లో. సౌవర్చలం తు గోమూత్రే భావయేదాతపే సుధీః ।
నింబనీరేణ సౌవర్చం భావనాచ్ఛుద్ధి మాప్నుయాత్ ॥ 802

—: బిడాలవణ శుద్ధి :—

శ్లో. బిడా లవణకం తక్రే భావయేచ్ఛుద్ధిమాప్నుయాత్ ।
గోమూత్రేణాऽథవా భావ్యం శుద్ధిర్భవతి నిశ్చయమ్ ॥ 803

—: కాచలవణము :—

శ్లో. లవణం కాచకం జ్ఞేయం తింత్రిణీ ఫలజద్రవైః ।
ఆతపే ద్విఘటీమాత్రం భావనాచ్ఛుద్ధిమాప్నుయాత్ ॥ 804

—: సముద్ర లవణ శుద్ధి :—

శ్లో. సముద్రలవణం లోష్టే తప్తంకుర్యాద్ద్వియామకమ్ ।
సమ్యక్ఛుద్ధం భవేద్వైద్యస్త్వౌషధేషు ప్రయోజయేత్ ॥ 805

—: సర్జక్షారము :—

శ్లో. సర్జక్షారం కాంజికేన మర్దయేద్ఘటికా ద్వయమ్ ।
అథవా భాగమాత్రేణ శుద్ధిర్భవతి నిశ్చయమ్ ॥ 806

—: యవక్షారము :—

శ్లో. యవక్షారం విమద్యాథ తండులోదక మిశ్రితమ్ ।
ఆతపే ఘటికా మాత్రం శోషేచ్ఛుద్ధిర్భవిష్యతి ॥ 807

—: శిలాజిత్తు :—

శ్లో. శిలాజిత్పలమాత్రంతు మర్ద్యంచోత్పల జైరసైః ।
ఆతపే ఘటికాస్సప్త శోషణాచ్ఛుద్ధి మాప్నుయాత్ ॥ 808

—: కర్పూరశిలా జిత్తుశుద్ధి :—

శ్లో. కర్పూరశిలధాతుశ్చ మృణాల రసమర్దితః ।
అథవోత్పలజైర్యామం సమ్యక్ఛుద్ధిర్భవిష్యతి ॥ 809

—: నల్లబోళము :—

శ్లో. పలమాత్రంకృష్ణ బోళం రక్తంవా మర్దితం చ తత్ :
ఆతపే కాంజికే యామం భావ్యం శుద్ధిర్భవిష్యతి ॥ 810

—: ఇంగువశుద్ధి :—

శ్లో. పద్మపత్రరసే యామమాతపే భావితంవిదుః ।
రామఠం శుద్ధిమాప్నోతి రసయోగేషు యోజయేత్ ॥ 811

—: గజపిప్పలిశుద్ధి :—

శ్లో. కాంజికే భావితా యామంశుధ్యేచ్చగజపిప్పలీ ।
అజామూత్రేణ వా భావ్యా శుద్ధిర్భవతినిశ్చయమ్ ॥ 812

—: ఉమ్మెత్తవిత్తులుశుద్ధి :—

శ్లో. జంబీర ఫలజ ద్రావైః భావితం యామమాత్రకం ।
ధూర్తబీజం భవేచ్ఛుద్ధం రసయోగేషు యోజయేత్ ।

—: ముష్టిగింజ శుద్ధి :—

శ్లో. బీజాని విషముష్టేశ్చ ఛిల్లికా మూలజై ర్రసైః ।
పాచనాత్త్రిఘటీమాత్రం విశుద్ధానిభవంతిహి ॥ 814

—: మిరియాలు :—

శ్లో. మరిచం చాఽపిత్రక్రేణ భావితం ఘటికాత్రయమ్ ।
లోష్టేత ప్తీకృతం సమ్యజ్మరిచం శుద్ధిమాప్నుయాత్ ॥ 815

—: ఓమశుద్ధి :—

శ్లో. అజమోద శిలాక్షారజలే భావ్యం విశోధనే ॥ 816

—: జ్వరధూపము :—

శ్లో. అరణ్యతులసీ బిల్వం కాకజంఘా కుశం నిశా ।
ఖరవిట్ కాకపక్షంచ ధూపనం జ్వరనాశనమ్ ॥ 817

టీ. కుక్కతులసి, మారేడుపత్రి, వెలుమసంధి, దర్భ, పసుపు, గాడిదపెంటికలు, కాకిరెక్కలు, వీనిచేధూపంపెట్టిన జ్వరాలు మానును.

—: సన్నిపాతధూపము :—

శ్లో. సర్పనిర్మోక శాండిల్య బర్హిర్లశున దీప్యకమ్ ।
మయూరపక్షం తులసీ ఖరవిట్ గుగ్గులుస్తథా ॥ 818
ధూపోయం సన్నిపాతఘ్నః నాగార్జున వినిర్మితః ।

టీ. పాముకుబుసము, మారేడుపత్రి, దర్భ, వెల్లుల్లిపొట్టు, వోమం నెమలియీకలు, ఎండిన తులసిఆకు గాడిదె పెంటికలు గుగ్గిలం, వీటి పొగ సన్నిపాతములందు శ్రేష్ఠము.

—: అశ్వగంధాదిచూర్ణము :—

అశ్వగంధాపలం ౫, శొంఠి ప ౨, పిప్పలి ప ౧, మిరియాలు ప ౧, జీరకం, యేల లవంగపత్రి, సన్నలవంగపట్ట, సెరునాగపూవు, శిఖ

తేకు, కోష్టం, కటుకరోహిణి, వాయువిడంగం, లవంగం, కోరక్కొశంగు, కరివేపాకు, వగకు వరాయెత్తు శే శర్కర ప ౧ ౨ జ్వరాలుమానును.

—: సారంగాది రసాయనము :—

(పిత్తరోగాలు, వాంతులకు, లేహ్యం.)

శొంఠి ప ౧, పిప్పలి మొగుకు, యేలం, లవంగంపత్రి, సన్నలవంగ పట్ట, విళామిచ్చె వేరు, నన్నారివేర్, జాజికాయ, లవంగం, కొత్తమిరి, జీరకం, పెద్దజీలకఱ్ఱ, పిప్పలి, పరంగిపట్ట, ప ౧, జటామాంసి, కోష్టం, అతి మధురం, వగకు పలర చీనాశర్కర పం౧, జాతినార్తపండ్లుళ, నిమ్మపండ్లుళ, చెరుకురసం శే ౮. వీనితో లేహ్యం చేసేది.

—: హారీతికీ కషాయము :—

శ్లో, హారీతికీకషాయేణ కణ సింధు యుతంపచేత్ ।
యేరండతైలసంయుక్తం పిబేత్తచ్ఛ విరేచనమ్ ॥ 819

—: భార్జ్యాది కషాయం :—

శ్లో. భార్జ్యబ్ద పర్పటక ధన్యయవాస నింబ
విశ్వ కుష్టకణ సింహ్యామృతా కషాయః ।
జీర్ణజ్వరసతత సంతతకం స్నేహాంహాన్యా దన్యేద్యుకం సహా
తృతీయ చతుర్థకంచ ॥ 820

—: మహావత్సకాది కషాయము :—

శ్లో. వత్సశీరాంబు జలగోత్పలహేమ సహాదేవ్యబ్ద మూర్వామధూక
ద్రాక్షామృతా ద్విరాత్రి యమ యుగళ వరీ బిల్వ పారా పటోలమ్ ।
ఖర్జూర గ్రంథిగోపీ త్రికటు విషకరా పర్పటారగ్వధోగ్రా దుస్పృస్తి
త్రా మృతా శాద్రుమ సరళ బలా క్వాథ ఏషో జ్వరఘ్నః ॥ 821
ఏషజీర్ణజ్వరం హంతి సంతతాది జ్వరం తథా ।
విషమం సన్నిపాతం చ శీతకంచాశు నాశయేత్ ॥ 822

—: దశమూలకషాయము :—

శ్లో. బిల్వ కాశ్మర్య తర్కారీ పాటలా టుంటుకై ర్మహత్ ।
పృశ్నిపర్ణీ పృథక్పర్ణీ బృహతీద్వయ గోక్షురైః ।
దశమూలమితి ఖ్యాతం సన్నిపాత జ్వరాపహమ్ ॥ 823

—: లఘువత్సకాది కషాయము :—

శ్లో. వత్సకామృత పటోల పర్పటైః ధన్వయాసక భూనింబ నాగరైః ।
కుష్ట సింహీ జలదై శ్శృతం జలం నాశయేత్సకల దోషజజ్వరాన్ ॥824

—: అంతక సన్నికషాయము :—

శ్లో. వహ్నిశ్చ దంష్ట్రి నిర్గుండీ పటోలాం కోల గ్రంధికమ్ ।
క్వాథఃసత్రికటుకంహన్యాదంతకం సన్నిపాతకమ్ ॥ 825

—: రుగ్దాహసన్నిపాత కషాయము :—

శ్లో. కటువృక్షం చ కుండల్యాఐరుణో వహ్ని పర్పటః ।
సర్పాక్షీనాగర క్వాథః రుగ్దాహం సన్నిపాత నుత్ । 826

—: చిత్తవిభ్రమ కషాయము :—

శ్లో. నిర్గుండీ బృహతీ బీజం లశునం మరిచం కణా ।
భృంగ నాగర సంయుక్తం క్వాథం చిత్తభ్రమాపహమ్ ॥ 827

—: శీతాంగ సన్నికషాయము :—

శ్లో. పంచకోలంత్రికటుకం కటువృక్షంకుమారకం ।
పటోలపర్పటక్వాథం శీతాంగః సన్నిపాతనుత్ ॥ 828

—: తాంద్రికసన్ని కషాయము :—

శ్లో, కటువృక్షం పంచకోలం తిక్తశాకాశ్చ గుగ్గులుః ।
గ్రహధూమేన సంయుక్తః క్వాథస్తాంద్రిక నాశనః ॥ 889

—: కంఠకుబ్జ సన్నికషాయము :—

శ్లో. బిల్వకాశ్మర్య తర్కారీపటోలాంకోల పర్పటమ్ ।
వ్యాఘ్రీ నాగరజ క్వాథఃకంఠకూజన నాశనః ॥ 830

—: కర్ణిక సన్నికషాయము :—

శ్లో. త్రిఫలా కటుకం వ్యాఘ్రీ చిత్రకం గ్రంథికం వరా ।
రవిమూలయుతఃక్వాథః కార్ణిక సన్నిపాతనుత్ ॥ 831

—: భగ్ననేత్ర కషాయము :—

శ్లో. స్వాదుకంటక నిర్గుండీ గ్రంథికం ఘన పర్పటమ్ ।
శుంఠీ రవియుతంక్వాథః భగ్ననేత్రంహరేద్ధ్రువమ్ ॥ 832

—: రక్తష్ఠీవి సన్నికషాయము :—

శ్లో. ఫలత్రయం పర్పటకం పటోలం వహ్నిపాటలీ ।
శుంఠ్యర్క-మూలక క్వాథః రక్తష్ఠీవి సన్నిపాతనుత్ ॥ 833

—: ప్రలాపసన్ని కషాయం :—

శ్లో. అంకోలం చిత్రకం దార్వీపటోలం నాగరామృతమ్ ।
గ్రంథికం వరుణక్వాథః, సన్నిపాత ప్రలాపనుత్ ॥ 834

—: జిహ్వాక సన్నికషాయము :—

శ్లో. కుండలీ కటుకం వృషం పంచకోలం బలాత్రయమ్ ।
క్వాథోయం పిప్పలీయుక్తః జిహ్వాకం సన్నిపాతనుత్ 835

—: అభిన్యాస సన్నికషాయము :—

శ్లో. ద్వికుండలీ ద్విబృహతీ బలా చ త్రిఫలా వచా ।
పంచకోలయుతః క్వాథోఽభిన్యాసం హరేద్ధ్రువమ్ ॥ 836

—— :సంధిక సన్నికషాయము :——

శ్లో. నిర్గుండీ బృహతీమూలం దశమూలం కటుత్రయమ్ ।
పాటలీ వహ్నికం గ్రంథీ సాంధికం సన్నిపాతనుత్ ॥ 837

——: సన్నిపాత సముదాయ కషాయము :——

శ్లో. కణాజయంతీభూనింబ వచాదీప్యక నాగరైః ।
పటోల పర్పటీ క్వాథ స్సన్నిపాతనిబర్హణః ॥ 838

——: పంచకోల కషాయము :——

శ్లో. పిప్పలీ పిప్పలీమూలం చవ్యం చిత్రక నాగరమ్ ।
పంచకోలమితిఖ్యాతం సర్వ జ్వర నివారణమ్ ॥ 839

:—— అష్టాదశమూల కషాయము :——

శ్లో. బృహతీద్వయ తర్కారీ బలా పాటల బిల్వకమ్ ।
శ్రీపర్ణీతుండుకశ్చైవ ద్విస్థిరాచిత్రకం తథా ॥ 840

అర్క నిర్గుండికా శిగ్రు వరుణః కుండలీద్వయమ్ ।
అష్టాదశాఖ్యమూలోయం క్వాథో దోషజ్వరాపహః ॥ 841

——: సర్వజ్వర కషాయము :——

శ్లో. దశమూల దురాలభా గుడూచీ వృష కిరాతక పర్పటీనామ్ ।
వినిహంతి సృతం జలం సకుష్టం కఫపిత్తాని చ సన్నిపాతజార్తిమ్ ॥

——: సర్వజ్వర కషాయము :——

శ్లో. ఉశీరంచందనం ముస్తా పటోలం ధాన్య వాళకమ్ ।
గుడూచీ సహాదేవీ చ శుంఠీ నింబం నిదగ్ధికా ॥ 843

పర్పాటకం పథ్యా బిల్వం వరీ గోపీ దురాలభా ।
సిద్ధమంబు పచేత్సద్యః సర్వదోష జ్వరాపహమ్ ॥ 844

—: సమస్తజ్వర కషాయము :—

శ్లో. త్రికటు త్రిఫలా ముస్తా ద్విస్థిరే కటురోహిణీ।
ధాన్యంపుటంఘూ చ హ్రీబేరం క్వాథో జ్వర హరఃపరమ్॥ 845

—: వాతజ్వర కషాయము :—

శ్లో. అమృతా నాగరం చైవ ధాన్యకం బిల్వమూలకమ్॥
కషాయో గుడసంయుక్తః వాతజ్వర హరఃపరమ్॥ 846

దురాలభామృతా ముస్తా బలా బిల్వ మహౌషధైః।
సపర్పటక ధాన్యాక్తైః క్వాథోవాత జ్వరంహరేత్॥ 847

—: పైత్యజ్వర కషాయము :—

శ్లో. ఆరణ్యాముస్త జలద కేశా హ్యామృత నాగరమ్।
త్రిఫలా జీరక క్వాథం పైత్యజ్వర నివారణమ్॥ 848

—: వాతజ్వర కషాయము :—

శ్లో. వత్సకారగ్వధా పాఠా షడ్గ్రంథా కటురోహిణీ।
మూర్వా సాతివిషా నింబ పటోలం ధాన్యపర్పటమ్॥ 849

పాఠా ముస్తా తథోశీరం మధుకం త్రిఫలా బలా
పాచ్యం శీతకషాయం వా పి బేద్వాత జ్వరాపహమ్॥ 850

—: వాతజ్వర కషాయము :—

శ్లో. పిప్పలీ శారిబా ద్రాక్షా శతపుష్పాహరేణుకా।
కృతః కషాయస్సగుడః శీఘ్రం వాతజ్వరంహరేత్॥ 851

—: వాతజ్వర కషాయము :—

శ్లో. గుడూచీ శారిబా ద్రాక్షా శతపుష్పా పునర్నవైః।
సగుడోయం కషాయస్తు వాతజ్వరనిషూదనః॥ 852

—: వాతజ్వర కషాయము :—

శ్లో. ద్రాక్షా గుడూచీ కాశ్మర్యత్రాయమాణా స శారిబా ।
శ్రుతఃకషాయోనుష్ణోఽయంవాతజ్వరనిషూదనః ॥ 853

—: వాతజ్వర కషాయము :—

శ్లో. గుడూచీ చాటరూషా చ ముస్తా నాగరసంయుతం ।
క్వాథం గుణకణాయుక్తం పిబేద్వాత జ్వరాపహమ్ ॥ 854

—: పైత్యజ్వర కషాయము ;—

శ్లో. ఏకం పర్పాటకంశ్రేష్ఠం సపటోలం సచందనమ్ ।
పిత్తజ్వరహారంశ్రేష్ఠం నింబం సోదీచ్య నాగరమ్ ॥ 855

—: పైత్యజ్వర కషాయము :—

శ్లో. పర్పాటామృత ధాత్రీణాం క్వాథంపిత్త జ్వరాపహమ్ ॥
శర్కరా మధు సంయుక్తం పిబేచ్ఛ్రమం నసంశయః ॥ 856

—: పైత్యజ్వర కషాయము · –

శ్లో. ఖర్జూరం చందనం ద్రాక్షా ధాత్రీ చామలకం తథా ।
తృష్ణా దాహజ్వరం హన్యాత్ కృతంశీత కషాయకమ్ ॥ 857

—: పిత్తజ్వర కషాయము :—

శ్లో. ద్రాక్షా మృతా పర్పటకాంబు తిక్తా క్వాథ స్సశమ్యాక
ఫలోవిదధ్యాత్ ।
ప్రలాప మూర్ఛా భ్రమదాహ శోషతృ ష్ణాన్వితే పిత్తభవేజ్వరేతు ॥

—: పైత్యజ్వర కషాయము :—

శ్లో. గుడూచీకాండమాహృత్య నిష్క్వాథంకారయేద్భిషక్ ।
యష్టీమధు సితాయుక్తః పిత్తజ్వరనిషూదనః ॥ 859

—: శ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. పాఠా వచా వజ్రవల్లీ వ్యాఘ్రీ నాగర రోహిణీః ।
పిప్పలీ మధుసంయుక్తః తీవ్రంశ్లేష్మ జ్వరాపహః ॥ 860

—: శ్లేష్మజ్వర కషాయః :—

శ్లో. క్షుద్రాటరూషకో రాస్నా పంచకోలై స్సృతం జలమ్ ।
మధునా నాశయే చ్ఛూలం శ్లేష్మ జ్వర వినాశనమ్ ॥ 861

నిదగ్ధికా నాగరకామృతానాం క్వాథం పిబేచ్చ సహపిప్పలీకమ్ ।
జీర్ణజ్వరారోచక కాసశూలం శ్వాసాగ్నిమాంద్యార్దిత పీనసేషు॥ 862

—: శ్లేష్మజ్వరకషాయము :—

శ్లో. కుష్టమింద్రియవం మూర్వా పటోలంవాపి సాధితమ్ ।
పిబేన్మరిచ సంయుక్తం సక్షౌద్రం శ్లేష్మజ్వరే ॥ 863

—: శ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. కేసరం మాతులుంగస్య మధు సైంధవ సంయుతమ్ ।
పిప్పల్యాదికషాయస్తు పాచనస్స కఫేజ్వరే ॥ 864

—: శ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. ధాత్రీ మృతారగ్వధ నింబ పటోల మూర్వా తిక్తాభ
యా క్షుద్రా రజనీద్వయా టరూషైః ।
క్వాథః కణామధుయుతః సహశర్కరో వా శ్లేష్మ
జ్వరంశ్వ సనకాసయుతం నిహంతి ॥ 865

—: శ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. మాతీకం హింగు సింధూత్థ జీరకం కటురోహిణీ ।
శ్లేష్మజ్వరహరః పథ్యం కషాయోనాత్ర సంశయః ॥ 866

—: వాతపైత్యజ్వర కషాయము :—

శ్లో. త్రిఫలా శాల్మలీ రాస్నా రాజవృక్షాటరూషకైః ।
శ్రుతమంబు పిబేచ్ఛీఘ్రం వాతపిత్తోద్భవం జ్వరమ్ ॥ 867

—: వాతపైత్యజ్వర కషాయము :—

శ్లో. విశ్వామృతాబ్ద భూనింబ పంచమూల సమన్వితైః ।
శ్రుతః కషాయో హంత్యాశు వాతపిత్తోద్భవం జ్వరమ్ ॥ 868

—: వాతపైత్య జ్వరకషాయము :—

శ్లో. కిరాత విశ్వమమృతా ద్రాక్షాచామల కేశరీ ? ।
నిహన్త్యాఢ్య పిత్తానిలజేతం క్వాథం సగుడంపిబేత్ । 869

—: వాతపైత్యజ్వర కషాయము :—

శ్లో. గుడూచీ పర్పటం పాఠా కిరాతం విశ్వభేషజమ్ ।
వాతపిత్తజ్వరే దేయం పారిభద్రమిదం శుభమ్ ॥ 870
పాఠోదీచ్య మృణాలైశ్చ వాతపిత్తాధికే జ్వరే ।

—: పిత్తశ్లేష్మజ్వర కషాయమ్ :—

శ్లో. కంటకార్యమృతా భార్గీ నాగరం చవ్యమంబుదమ్ ।
భూనింబ చందనం ముస్తా పటోలం కటురోహిణీ ॥ 871
కషాయం పాచయేదేతత్ పిత్తశ్లేష్మాధికే జ్వరే ।
దాహ తృష్ణారుచి ఛర్ది కాసహృత్ పార్శ్వ శూలజిత్ ॥ 872

—: పిత్తశ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. పటోలం చందనం పాఠా మూర్వా తిక్తా మృణాళికా ।
పిత్తశ్లేష్మజ్వరం హంతి దాహ కండూ విషాపహమ్ ॥ 873

—: పిత్తశ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. పటోలం పిచుమందం చ త్రిఫలా మధుకం బలా ।
సాధితోఽయం కషాయస్తు పిత్తశ్లేష్మ జ్వరంహరేత్ ॥ 874

—: పిత్తశ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో॥ సపత్ర పుష్ప వాశాయాః ససితా మధుకైః కషాయమ్।
కఫపిత్తజ్వరం హంతి రక్తపిత్తం చ కామిలామ్॥ 875

—: పిత్తశ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. త్రాయంతీముస్తా కటుకా పటోలావత్సాదనీ బింబీ కిరాతతిక్తాః।
క్వాథశ్చ పిత్తం కఫపిత్తయుక్తే జ్వరే హితో దీపనపాచనశ్చ॥ 876

—: వాతశ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. ఆరగ్వధా గ్రంథిక తిక్త ముస్తా హరీతకీభిః క్వథితః కషాయః।
ఆమే సశూలే కఫవాతయుక్తే జ్వరే హితోద్దీపనపాచనశ్చ॥ 877

—: వాతశ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. క్షుద్రామృతా నాగర పుష్కరాహ్వైః కృతః
కషాయః కఫమారుతోత్థే।
ససర్వకాసారుచి పార్శ్వశూలజ్వరేత్రిదోష ప్రభవే హితం చ॥ 878

—: వాతశ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. పాఠా రాస్నామృతా శుంఠీ ముస్తా తిక్తా చ పౌష్కరమ్।
సంధిశూలం జ్వరం శ్వాస కాస హిక్కారుచీర్హరేత్॥ 879

—: వాతశ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. ముస్తా పర్పట దుస్పర్శా గుడూచీ విశ్వభేషజమ్।
కఫవాతారుచి ఛర్ది దాహ శోష జ్వరాపహః॥ 880

—: వాతశ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. దశమూలరసో దేయః కణాయుక్తః కఫాన్వితే।
వాతశ్లేష్మజ్వరం హంతి పార్శ్వరుక్కాస జిత్పరమ్॥ 881

—: సర్వజ్వర కషాయము :—

శ్లో వాసా విశ్వనిదిగ్ధికామృతలతా ధాన్యా కణాభిః కృతః
క్వాథో మాక్షిక సంయుతో సర్వాన్హన్యాజ్జ్వరాన్ । 882

—: సర్వజ్వర కషాయము :—

శ్లో. ధాన్యాక ముస్తా త్రిఫలా గుడూచీ పటోల నింబైః క్వథితఃకషాయః।
ప్రాతస్తు పీతో మధుశర్కరాభ్యాం సర్వజ్వరఘ్నశ్చ దినత్రయే ౩ ॥

—: పంచమూల కషాయము :—

శ్లో. మాగధీ గ్రంథికం చవ్యం చిత్రకం నాగరం సమమ్ ।
కషాయఃపంచమూలాఖ్యః సర్వదోషనివర్తకః ॥ 884

టీ. పిప్పలి, పిప్పలీమూలం, చవ్యం చిత్రమూలం, శొంఠి, సమభాగములు
గ్రహించి, వాటికషాయం పుచ్చుకొనిన సన్నిపాతజ్వరాలు మానును.

—: హిక్కాఛర్దికి అనుపానం :—

శ్లో. మహారాస్నా లవంగ త్వగేలోశీరం సయష్టికమ్ ।
బిల్వమూలయుతః క్వాథః హిక్కా ఛర్ది నిషూదనః ॥ 885

టీ, దుంపరాస్న. వట్టివేళ్లు, లవంగచక్క, ఏలకులు, యష్టిమధుకం,
మారేడువేళ్లు, యిది సమభాగములు దీని కషాయంఎక్కిళ్లు, ఛర్దులు
మానును.

—: నీరుతగ్గుటకు :—

దోసవిత్తులు, జీలకఱ్ఱ, యివి మెత్తగానూరి, చక్కరతోయిచ్చిన
నీరు తగ్గును.

—: *హారీత కషాయము :—

శ్లో. హారీతకీ కషాయే తు కణాచూర్ణ యుతం పిబేత్ ।
తైలమేరండజం ధీమాన్ నిరామేసుఖరేచనమ్ ॥ 884

---

* శ్లో. 819 మొదలు శ్లో. 827 వఱకు గల శ్లోకము లిచ్చుట ప్రమాదవశమున
తుటల దొరలినవి

—: భార్గ్యాదిక కషాయము :—

శ్లో. భార్జ్యబ్ద పర్పటక ధన్వయవాస నింబ విశ్వ
కుష్ఠ కణ సింహ్యా మృతా కషాయః ।
జీర్ణజ్వరం సతత సంతతకం నిహన్యాదన్యేద్యు
కం సహాతృతీయక చతుర్థకంచ ॥ 887

—: దశమూల కషాయము :—

శ్లో. బిల్వ కాశ్మర్యతర్కారీ పాటలా టుంటు కైర్మహత్ ।
పృశ్నిపర్ణీ పృథక్పర్ణీ బ్రహతీద్వయ గోక్షురైః ॥ 888

దశమూలమితిఖ్యాతం సన్నిపాత జ్వరాపహమ్ ।

—: లఘువత్సకాది కషాయం —

శ్లో. వత్సకామృత పటోల పర్పటైః ధన్వయాస భూనింబ నాగరైః ।
కుష్ట సింహీజలదై శ్రుతం జలం నాశయేదఖల దోషజ జ్వరాన్ ॥ 889

—: అంతక సన్నకషాయం :—

శ్లో. వహ్నిః శ్వదంష్ట్రా నిర్గుండీ పటోలం కోల గ్రంధికే ।
కటుత్రయ కృతం క్వాథమంతకం సన్నిపాతనుత్ ॥ 890

—: రుగ్దాహసన్నిపాత కషాయం :—

శ్లో. కటువృషం కుండలీచ వరుణో వహ్ని పర్పటః ।
సర్పాక్షీ నాగర క్వాథఃరుగ్దాహం సన్ని పాతనుత్ ॥ 891

—:చిత్తవిభ్రమ కషాయము :—

శ్లో. నిర్గుండీ బృహతీబీజం లశునమరి చంకణా ।
భృంగ నాగరసంయుక్తః క్వాథః చిత్తభ్రమాపహః । 892

—: అతిసార కషాయము :—

శ్లో. ముస్తిరు వల్కసారై రజాక్షీరం తదర్ధకమ్ ।
శీఘ్రం పిబేచ్ఛ మాత్రేణ హ్యతిసార హరంపరమ్ ॥ 893

—: అతిసార కషాయము :—

శ్లో. ధత్తూరమూలం కల్కేన మరీచేన సమన్వితమ్ ।
తైలేనమిళితం గుంజా ద్వయమాత్రం పిబేన్నరః ॥ 894

మలవేగం విబధ్నాతి సేతుబంధ మివోదకాః ।
తోయపాకేతు జంబ్వామ్ర పల్లవోదీచ్య నాగరైః ।
లాజపత్రైః కృతాపేయా విపేపి చాతిసారహా ॥ 895

—: ఆమాతిసార కషాయము :—

శ్లో. దాడిమస్య ఫలం ఛాలం పుటపాక కృతంతతః ।
మహాషధేన పిష్ట్వాతు తక్రేణాలోడ్యపాయయేత్ ॥
శూలరక్తామతిసారం సామంవాపి హరేద్ధ్రువమ్ । 896

—: రక్తాతిసార కషాయము :—

శ్లో. పీథం కుటజబీజం చ ముస్తాచూతక బీజకమ్ ।
దద్యాత్తద్వినిహంత్యాశు రక్తాతిసార ముల్బణమ్ ॥ 897

—: రక్తాతిసార కషాయము :—

శ్లో. కేసరం పుండరీకస్య పుష్పంచోత్పల కస్యచ ।
ధాతక్యాస్సనిమణాయాః శాల్మల్యాస్స్వరస స్తథా ॥ 898
క్షీరసక్షౌద్ర సంయుక్తః రక్తాతిసార నాశనః ।

చూతామలక జంబూనాం ప్రవాళాని చ పేషయేత్ ।
ఆజ్యేనపయసాపీతం రక్తాతిసార నాశనమ్ ॥ 899

—: రక్తాతిసార కషాయము :—

శ్లో. అశ్వత్థవల్కరం పాచ్యంజలే వాలాజలసంయుతమ్ ।
తన్మండంశుంఠి సంయుక్తం రక్తాతిసార నాశనమ్ ॥ 900

—: అభిన్యాస సన్ని కషాయము :—

శ్లో. ద్వికుండలీ ద్విబృహతీ బలా చ త్రిఫలావ చా ।
పంచకోలయుతః క్వాథఽభిన్యాసం హరేద్ధ్రువమ్ ॥ 901

—: సంధికసన్ని కషాయము :—

శ్లో. నిర్గుండీ బృహతీమూలం దశమూలం కటుత్రయమ్ ।
పాటలీ వహ్నికం గ్రంధి శుంఠికం సన్నిపాతనుత్ ॥ 902

—: సన్నిపాత సముదాయ కషాయము :—

శ్లో. కణా జయంతీ భూనింబ వచా దీప్యక నాగరమ్ ।
పటోలం పర్పటీ క్వాథః సన్నిపాత కులాంతకః ॥ 903

—: పంచకోల కషాయము :—

శ్లో. పిప్పలీ పిప్పలీమూలం చవ్య చిత్రక నాగరమ్ ।
పంచకోల మితిక్వాథః సర్వ జ్వర నివారణః ॥ 904

—: అష్టాదశమూల కషాయము :—

శ్లో. బృహతీద్వయ శర్కారీ బలా పాటలి తిల్వకాః ।
శ్రీపర్ణీ టుంటుకశ్చైవ ద్విస్థిరా చిత్రకం తథా ॥ 905

శ్లో. అర్కా నిర్గుండికా శిగ్రుర్ వరుణః కుండలీద్వయమ్ ।
అష్టాదశాఖ్య మూలోయం క్వాథో దోషజ్వరాపహః ॥ 906

—: సర్వజ్వర కషాయము :—

శ్లో. దశమూల దురాలభా గుడూచీ వృష కైరాత పర్పటీనామ్ ।
వినిహంతి శృతజలం సకుష్టం కఫపిత్తానిల సన్నిపాతజార్తిమ్ ॥ 907

—: సర్వజ్వర కషాయము :—

శ్లో. ఉశీరం చందనం ముస్తా పటోలం ధాన్యనాగరమ్ ।
గుడూచీ సహదేవీచ శుంఠీనింబ నిదిగ్ధికాః ॥ 908

శ్లో. పర్పాటకం పయోబిల్వం బలా గోపీ దురాలభా ।
సిద్ధ మంబు పిబేత్సద్య స్సర్వ దోష జ్వరాపహమ్ ॥ 909

—: సమస్తజ్వర కషాయము :—

శ్లో. త్రికటు త్రిఫలా ముస్తా ద్విష్ఠిరా కటురోహిణీ ।
ధ్వాంక్షజంఘా చ హ్రీబేరం సర్వజ్వరహర స్మృతః ॥ 910

—: వాతజ్వర కషాయము :—

శ్లో. దురాలభామృతా ముస్తా బలా బిల్వం స నాగరమ్ ।
ధాన్యకం పర్పటంచైషాం క్వాథో వాత జ్వరాపహః ॥ 911

—: పైత్యజ్వర కషాయము :—

శ్లో. ఆరణ్యముస్త జలద కేశావ్హామృత నాగరమ్ ।
త్రిఫలా జీరకైః క్వాథః పైత్యజ్వర నిషూదనః ॥ 912

—: వాతజ్వర కషాయము :—

శ్లో. అమృతా నాగరం చైవ ధాన్యకం బిల్వమూలకమ్ ।
కషాయో గుడసంయుక్తో వాతజ్వర నిషూదనః ॥ 913

—: వాతజ్వర కషాయము :—

శ్లో. వత్సకారగ్వధా పాఠా షడ్గంధా కటురోహిణీ ।
మూర్వా సాతివిషా నింబా పటోలం ధాన్య మూలకమ్ ॥ 914

శ్లో. వాశా ముస్తముశీరం చ మధుకం త్రిఫలా బలా ।
కషాయో గుడ సంయుక్తో వాతజ్వరహరః పరః ॥
పాచ్యం శీతకషాయం వా పిబేద్వాత జ్వరాపహమ్ ॥ 915

—: వాతజ్వర కషాయము :—

శ్లో. పిప్పలీ శారిబా ద్రాక్షా శతపుష్పా సరేణుకా ।
కృతః కషాయః సగుడ క్షిప్రం వాతజ్వరం హరేత్ ॥ 916

—: వాతజ్వర కషాయము :—

శ్లో. గుడూచీ సారిబా ద్రాక్షా శతపుష్పా పునర్నవైః ।
సగుడోయః కషాయ స్స్యాద్వాతజ్వర నిషూదనః ॥ 917

—: వాతజ్వర కషాయము ;—

శ్లో. ద్రాక్షా గుడూచీ కాశ్మర్య త్రాయమాణా ససారిబాః ।
నిక్వాథ్య సగుడం క్వాథం పిబేద్వాతకృత జ్వరే ॥ 918

—: వాతజ్వర కషాయము :—

శ్లో. గుడూచీచాట రూషాచ ముస్తానాగర సంయుతమ్ ।
క్వాథం గుడ సమాయుక్తం పిబేద్వాత జ్వరాపహమ్ ॥ 919

—: పైత్యజ్వర కషాయము :—

శ్లో. ఏకం పర్పటకం శ్రేష్ఠం సపటోలంచైవ చందనమ్ ।
పిత్తజ్వరహరం శ్రేష్ఠం నింబం సోదీచ్య నాగరమ్ ॥ 920

—: పైత్యజ్వర కషాయము :—

శ్లో. ఛిన్నా పర్పట ధాత్రీణాం క్వాథం పిత్తజ్వరాపహం ।
శర్కరా మధుసంయుక్తం పిబేచ్ఛ్రమం నసంశయః ॥ 921

—: పైత్యజ్వర కషాయము .—

శ్లో. ఖర్జూరం చందనం ద్రాక్షా గుడూచ్యామలకై స్సహ ।
తృష్ణా దాహ యుతం హంతి జ్వరం పిత్త కృతం ధృవమ్ । 922

—: పైత్యజ్వర కషాయము :—

శ్లో. ద్రాక్షామృతా పర్పటకాంబు తిక్తా క్వాథం సశమ్యాకకృతం వదధ్యాత్ ।
ప్రలాప మూర్ఛా భ్రమ దాహ శోష తృష్ణాన్వితే పిత్తభవే జ్వరేచ ॥

—: పైత్యజ్వర కషాయము :—

శ్లో. గుడూచీ కాండమాహృత్య జలే సమ్యక్చ క్వాథయేత్ ।
యష్టీమధుయుతో క్వాథః పిత్తజ్వరహరస్మృతః ॥ 924

—: శ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. వాశా వచా వజ్రవల్లీ వ్యాఘ్రీ నాగర రోహిణీ ।
పిప్పలీ మధు సంయుక్తః క్షిప్రం శ్లేష్మజ్వరాపహః ॥ 925

—: శ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. క్షుద్రాటరూషకో రాస్నా పంచకోలై శ్రృతం జలమ్ ।
మధునా పాయయేచ్ఛీఘ్రం శ్లేష్మజ్వరవినాశనమ్ ॥ 926

—: శ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో నిదగ్ధికా నాగరకామృతానాం క్వాథంపిబేన్మిశ్రిత పిప్పలీకమ్ ।
జీర్ణజ్వరారోచక కాస శూల శ్వాసాగ్నిమాంద్యార్దిత పీనసేషు ॥

—: శ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. కుష్ఠకుంద్రయవంమూర్వా పటోలై శ్చాపి సాధితమ్ ।
పిబేన్మరిచ సంయుక్తం సక్షౌద్రం శ్లేష్మకేజ్వరే ॥ 928

—: శ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో కేసరం మాతులుంగస్య మధుసైంధవ సంయుతమ్ ।
పిప్పల్యాది కషాయం వా పాచనం సంధికజ్వరే ॥ 929

—: శ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. ధాత్ర్యమృతారగ్వధ నింబ పటోల మూర్వా తిక్తా
భయా క్షుద్ర రజనీద్వయాటరూషైః ।
క్వాథః కణా మధుయుత స్త్వహశర్కరాఢ్య శ్లేష్మజ్వరం
శ్వసనకాస యుతంనిహంతి ॥ 930

—: శ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. మాతులుంగం హింగు సింధూత్థ జీరకాద్యై శ్రుతం జలమ్ ।
శ్లేష్మజ్వర హరం పథ్యం దీపనం పాచనం పరమ్ ॥ 931

—: వాతపైత్యజ్వర కషాయము :—

శ్లో. త్రిఫలా శాల్మలీ రాస్నా రాజ వృక్షాటరూషకైః ।
శ్రుతమంబు పిబేచ్ఛీఘ్రం వాతపిత్తోద్భవేజ్వరే ॥ 932

—: వాతపైత్యజ్వర కషాయము :—

శ్లో. విశ్వామృతాబ్ద భూనింబ పంచమూల సమన్వితః ।
కృతఃకషాయో విహితో వాతపిత్తోద్భవేజ్వరే ॥ 933

—: వాతపైత్యజ్వర కషాయము :—

శ్లో. కిరాతం విశ్వమమృతా ద్రాక్షాచామలకీశఠీ ।
వాతపిత్తే జ్వరేత్వేషాం క్వాథంసగుడకం పిబేత్ ॥ 934

—: వాతపైత్యజ్వర కషాయము :—

శ్లో. గుడూచీ పర్పటం పాఠా కిరాతం విశ్వభేషజమ్ ।
వాత పిత్త జ్వరే దేయం పారిభద్ర మిదం శుభమ్ ।
పాఠోదీచ్య మృణాళైశ్చ వాతపిత్తాధికేజ్వరే ॥ 935

—: పిత్తశ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. కంటకార్యమృతా భార్గీ నాగరేంద్రయవాంబుజమ్ ।
భూనింబ చందనం ముస్తా పటోలం కటురోహిణీ ॥ 936

కషాయ పాయయేదేనం పిత్తశ్లేష్మ జ్వరాపహామ్ ।
దాహ తృష్ణా రుచి ఛర్ది కాస హృద్రోగ శూలనుత్ ॥ 937

—: పిత్తశ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. పటోలం చందనం పాఠా మూర్వా తిక్తా మృణాలికా ।
పిత్తశ్లేష్మహరం హంతి దాహా కండూ విషాపహాః ॥ 938

—: పిత్తశ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. పటోలం పిచుమర్దశ్చ త్రిఫలా మధుకం బలా ।
సాధితోఽయం కషాయశ్చ పిత్తశ్లేష్మభవే జ్వరే ॥ 939

—: పిత్తశ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. సపత్ర పుష్ప వాసాయాః రసః క్షౌద్ర సితాయుతః
కఫపిత్తజ్వరం హంతి సాసృక్పిత్తం స కామిలమ్ ॥ 940

—: పిత్తశ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. త్రాయంతి ముస్తా కటుకా పటోలా వత్సాదనీ నింబ కిరాతతిక్తాః ।
క్వాథశ్చ తేషాం కఫపిత్తయుక్తే జ్వరే హితో నీపనపాచనశ్చ ॥ 941

—: వాతశ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. ఆరగ్వధ గంధక తిక్త ముస్తా హరీతకీభిః క్వథితః కషాయః ।
సామేషశూలే కఫ వాత యుక్తే జ్వరే హితో దీపనపాచనశ్చ ॥942

—: వాత శ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. క్షుద్రామృతా నాగరపుష్కరాహ్వైః కృతః కషా
యః కఫమారుతోత్తరే ।
జ్వరేస కాసారుచి పార్శ్వశూలే తథా త్రిదోషప్రభవేఽపి శస్యతే ॥

—: వాత శ్లేష్మజ్వర కషాయము :—

శ్లో. పాఠా రాస్నామృతా శుంఠీ ముస్తా తిక్తా చ పౌష్కరమ్ ।
స్కందశూలజ్వర శ్వాసకాస హిక్కారుచి ప్రణుత్ ॥ 944

—: సన్నిపాత కషాయము :—

శ్లో. గుడూచీ తులసీవాసా సింధువార కటుత్రయైః ।
క్వథితం త్వనుపానం స్యాత్ సజ్వరే సాన్నిపాతకే ॥ 945

—: సన్నిపాత కషాయము :—

శ్లో. వచా గుడూచీ సురదారు శుంఠీ కిరాతకం ముస్తక మాటరూషమ్ ।
స్యాత్కారజకంఘానల కంటకారీ క్వాథో హితో హ్యుగ్రజసన్నిపాతే।

—: సన్నిపాత కషాయము :—

శ్లో. హారీతకీ చిత్రక శుంఠియుక్తః పునర్నవైరండ బలాటరూషైః ।
క్వాథశ్చ యుక్తస్సహ పిప్పలీకం దోషజ్వరం హంతి చ సన్నిపాతమ్।

—: సన్నిపాత కషాయము :—

శ్లో. నాగరం నక్తమాలా చ బిల్వకం చవ్య చిత్రకమ్ ।
క్వాథశ్చైషాం కణాయుక్త స్సన్నిపాత జ్వరాపహః ॥ 948

—: సన్నిపాత కషాయము :—

శ్లో. మూర్వా హరిద్రా ఘన చందనాంభః కుసుంభరీ నాగర దేవదారు ।
క్వాథో హరేద్దోషజ మోహజాతం జ్వరంప్రలాపం
సహ దాహ తృష్ణామ్ ॥ 949

—: విషమజ్వర కషాయము :—

శ్లో. పటోలం కటుకా ముస్తా ప్రాణదా మధుకైస్త్రిభిః ।
త్రి చతుః పంచభిః క్వాథో విషమజ్వర నాశనః ॥ 950

—: సన్నిపాత కషాయము :—

శ్లో. వాసా కూష్మాండ పర్పాట పటోలం నింబ చిత్రకమ్ ।
హరిద్రా త్రిఫలా తిక్తా క్షుద్రా దారు సమాంశకైః ॥
కషాయః సకణాయుక్తః సన్నిపాతం నిహంతి చ ॥ 951

—: సన్నిపాత కషాయము :—

శ్లో. బార్జీ పుష్కరమూలం చ పథ్యా పర్పటకోమస్తైః ॥
నాగరం దశమూలం చ పిప్పలీభిశ్చ సాధయేత్ ॥ 952

సన్నిపాతజ్వరే దేయ స్తాపే కూష్మాండ జోరసః ।

—: సన్నిపాత కషాయము :—

శ్లో. భూనింబ దారు దశమూల మహౌషధాబ్ద తిక్తేంద్ర బీ
జకనిశావరణాకషాయః ।
తంద్రా ప్రలాప రుచి దాహ మోహ శ్వాసాది యు
క్త మఖల జ్వరమాశుహంతి ॥ 953

—: సన్నిపాత కషాయము :—

శ్లో. ఉగ్రగంధా ఫలం క్షుణ్ణం జలేచా...షా వశేషితే ।
కణా చూర్ణయుతం పీత్వా సన్నిపాతం వ్యపోహతి ॥ 954

—: సన్నిపాత కషాయము :—

శ్లో. వ్యాఘ్రీ సింహీంభవైర్బీజైః కణాబీజైః పృథక్ పృథక్ ।
త్రిత్రినిష్కం చ సంఘృష్టం దేయంచోష్ణేనవారిణా ॥ 955

—: సన్నిపాతమునకు :—

శ్లో. నాగరాంబు నిశా నింబ ధాన్యం చ సమభాగికమ్ ।
నవనీత యుతం లేహ్యం సన్నిపాత జ్వరాపహమ్ ॥ 956

—: పురాణజ్వర కషాయము —

శ్లో. అశ్వత్థవల్కల క్వాథ స్సదాహం విషమజ్వరమ్ ।
హన్యాచ్ఛిరో ర్త్యతీసారం పురాణ జ్వరమేవచ ॥ 957

—: సన్నిపాత కషాయము :—

శ్లో. నిర్గుండీ లశునం చైవ సకటుత్రయ సైంధవమ్ ।
జ్వరేనుపానం నస్యం వా క్వాథం వా సన్నిపాతనుత్ ॥ 958

—: తరుణజ్వర కషాయము :—

శ్లో. ధాన్య నాగర నిర్యూహో నాశయేత్తరుణ జ్వరమ్ ।
సిద్ధాంబునా వా తత్కల్కం పిబేజ్జ్వరహరః పరమ్ ॥ 959

—: తరుణజ్వర కషాయము :—

శ్లో. శర్కరా ధాన్యకం శుంఠీస్రుతం పిబేజ్జలమ్ ।
తరుణ జ్వరదాహం చ సన్నిపాతం నిహంతి చ ॥ 960

శ్లో. పర్పాటకం పయో బిల్వం బలా గోపీ దురాలభామ్ ।
సిద్ధమంబు పిబేత్సద్యః పురాణజ్వర నాశనమ్ ॥ 961

—: మధ్యమజ్వర కషాయము :—

శ్లో. గుడూచ్యామలకం శుద్ధం ధన్వయాసక సంయుతమ్ ।
పిబేత్కషాయం సక్షౌద్రం మధ్యమజ్వర నాశనమ్ ॥ 962

—: మధ్యమజ్వర కషాయము :—

శ్లో. అరిష్టశ్చ బలా మూర్వా తిక్త ధాన్యక నాగరమ్ ।
పటోలం శారిబోశీర స్రుతం క్వాథం పిబేన్నరః ॥ 963

మధ్యమే మధుసంయుక్తం జ్వరమాశుహరేద్ధ్రువమ్ ।

—: మధ్యమజ్వర కషాయము :—

శ్లో. త్రిఫలా దారు తిక్తాహ్వాధాన్య పర్పటకైః కృతః ।
మధునాసహితః క్వాథః మధ్యమజ్వరనాశనః ॥ 964

—: పక్వజ్వర కషాయము :—

శ్లో. అమృతోశీర పాఠాబ్ద విశ్వ భూనింబ వాలకైః ।
స పర్పటక ధాన్యాక ధన్వయా సైర్వి పాచితః ।
పక్వ జ్వరేషు దాతవ్యః పాచనం చామృతాభిదమ్ ॥ 965

—: శీతజ్వర కషాయము :—

శ్లో. మహాబలామూల మహౌషధాభ్యాం క్వాథో నిహన్యాద్వి
షమజ్వరం చ ।
శీతం సహన్యాత్ పరిదాహ యుక్తం శ్వాసేనయుక్తం
సవిబంధశూలమ్ ॥ 966

—: శీతజ్వరకషాయము :—

శ్లో. విష్ణుక్రాంతా సహదేవీ శుంఠి భూనింబ శారిబాః ।
మధు పిప్పలి సంయుక్తః క్వాథ శ్శీతజ్వరాపహః ॥ 967

—: శీతజ్వర కషాయము :—

శ్లో. బదరీ త్రిఫలా శుంఠీశారిబా ముస్త పర్పటైః ॥
కాకజంఘా సహదేవీక్వాథ శ్శీతజ్వరాపహః ॥ 968

—: శీతజ్వర కషాయము :—

శ్లో. అశ్వత్థ త్వఙ్నాగరం చ వచా నింబ శలాకజైః ।
కాకజంఘా బలా క్వాథ శ్శీతజ్వరహరఃపరమ్ ॥ 969

—: శీతజ్వర కషాయము :—

శ్లో. అరణ్యతులసీమూలం విష్ణుక్రాంతా మహౌషధైః ।
క్వాథోయం నిర్హరేచ్ఛీఘ్రం సశీతం విషమజ్వరమ్ ॥ 970

—: ప్రసూతి కషాయము :—

శ్లో. నిదగ్ధికా నింబ పటోల శుంఠీ కపిత్థ కృష్ణా లశునైస్సమాంశైః।
క్వాథం పిబేత్సైంధవ చూర్ణ యుక్తం ప్రసూతికాయా
స్సకలామయఘ్నమ్। 971

—: ప్రసూతి కషాయము :—

శ్లో. భూనింబం తింత్రిణీపత్రం గుడూచీ చ బలావచా।
అశర్క? పత్ర తులశీ కాకజంఘా స ధాన్యకైః। 972

శ్లో. ఏతైఃకృతః కషాయ స్స్యాదష్టభాగావశేషితః।
పిప్పలీ చూర్ణసంయుక్త స్సూతికాజ్వర నాశనః॥ 973

—: ప్రసూతి కషాయము :—

శ్లో. పంచమూల బలా రాస్నా దేవదారు మహౌషధైః।
క్వాథమష్టా వశిష్టం తు పటు వై దేహ సంయుతమ్।
పాయయేత్సర్వదోషఘ్నం సూతికాజ్వర నాశనమ్॥ 974

—: ప్రసూతి కషాయము :—

శ్లో. కపిత్థమూలం త్రిఫలాపంచకోలై స్రుతం జలమ్।
పిప్పలీచూర్ణ సంయుక్తం సూతికాజ్వర నాశనమ్॥ 975

—: ప్రసూతి కషాయము :—

శ్లో. వనశిగ్రు శ్చార్కమూలం చిత్రకం సింధువారకమ్।
వాసా తింత్రిణీ నింబైశ్చ కషాయశ్చాష్ట భాగికః। 976
పిప్పలీచూర్ణ సంయుక్తః సూతికాజ్వర నాశనః।

—: అజీర్ణజ్వర కషాయము :—

శ్లో. పాఠాజమోద విశ్వా చ శరపుంఖ హరీతకీ।
పిబేత్కషాయమేతేషాం సర్వాజీర్ణ జ్వరాపహమ్॥ 977

—: అజీర్ణ జ్వర హరవటిక :—

శ్లో. వచా విషం చ తాలీసం నింబపత్రం నిశాద్వయమ్ ।
అశ్వగంధాం వ్యోషకం చ వ్యాఘ్రామూత్రేణ పేషయేత్ ।
చణప్రమాణవటకా సర్వాజీర్ణ వినాశనాః ॥ 978

—: అజీర్ణహర చూర్ణము :—

శ్లో. సింధూత్థ పథ్యా కణ దీప్యక శుంఠి చూర్ణమ్ ।
ఉష్ణాంబునా పిబతి యః ఖలు సప్తవహ్నిః ॥
ఆజ్యంస్సమాంసం సమభు క్తమన్నం భస్మీకరోతి
జఠరాగ్నికరం నరాణామ్ ॥ 979

—: అజీర్ణజ్వర కషాయము :—

శ్లో. శుంఠ్యంబు వా కోష్ణజలం ప్రాతః పీతం ఘృతేనుచ ।
గుల్మోదరాజీర్ణహరం వాతోదావర్తనాశనమ్ ॥ 980

—: అజీర్ణజ్వర కషాయము :—

శ్లో. త్రికటు త్రిఫలా వహ్ని గ్రంథిదీప్య పటుర్వచా ।
చవ్యం చ కుండలీక్వాథో దోషాజీర్ణజ్వరాపహః ॥ 981

—: అజీర్ణజ్వర కషాయము :—

శ్లో. పంచకోలమజామోదం మరిచం సైంధవం వచా ।
దీప్యకం కుండలీ శిగ్రు కాలశాకం సతీక్ష్ణకమ్ ॥ 982

పిబేత్కృతం క్వాథమేతైః దోషాజీర్ణ జ్వరాపహమ్ ।

—: విషూచి కషాయము :—

శ్లో. నిష్కార్ధం తు కణాచూర్ణంని ష్కమాత్రంతు టంకణమ్ ।
ద్వినిష్కం సింధువారస్య పత్రభస్మ చ మేళయేత్ ॥
ఉష్ణతక్రేణ చ పిబేద్విషూచీ మాశునాశయేత్ ॥ 983

—: విషూచి కషాయము :—

శ్లో. భృష్టదీప్యకచూర్ణం తు గుడ శుంఠీ సమన్వితమ్ ।
భక్షయేచ్ఛర్ద్యతిసారం విషూచీం నాశయేత్ క్షణాత్ ॥ 984

—: విషూచికి :—

శ్లో. భృష్టశుంట్యా జీరకేణ జాతీఫల కళింగకైః ।
వటీకృతా సాజమోదా విషూచీం నాశయేత్పరమ్ ॥ 985

—: విషూచి కషాయము :—

శ్లో. కణ...న సంయుక్త తక్రేణ సహపాయయేత్ ।
విషూచీ వమనం తథ్యం నాశయేత్ క్షణ మాత్రకే ॥ 986

—: విషూచి కషాయము :—

శ్లో. అతిమాత్ర విషూచ్యాతు తక్రం దధి హిమజలమ్ ।
నారికేళోదకం పేయం మూత్రలం దాహనాశనమ్ ॥ 987

—: వాతజీర్ణ కషాయము :—

శ్లో. లవణం సాజమోదం చ తైలేనా జీర్ణనాశనమ్ ॥ 988

శ్లో. ఆరనాళపిబేత్కల్కం వాతజీర్ణ ప్రశాంతయే ।
లవణం కాచలవణం గుడ జంబీర పల్లవమ్ ॥ 989

పిబేదజీర్ణ శాంత్యర్థం వజ్రక్షారం తథాజలైః ।
నింబ కాసుంభ తైలేన మర్దనం చప్రశస్యతే ॥ 990

—: పిత్తజీర్ణ కషాయము :—

శ్లో. శీతతోయైః పిబేత్ క్షౌద్రం పిత్తాజీర్ణ ప్రశాంతయే ।
లాజచూర్ణయుతం క్షౌద్రంపథ్యం దేయంప్రయత్నతః ॥ 991

జాతీఫలోద్భవం చూర్ణం గుంజాద్వయ మితంతథా ।
పిబేచ్ఛీతల తోయేన పిత్తాజీర్ణ ప్రశాంతయే ॥ 992

—: అతిసార కషాయము :—

శ్లో. నాగరాతివిషా ముస్తా భూనింబేంద్రయవామృతాః ।
కషాయో మధు సంయుక్తః జ్వరాతీసార నాశనః ॥ 998

—: జ్వరాతిసార కషాయము :—

శ్లో. చించామృతా జీరకాభ్యాం వట కుట్మల నాగరమ్ ।
సరక్తచందన క్వాథోజ్వరాతీ సారనాశనః ॥ 994

—: అతిసార కషాయము :—

శ్లో. వత్సామృతా పర్పటకాబ్ద బిల్వ భూనింబ పాఠా క్వథితం పిబేద్వా ॥

—: జ్వరాతిసార కషాయము :—

శ్లో. అమృతా నాగరం పాఠా భద్రముస్తా సుగంధికా ।
పిబేత్కషాయమేతేషాం జ్వరాతీసార నాశనమ్ ॥ 996

:— జ్వరాతిసార కషాయము :—

శ్లో. బిల్వమూల కషాయస్తు త్రిఫలా నాగరాన్వితః ॥
సర్వజ్వరహరో యోగః సర్వాతీసార నాశనః ॥ 997

—: జ్వరాతిసార కషాయము :—

శ్లో. ముస్తాకుస్తుంబురూ విశ్వబిల్వైః కృతః కషాయోవినిహంతి పానాత్ ॥

—: జ్వరాతిసార కషాయము :—

శ్లో. ధాతకీ ధావనీ ముస్తా శుంఠీ చాతివిషాతథా ।
శర్కరామధు సంయుక్తః జ్వరాతీసార నాశనః ॥ 1009

—: రక్తాతిసార కషాయము :—

శ్లో. పాఠా విడంగాతివిషా బిల్వ దుస్పర్శ వాసోధి...... ।
ప్రశస్యతే శోణితకాతిసారే సామే నిరామె జ్వరసంయుతే చ ॥1000

—: జ్వరాతిసార కషాయము :—

శ్లో. ముస్తా వత్సక వర్షాభూ దారు దుస్పర్శ నాగరైః ।
క్వాథస్సుపా...వీకై జ్వరాతిసార శోఫజిత్ ॥ 1001

—: జ్వరాతిసార కషాయం :—

శ్లో. దశమూల కషాయేణ విశ్వచూర్ణంతు పిబేత్ ।
జ్వరేచైవాతి సారే చ సశోఫే గ్రహణీగదే ॥ 1002

—: అతిసార కషాయము :—

శ్లో. వ్యోషాభయా వత్సక జీరకాద్యైః కైడర్య జాజీ విజయా సమాంశమ్।
గుడే నవా శర్కరయా తు భక్ష్యం సామాతిసారం హరతిక్షణేన॥1003

—: అతిసార కషాయము :—

శ్లో. టంకణ క్షార జీరంచ భృష్ట శుంఠీ సచిత్రకైః ।
పిబేత్కృతం కషాయం చ దోషాతీసార నాశనమ్ ॥ 1004

—: అతిసార కషాయము :—

శ్లో. అజామోదోద్భవ రస శృంగిబేరం చ టంకణమ్ ।
అతిసార హరో రోగో గ్రాహీ దీపన పాచనః ॥ 1005

—: అతిసార కషాయము :—

శ్లో. వటప్రరోహైః సంచూర్ణైరంకోలైస్తండులాంభసా ।
పిష్ట్వాతక్రాన్వితైః పీతైరతిసారం హరేత్ ధ్రువమ్ ॥ 1006

—: అతిసార కషాయము :—

శ్లో. పారిభద్రంసితా సర్పిఃటంక(ణం) దాడిమ కుట్మలాః ।
అతిసారహరాః ప్రోక్తాః తక్రజీరక సంయుతాః ॥ 1007

—: అతిసార కషాయము :—

శ్లో. సమూలం సూర్యకాంతం చ పిష్ట్వా దధియుతం పిబేత్ ।
అసాధ్యమప్యతీసారం దాహంతృష్ణాం నిహంతి చ ॥ 1008

—: రక్తాతిసార కషాయము :—

శ్లో. మేఘనాదస్య మూలం తు మధునా సితయా సహ ।
తండులోదకపానేన రక్తాతీసార నాశనమ్ ॥ 1009

—: రక్తాతిసారస్య :—

శ్లో. అపామార్గస్య స్వరసే తైలం నిష్కం తు మేళయేత్ ।
తత్పిబేద్గ్రహణీం హంతి రక్తాతీసార నాశనమ్ ॥ 1010

—: రక్తాతిసారస్య :—

శ్లో. అపామార్గస్య పత్రం తు పిష్ట్వా మరిచ సంయుతమ్ ।
తక్రేణ పీతం కల్కం తు రక్తాతీసార నాశనమ్ ॥ 1011

—: అసాధ్యాతిసారస్య :—

శ్లో. పాఠా మోచరసం ముస్తా ధాతకీ బిల్వ నాగరమ్ ।
గుడ తక్ర యుతం పానే అసాధ్యమపి సాధయేత్ ।
కణా మధు యుతం లేహ్యం వా రక్తాతి సారజిత్ ॥ 1012

—: శ్లేష్మాతిసారస్య :—

శ్లో. విడంగం మరిచం శుంఠీ కపిత్థం బదరీఫలమ్ ।
చాఙ్గేరీ తక్ర సంపిష్టం కల్కం శ్లేష్మాతిసార నుత్ । 1013

—: అతి సారస్య:—

శ్లో. పాఠా కరంజ త్వక్ పంచకోలైః కైడర్య పత్ర శరపుంఖ బిల్వైః ।
క్వాథో నిహంతి కణచూర్ణ యుక్తః గుల్మాతిసారాన్
గ్రహణీ వికారాన్ ॥ 1014

—: అతిసారస్య :—

శ్లో. మోచసారం వత్సకం చ విశ్వ ముస్తాటరూషకైః ।
చందనోశీర సారస్య చూతజంబూత్వచస్తథా ।
క్వథితం పాయయేన్మ్లానామతీసార హరంపరమ్ ॥ 1015

—: సర్వాతిసారస్య :—

శ్లో. అంకోలమూలం కర్షార్థం పిష్ట్వా తండుల వారిణా ।
పిబే త్తద్గ్రహణీం హంతి సర్వాతీసార నాశనమ్ ॥ 1016

—: పిత్తాతిసారస్య :—

శ్లో. పాఠా వత్సక బీజత్వక్ దార్వీ గ్రంధిక శుంఠిభిః ।
ఉత్పలం ధాతకీ పుష్పం శుంఠీ దాడిమ వల్కలమ్ ॥ 1017
సక్షౌద్రం తండులాంభోభిః పేయం పిత్తాతి సారనుత్ ।

—: గ్రహణి కషాయము :—

శ్లో. పథ్యా వ్యోమ పునర్నవాంబుదనిశా ! పూతీక యుగ్మా
పాఠా బిల్వ ఘుణప్రియారళు కణా మూలోగ్రగంధాగ్నిభిః । 1018
చవ్యం దీప్య క భూణవుంభ సహితైః ప్రసిద్ధం జలమ్ ।
పేయం తద్గ్రహణీ వికార శమనం స్యాద్దీపనం పాచనమ్ ॥ 1019

—: గ్రహణి కషాయము :—

శ్లో. అభయా మరిచ విశ్వానాం చూర్ణం కుటజ త్వగ్భవమ్ ।
గుడ తక్రయుతం పీత్వా గ్రహణీ దోషజం జయేత్ । 1020

—: గ్రహణి కషాయము :—

శ్లో. ముస్తా కరంజమూలత్వక్ శుంఠీభిః క్వథితం జలమ్ ।
పిప్పలీ చూర్ణసంయుక్తం గ్రహణీ మాశు నాశయేత్ ॥ 1021

—: గ్రహణి కషాయము :—

శ్లో. పూతీ పునర్నవాసారం ప... తేజురకం తథా ।
తేషాం క్వాథయుతం సద్యశ్శోథ వినాశనమ్ ॥ 1022

—: శోఫ కషాయము :—

శ్లో. సతాశపత్రం భృంగం చ మరిచం నవసారకమ్ ।
సర్వేషాంయః కషాయస్స్యాత్ పాండుశోఫ వినాశనః ॥ 1023

—: శ్లేష్మశోఫ కషాయము :—

శ్లో. వ్యాఘ్రీ భూనింబ వర్షాభూ పాఠా దారు హరిద్రయోః ।
కషాయః క్షౌద్ర సంయుక్తః శ్లేష్మశోఫ వినాశనః ॥ 1024

—: శోఫజ్వర కషాయము :—

శ్లో. దశమూలం చ వర్షాభూ గవాం క్షీరం చ నాకులీ ।
కషాయ స్తైశ్చసంయుక్తః శోఫజ్వర నివారణః ॥ 1025

—: శోఫ కషాయము :—

శ్లో. పంచకోలాభయా రాస్నా వ్యాఘ్రీశమ్యాక భృంగయోః ।
కషాయం మధుసంయుక్తం సద్యశ్శోఫ నివారణం ॥ 1026

—: శోఫ కషాయము :—

శ్లో. పునర్నవా దారునిశా చ రాస్నా కైడర్య భూనింబ పటోలకుష్ఠైః ।
క్వాథం పిబేత్ క్షౌద్ర యుతం చ సమ్యక్ క్వాసాతి
సారం వినిహంతి శోఫమ్ ॥ 1027

—: శోథ కషాయము :—

శ్లో. దార్వీ శిరీష మూర్వా చ త్రిఫలా చిత్రకం వచా ।
శుంఠీ జీరకసంయుక్తం క్వాథం శోఫ వినాశనమ్ ॥ 1028

—: శోథ కషాయము :—

శ్లో. భూనింబ నాగర పాఠా కషాయో మధుసంయుతః ।
వాతపిత్తోద్భవం శోఫం నాశయేత్త్రిదినేషుచ ॥ 1029

—: శ్లేష్మ శోథ కషాయము :—

శ్లో. త్రికటు త్రిఫలా వహ్ని చూర్ణం చ మధునా సహ ।
భక్షయే దక్షమాత్రం చ పైత్యశోఫ నివారణమ్ ॥ 1030

—: సర్వశోఫ కషాయము :—

శ్లో. స్నుహీమూలం వజ్రవల్లీ వర్షాభూ......పర్పటమ్ ।
శుంఠీ దారు యుతః క్వాథ స్సర్వశోఫ నివారణః ॥ 1031

—: పాండుశోఫ కషాయము :—

శ్లో. హరీతకీ ద్విబృహతీ అశ్వగంధా పునర్నవా ।
సప్తలా నాగరక్వాథ ఛ్ఛాగమూత్రేణ శోథజిత్ ॥ 1032

—: శోథ పాండుజ్వర కషాయము :—

శ్లో. అశ్వత్థవల్కలం శుంఠీ మండూరం చ పునర్నవా ।
ఛాగమూత్రే పిబేత్క్వథం శోఫ పాండు జ్వరాపహమ్ ॥ 1033

—: శోథ కషాయము :—

శ్లో. అజాజిపాఠాఘనపంచకోలం వ్యాఘ్ర్యశ్చచూర్ణం సుఖతోయపీతమ్ ।
జ్వరం త్రిదోషజ్వరమేవ వృద్ధం నిహంతిశోఫం కఫజం చ తథ్యమ్ ॥

—: మేహహర కషాయము :—

శ్లో. ముస్తాగోకంట రజనీ త్రిఫలా చ శతావరీ ।
కషాయ ఏషాం సక్షౌద్ర స్సర్వమేహ వినాశనః ॥ .034

—: మేహ కషాయం :—

శ్లో. ముస్తా త్రిజాతకం ద్రాక్షా చోశీరం హరిచందనమ్
శుంఠీ చైభి స్రుతః క్వాథ స్సర్వమేహవ నాశనః ॥ 1035

బలాద్వయం ద్విబృహతీ నాగరం గోక్షురం వరా ।
శతాహ్వా త్రిఫలా క్వాథః సర్వమేహ నాశనః ॥ 1036

—: మేహ కషాయము :—

శ్లో. శతావరీ సమూలాగ్ని క్వాథో ద్రాక్షా సమన్వితః ।
హన్యాద్ధ్రువం మేహరోగం వాతపిత్త కఫోద్భవమ్ ॥ 1037

—: పైత్యమేహ కషాయము :—

శ్లో. పిబేద్ధాత్రీ ఫలరసం నిశా మాక్షిక సంయుతమ్ ।
గుడూచ్యా స్స్వరసో వాపి మధునా సహమిశ్రితః ॥ 1038

—: పైత్యమేహ కషాయము :—

శ్లో. త్రిఫలా చిత్రకం దార్వీ కళింగైశ్చ్రసృతం జలమ్ ।
మధునా సహితం హన్యాత్ ప్రమేహం చ సుదారణమ్ । 1039

—: పైత్యమేహ కషాయము :—

శ్లో. విశాల త్రిఫలా ముస్తా దార్వీ దారు విమిశ్రితమ్ ।
క్వాథో నివారయేన్మేహం నిశాకల్క విమిశ్రితమ్ ॥

—: పైత్యమేహ కషాయము :—

శ్లో. సమూర్వా ముస్తా సంయుక్తం చవ్యం పాఠా ఫలత్రయమ్ ।
అగ్నిమంథాయుతం వాపి శ్వదంష్ట్రాగ్ని సమన్వితమ్ ।
సమాంశై స్సాధితం తోయం శ్లేష్మమేహహరం పరమ్ ॥ 1040

—: మేహ కషాయము :—

శ్లో. త్రిఫలా వేణుపత్రాబ్ద పాఠా క్వాథ సుమాక్షికః ।
కంథయోని నిశాంభోభిః పానాన్మేహాలి నాశనః ॥ 1041

—: మేహ కషాయము :—

శ్లో. ముస్తా వరా ద్విరజనీ కల్కం స పారిభద్రకమ్ ।
సపాఠా కకుభం పక్వం సక్షౌద్రం మేహనాశనమ్ । 1042

—: మేహ కషాయము :—

శ్లో. ఫలత్రయ నిశాద్వంద్వ పీర వృక్షాకులీయకైః (?) ।
ఖదిరార్జున పారాభి.........సము స్తకైః ॥ 1043
పిబేత్ క్షౌద్ర ప్రతీవాపం మేహరోగ వినాశనమ్ ॥ 1044

—: మేహ కషాయము :—

శ్లో. ఫలత్రయం నిశా విశాలామలకై ర్యుతమ్ ।
పిబేత్కషాయం మధునా ప్రయుక్తం సర్వత్రమేహేషు సముద్గరేషు ॥

—: పైత్యమేహ కషాయము :—

శ్లో. పంచపల్లవ కల్కంతు తక్రేణ మధునాసహ ।
పైత్యమేహాతిసారేచ చంద్రవాక్చంద్ర భాషితమ్ ॥ 1046

—: మేహ కషాయము :—

శ్లో. ధాత్రీఫలరసై స్చూర్ణం నిశయా మధునాసహ ।
పీతం వినాశయే చ్ఛీఘ్రం ప్రమేహమపిదుస్తరమ్ ॥ 1047

—: మేహ కషాయము :—

శ్లో. ఆకులీ బీజవకుళం కుసుమం నారికేళజమ్ ।
కేతకాస్థి సమాయుక్తం సర్వమేహ వినాశనమ్ ॥ 1048

—: దీపన కషాయము :—

శ్లో. యవానీ లశునం వ్యోషం పూతీకాగ్ని పునర్నవైః ।
సైంధవాజాజి సంయుక్తం అగ్నిదీప్తికరం లఘు ॥ 1049

—: దీపన కషాయము :—

శ్లో. నిర్గుండీ దీప్యకో వహ్ని పథ్యా నాగర సైంధవైః ।
తక్రేణ క్వథితం పీతమగ్నిం సందీప యేత్పరమ్ ॥ 1050

—: శోషమూర్ఛ కషాయము :—

శ్లో. గోక్షురం వాజిగంధా చ మర్కటీ చ శతావరీ ।
శుంఠీ స జీరక క్వాథః శోషమూర్ఛా నివారణః ॥ 1051

—: గర్భిణీజ్వరకషాయము :—

శ్లో. మృద్వీకా మధుకం కుష్టం శారిబా చందనం తథా ।
మూర్వా దూర్వా బలా శృంగీ వరీ ధాన్యక నాగరమ్ ॥
యేతైః పాచ్యః కషాయః స్యాచ్ఛీతలం మధుశర్కరమ్ ॥
సర్వజ్వరహరో యోగః గర్భిణీనాం ప్రశస్యతే ॥ 1052

పృశ్నిపర్ణీ బలాశుంఠీ ధాన్యాకం బిల్వమూలకమ్ ।
యేతైర్ద్రవైర్యశ్శృతం తోయం శీతం మత్స్యండికా యుతమ్ ॥
గర్భిణీనాం జ్వరం హంతి విషమం చ స శీతలమ్ ॥ 1053

—: గర్భిణీ ఆమాతిసార కషాయము :—

శ్లో. దురాలభా బలా పాఠా నాగరాంబుద సంశృతమ్ ।
గర్భిణీం పాయయేత్తోయ మతిసారేషు సర్వదా ॥ 1054

—: గర్భిణీ వాతరోగ కషాయము :—

శ్లో. పృశ్నిపర్ణీ బలా బిల్వ విదారీ క్వథితం పిబేత్ ।
సక్షీరం శర్కరాయుక్తం గర్భిణీ వాతరోగనుత్ ॥ 1055

—: గర్భిణీ వాతరోగ కషాయము :—

శ్లో. బిల్వాగ్ని మంథపక్వం వా పాటలీ నాగరేణవా ।
సిద్ధం క్షీరం రసోవాపి గర్భిణీవాతరోగనుత్ ॥ 1056

—: గర్భిణీజ్వర కషాయము :—

శ్లో. బలామూల కషాయం తు ఘృత యుక్తం ప్రదాపయేత్ ।
సర్వవాత వికారాణాం గర్భిణీనాం ప్రశస్యతే ॥ 1057

—: గర్భిణీ వాతరోగ కషాయము :—

శ్లో. శుంఠీబలా చ నిష్కాథ్య గర్భిణీ సర్పిషా సహ ।
తత్కషాయం పిబేద్రాత్రౌ వాతరోగ ప్రశాంతయే ॥ 1058

నాగవల్లీ దళరసం పిబేత్తైలేన సంయుతమ్ ।
శూలం నిహంతి కార్శ్యం చ గర్భిణీనాం సుఖప్రదమ్ ॥ 1059

—: శూల కషాయము :—

శ్లో. వహ్నిత్వఙ్నాగవల్లీభ్యాం స్వరసస్తు ద్విభాగికః ।
తైలేన చ సమాయుక్త స్సర్వశూల హరః పరమ్ ॥ 1060

—: శూల కషాయము :—

శ్లో. తీవ్రశూల నివృత్త్యర్థం దాపయేదుష్ణ కాంజికమ్ ।
స్వేదయేత్సికతా పిండైః శృంగైశ్శోణిత మాహరేత్ ॥ 1061

—: శూల కషాయము :—

శ్లో. గుల్మవత్కర్మ శూలే తు క్వాథః పథ్యాకుళుత్థయోః ।
రామస్తైరండ తైలాభ్యాం పిత్తశూల హరం పరమ్ ॥ 1062

—: శూల కషాయము :—

శ్లో. పంచకోలాభయా శిగ్రు కుళుత్థం లశునం త్రివృత్ ।
క్వాథో రసానుపానంస్యాత్ పిప్పలీ హింగు సైంధవైః ॥ 1063

అశ్వ ? మూలం నిహంత్యాశు హ్యసాధ్యం చ చిరంతనమ్ ।
నిర్గుండీ లశునం బిల్వం పంచకోల బలాభయాః ॥ 1064

క్వాథో రసానుపానస్య పిప్పలీ హింగు సైంధవైః ।
సర్వశూల ప్రశమనం దోషజ్వర వినాశనమ్ ॥ 1065

—: శూల కషాయము :—

శ్లో. పంచకోలాభయా క్వాథః కణాసింధూత్థ హింగుభిః ।
రసానుపానాచ్చూలానాం సమాలోన్మూల నుత్తరమ్ ॥ 1066

—: పంచకోల కషాయము :—

శ్లో. పిప్పలీ పిప్పలీమూలం చవ్యం చిత్రక నాగరమ్ ।
పంచకోల కషాయేణ పంచశూల నివారణమ్ ॥ 1067

—: శూల కషాయము :—

శ్లో. హింగు చూర్ణేన సంయుక్తం నారికేళజలం పిబేత్ ।
పంచగుల్మాన్ క్షయం శూలం రక్తగుల్మం చ నాశయేత్ ॥ 1068
కాస శ్వాసాది రోగాంశ్చ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ।

—: శూల కషాయము :—

శ్లో. దశమూల కషాయేణ సైంధవం హింగు రామఠమ్ ।
అజమోదం చ సంచూర్ణ్య పిబేచ్ఛూల వినాశనమ్ ॥ 1069

—: శూల కషాయము :—

శ్లో. పారిభద్రత్వచః శుంఠీ తైలేన లవణేన వా ।
ఉష్ణోదకేన వా పానాత్ సర్వశూల నివారణమ్ ॥ 1070

—: పైత్యశూల కషాయము :—

శ్లో. ధాత్రీ సైంధవ చూర్ణం తు భక్షితం మధుసంయుతమ్ ।
పైత్యశూలం తథాదాహం నాశయేదతివేగతః ॥ 1071

ధాన్య విశ్వ బలా బిల్వ కషాయం సర్పి రామఠమ్ ।
సర్వశూలం నిహంత్యాశు గర్భిణ్యాం హింగునా వినా ॥ 1072

—: శూల కషాయము :—

శ్లో. ఏరండపత్రం స్వరసే హింగు సైంధవ సంయుతమ్ ।
పిబేత్తైలేన సమ్మిశ్ర్య సద్యశ్శూల నివారణమ్ ॥ 1073

—: పార్శ్వశూల కషాయము :—

శ్లో. క్షారం త్రిపటుకం పాఠా భార్జీ చిత్రక సైంధవమ్ ।
ఉష్ణోదకేన పీతంచేత్ పార్శ్వశూల నివారణమ్ ॥ 1074

—: హృచ్ఛూల కషాయము :—

శ్లో. దేవదారు ఏచా శుంఠీ తైలేన మధుశిగ్రు చ ।
ఉష్ణోదకేన పానాచ్చ హృది శూల వినాశనమ్ । 1075

—: కుక్షిశూల కషాయము :—

శ్లో. హింగు సౌవర్చలం శుంఠీ పథ్యా చ గుణవర్ధితాః ।
చూర్ణమేతత్కటీ కుక్షి హృత్పార్శ్వాస్థి శూలజిత్ । 1076

—: శూల కషాయము :—

శ్లో. హింగు పిప్పలి పథ్యానాం చూర్ణం ససైంధవమ్ ।
ఉష్ణోదకేన పీతం చేత్ సద్యశ్శూల నివారణమ్ ॥ 1077

—: శూల కషాయము :—

శ్లో. చూర్ణితం హింగు త్రికటు వచా కుష్ఠం ససైంధవమ్ ॥
ఉష్ణోదకేన పానాచ్చ సద్యశ్శూల వినాశనమ్ ॥ 1078

—: శూల కషాయము :—

శ్లో. పిప్పలీ కుంభజం భార్గీ అనులాలి (?) కటుర్వచా ।
ఉష్ణోదకేన చ పిబేత్ సద్యశ్శూల వినాశనమ్ ॥ 1079

—: గుల్మ శూల కషాయము :—

శ్లో. యవక్షారం బిడం పాఠా హింగు దీప్యక జీరకాః ।
ఉష్ణోదకేన పీతశ్చేత్ గుల్మశూల నివారణాః ॥ 1080

—: గుల్మ శూల కషాయము :—

శ్లో. సైంధవం చ బిడపాఠావచా త్రికటుకం తథా ।
ఉష్ణోదకేన గృహ్ణీయాత్ సద్యశ్శూల నివారణమ్ । 1081

—: ఆమశూల కషాయము :—

శ్లో. చిత్రమూల సశాఙ్గేష్టా శుంఠీ భాఙ్గీ స సైంధవమ్ ।
ఉష్ణోదకేన పీతంచేద్యామశూల వినాశనమ్ ॥ 1082

—: ఆమశూల కషాయము :—

శ్లో. బలాపిప్పలి శుంఠీనాం చూర్ణం భాగే పృథక్సమమ్ ।
ఉష్ణోదకేన చ పిబే దామశూల నివారణమ్ ॥ 1083

—: ఆమశూల కషాయము :—

శ్లో. శృంగిబేరాభయా కృష్ణాః చిరిబిల్వం స చిత్రకమ్ ।
సమాః సంచూర్ణ్య మరిమాః పిబేచ్ఛూలే సుదారుణే । 1084

—: ఆమశూల కషాయము :—

శ్లో. సౌవర్చలం యవానీ చ సైంధవం వచయా సహ ।
ఉష్ణోదకేన చ పిబేదామశూల నివారణమ్ ॥ 1085

—: ఆమశూల కషాయము :—

శ్లో. చిత్రకం నాగరంచైవ యావసూకం పునర్నవా ।
తేషాం కషాయః పానాచ్ఛహ్యామ శూల వినాశనః ॥ 1086

—: హింగుత్రిగుణ తైలము :—

శ్లో. హింగుత్రిగుణం సైంధవ మస్మాత్త్రిగుణం తైలమేరండమ్ ।
తత్రిగుణం లశునయుతం గుల్మోదర వృద్ధిశూలఘ్నమ్ ॥ 1087

—: శూలహార యోగము :—

శ్లో. తైలం సైంధవ కల్కాఢ్యం కేవలం శూలనాశనమ్ ॥ 1088

—: శూల కషాయము :—

శ్లో. సూరణం లశునం శిగ్రు గ్రంథికం చిత్రకం వచా ।
పాఠాశుంఠీయుతో క్వాథ స్సర్వశూలహారః పరః ॥ 1089

—: పటోలకాది కషాయము :—

శ్లో. పటోల మూల త్రిఫలా విశాలా పృథక్ త్రిభాగా
పచ త్ర (?) కాణాః ।
స్త్రాయమాణా కటురోహిణీనాం భాగార్ధకే నాగరపాదయుక్తమ్ ॥

—. పైత్యఛర్ది కషాయము :—

శ్లో. ద్వాత్రిం శత్పలికం తోయం ప్రైకం వాలకం పచేత్ ।
పాదశేషం వస్త్రపూతం......స శర్కరా ।
మధునాలేహయే ఛ్ఛర్ది దాహతృష్ణా హరం పరమ్ ॥ 1091

—: పైత్యఛర్ది కషాయము :—

శ్లో. బిల్వ మూలస్య నిష్కాథస్సలాజమధుశర్కరః ।
మాతులుంగరసోపేతః సద్యశ్ఛర్ది నివారణః ॥ 1092

—· పైత్యఛర్ది కషాయము :—

శ్లోః బిల్వ ధాన్యామృతా శుంఠీ పిబేత్ క్వాథః సమాక్షికః ।
ఛ్ఛర్ది దాహ భ్రమ తృష్ణా పిత్తానాం చ నిబర్హణః ॥ 1093

— పైత్యఛర్ది కషాయము ·—

శ్లో. విశ్వ కు స్తుంబరీ క్వాథః శీతః క్షౌద్ర సితాన్వితః ।
పిబేచ్ఛర్దిగదీ శూలాం దాహయుక్తే విశేషతః ॥ 1094

—: ఛర్ద్యతిసార కషాయము :—

శ్లో. బిల్వమూలస్య నిష్కాథే సలాజ శర్కరాన్వితే ।
మధునావాప్య చ పిబేచ్ఛర్ద్యతీసార రోగయోః ॥ 1095

—: ఛర్ది కషాయము :—

శ్లో. వమనేతిప్రవృత్తే తు గుడూచీ స్వరసం తథా ।
మధునా పాయ యేద్ధీమాన్ యావద్వాంతిర్న శామ్యతి ॥ 1096

—: ఛర్ద్యాతిసారహర యోగము :—

శ్లో. ఆమ్ర జంబూ ప్రవాళానాం నిర్యాసోమధు నాసహ ।
అజాసర్పి స్సమాయుక్తః ఛర్ద్యతీ సారనాశనః ॥ 1097

—: ఛర్ది కషాయము :—

శ్లో. జాతీ లవంగకం లాజం మధుకం శర్కరాం మధు ।
హారీతకీం గుడూచీం చ పిబేన్నిష్య కాంజికే ॥ 1098

మాతులుంగం కపిత్థం చ బిల్వమూలం కరంజకమ్ ।
ఏతేషాం వాంతి నాశార్థ మనుపానం ప్రకల్పితమ్ ॥ 1099

—: ఛర్ది కషాయము :—

శ్లో. బిల్వమూల ధాన్యకంచ విశ్వభేష జమేవచ ।
ఏషాం క్వాథః కషాయుక్తః జ్వరఛ్ఛర్దిహా రోధృవమ్ ॥ 1010

—: గంజికి తండుప్రమాణము :—

శ్లో. భక్తైర్మధ్యైతండు లైశ్శోడశాంశం యూషప్రస్థం వారి శుంఠి త్రినిష్కమ్ ।
సంగృహ్యైతత్పాచితం పాదశేషం జ్ఞేయా పెయా రోగిణాం సాధ్యపానమ్ ॥ 1111

పానీయేషు యవాగ్వాసు కషాయేషు యథాక్రమమ్ ।
అర్థభాగం చతుర్భాగ మష్టభాగం తు శేషయేత్ ॥ 1112

—: వాతజ్వరాలకు గంజి :—

శ్లో. ధాన్యానాగర ముద్గైశ్చ లాజా కూష్మాండ శంఖభిః ।
కృతంమండం పిపాసఘ్నం సర్వజ్వర నివారణమ్ ॥ 1113

పంచకోలయుతిం వ్యాఘ్రీ కృతం మండం యథావిధి ।
కఫజ్వరే త్రిదోషేచ సర్వశూల నివారణమ్ ॥ 1114

—: శూలగంజి :—

శ్లో. పంచకోలం బలా బిల్వ ధాన్యకంచ సమం సమమ్ ।
సర్వ తుల్యంప చేల్లాజపేయా మందాగ్ని శూలజిత్ ॥ 1115

—: దోషప్రకోప జ్వరానకు స్తన్యపానము :—

శ్లో. దోషాదా ప్రాణ రక్షార్థం వ్యోమ సింధు యుతంపిబేత్ ।
రుద్రాతుం స్తన్య సంయుక్తం మాషార్థంచ ప్రదాపయేత్ । 1116
ద్విదోషేపి త్రిదోషే వా స్తన్యం రుద్రాతు సంయుతమ్ ।
మధ్యాహ్నే చ పరాహ్నేచ మధుయుక్తం ప్రదాపయేత్ । 1117

—: పంచముష్టి గంజి :—

శ్లో. ముద్గాఢకీకులుత్థైశ్చ మాషైశ్చ చణకై రపి ।
ముష్టిప్రమాణైస్సంసిద్ధం యూషం వా క్వాథ మేవహి ॥ 1118
పిబేత్ సర్వజ్వరహరం సర్వశూల నివారణమ్ ।

—: గంజి యిచ్చేకాలము :—

శ్లో. పైత్యజ్వరేతు మధ్యాహ్నే తత్రైవ కఫసంభవే ।
వాతజ్వరేపరాహ్నే చ యవాగూంకాల మాచరేత్ ॥ 1119

శ్లో. ముద్గాఢకీ కులుత్థైశ్చ శుంఠ్యాచ క్వథితంజలమ్ ।
సర్వజ్వరహరం పథ్యం శ్వాసకాసాతి సారజిత్ । 1120

—: అతిసారములకు గంజి :—

శ్లో. లాజశ్చైవ బలా బిల్వం పంచకోలం సధాన్యకమ్ ।
కృతం మండం పిబేద్రోగీ భోజనాత్పర మేవహి ।
త్రిదోషజాతి సారఘ్నం దాహశూల రుజాపహం ? 1121

—: అతిసారములకు గంజి :—

శ్లో. ....వల్కలై రుక్తం లాజసారం పిబేన్నరః ।
విషమజ్వరే చ శూలేసాతిసారే సదాహకే ॥ 1122

—: జ్వరాతిసారములకు గంజి :—

శ్లో. బిల్వ ? చందన సంయుక్తం లాజసారం యథాకృతమ్।
శృష్ఠ కుష్ట యుతం మండం జ్వరాతీసార నాశనమ్॥ 1123

—: లాజగంజి గుణము :—

శ్లో. పేయా లాజకృతా తథ్యంజ్వరాతీ సారనాశనీ।
కించిదాధ్మాన శమనీ దీపనీ కఫనాశనీ॥ 1124

—: ఛర్ది అతిసారములకు గంజి :—

శ్లో. లాజాస్తృట్ ఛర్ద్యతిసార మేహాతృయ కఫాపహాః।
కాస పైత్తోపశమనాః దీపనా లఘు శీతలాః॥ 1125

—: పాలు కాచే ప్రకారము :—

శ్లో. పలాష్టకంత్వ జాక్షీరం ద్వాత్రింశత్పలికే జలే।
శుంఠీం దురాలభాం చైవ సంక్షుద్య ప్రక్షిపేజ్జలే।

క్షీరేవశిష్టే గృహ్ణీయాత్ క్షీరపాకేష్వయం విధిః॥ 1126

—: పాలలోను ద్రవ్యాలువేసి కాచేక్రమము :—

శ్లో. ద్రవ్యస్యాష్ట గుణం క్షీరం జలం చైవ చతుర్గుణమ్।
క్షీరేవశిష్టే గృహ్ణీయాత్ క్షీరపాక మితిస్మృతమ్॥ 1127

—: పాలలోవేసి కాచేక్రమము :—

శ్లో. విశ్వ బిల్వ బలా సింహీ ధాన్య గోక్షురకాంబుదైః।
సంక్షుణ్ణైః సాధితం క్షీరం క్షీరం మిత్రముదాహృతమ్॥ 1128

—: పంచసారం యుక్తము :—

శ్లో. పిప్పలీ శర్కరా ద్రాక్షా ఘృత యుక్తం పయ శ్శృతమ్
పంచసారం విధాతవ్యం జ్వరకాసక్షయాపహమ్॥ 1129

—: పైత్యజ్వర మండములు :—

శ్లో. పిత్తోద్రేకే ముద్గసంయుక్తం పిత్తవాతికే జ్వరే ।
బలా నాగర ధాన్యైర్వా హ్యథవా బిల్వ నాగరమ్ ॥ 1180
ద్వంద్వజే సృహతీ ధాన్య శుంఠీ శర్కరయా యుతమ్ ।
విషమే ధాన్యకం పంచ తృణశుంఠీకషాయకమ్ ॥ 1181
సన్నిపాతే తు కూష్మాండ శుకనాసాక రేచ్ఛదః ? ।
ధాన్యేన సితయా యుక్తం మండం శ్రేష్ఠం నశంసయః । 1182
ఊర్ధ్వ గేర క్తపిత్తే తు యవాగూంపరి వర్జయేత్ ।

—: ఛర్దిజ్వరస్య :—

శ్లో. ఛర్దియుక్తే జ్వరే బిల్వ మూలయుక్తం పిబేన్నరః ।
దాహంమూర్ఛాం భ్రమం శోషం హిక్కాం వాప్యరుచిం హరేత్ ॥

—: ఛర్దిజ్వరస్య :—

శ్లో. లాజా శుంఠీ, బలా బల్వం భార్గీ ధాన్యక దుస్సహాః ।
కృతం మండం మధుయుతం ఛర్ది జ్వరవినాశనమ్॥ 1184

—: పిత్త ఛర్ది :—

శ్లో. బిల్వ ధాన్యక బలామహౌషధైర్లాజముద్గ సహితం కృతంజలమ్ ।
ఛర్దిమాశు శమయేత్స శర్కరం హంతి వాత కఫ పిత్తజం ధృవమ్ ॥

—: ఛర్ది జ్వరస్య :—

శ్లో. ఘన లాజామృతా గంధి విశ్వ క్వాథో కణాయుతః ।
ఛర్దిం జ్వరాతిసారం చ హ్యజీర్ణ మపినాశయేత్ ॥ 1186

—: ఛర్ద్యాతి సారస్య :—

శ్లో. లాజసారం చ శుంఠీ చ ఛర్ద్యాతీసార నాశనమ్ । 1187

—: ఛర్ది జ్వరస్య :—

శ్లో. కపిత్థ బిల్వాక్షైడర్య తింత్రిణీ నింబ సంయుతైః।
ధాన్యాబ్దామృత శుంఠీభిః క్వాథం మధుసితాయుతమ్।
పిబే జ్జీర్ణజ్వర ఛ్ఛర్దివాత పిత్తజ్వరేషు చ॥ 1137

—: హిక్కకువత్తి చేసే క్రమము :—

శ్లో. గోఘృతా లక్త (?) సంయుక్తం వస్త్రేవామేళయే ద్ధ్రువమ్।
హృదయే నాభిదేశే చ లలాటే ద్విభుజాంతరే। 1138

సంస్థాపిత మిదం శ్రేష్ఠం సర్వహిక్కా ప్రణాశనమ్।

—: హిక్కకు నస్యము :—

శ్లో. దూర్వా రసం దాడిమ పుష్పం జిహ్వాతీ ఘ్రాణాప్రవృత్తింశిత
చంద్రయుక్తమ్।
స్తన్యేవ వాలక్తరసేన వాపి దానాత్క్షిణానా ? మపహంతిహిక్కామ్॥

—: హిక్కానుపానము :—

శ్లో. యష్టీశాలిర (?) సలిలం మయూరస్య చ పింఛకా।
భస్మ భ్రమరగేహం చ హ్యాపామార్గస్యబీజకమ్।
మధునా యోజయోదేవం హిక్కాయామను పానతః॥ 1140

—: హిక్కకువత్తి :—

శ్లో. హరిద్రాపత్రమేరండమూలం లాక్షా మనశ్శిలా।
దేవదార్వ గరుం మాంశింపిష్ట్వావర్తిం ప్రకల్పయేత్॥ 1141

—: హిక్కాను ధూమము :—

శ్లో. మధూచ్ఛిష్టం సర్జరసం ఘృతంచసమనశ్శిలా
ధూమపానం హరేద్ధిమోవా శిఖిపుటుజః। 1142
గుగ్గులుశ్శివ నిర్మాల్యం.........।

—: హిక్కాను పానము :—

శ్లో. రసం కపిత్థస్య సపిప్పలీకం హిక్కాతురో పాణితలప్రమాణమ్ ।
పీత్వా నిహంతి క్షణమాత్రకాలే పైత్యం చ హిక్కాం వమనం చ
శ్వాసమ్ ॥ 1143

—: హిక్కయందను పానము :—

శ్లో. పిప్పలీం పిప్పలీమూలం ముస్తాం చైలాం చ చూర్ణయేత్ ।
లేహయేన్మధు సర్పిభ్యాం హంతి హిక్కాం నసంశయః ॥ 1144

—: పైత్యఛర్దికి :—

శ్లో. అశ్వత్థత్వక్ కించిన్నిక్షిప్యశర్కరామ్ ।
పిబేచ్ఛర్ది వినాశార్థం దాహే చోష్ణే చ తద్ధితమ్ ॥ 1145

—: రక్త ఛర్దికి :—

శ్లో. ఏలాచ త్రిఫలా ధాన్యం సమం సంగృహ్య చూర్ణయేత్ ।
సితా సర్వసమా శీతవారిణా రక్తఛర్దిహా ॥ 1146

—: హిక్కాను పానము —

శ్లో. కుష్టం సర్జరసం చైవ హ్యాభయా గుడసంయుతమ్ ।
అగ్నౌ ధూమస్య పానాచ్చ హిక్కారోగం హరేద్ధ్రువమ్ ॥ 1147

—: రక్తఛర్ది :—

శ్లో. ఔదుంబర ఫలం చైవ చందనేన చ సంయుతమ్ ।
బీజపూర రసేనైవ రక్తఛర్ది నిషూదనమ్ ॥ 1148

—: తృష్ణాహా కషాయము :—

శ్లో. సజలం నారికేళాంబు ధద్యాత్తృష్ణోపశాంతయే ।
తతఃశీతోదకం వాపి లాజాక్షౌద్ర విమిశ్రితమ్ ॥ 1149

సితాంభః కేసరం క్షౌద్రం కృష్ణా దాడిమ జీరకైః ।
లేహకః శర్కరోపేతం తీవ్రతృష్ణాహరంపరమ్ ॥ 1150

—: తృష్ణాను పానము :—

శ్లో. వరీ శృంగాటకం క్షౌద్రంలాజసక్తు సితోత్పలైః ।
గుళికా వదనేన్యస్తా తీవ్రతృష్ణాహరా పరా ॥ 1151

—: తృష్ణానుపానము :—

శ్లో. ఇక్షురేక్షు రసమృద్వీకా క్షౌద్ర సింధు గుడోదకైః ।
స వృతామ్లైశ్చ గండూషః తాలుశోషప్రణాశనః ॥ 1152

—: అతిసారాలకు మోదాదికల్కము :—

శ్లో. అజామోదో మోచరసః శృంగిబేరం చ కేతకమ్ ।
పీతమాత్రేణ తక్రేణ గంగామపి నిరుధ్యతి ॥ 1153

—: సర్వజ్వర కల్కము :—

శ్లో. ద్విజీరం లశునం కించిత్ వ్యోష ధాన్యక సంయుతమ్ ।
కల్క ముష్ణోదకే పీత్వా జ్వరం హన్యాన్న సంశయః ॥ 1154

—: తృష్ణకు :—

శ్లో. శీతాంబు పరిషేకం చ పయస్తు ససితామధు ।
ద్రాక్షా ఖర్జూర సంయుక్తం తీవ్రతృష్ణానివారణమ్ ॥ 1155

—: తృష్ణానుపానము :—

శ్లో. కించిల్లవణ సంయుక్తమారనాళం కవోష్ణకమ్ ।
తేన గండూష మాత్రేణ సద్యస్తృష్ణాప్రశామ్యతి ॥ 1156

—: తరుణజ్వర కల్కము :—

శ్లో. వ్యోష మంధాన్యం జీరకం చ కల్కము ష్ణాంబునా పిబేత్ ।
తరుణజ్వర హారో యోగః దీపనః పాచనశ్చ సః ॥ 1157

—: దాహజ్వరహర కల్కము :—

శ్లో. దాక్షా కణా విశ్వమధూక పుష్పంయష్టీ ఫలత్రయ జీరకంచ।
ఉశీరఖర్జూర......ముస్తా రాద్రాతు కుష్ఠ సిత జీరకాణామ్॥ 1158
సంపేష్య చాలోడ్య జలైః ప్రయుంజ్యాద్దాహం సతృష్ణాజ్వర
మాశుహంతి॥

—: పురాణజ్వరహర కల్కము :—

శ్లో. ద్వేజీరకే చ విశ్వం చ నింబ సారేణ సంయుతమ్।
పురాణ తోయే తు పిబేత్ పురాణ జ్వరనాశనమ్॥ 1159

—: పిత్తజ్వరహరకల్కము :—

శ్లో. ధాన్యకం జీరకం ముస్తా మరీచంచైవ కల్కితమ్।
సితేన సహితం పీతం పిత్తజ్వర హరం పరమ్॥ 1160

—: శ్లేష్మజ్వర కల్కము :—

శ్లో. విశ్వంచ కృష్ణమరిచం ధాన్యకం జీరకం తథా।
పిష్ట్వా గుడేన సహితం పీతం శ్లేష్మజ్వరం హరేత్॥ 1161

—: వాతపిత్తజ్వర కల్కము :—

శ్లో. కటుకాభయ రాస్నాభిః జీరకద్వయ నాగరైః।
కల్క ముష్ణాంబునా పీతం వాత పిత్తజ్వరాపహమ్॥ 1162

—: విషమజ్వర కల్కము :—

శ్లో. కుమారీమూల కల్కం తు పీత్వా కోష్ణజలైర్వమేత్।
విషమం తు జ్వరంహంతి వమనాచ్చ విరేచనాత్॥ 1163

— వాతపిత్తజ్వరస్య కల్కము :—

శ్లో. ఏకోపి యోజ్యః కటుకో నరాణాం జ్వరే తథా పిత్తకఫజ్వరేతు।
రాస్నా సితా విశ్వయుతో క్రమేణ సకల్కితో వా క్వథితోథవాపి॥

—: సన్నిపాత కల్కము :—

శ్లో. కటుత్రయం సైంధవం చ నిర్గుండీ శిగ్రుమూలకమ్।
వరుణార్కయవక్షోలం చ కటువృక్షశ్చ వహ్నికమ్॥ 1165

ఆర్ద్రికం పిప్పలీమూలమేషాం కల్కస్సుతోథవా।
దీయతే సన్నిపాతేషు హ్యనుపానాయనూరిభిః॥ 1166

—: సర్వజ్వర కల్కము :—

శ్లో. జీరకం వ్యోష కర్పూరం నిర్గుండీ వహ్నిభృంగరాట్।
వాసా గుడూచీ శిగ్రుత్వక్ నాగవల్లీదళాని చ॥ 1167
శర్కరా లశునం చాథ లవంగం లశునంఘనమ్॥
కల్కమేషాం జ్వరేష్వేవ హ్యనుపానాయ కల్ప్యతే॥ 1168

— దాహజ్వర కల్కము :—

శ్లో. ధాన్యకం జీరకం కేశ్య ముశీరం చందనం ఘనమ్।
సితా కర్పూరకం కుష్ఠం మధుకం చ మృణాళకమ్॥ 1169

పంచత్వక్పల్లవాః పంచ ధాత్రీ పల్లవమేవచ।
ఏతేషామనుపానేన దాహశాంతిర్భవిష్యతి॥ 1170

—: రాస్నాది కల్కము :—

శ్లో. రాస్నా చ విశ్వం కటు పిప్పలీనాం మరీచ ముస్తం చసమాశకంచ।
ఉష్ణోదకేనైవ విమర్దయంశ్చ పిబేచ్చ కల్కం జ్వరితశ్చ శూలీ॥

—: అజీర్ణ కల్కము :—

శ్లో. వంధ్యా వహ్ని కణా ధాత్రీఫల చూర్ణం సమాంశకమ్।
భుక్తమాత్రే జ్వరం హంతి జఠరాగ్ని ప్రదీపనమ్॥ 1172

—: మురంగి కల్కము :—

శ్లో. మురంగి? కల్కం బీజం చ నారదం ద్రోణపుష్పకమ్।
రాస్నా శుంఠీ సమాయుక్తః కల్కః సర్వజ్వరాపహః॥ 1173

—: ధాన్యాది కల్కము :—

శ్లో. కుస్తుంబరు కణా శుంఠీ విష్ణుక్రాంతా చ రాస్నకమ్ ।
అక్షప్రమాణ కల్కం తు సర్వశీత జ్వరాపహమ్ ॥ 1174

—: ఛర్ది కిలవంగాది కషాయము :—

శ్లో. లవంగార్ద్రక నిర్యూహః స కర్పూర సితామధు ।
ఛర్ది ప్రసక్తి మరుచిం వై సర్వం చ వ్యపోహతి ॥ 1175

—: మహాబిల్వాది లేహ్యము :—

శ్లో. బిల్వమూలం పల శతం బలాయాశ్చ తదర్ధకమ్ ।
ధాన్యకం నాగరం లాజా లామజ్జం చైవ చందనం ॥ 1176

ద్రాక్షా కార్పాస లామజ్జే ముస్తామలక జీరకమ్ ।
ప్రత్యేకం షోడశ పల మష్టద్రోణే జలే పచేత్ ॥ 1177

అష్టభాగావశేషేస్మిన్ శర్కరార్ధతులాం పచేత్ ।
ద్విప్రస్థం ముద్గయూషస్య జంబీరస్య రస స్తథా ॥ 1178

తథా ధావళ్య తాంబూల స్వరసం చ ప్రదాపయేత్ ।
పాకేవతార్య మరిచం శృంగిబేరం చతుష్పలమ్ ॥ 1179

లవంగం నాగపుష్పం చ ధాన్యకం జీరకం త్రుటిః ।
ప్రత్యేకం ద్విపలం కృష్ణా పిప్పలీమూల చిత్రకమ్ ॥ 1180

గండీరకం చ తాళీసపత్రం చైవ పృథక్ పలమ్ ।
చూర్ణం కృత్వా ప్రతీవాప్యం దద్యాత్ ప్రస్థద్వయం మధు ॥ 1181

శీతీభూతే తు సంయోజ్య నధ్యారాశౌ నిధాపయేత్ :
మహాబిల్వాదికో లేహ్యః ఛర్దిం జయతి దుర్జయామ్ ॥ 1182

హృద్రోగారుచి హిధ్మాంశ్చ కాసంశ్వాసం హలీమకమ్ ।
గుల్మం చ నాశయేదాశు పరమంచాగ్ని దీప్తిదమ్ ॥ 1183

—: వాయువు తిమురుకు తైలం :—

శుద్ధిచేసిన జీడిగింజలు శే. ౧, ఆముదం శే. ౨, బాణలిలోపోసి విత్తులు వేయించి తైలం తీసుకొని తర్వాత శుద్ధిచేసిన గంధకం (మంచి దిగా) అరపలం పొడిచేసి వేసి దించుకొని, పరంగిపట్ట, శొంఠి, మిరియాలు అందు వరాయెత్తు పొడివేసి రెండు చుక్కలువేసి రెండుపూటలు తీసుకొనేది. వాయువులు, తిమురులు వయామగును. పథ్యం : పులుసు, ఆవాలు వర్జించవలయును. అరమండలం పుచ్చుకొనేది. (అపూర్వం యీ ప్రయోగం).

గంధకం శుద్ధిచేసినది వ. ౪. రసం వ. ౧, జాతి వ. ౧ విడంగం వ. ౧, మునగపట్ట రసాన నూరి వుంచుకొనేది. పరంగిపట్ట, శొంఠి, మిరియాలు వగకు వరాయెత్తు ౧ ప్రకారం కూర్చియిచ్చేది. వాయువులు తిమురులు కుదురును. ఇచ్ఛాపథ్యం పూటకురూకయెత్తు ౧ పై పొడి వ. ౨ ప్రకారం తేనెతో అనుపానము.

—: ఖర్జూరాది రసాయనం, దగ్గుకు, వాంతులకు :—

ఖర్జూరవు కాయలు ప. ౨, తాళీసపత్రి ప. ౨, లవంగం ప. ౨, జీరకం పలం ౨, పిప్పళ్లు ప. 3, చిల్లగింజలు పలం ౧, వేయించి యేల ప. ౧, నెయ్యి శే. ౧, పాలు శే. ౧ పోసి కాయలు నూరి నెయ్యిపోసి జలాంశం పోవునట్లు వేయించి నిత్యంవొక గచ్చకాయంత యిచ్చేది.

— తిమురు, వాయువుకు ఆముదము :—

కేరుప్పడి ఆకురసం శే. ౧. బుడ్డకాకరాకురసం శే ౧, తఘు తాళి ఆకురసం శే. ౧, ఆముదం శే. ౧ పోసి పక్వంగాకాచి దించుకొనేది. దానిలో వగపొడి ? చేసివేసేది. పూటకు వొక మిల్లి గంటెడు తీసుకొనేది. పథ్యం. పులుసు పుచ్చుకోరాదు. రోజు మార్చిరోజు పుచ్చుకొనవలయును వాయువు తిమురు తగ్గును.

—: జ్వరాలకు క్షయలకు :—

తండావాళం శే. ౧, గంధకం శే. ౧ రెండున్ను వుమ్మెత్త ఆకు రసములో, నూరిరెండు వుటాలువేసేది. నిమ్మపండ్లరసాననూరి బిళ్లచేసి

మూడు పుటములు వేసేది. అది అడ్డుగ యెత్తు యిస్తే జ్వరాలు క్షయలు మానును.

—: వృద్ధమాల్యవసంత మాత్ర :—

ఆముదాల పప్పుపలం ౧, బర్పరి (కఫరి) పలం ౧, రెండునూరి బిళ్ల చేసి పుటంవేసి పిమ్మటఖల్వంలో వేసి మిరియాలు పల, రససింధూరం ప ౨ వెన్నగచ్చకాయంత వేసి నూరి, నిమ్మపండ్లరసాన నూరి మాత్ర చేసియిచ్చిన శీతజ్వరాలు, అంతర్గతజ్వరాలు మానును.

—: మాల్యవసంత మాత్ర :

బర్పరి (కఫరి) ప ౬, మిరియాలు ప ౪, యింగిలీకం ప ౨, వెన్న ముక్కాలు వరా, నిమ్మపండ్లరసాన నూరి, మాత్రచేసి యిచ్చిన తరుణజ్వరాలు మానును. పథ్యం తియ్యచారు.

—: పర్పటి :—

యింగిలీకం ప ౧, శుద్ధగంధకం ప ౨, యీ రెండు పొడిచేసి గరిటలో వేసి కరిగించి పేడవుండచేసి మధ్య పల్లముచేసి అరటిఆకు వేసి అందులో మందుపోసి పైన ఆకుమూసి పేడతో మూసేది. అది అడ్డుగ యెత్తుయిస్తే ఆమాతిసారాలు మానును.

—: శోఫ అగ్నిమాంద్య జ్వరాలకు :—

మావలింగపట్ట పలం ౧, రాచొడిః ప ౧, నీళ్లుపోసి నూరి యెండ పెట్టి రూకయెత్తు యిచ్చిన, శోష, అగ్నిమాంద్యము జ్వరము మానును.

—: జ్వరాంకుశము :—

కర్పూరశిలాజిత్తు ప ౧, నూరి తాళకం ప ౧, గుడ్డకు పట్టించి యెండలో పెట్టి, పుటంవేశి, బరణిలోవుంచి పాతికయెత్తు, తేనతో యిచ్చేది, జ్వరాలుమానును. జీలకఱ్ఱపొడిలో యిచ్చేది.

—: అభినవ చింతామణి :—

రసం ప ౮, గంధకం ప ౮, నాభి ప ౮, రసకర్పూరం ప ౮, పెద్దగవ్వభస్మం ప ౮, మిరియాలు ప ౮, చిత్రమూలం, మావలింగపట్ట కషాయంతో నూరి మాత్రచేసేది.

దురదకు, వాయువు తిమురు తగ్గుటకు రామచంద్ర అయ్యంగారు చేసిన క్రమము గంధకం ప ౨, రసకర్పూరం ప. ౨, జాతిలవంగం ప. ౨ మూడేసి, శొంఠి ప. ౩, పిప్పలి ప. ౬, మిరియాలు ప ౩, సన్న లవంగపట్ట ప. ౩, ప్రత్యేకంగా కషాయంపెట్టి నూరి, మాత్రచేసేది, పరంగిపట్ట శొంఠి వగకు పలం ౨ పొడిచేసి పూటకు ౮ వరాయెత్తుప్రకారం యిచ్చేది. మేహవాయువులు, వ్రణాలు మానును, యిచ్ఛాపథ్యం, అల్లపురసాన నూరి మాత్రచేసేది, భేదులు జ్వరాలు అన్నిటికి యియ్యవచ్చును.

—: మూలవాయువుకు :—

గాడిదగడపాకు తెచ్చి ఆముదముచే వండి కట్టేది. మూలవాయువు తగ్గును అరవంలో (కళుదెతుంబెఇకు).........

●

—: నేత్రాంజనము :—

తుత్థం ప ౨, తురిశి ప ౨, జీరకం ప ౨, కరశీట్టుకాయి, వెళ్ళి పొడి రూకయెత్తు, కరక్కాయ ౨, పొన్నగంటిఆకురసం శే ౧, గుంట గలజేరురసం, ముశిముశి రసం శే ౧, అవిశాకురసం శే ౧,ం చనుపాలు శే. ౧...సం ౧, నీరుల్లిగడ్డ రసం ౧ శేరు కీరెరసం శే ౧, ఆవు వెన్న నిమ్మకాయంత, మునగపూలు ౧౦. పల్లేరుపూలు ౧౦, అంజనం చేసేది!......... నేత్రవాయువు, రక్తపటలం, పిత్తకాచం, కణ్ణుపూగచ్చల్ తీరును, (కంటిమాత్ర చిన్నపోకవుంచను పాలతో ౮ ఘడి శుద్ది మాత్ర తెల్లచారెడాశి ఆవుపాలతో శుద్ధి, కరక్కాయ, తాడికాయ, మాచికాయ, వెండిరూక ౮, మిరియాలు ప ౮ నేత్ర ...... రుద్రాక్ష వగకు ప ౧, గుంటగలిజేరు, నీరుల్లిగడ్డరసం, నిమ్మపండ్లరసం, ముశిముశి ఆకు, చనుపాలు.)

—: కడుపునొప్పికి :—

సైంధవలవణం పలం ౧, రాతివుప్పు ప ౧, వలయలుప్పు ప ౪, జాజుప్పు ప ౧, నవాసారం ప ౪, వెలిగారం వరాయెత్తు 3, కుప్పింట ఆకు స్వరసాన నూరి, పుటం వేసేది, అది పూటకు అరవరాయెత్తు నిమ్మ పండ్లరసాన యిచ్చేది. కడుపునొప్పి తగ్గును.

—: పంచామృత పర్పటి :—

శ్లో. లోహాభ్రార్క రససమం ద్విగుణితం గంధం పచేత్ ॥ 1184

లోహాసింధూరం ప ౧, అభ్రకసిందూరం ప ౧, తామ్రభస్మ ప. ౧, రసము ప ౧, శుద్ధిచేసిన గంధవరా ప ౮, కరిగించి పేడముద్ద మీద అరటి ఆకు వేసి అందుపోసి పైన ఇంకో ఆకు వేసి పైని పేడముద్ద వేసి చల్లార్చిపొడిచేసి ౪ యెత్తుయిచ్చేది. సూతికావాయువు, గ్రహణి జ్వరాలు మానును.

—: జలరోగాలకు రెడ్డిచెప్పినకషాయం అపూర్వము అఘోరశాస్త్రికిచ్చిన కషాయము :—

కాందిక్కొడి, మరుదంపట్టె, అత్తిపట్టె, నావల్ పట్టె, కోరైక్కిళంగు, నన్నారివేర్, పర్పాటకం, వెళామిచ్చంవేర్, వట్టివేరు, పత్తికొట్టె, వట్టత్తిరిప్పివేర్, జీరకం, కొత్తమల్లి, మలాక్కా, ఛందనకట్టె, కరింగాలిత్తూళ్, శురుళి, లవంగపట్టె, అతిమధురం, ఆచారపంచకం ! యేల కడలురించిపట్టె, వగకు పలం ౨ కొట్టి కలిపి పూటకు రెండు పలాలు పెసల్లోవేసి కషాయంపెట్టి యిచ్చేది.

నాభి వ 3. గోమూత్రంలో శుద్ధిచేసి కల్వంలోవేసి లవంగాలు ప ౧, వేసి గుంటగలిజేరు స్వరసంతోనూరేది. ముశిముశిఆకు స్వరసంతో నూరేది, తమలపాకు రసాన నూరేది. అంతా మూడు ఝామ లు నూరేది గురిగింజప్రమాణం మాత్రచేసి అనుపానం తగురీతిగా యిచ్చిన

(అనుపానం: ఖండాద్రకం లేహ్యంగాచేపి అనుపానంతో యిచ్చేది.) అశీతి వాయువులు, భేదులు అన్నియు మానును.

—: వాయువుకు తైలము: —

జిల్లేడుపాలు శే ౨, మేకపాలు శే ౨, చింతాకుస్వరసం శే ౨, వావిలిఆకు రసం శే ౨, ఆముదం శే ౨, పోసి పక్వంగాకాచి దించి, కాళ్లపట్లు, నొప్పులకు పట్టించేది, సకలవాయువులు హరించును. సిద్ధక్రియ

—: గ్రహాణికి లేహ్యం :—

నావల్ పట్టె పలం ౧. మాంపట్టె పలం ౧, ఆలంపట్టె పలం ౧, అత్తిపట్ట పలం ౧, బిల్వపిందెలు ౨, దానిమ్మపిందెలు ౨, పెరుమరపట్టె పలం ౧, కాట్టత్తిపూ పలం ౧, వట్టిత్తిరిప్పివేరు పలం ౧. నేలవుసిరికవేరు కొడిశపాలవేరు పలం ౧, మజ్జిగ? తూ ౧ కరవేపాకు శేరు ౧, యిదికషాయం, శొంఠి. పిప్పలి, మెంతులు, కండపిప్పలి, జీరకం, వోమం, నీరుముల్లి వె...ట్టెవేల్, పులియంకొట్టె తోలు, లవంగం, జాజికాయ, కొడిశపాల వేరు వగకు ౧ వరామెత్తు ౧, తేనె పలం ౧, ఆవునెయ్యి పలం ౨, శేలం శర్కర పలం ౫, యిది లేహ్యంచేసి పూటకు గచ్చకాయంత లేహ్యం యిచ్చేది. భేదులు జ్వరాలు, శోఫలు మానును.

—: అస్థిగత జ్వరాలకు సౌభాగ్యశొంఠి :—

బలిరాకాసిగడ్డ శే ౧, ఆకు? శేరు ౧, ఆవుమజ్జిగ శే ౪, పోసి కషాయముకాచి శే ౧ దించుకొని శొంఠి పిప్పలి, కల్కద్రవ్యంవేసి తైలం కాచి అభ్యంగంచేసేది, జ్వరాలు మానును.

ఇందులో అనుమానంలేదు, అనుభవయోగం. మెంతులు, వోమం, జీరకం, శేరు తెక్కు? విష్ణుక్రాంతం, పర్పాటకం, కండపిప్పలి, వగకు పలం ౨, శేలం శర్కర పలం౫, లేహ్యంచేసి పూటకు గచ్చకాయంత ప్రమాణం యిచ్చేది, జ్వరాలు మానును.

—: సౌభాగ్యశొంఠి :—

శొంఠి పల ౪, మెంతులు, పిప్పలి, కండపిప్పలి, వోమం, శిత్తరత్తె, కరక్కాయ, తాడిక్కాయ, నెల్లిముల్లి, వాయువిడంగం అతిమధురం, తాళీశపత్రి, పిప్పలిమూలం, యేలం, సన్నలవంగపట్టె, లవంగపత్రి శిరునాగపూ, వగకు పలం కాలు, శొంఠి, గోమూత్రంలో భావనచేసి చూర్ణంచేసుకొని చీనాశర్కర... వేసి వటకంవేసి యిచ్చేది సూతికావాయువులు మానును,

—: హస్తికర్ణితైలము .—

బలారాకాసి ఆకు ౧, పచ్చిది, కాడనుకూడా తరిగితొక్క పాత్ర లో తూము ౨, ఆవుమజ్జిగపోసి వాకెనగట్టి యెండలో ౩ దినాలువుంచి దానిలో, శొంఠి, సిత్త అరత్తె, పిప్పలి, కండపిప్పలి, లవంగం వగకు పలం ౫ ముడిగాకొట్టి కషాయంలోవేసి కాచి ౩ శేర్లుగా దించి వడియ కట్టి ఆముద్దనూరి కలిపేది, నూనెపోసి లక్క కషాయం కల్కద్రవ్యం వేసి కాచేది, శీతజ్వరం అస్థిజ్వర క్షయాలు మానును.

—: భావనహారీతకీ :—

కరక్కాయలు ౧౦౦, వోమం ప౮, చిత్రమూలం ప౮, జీలకఱ్ఱ ప౮, పిప్పళ్లు, ప౮, కండపిప్పలి ప౮, శొంఠి ప౧౦, మిరియాలు ప౧౦, సైంధవలవణం వీనిని ఉప్పుడిబియ్యం కుడితిలో ౧౦ దినాలు నానవేసేది. కరక్కాయ నానవేసేది అల్లపురసాన, నిమ్మపండ్ల రసాననూరి సూర్య పుటంచేసేది, అగ్నిమాంద్యం కడుపునొప్పి తగ్గును.

—: వత్సకాది కషాయము :—

వెప్పాలరిసి, వెట్టివేరు, వెళామిచ్చంవేర్, వేపపట్టె, శెంగెళ నీరుక్కాళంగు, నెబ్బిప్పిపూడు, కోరెక్కాళంగు, మరళుక్కాళంగు, యిలుప్పైపూవు, ద్రాక్ష, గజపిప్పలి, పసుపు, కోష్టం, అక్రాకారం, కడుక్కాయి. బిల్వవేరు. వట్టతిరిప్పివేర్, పేహ్పాడలె, పేయ్చ్చంపళం, కండపిప్పలి,

నద్భారివేరు, శొంఠి, పిప్పలి, వాళకు, నెలప్పనెక్కళంగు, అడ్డసరపాకు పర్పాటకం, మంజిష్ఠ, వంశంబు, దురాలభ, కటుకరోహిణి, శాంది కొడి, తణ్ణీముట్టం కెళంగు, అతిమధురం వగకు పలం కాలు, కషాయం యిచ్చిన సన్నిపాతజ్వరాలు మానును.

—: లాడక్రియ, పంచలోహభస్మం, తాళకభస్మంచేసే క్రమము :—

తెల్లసీసం వ ౧, నల్లసీసం వ ౧, కే......కణ, తుత్తునాగం రూపాయయెత్తు ౧, అపరంజి రూకయెత్తు ౧, వెండిరూకయెత్తు ౧, మూక్కరట్టివేరు జానెడున్ను, అయిదు తునకలుచేసి కమ్మరవాడి కొలిమిలో గరిటపండకాచి నాగతునకరాచి? వెండిబంగారు తగడుగాగొట్టి గరిటలోవేసి వొకతునక రాచేదీ నల్లగాపోవును. తర్వాత యీమూడున్ను, గరిటలోవేసి వొకతునక గారచేది తెల్లగా బొరుగులుగా అవును. అది యెత్తి పొడిచేసి, జీలకఱ్ఱ వ ౩, వరాయెత్తు వేయించి పొడిచేసి చీని శర్కర వ ౩౨ వేసి నెయ్యివేసి పిసికి భస్మం వ ౨ వేసి ౩౦ పూటలు యిచ్చేది. యిచ్ఛాపథ్యం నూతికావాయువు పైత్యవాయువు అగ్నిమాంద్యము తగ్గును.

తాళకం వ ౫, సున్నపునీళ్లలో శుద్ధిచేసి బుడ్డకాకరఆకు స్వరసం తీసి దానిలో వొకదినం నానవేసి మర్నాడు గరిటలోవేసి యీవేరు అయిదు తునకలురాచిన తెల్లగా అవును. పాతికయెత్తు తేనెలోయిచ్చేది, జ్వరాలు, శీతజ్వరాలు, ఉబ్బసాలు మానును.

—: రక్తభేది ఆమంనిలుచుటకు :—

జాజికాయ ౧, లోపల భాగముతీసివేసి దానిలో అరవరాయెత్తు అభిని (నల్లమందు) కూర్చి పైనగుడ్డచుట్టి, గోధుమపిండినూరి కవచం యిచ్చిరెండవపర్యాయములు,మినపపిండినూరి కవచం యిచ్చికొబ్బరినూనె గరిటలో పోసి, యెఱ్ఱగావేయించి, యెత్తుకొని, కవచం తీసివేసి, వుమ్మెత్తకాయవిత్తులు,యెత్తివేసి దానిలోవుంచి పైనపేడపూసి వుటంవేసి

కాయమాత్రం యెత్తినూరి గురిగింజలమాత్రచేసి వొకమాత్ర విడ ముతో? యిచ్చిన భేదిరక్తం, ఆమం నిలుచును.

—: సూతికాగ్రహణీహర కషాయము :—

నేలవుశిరిక కాట్టత్తిపూ, వట్టిత్తిరిప్పి, కోరక్కళంగు, పెరురుమ రంపట్ట, ఆలంపట్టె, నావల్‌పట్టె, మాంపట్టె, మాదళంపింజి, మారేడుపిం దెలు, కొడిశపాలపట్టె, వగకు పలం ౧, కరివేపాకు శేరు ౧, మజ్జిగ తూము ౧, కషాయంకాచి, శొంఠి, పిప్పలి, కండపిప్పలి, వోమం, లవంగం, నీరుముళ్ళివేరు వెప్పాలరిసి, జాజికాయ, మాంకొట్టె, పులియంకొట్టె తోలు, వగకు ప ౧, తేనె పలం ౧, నెయ్యి పలం ౧, చీని ప ౨౪ లేహ్యం చేసియిచ్చేది, భేదినిలుచును.

—: కరక్కాయ......కాశిరావుగారు చెప్పినది వాంతి అగ్నిమాంద్యం తీసును :—

శొంఠి, పిప్పలి, మెంతులు, కరక్కాయ, జీరకం, వగకు పల ౧, సైంధవలవణం పలం ౫, నిమ్మపండ్లు ౨౫, దీనితో భావనచేసేది, గచ్చకాయంత వుండచేసేది. కడుపునొప్పి మందంతీసును, దీపనంకల్గును.

—: వాంతికి అగ్నిమాంద్యమునకు లేహ్యము :—

ఏలం, లవంగపత్రి, సన్నలవంగిపట్ట, శెరునాగప్పూ, అతిమధురం కోష్టం, శొంఠి, పిప్పలి, మెంతులు, వెళామిచ్చంవేర్, తాళీశపత్రి, కొత్తమిల్లివేరు, జీరకం, వగకు పలం ౪, లవంగం పలం జాజికాయ ౧, చీనిశర్కర పలం ౧౦, తేనె శే ౧, నెయ్యి శే ౧.

—: భేదికి యిచ్చేది :—

శొంఠి ప ౨౪, గట్టికావొత్తి కరక్కాయ మంచిపండు కాయలు ౬, వొత్తిపండున్ను? రెండు శేర్లు నీళ్లుపోసి కషాయం పెట్టి కాలు శేరుగా దించి, ఆముదం కాలు శేరుపోసి లెస్సగా కలిపితే పెరుగువలె తయార

గును. అది యిచ్చిన లెస్సగా భేది కల్గును. మేహవాయువులు, వొళ్లు నొప్పులు తీసును.

—: వాయువులు మానుటకు :—

మిరియాలు వ ౧ర భస్మంచేసి, కరక్కాయలు ౬, దంచివేసి ౨ శేర్ల నీళ్లుపోసి ఆముదం కాలుశేరుపోసి లెస్సగాకలిపితే పెరుగువలె అవును. అదియిచ్చిన వాయువులు మానును. సందేహము లేదు.

—: పిత్తభ్రమలకు :—

పిత్తమునకు వెంకాయపాలు కాలుశేరు, ఆముదం కాలుశేరు పోసి లెస్సగాచేతితో కలిపితే పెరుగువలె తయారగును. అది తీసుకొ నేది, లెస్సగా భేదిఅవును, పిత్తాలు, భ్రమలు మానును.

—: తేలు మంత్రగబ్బకు మందు :—

శ్లో. ఆలాబు బీజం సకరంజ బీజం భల్లాతకీ మూషికకర్ణబీజమ్ ।
తక్కోలబీజం మధు వ్యోష యుక్తం విషంహరేద్ద్వాదశవృశ్చికానామ్॥

టీ. వెఱ్ఱిసార విత్తులు, కానుగవిత్తులు, జీడిగింజలు, యెలికచెవి విత్తులు, ఆళింజ విత్తులు, యీ అయిదు విత్తులు సమభాగంకూర్చి, పొడిచేసి తేనెపోసి త్రికటుచేర్చి ఖల్వానమర్దనచేసి తేలు మంత్రగబ్బ కరచిన చోట కాలువరాయెత్తు వేసిన విషంతగ్గును. మందుమీద భోజనం చేస్తే దాన్కిగుణం (అవును)

శ్లో. మందస్తు సమ్యాగప్యన్నముపయుక్తం చిరాత్పచేత్ ।
కృత్వాస్యశోష మాటోపకూజ నాధ్మానగౌరవం ॥
................................।
అగ్నిమాంద్యం కడుపుశూలలు భేది అన్నితీరుటకు శంకవటి ॥ 1185

శ్లో. చించాక్షారపలం పటు వ్రజ పలం జంబీరకలితం హింగువ్యోష
పలం రసామృత బలీక్షిప్య వష్టాంశకమ్ ।
తస్మాచ్ఛంఖ పలంప్రతప్త వాసకృత్ (?) నిర్వాప్య శీతేసతి తస్మా
చ్ఛంఖవటీపేయ ? గ్రహణికా రుక్పక్తిశూలార్తినుత్ ॥ 1186

టీ. చింతపట్ట. భస్మం పలం ౧, సైంధవలవణం, పెట్లుప్పు, పళయలుప్పు, గంధపొడివుప్పు, రాతిఉప్పు, ఇంగువ, శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలు, వగకు పలం ౧, రసం వ ౧, గంధకం వ ౧, నాభి వ ౧, శంఖభస్మం పలం, నిమ్మపండ్ల రసంతో నూరివటకం చేసి పూటకు వొక వుండయిచ్చేది, శూలవుండిన వేడినీళ్లతో యిచ్చేది, గట్టి దేహముగావున్న మజ్జిగలో వేసి యిచ్చేది. అగ్నిమాంద్యం కడుపు శూలలు భేది అన్నీతగ్గును

—: జ్వరములు, వాయువులు, తరుణజ్వరాలు మానుటకు :—

శ్లో. విషటంకణ నేపాళాః క్రమవృద్ధాశ్చ హింగుళమ్ ।
రసం ప్రతాపమార్తాండం సద్యోజ్వరనికృంతనమ్ ॥ 1187

టీ. నాభి వ ౧, వెలిగారం వ ౨, నేపాలవిత్తులు, వ 3, శాంతిలింగం వర శుద్ధిచేసి, నిమ్మపండ్లరసాన నూరి పెసరగింజంత మాత్రలచేసి శరీర ప్రకృతికి తగినట్టు యిచ్చేది. తరుణజ్వరాలు మానును. హస్తికి తగ్గట్టు యిచ్చేది. జ్వరాలు వాయువులు మానును.

—: శ్వాసరోగానికి మాత్ర :—

గోరోచనం వ ౧, పిప్పలి వ ౧ తమలపాకురసంపోసి నూరి గుంజా మాత్రం తేనెతోయిచ్చిన శ్వాసం తగ్గును.

—: స్తన్యంలోనుంచి నెత్తురు పడేందుకు :—

పత్తిగింజలు శేర, స్వరసం ? శేర, టెంకాయ స్వరసం శేర, శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలు, వోమం, కండపిప్పలి, జీరకం, వగకు ప 3, చూర్ణంవేసి లేహ్యంగాచేసి యిచ్చేది. నెత్తురుతీసును,

—: సుబ్బయ్య చెప్పిన ఆముదం మేహవాయువులకు :—

(అంగట్లో అంతరంగా కట్టి వుంటుండే దాని పేరు) కొల్లంకోలై క్కి-కంగురసం సేరు, కుడుతురితి తి యెలెచ్చారు సే, కరిసొచ్చి యెలెచ్చారు సేరు, యిారవెంగాయుంచారు సేరు, పుష్యరశియెలెచ్చారు సేరు. పువ్వర పట్టెచారు సేరు, గుంటగెలిజేరు ఆకురసం సేరు,ఆముదం సేరు కల్కం, జీలకఱ్ఱ కటుకరోహిణి, కరక్కాయ, వగకు పలంకాలు నూరివేసి పక్వంగా కాచి ఉంచి యిచ్చేది, మధ్యాహ్నం వుప్పువేసుకునిగంజి పుచ్చుకొనేది. రాత్రి పాలుఅన్నం పుచ్చుకొనేది, శర్కర వేసుకొనేది, మేహవాయువులు, గడ్డలు, పట్టు, వొళ్లునొప్పులు, సకలవాయువులు తగ్గును.

—: జాతిలింగం......విక్రియ :—

జాతిలింగం వ ౧, ఇటికరాయిగడ్డకు సరిగాపల్లముచేసి గంధకం వరా ౨, తాళకం వ ౨, పొడిచేసి గడ్డకు కిందమీాద చుట్టువుంచి చీలమన్ను చేసి ౧౦, పిడకలువుంచి వుటంవేశేది, పొగసిపోక ? త్వరగాయెత్తి వుంచుకొని జ్వరాలు వాయువులుకు యిచ్చేది ॥

—:రామచంద్ర అయ్యంగారిమందు భేది నూతికావాయువు తీట వాయువులు అన్నితీసును, చేసేక్రమము :—

గంధకం వ ౨౦, రసకర్పూరం వ ౨౪, జాతిలింగం వ ౨౪, శొంఠి వ ౩, పిప్పలి వ ౫, మిరియాలు వ ౩, సన్నలవంగపట్ట వ ౩, అల్లం వ ౩ ప్రత్యేక కషాయంతోనూరేది, మాత్రచేసి (అడ్డగయెత్తు) పరంగిపట్ట వ ౨, శొంఠి పలం ౨, పొడిచేసి అడ్డగయెత్తువేసి యిచ్చేది. ఇచ్ఛాపథ్యం, పులుసు మట్టుగాకూర్చుకొనేది. శొంఠి పలం ౪, కొట్టివేసి కషాయం(౪ శేర్లు నీళ్లుపోసి ౧ శేరుగా)కాచి నెయ్యి శేగ పోసి పక్వంగా కాచి వూటకు ౨ వరాయెత్తు యిచ్చేది. భేది, అగ్నిమాంద్యం తగ్గును. వాయువులుతగ్గును. యివిక్కోలుకివిత్తులు పలం౧, పొడిచేసివేసి వూటకు ౨ వరాయెత్తు వేడినీళ్లలోవేసి తీసుకొనేది, భేది అగును, ఇచ్ఛాపథ్యం.

—: శివనామరసము :—

రసం, గంధకం, మనశ్శిలా, నాభి, వెలిగారం, పిప్పలి, శొంఠి. వగ ౧ టీకి ప ౧, మిరియాలు ప ౨, పొడిచేసియిచ్చినను నస్యము చేసినను, దోషాలు సన్నిపాతాలు మానును.

—: శీతజ్వరానికి :—

తాళకం వ......శుద్ధి, జాతిలింగం ప ౨, వెలిగారం ప ౨, రసకర్పూరం ప ౧, తాళి(శ)ఆకురసాన శుద్ధిచేసి, నిమ్మపండ్లరసాన నూరి, కోపుగాచేసి, కోహిలో వుంచి, పైన నిమ్మతోలుమూసి, చీలమన్నుచేసి, యేరుపిడకలు ౧౦ తో పుటంవేసి అడ్డుగ యెత్తియిచ్చేది. శీతజ్వరం, కఫరోగం మానును, యిచ్ఛాపథ్యము.

—: జ్వరములు, ఉబ్బసములకు :—

జాతిలింగం ప ౧౦, హారతికర్పూరం ప ౧, సాంబ్రాణి పలం ౧, పొడిచేసి గరిటలో వేసి, మధ్యగడ్డవుంచి మంటవేసి, పొల్లంబెత్తైలం యింకునట్లు పొల్లించి పైమట్టు తీసివేసేది. జ్వరాలు, వుబ్బసములు మానును. యీ ప్రకారం రసకర్పూరంతోకూడా చేయవచ్చును. వాయువులు సకలరోగాలు మానును.

—: కాశీరాయుడు చెప్పినది. భేదిమాత్ర, మూలస్థానంలో వ్రణాలు గ్రంథిరోగాలు మానును :—

పుచ్చకాయలు ౧౦౨గి పైతోలుతీసివేసి రసం తీసి కంబళి గుడ్డతో వడికట్టి, రసకర్పూరం చనుపాలతో శుద్ధిచేసి రసకర్పూరం వరా ౧౨, లవంగాలు ప ౮, వోమం ప ౮, యీ రసం (౧౦౨గి కాయల రసం)తో మర్దనచేసి గురిగింజప్రమాణ మాత్రచేయవలెను పిత్తబెట్టలు, అగ్నిమాంద్యం, శూలలు, మానును. బెల్లంతో తీసుకొనేది. భేది రెండుమాట్లు అగును. మూలస్థానములో వ్రణాలు మానును. రసకర్పూరం ౨ వరాయెత్తు చనుపాలతో చురుకు

యిచ్చి శేరు ఆముదములో వేసి కాచి చిన్నబిళ్ళతో యిచ్చేది. వాయు వులు వ్రణాలు మానును.

—: అభిరామయ్య లంకకు పైనీరు! :—

లంగపై నివుండే తుప్పపొడి శేరు వేసి కలబంద ఆకురసాన నూరి మూడు పుటాలు వేసేది. తర్వాత, పొడుతలై, గయ్యాదారెతో 3 పుటాలు, శేరు ప్పడిమెలెరసంతో 3 పుటాలు వేసేది జ్వరాలు,అగ్నిమాంద్యాలుతగ్గును. పొమ్ముశిట్టా! శేరు ౨ కొట్టి, చూర్ణంచేసి కల్వంలో వేసి, మరుదంపట్ట రసాన నాల్గుపుటాలు వేసిన సిందూరం తయారగును, ఆ సిందూరంతో పుబ్బసములు జ్వరాలు సకలరోగాలు మానును.

యెఱ్ఱతుత్థం శేరు ౧, కానుగనూనె శేరు ౧, వొక పెనంల్లో ? వేసి, నూనెపోసి నూనె యినుకునట్లు మంట వేసి దించుకొని కల్వములో వేసి కాయల ? స్వరసంతో నూరి ౨ పుటాలు వేసిన భస్మం తయా రగును. ఆ భస్మం వరాయెత్తు అనుపానవిశేషముతో యిచ్చిన జ్వరాలు పుబ్బసములు మానును.

—: రసం శుద్ధి చేసే క్రమము :—

శ్లో. త్రిక్షారం పంచలవణం నవసారం చ చిత్రకం ।
త్రికటు త్రిఫలోన్మత్త రజనీ గుడ సర్షపాః ॥ 1198
త్రింశాశం నిక్షిపేత్ ఖల్వే ద్వియామం చ విమర్దయేత్ ॥

వగకు వరాయెత్తు ౧, రసం ప ౩౦ వేసి రెండు యామములు నూరి గ్రహించవలెను.

—: అచ్చయ్య (పుష్టాః 8) :—

పొన్నగంటిఆకు స్వరసం శే ౧, నూనె శే ౨, పాలు శే ౨, (౯౬-౦) కోష్టం ప 3, తైలం పక్వముగాకాచి, అభ్యంగం గావించిన

పిత్తశాంతి ఏర్పడును. ఉష్ణానికి, గుంటగలిజేరు స్వరసం శే ౨, నూనె శే ౨, పాలు శే ౨, (కల్కం,) మిరియాలు పలం ౧, పక్వంగాకాచి అభ్యంగం చేసిన వుష్ణశాంతి కల్గును. ముశిముశిక్కాయ స్వరసం శే ౨, నూనె శే ౨, పాలు శే ౨, కల్కం, జీలకఱ్ఱ పలం ౧, తైలం శేరు కాచి అభ్యంగం చేసిన వుష్ణశాంతి ఏర్పడును.

—: కామిలాలకు, పిత్తబెట్టకు :—

నేలవుశిరికవేరు శే ౧ వేసి కషాయంకాచి నూనె శే ౨(కల్కం) శేలం శర్కర పలం ౧ వేసి పక్వంగాకాచి (లభన్!) కామల శోఫలు తీసును.

మేహశాంతికి తైలము :—

బిల్వవేరు శే ౨ కషాయం ఆ కషాయంలో గంధకం నూరి పలం ౨ వేసి పక్వముగా తైలంకాచి అభ్యంగంచేసిన మేహశాంతి అగును.

—: పైత్త్యానికి :—

జీలకఱ్ఱ పలం ౨ పచ్చపెసలు పలం ౨ ఆవుపాలలో ఘూము సేవు నానబెట్టి యెఱ్ఱగావేయించి పొడిచేసి చీని శర్కర పలం ౨ వేసి ఆవునెయ్యి వెచ్చపెట్టి దానిలో శర్కరవేసి జీలకఱ్ఱ ప ౨ పొడి దానిలో వేసి కలియబెట్టి పదిపూటలు వేసి పుచ్చుకొనిన పిత్తం తగ్గును.

పాన్మశిట్టం కొంచువచ్చికొట్టి పొడిచేసి మద్దిపట్టరసంపోసినూరి ౧౦ పుటాలు వేసేది, సిందూరించును ఆ సిందూరంతో జీలకఱ్ఱ, లవంగాలు, తాళీశపత్రి, వేయించి పొడిచేసి, కలిపి తేనెతోయిచ్చేది. ఉబ్బసములు, జ్వరములు, దగ్గులు మానును.

—:దీపనశక్తి యేర్పడుటకు :—

దగ్గు వుబ్బసములకు యిచ్చిన శీఘ్రముగా అనుకూలమౌను. పిప్పళ్లు వ ౨, శిత్తరత్తె వ ౨ చలవమిరియాలు వ ౪, లవంగాలు వ ౪ అడ్డసరపాకు యెండవేశి చూర్ణం, సమభాగం కూర్చేది. పిప్పళ్లు, శిత్త

రత్తై, చలవమిరియాలు లవంగాలు కొంచెం యెత్తుగావేయించి పొడి చేసి కూడావేసి కలుపుకొని పూటకు రెండువరాయెత్తు తేనెతోయిచ్చేది. జ్వరం ఉబ్బసం దగ్గు మానును.

(అబ్బికుట్టి అల్లుడుచెప్పినమందులు వాయువుతగ్గి.
మలమోచనం లెస్సగాఅవుచున్నది)

శంఖభస్మం పలం ౧, తామ్రభస్మం పలం ౧, ప్రవాళభస్మం పలం ౧, వస, గంధకం, మణిశ్శిల, జాతిలింగం, నాభి, రాతిపుప్పు, పెట్లుప్పు, సైంధవలవణం, వళయలుప్పు, గంధకఉప్పు, నవాసారం, శీనాకారం, యవక్షారం, వెలిగారం, శొంఠి, పిప్పలి, మెంతులు జీరకం, ఇంగువ, వగకు పలం ౧, నేపాళం వరాయెత్తు ౨, నిమ్మపండ్ల రసాన నూరి మాత్రచేసేది,

—: ఖర్జూరాది రసాయనము :—

ఖర్జూరపుకాయలు ౨౫, శొంఠి, పిప్పలి, శిత్తరత్తై, ఏలం, లవంగపత్రి, సన్నలవంగపట్ట, శిఱునావంప్పు, వెళామిచ్చంవేర్, కోష్టం, అతిమధురం, జటామాంశి, లవంగం, జాజికాయ, జాజిపత్రి, కొత్తిమిరి జీలకఱ్ఱ, వగకు వరాయెత్తు ౧ శీని వరానడె ౩౦ పశువుంనెయ్యి శేరు కాల్, పాలు శేరు ౪. లేహ్యంగా చేసేది

—: సెగ రోగములకు :—

కిలివెఆకు, మల్లిఆకు, పిళ్లారిపూ ఆకు, పుల్లని కూటినీళ్ళలో నానబెట్టి రసం గ్రహించేది. పిళ్ళారిపూలు కడిగి నీళ్లలోవేసి ౧ శేరు నీళ్ళలో కల్కండ పొడివేసి కలిపితీసేది. సెగరోగములు (స్త్రీబాధ్యములు తగ్గును.)

—: నస్యము :—

లవంగం, వాయువిళంగం, కోష్టం, కుంకుమపువ్వు, అతిమధురం, వగకు వరాయెత్తులు ౪, రెండుమిళ్ళి పాలు, రెండుమిళ్లి నెయ్యి కూర్చి

నస్యంచేసిన శిరోభ్రమ తగ్గును. నీరుల్లిగడ్డ, అగళపలుపు, రెండు నలియ కొట్టి నస్యముచేసేది కాకరపూలు, కుంకుమపూవు ఆవునెయ్యిలో వేసి పక్వముగా కాచి నస్యంచేసేది.

మొళహారణావేరు, చలిదివేరు, కత్తాళివేర్, వెళ్ళరుహు, పొన్న గంటి, గుంటగలకర, వెళ్ళిచారణావేరు, కురవెల్లికళంగు, మంజరివేరు, అముక్రావేరు, శీందిల్కొడి, కట్టుకొడి, వెళ్ళఇడ్డంవేరు, నెలపనెకళంగు. అత్తిపట్ట వకుగ పలం మెంతులు శేరు ౧, జేలకట్టి శేరు ౧, సీళ్లు పడి ౧౬, బ్రాహ్మి పలాలు ౧౦, అహత్తి సమూలం పలాలు ౧౦, శేలం శర్కర పలం ౧౦ కలునారు శేరు ౧ ఆముదంశేరు ౫ పాలు శేరు ౫ నీరుల్లిరసమునేసి కాచేది ?

—: రంభాధాత్రీ ఘృతము :—

శ్లో. నిర్యాసే పరిపక్వ వృద్ధ కదలీ కందోద్భవే ద్రోణకే పక్వం చేత్కును
మం శతోన్మిత పలం సంశోధితం నిక్షిపేత్ ।
ధాత్రీ భృంగ శతావరీ దధిముఖం శైలేయకం చాథకం (?) ప్రత్యేకం
స్వరసం నిధాయ విధినా క్వాథం తథా క్వాథయేత్ ॥ 1189
మాంసీ ముస్త కపిత్థ సంభవఫలం నిక్షిప్య గవ్యంఘృతం క్షీరం ఛాగక
మండ నిహితం మందాగ్నినా తం పచేత్ ।
చాతుర్జాత పలత్రయం త్రికటుకం రాస్నా వచా కర్కటే కర్పూరం
మృగనాభి కుంకుమ నత న్యగ్రోథ కాంగణమ్ ॥ 1190
భార్గీ పుష్కరమూల జీరకయుగం ముస్తా విడంగం నిశా త్రైకం
హల్లక (?) పద్మకందసహితం మంజిష్ఠ కాశేయకమ్ ।
ఖర్జూరం చ స చందనోసల బలా యష్ట్యాహ్వ గోపీ తుగా శైవాలంచ
సశర్కరాఽమృతలతా త్రిపర్ణి కారగ్వధమ్ ॥ 1191
ద్రాక్షా మాగధిమూల కేతకి కుచం ధాన్యం తు గోపీ తుగం, పక్వం
బిల్వ మథాశ్మభేద కదలీకందం చ కాండం ఫలమ్ ।
కల్కీ కృత్య పచేదిదం సవిధినా పక్వావశిష్టం ఘృతం శీతే శర్కర
మాక్షికాధక యుతం నిత్యం తు సంసేవితమ్ ॥ 1981

వాతాద్యా జనితాశ్చ మేహనివహాః పిత్తాచ్చ జాతాగదాః
శా(బ)లాస భమ ప్రమేహ నివహా నస్యంతి యస్మాదయః ।
రూక్షే పీనస పాండురోగ విషమే శుక్ల క్షయేద్భృక్షయే, శ్వాసశ్వాస
విసర్ప కుష్ట జనితే మందాగ్ని ధాతుక్షయే । 1198

స్వేదే మస్తక పాణి పాద నయనే దాహే విదాహే గతే, సోమం రోగ
మూత్ర కృఛ్ర హరణం మూత్రాతిసారాశ్మరీ ।
దాహం శోష మరోచకం చ జయతే కాంతిప్రదం పుష్టిదం వంధ్యా
నామపి శీఘ్ర గర్భజననం సౌభాగ్యమారోగ్యదమ్ । 1198

రేతోవర్ధనమాయుషం చ లభతే మాసార్థ మాత్రేణ నై, రంభా
ధాత్రి మహాఘృతం విజయతే శ్రీపూజ్య పాదోదితమ్ ।

—: గోరోచన మాత్ర చేసేక్రమము :—

కోష్టం, అక్రాకారం, జాజికాయ, ఏలం, లవంగం, రసకర్పూరం
రససింధూరం, అభ్రకసింధూరం, కుంకుమపువ్వు, గోరోచనం, పచ్చక
ర్పూరం, వగకు వరా నెత్త ౧, శంఖుహుప్వు కషాయంతో యామంనూరేది,
లవంగ కషాయంతో యామం, చందనపొడి కషాయంతో యామము.

—: వాత రాక్షసము :—

శ్లో. రసస్య ద్విగుణం గంధం, గంధతుల్యం చ టంకణమ్ ।
రసతుల్యం విషం యోజ్యం మరిచం పంచభాగికమ్ ॥ 1195

షడ్భాగం పంచంతి ? (దంతి) బీజాని కుమారీ రస మర్దనమ్ ।
వాతరాక్షసనామాయం ఛాయాయాం శోషయేద్బుధః ॥ 1196

రసం వ ౧, గంధకం వ ౨, వెలిగారం వ ౨, మిరియాలు వ ౫,
తునాభి వ ౧, నేపాళం వ ౬. కలబంద రసంతో మర్దించి గురిగింజంత
మాత్రలు చేసేది.

—: గంధాదితైలము :—

ఏలం, వెలిమిచ్చింవేర్, లవంగము, వాయువిడంగము, జాజికాయ అహిర్‌కట్టె, దేవదారుపట్ట, కరక్కాయ, వట్టివేరు, సిత్తరత్తె, జటామాంసి, పూలాంకిళంగు, తామరతూడు, సన్నలవంగపట్టె, కోంబరక్, నెల్లిముల్లి, తాడికాయ, వసైక్కి వారానడె ౨, మంచినూనె శేరు ౪, పచ్చకర్పూరం వరానడె ౪, కుంకుమపువ్వు వరానడె ౪, కస్తూరిపణవీతం౧

శ్లో. ఏలోశీర లవంగ చందనయుగం తక్కోల జాతీఫలం, శ్రీఖండాగరు
దేవధూపమభయా శ్రీవాసకం శైలకమ్ ।
రాస్నామాంశి కచోర వాలుకయుగం జీమూతకుష్ఠోత్పలం దారుత్వక్ఛా
తి ధాత్రియుగ్మ సహితం సమం చూర్ణయేత్ ॥ 1197

తచ్చూర్ణం తిలజం చతుర్గుణయుతం భాండే క్షిపేద్దాపయేత్, సమ్యక్
స్థాపిత బిందు కుంకుమ యుతం కస్తూరికా మిశ్రితమ్ ।
తత్తైలం పవ(?) నామయేషు విహితం సర్వేంద్రియాహ్లాదనం వర్ణ్యం
త్వగ్గత రోగజాత హారణం శుక్రప్రదంశ్రీకరం ॥ 1198

—:.........తానికి...?...... :—

టెంకాయపాలు శేరు ౭, మామిడిపట్ట రసం శేరు ౭, మునగపూలు పిట్టుపెట్టి రసం శేరు ౭, యిది సిద్ధక్రియ, మామిడిపట్ట రసం శేరు ౭, ఆవుపాలు శేరు ౭, ఇదిసిద్ధక్రియ ।

ఆవారంవేరు పట్ట వరాయెత్తు ౨౭, శేరు ఆముదంపోసి నూరి లోపలికి తీసుకోనేది, రామదం (?)

—: లవంగతైలము :—

గాజు పీంగాణిగిన్నెలో కొత్తగుడ్డపైని వేసుకట్టి ౧ పలం లవంగాలు నలియగొట్టి వరుసలుగాపెట్టి చుట్టున్న వాముకట్టేది. దానిపైన తట్టలో నిప్పులు పరవలుగాపెట్టేది. దానిపైని తట్టలోనీళ్లుపోసి పైదివోమం కట్టి

వుండునది పెట్టి తైలం దిగేటందుకు అడయూళం. ఇది లవంగాలు తైలం చేసేక్రమం.

—: (తంజావూరి మామ చెప్పిన అనుభవయోగము) :—

శిగరోగములకుతంగెడుపట్ట దుడ్డత్తునూరి ఆముదం కలిపియిచ్చేది తియ్యనిచారు పథ్యం మామిడిపట్ట కొట్టి రసంతీసుకొని శాలుశేరులో కలిపి యిచ్చేది, పాలు అన్నం భోజనం, రక్తశోషణగా వున్నచో సేల వుసిరిక ౧౦ లవంగాలు, ర వరాయెత్తు యాలకులు, జీలకఱ్ఱ, కలిపి యిచ్చేది ఆవుపాలు అన్నం పథ్యం.

—: పశిరికలకు :—

సీరుల్లిగడ్డరసం, ఎనుముపేడరసం, బఱ్ఱెపెరుగు, పగకు శేరు ? ఏలకులు వరాయెత్తు ౧ పొడిచేసి వేసియిచ్చేది, బఱ్ఱె పెరుగు పథ్యం,

—: కుప్పీమాత్రలు —:

గంధకం పలం 3, రసంపలాలు 3, తులసిఆకు రసంతో యేడు దినాలు మర్దనచేసి ఛాయాశుష్కమైన పిమ్మట వాలుకాయంత్రములో ౨ ఝాములు వండవలయును, తాళకం పలం కల్లుతో ౨ పలాలు శుద్ధి ౫౧ దుష్టుపాకులరసంతో మూడుదినా ఌ మర్దన,బిల్లతట్టి (కుక్కుటపుటం పిడకలు ౧౫,)

—: ?....................? :—

రసం వరాయెత్తు ౧, వెలిగారం వరాయెత్తు ౧, నేపాళం వరాయెత్తు ౨ మర్దన నిలిఆకురసాన మర్దన ౧ దినం నాలుగుఝాములు, దంతీబీజం వరాయెత్తు ర, మిరియాలు వరాయెత్తు నిమ్మపండ్లరసాన ౨రదినం మర్దన గుంజామాత్రం చూర్ణ జేసి ఛాయాశుష్కం చేసేది. నేపాళం వరా ౨, మిరియాలు వరాయెత్తు ౧ నాలుగు ఝాములు నిమ్మపండ్ల రసాన మర్దనం, గుంజామాత్రం, భేదికి.

—: ఆనందభైరవము :—

దంతబీజం వరాయెత్తు ౪, మిరియాలు వరాయెత్తు ౧, పిప్పళ్లు వరాయెత్తు ౧, నాభి వరాయెత్తు ౧, యింగిలీకం వరాయెత్తు ౧, నిమ్మ పండ్లరసాన మర్దనం గుంజామాత్రం, దంతీబీజం వరాయెత్తు ౪ నిమ్మ పండ్లరసాన పుడికించినశుద్ధియగును.

—: కంటికిమందు :—

వెన్నపలం ౧, కటుకరోహిణి పలం ౪, పటికారం వరాయెత్తు కల్వానమూరి, తర్వాత తాంబ్రతాంబాళంలో నూరిచేసేది.

ఇంగిలీకం పలం ౧, కాచిఆకురసాన నాలుగుదినాలు మర్దనచేసి యెండవేశేది. మూసలోపెట్టి ౭ చీలమన్నులుచేసి ౮ ఝాములు, వండి పయిలెసలక? వామింట ఆకురసంపోసేది, తిప్పతీగరసం శేరు అర తైలం దించేటపుడు పోసేది.

—: వైరోచనాది లేహ్యము :—

శ్లో. దురాలభా చ ముస్తాచ వ్యాజమోదం హరీతకీ।
పిప్పలీ పిప్పలీమూలం చిత్రకం హస్తిపిప్పలీ ॥ 1199

ఏతాంశ్చ కార్షికాన్ భాగాన్ త్రివృతంచ సమాంశకమ్ ।
శృంగిబేర రసేచైవ వింశత్పల మితంగుడమ్ ॥ 1200

అక్షప్రమాణ గుళికాన్ భక్షయేత్ప్రాతరుత్థితః ।
శ్వాసే శూలే ప్రతిశ్యాయే వాతే గుల్మే చ ప్లీహజే ॥ 1201

భగందరే చాక్షిరోగే మూత్రకృచ్ఛే విశేషతః ।
యేషా వైరోచనీ నామ గుటికా త్వాత్రేయనిర్మితా ॥ 1202

టీ. దురాలభా, కూరగడ్డలు, వోమం, పిప్పళ్లు, కరక్కాయ, పిప్పలీ మూలం, చిత్రమూలం, యేనుగపిప్పళ్లు, వగకువరాయెత్తు ౪, తెగడ పలాలు 3౦, బెల్లంపలాలు ౨౫, అల్లపురసం శేరు ౨, పోసి బెల్లం

పాకుపట్టి, యీ మందులంతా తీసి చూర్ణంచేసి పాగు కాగానేవేసి సాయంప్రాతః, తానికాయంతమందు పుచ్చుకొనేది ఉపద్రవాలుసంభవించిన వుదయ కాలమందుమాత్రం పుచ్చుకొనేది పేరాముట్టె, శొంఠి కషాయంపెట్టియిచ్చిన విషమజ్వరాలుతగ్గును.

—: భేదికట్టేందుకు కషాయము :—

శ్లో. సవత్సకః సాతివిషా సబిల్వః సోదీచ్య ముస్త స్సకటుః కషాయః।
సామే నిరామే చ సశోణితే చ చిరప్రవృత్తేప్యచిరప్రవృత్తే॥ 8343

పెప్పాలె అరిశి, అతివస, మారేడుపిందెలు, వట్టివేరు, కోరెక్కిళంగు, శొంఠి. వ. ౧, యీ ప్రకారం యెత్తుగా వేయించి కషాయం కాచియిచ్చిన రక్తభేది, ఆమచలనం, భేదులు మానును.

—: భేదికట్టేందుకు చూర్ణము :—

కుక్కావాలు పడి ౨, సైంధవలవణం పలం ౧, రాతివుప్పు పలం ౧, మజ్జిగ తూము ౧, కొత్తకుండలో తమలపాకులు ౫ం కిందపెట్టి దానిపైన మందు వగలుకొట్టి పెట్టేది. మిగత తమలపాకుపైని కట్టేది. మజ్జిగపోసి యిగురునట్లు కాచేది, తదుపరి యెండపెట్టికొట్టి చూర్ణం చేసేది. పూటకు వరాయెత్తు చూర్ణం పుచ్చుకొనిన భేది కట్టును దీపనం కల్గును.

—: …………యము :—

అహత్రిపట్టె, పువ్వారశంపట్టు, పూవందిపట్టు, వహాక్కి శేరు 3, నొణాయెలె సరస్వతాకు, మెడకొత్తాన్ యెలె, వహాక్కి శేరు౻, ఆముదం శేరు ౫, కల్కం పరంగిపట్ట, అతిమధురం జీలకఱ్ఱ, కురాసానివోమం కంజి చి………కహాకి……………………………………
ఆవునెయ్యి శేరు ౨, మంచినూనె శే౨, పాలు శేరు ౪, చిత్రమూలం వేరు పట్ట పలం ౧, సన్నగానూరి పాలతో కలిపి …… … ……
నెల్లికాయగంధకం పలం ౧ నిమ్మకాయంత వెన్నతో ౨ మా……

...... పొడిచేసేది నెయ్యిలో పూటకు ౧౨ వరాయెత్తు క్రమం......
.... కూవాయెలె, పొన్నాంగాణి, వల్లారె, శే... శెరుపట్టె, ఆననారింజి, శీందిల్‌కొడి, అరిశంపట్ట, అత్తిపట్టె వహా ౧ శేరు ౧, వల్లణ్ణె శేరు ౧౪, ఆముదం శేరు ౧౪ శాదిక్కా జాపత్రి, మాచికాయ, కర్కాటకశృంగి, కాట్టతిప్పు, శరునాహప్పు, చిత్రమూలం శేరు పట్ట పలం ౧, ఏల, కురాసానివోమం, వగరు పలం కాలు, కలుకండ ప ౩.

—: తాళక భస్మము :—

అశ్వత్థం ముదురుపట్ట యెండవేసి, లెస్సగా యెండిన తర్వాత నూరుపలాలు తూచుకొని, అరభాగం కాల్చి బూడిదచేసుకొని వొక్క చట్టిలో సగం బూడిదవేసి దాని నడుమ శుద్ధిజేసిన గడ్డనుంచి దానిపైన మిగత బూడిదనువేసి లెస్సగా దట్టించి పైని చట్టిమూసి మిగత పట్టను మంటవేసి పట్ట అంతా కాలి ముగిసిన పిదప చట్టిని దింపివేయునది.

—: నల్లసీస మైనము :—

ఇనప గరిటలో వరాయెత్తు నల్లసీసంవేసి దానిపైని వొకబొట్టు ఆవునెయ్యిబోసి కరగబెట్టి రెండువరాయెత్తు గంధకం పొడిచేసి బెట్టుకొని, సీసం కరగగానే, గంధకం పొడిని కొంచంగావేసి నెయ్యిబోసి మర్దనచేసిన మైనమౌను. ఈ ప్రకారముగా తెల్లసీసం, నాగం, గంధక ప్రయోగముజేసి, మైనం జేసుకొనేది.

—: తెల్లపాషాణ భస్మము :—

పటికారం, తెల్లపాషాణం, ¼ ప. యీ ౨ న్ను కల్వమందుబెట్టి అమృతంబోసి ! ¼ ప నూరి బిళ్లకట్టి యెండించి ప్రమిదలోబెట్టి చీలమన్ను చేసి రెండు మూడు పిడికలుబెట్టి పుతంవేసేది.

బోడతరంఆకు పలం ౧, జీలకఱ్ఱ వరాయెత్తు ౨ కషాయంజేసి శర్కార వరాయెత్తు కలిపి తీసుకొనేది.

అనుబంధము 1.

[గ్రంథమందలి కొన్ని తమిళ పదములకు సరియగు తెలుగు పదములు.]

పుట

28 వగరు - భాగమువకు
27 కొత్తమిల్లి - ధనియాలు
47 దేశావారం - మోడి
68 చారు - స్వరసము
75 పుంగణ్ణై - కానుగనూనె
పిన్నకొట్టైయెణ్ణై - పొన్న నూనె
కండుమణియెణ్ణై - గురిగింజె నూనె
కొడకళ్ళిపాలు - నాలుగుపలకల జెముడుపాలు
నావల్పట్టై - నేరేడుపట్ట
తళితాళి - తక్కోలము
కళక్కొడి - గచ్చఆకు
కయ్యాందొగరై - తగిరిశ
కరిమళ్ళియెలె - తెల్లములక
చరుప్పడైచ్చారు - హంసపాది
వాళై - దిరిశన
ఖత్తామణి - దుష్టుపాకు
యెరుక్కయెల - జిల్లేడాకు
మునెయెల - తక్కలి
వెఱండయెలె - నల్లేరు
పాచ్చొత్తి - లొద్దుగ

పుట

75 ఆమణుక్కుఎల-ఆముదపాకు
పోణాయెతి - మద్దిచెట్టు
మురుంగయెలె- మునగఆకు
తురాయెలె - చాతరాసి
కోళ్ళు - ఉలవలు
కొడమల్లిగె - తీగమల్లె
తోతువెలె - ముళ్లముస్తె
మణతక్కాలి - కామంచి
కోవయెలె - దొండాకు
పెరుమల్లి - పెద్దమల్లె
చిరుమల్లి - చిన్నమల్లె
పూషిణియెలె - గుమ్మడిఆకు
కురుందుయెలె - మాధవీతీగె
ముదియార్ కుందల్ - ములుగోరింట
ఆడతోడై - అడ్డసరము
పాపట్టయెలె - పప్పుణః (సం)
ముల్లయెలె - మల్లెభేదము
తణ్ణీర్విట్టాంకిళంగు - పిల్లిపీచర
దంగంవేర్-దింటెనమువేరు
కొడివేలి - చిత్రమూలము
కొన్నైవేర్ - రేలవేరు
నార్థంవేర్ - దబ్బ వేరు

పుట

75 నాయివేళై – వాయింట

యారమెలె - పులిచింత
అకు

యింబూరల్ – చిరువేరు ?

పేతుమ్మిట్టి – వెఱ్ఱిపుచ్చ
భేదము

వెళ్ళరుక్కు – తెల్లజిల్లేడు

కోడిఆవరై – తంగేడు

వెళ్లచ్చారణై – తెల్ల
గలిజేరు

చిరుకురుంజామెలె –
పొడపత్రి

కుందుమణిమెలె – గురిగింజ

ఉమెత్తైయెలె – ఉమ్మెత్తాకు

అళింజ – సీమ ఆవిశ

మెలెక్కాళి – ఆకుజముడు

శతిరకళ్ళి – నాలుగు
పలకల జముడు

నన్నారివేర్ – సుగంధిపాల
వేరు

శివనారివెంబు – నేల
వేము భేదము

నేలవేంబువేర్–నేలవేమువేరు

శిత్తామణుక్కువేర్ – చిట్టా
ముదవు వేరు

మొకళంవేర్ – పొగడవేరు

పెరప్పంకెళంగు –పెముగడ్డ

దేవదారం – దేవదారు

శవ్వళ్ళికొడి – త్రామ్రలత

మరమంజల్ – మానిపసుపు

పుట

75 మావలింగ – పశుగంధా

విషముంగలిక్కిళంగు – విష
మండలిగడ్డ

అవరివేర్ – నీలివేరు

శిత్తాముట్టివేర్ – చిట్టాముటి
వేరు

మరదువేర్ – మద్దివేరు

శంగత్తారివేర్ – తెల్లఉప్పి
వేరు

కరువాపట్టై – లవంగపట్ట

మొళకరణైవేర్ – కొండక
సింద

కాట్టిక్కిళంగు – గిట్టిగడ్డ?

నొచ్చివేర్ – వావిలివేరు

యట్టివేర్ – విషముష్టివేరు

పొన్నుమునుట్టై – విష
బొద్ది

కాడుకాణ్ణ్రికెళంగు– అడవి
కంద

పెప్పాలెవేర్ – కొడిశవేరు

కొడిక్కళ్ళి – తీగజముడు

శమ్ముళ్ళి – ముళ్ళతోట
కూర

కురుమళ్ళి - చిరిమల్లె

తానిక్కామె–తానిక్కాయ

నెల్లిముల్లి – ఉసిరికాయ

శుక్కు – శొంఠి

మెళగు – మిరియాలు

క్రాంబు – లవంగము

పుట

75 ఆదండం – ఆడుదొండ
మంజల్ – పసుపు
తిప్పలిమూలం – మోడి
పూలాంకిలంగు – కచోరాలు
వెప్పాలె అరసి – కొడిశె విత్తులు
నాయురివివేర్ – ఉత్తరేణి వేరు
తామరక్కొడి – తామర తూడు
చోళం – జొన్నలు
కరిచోళం – నల్లజొన్నలు
వశంబు – వస
చిరునాగపూ – నాగకేసరము
శడామంజి – జటామాంసి
వాళుముళకు – తోకమిరియాలు
కరుంజీరకం – నల్లజీలకఱ్ఱ
పెరుంగాయం – ఇంగువ
శతకుప్పై – శతకుప్పి (సదాప)
ఏలం – ఏలక్కాయలు
జాతిక్కాయె – జాజికాయ
కుంగిలియం – సర్జరసము
తురిసు – మైలతుత్థం
ఒదియపట్టచారు – ఒద్దిపట్టరసము
మలంక్కాకట్టె – చందన భేదము

పుట

75 కడుక్కాయ – కరక్కాయ
సిత్తరత్తై – సన్నరాష్ట్రము
పేరరత్తై–దుంపరాష్ట్రము
వెళ్లైపూండు – వెల్లుల్లి
అభిని – నల్లమందు
కాదుబోగ అరిశి – బావంచాలు
వెంగారం – వెలిగారము
శినాక్కారం – పట్టికారం
చవుకారం – చవుటివుప్పు
గంధపొడివుప్పు – గంధక (సిద్ధ) ఉప్పు
బాణఉప్పు – సురాక్షారము
వెళ్ళపాషాణము – శంఖపాషాణము
ఎలిపాషాణం – ఎలుక పాషాణము
తొట్టిపాషాణం – దొడ్డి పాషాణము
జాతిలింగం – ఇంగిలీకము
కొత్తాన్ – ఆకాశవల్లి
అయిల్‌పట్ట – భూతీకము
90 పలాయులై – పనసాకు
పిన్నకొట్టై – పొన్నవిత్తు
యిలుప్పైపరుప్పు – ఇప్పవిత్తులపప్పు
అగత్తివేర్ – అవిశవేరు
కొళ్ళు – ఉలవలు
యెళ్ళు – నువ్వులు
తాళకంప – తాటిఆకు

పుట

91 పూవరశంపట్టై - గంగరావిపట్ట

మాంబళం - మామిడిపండు

పెరువాగై - శిరీషం (దిరిశన)

వెళ్ళాట్టుమూత్రం - మేకమూత్రము

మరక్కాల్ - ఎనిమిదిపళ్లు

నాళువిట్టినాళ్ - ఒకరోజు విడచి ఒకరోజు

వరాహనడై - పలము

శాప్పిడవుం- చప్పరించడము

97 కాలువాసి - నాలుగోవంతు

98 కొత్తమల్లివిత్తులు - ధనియాలు

కండకత్తిరివేర్ -ములకవేరు

నరిపయుత్తంవేర్ - అడవి పెసరవేరు

శెప్పునెరింజివేర్ - సన్న పల్లేరువేరు

పోన్నావారై - తంగేడు

పూవరశంపట్టై - గంగరావి పట్ట

తక్కైవేర్ - జీలగవేరు

మణళవేర్ - ఇసుకదాసరి వేరు ?

పెడత్త- వీరవృక్షము(?)

కయ్యాంతోరవేర్ - గుంట గలేరువేరు

పుట

వెల్లిళ్ల - వెల్లుల్లి

కుప్పమణి -కుప్పింటవేరు

కీఁగానెల్లి - నేల ఉసిరిక

కొటకరంత్తైవేర్ - బోడ తరముపేరు

ఇలుప్పైవేర్ - ఇప్పవేరు

వాచ్చుండివేర్ - ఉస్తెవేరు

శెరుపిళ్లడి - మూర్వా ?

అరువాంవేర్ -దూర్వావేరు

మాదళవేర్ - దానిమ్మవేరు

కరివేలంపట్టై - తుమ్మ పట్ట

పరుత్తివేరు - పత్తివేరు

శంగుష్పిసమూలం - పిశంగి

తుత్తిరి - తుత్తురుబెండ

116 నేరువాళం- నేపాలవిత్తులు

117 పావెల - కాకరాకు

120 కల్నార్ - రాతినార

కల్నదం - రాతిపువ్వు

123 కోరకిళంగు- తుంగముస్తెలు

127 తపసివేళ్లు - అవిశ

139 రసదాళి - అరటిభేదము

శెరుక్కోలై - తృణభేదము

వల్లారై - బ్రాహ్మి

కొత్తాన్ - పాచితీగ (ఆకాపశల్లి)

అరశంపట్టై - రావిచెక్క

కండతిప్పలి - మోడి

పుట

154 కురుగురువై – వజ్రభేదము
శిరుకాంచూరి వేరు – పిన్న దూలగొవెల
నెరింజల్ వేరు – పల్లేరు వేరు
వెళ్ళైచ్చారణై – తెల్లగలి జేరు
తణ్ణీర్ విట్టాంకిళంగు – పిల్లి పీచర
నెలప్పనై కిళంగు – నేలతాడి గడ్డ
ముళ్ళుమొలవం వేరు – ముండ్ల బూరుగ వేరు
శెరుక్కిరె వేరు – చిత్తికూర వేరు
శిందల్ క్కొడి – తిప్పతీగ
కత్తాళై – కలమంద
ఆవారై – తంగేడు
శెంగళనీరుక్కిళంగు – నురు కంచ?
అముక్కిరాక్కిళంగు– పెన్నేరు గడ్డ

154 ముసిక్కై – ముసిముసి కాయ
ఇళనీరు – కొబ్బరినీళ్లు
నాగణ – నఖము
పూలాంకిలంగు – కచోరము
ముందిరిపలం – జీడిపండు
అతివిడయం – అతివస
పునుగుశట్టం – పునుగుపిల్లి బీజకోశము

పుట

154 కుతిరెవాల్ కొడి – ములు గోరింటతీగ
నెలక్కుమిళ్ – నాగ్ ఫల్ (హిం)
వేప్పంపట్టై – వేపపట్ట
శడె వేరు – జీలగ
వెల్లరుక్కు వేరు– తెల్లజిల్లేడు
చెరుప్పడి – హంసపాది
మొడకత్తాన్ – బుడ్డబూసర
తిరుకకల్లి – జముడు భేదము
తిల్లంపాలు–తిల్లమానుపాలు?
వలంబురికాయ – మరూర్ ఫల్ (హిం)
శంబగ మొట్టు – సంపెంగ
అరత్తై – సన్నరాష్ట్రము
అక్కారకారం – అక్కలకఱ్ఱ
జాతిక్కాయి – జాజికాయి
మెళగు – మిర్యాలు
పెరుంజీరకం – పెద్దజీలకఱ్ఱ
కారుబోగ అరిసి – బావం చాలు

168 తండావాళం – ఇనుము భేదము
169 కలేప్పు – కళాకాయలు
172 పచ్చకడుగు – పచ్చిఆవాలు
శిరుతేకు – గంటుభారంగి
182 కోరక్కిళంగు– తుంగముస్తె
విశామిచ్చె వేరు – కుఱువేపు
జాతినార్త్రపలమ్ – మంచి దబ్బకాయ

విషయసూచిక.

అంతకము 5
అంతకసన్ని కషాయము 183
అజీర్ణ జ్వరహర కషాయము 18
అండవాయువు 92, 84
అజీర్ణహర కషాయము 205
అతిసారాలకు 92, 104
అతిసార రక్తాతిసారాలకు 83
అతిసార కషాయము 193
అతిసారజ్వరహరము 150
ఆనంద భైరవము 173, 148
అపథ్యదోషాలు 8
అభ్రక రసాయనము 66
అభ్రక సిందూరము 85
అభిన్యాసము 6
అభిన్యాససన్ని కషాయము 184
అమృత శర్కర 80
అమృతసంజీవినీ రసము 174, 167
అమృతాదులక తైలము 23
అరుచికి 121
అరోచకస్య ఫలసార రసాయనము 62
అరోచకాలకు 104
అశ్వగంధాదిఘృతము 146. 125, 129
అశ్వగంధాది చూర్ణము 41, 181
అశ్వగంధాబలాలాక్షాది తైలము 33, 21
అశ్వగంధాది రసాయనము 133
అసాధ్య నిదానము 12
అసాధ్యాలు 7
అస్తికర్ణతైలము 146
అష్టాదశమూల కషాయము 185
ఆమజ్వర కషాయము 21
ఆమశూలకు 104
ఆర్ద్రికాది లేహ్యము 56
ఆహ్నికజ్వరాల మాత్రలు 106
ఇంగిలీకం శుద్ధి 173
ఇంగువ 172
ఉదరరోగాలకు కళింగాదిలేహ్యము 142
ఉన్మాదానికి 1'5
ఉబ్బసానకు 101
ఉమ్మెత్తవిత్తుల శుద్ధి 180
ఉల్లిపాషాణ శుద్ధి 178
ఉశీరాశ్వగంధా బలా లాక్షాది తైలము 27
ఎక్కిళ్లకు అనుపానాలు 152
ఎలుకకాటుకు 89
ఏలాది చూర్ణము 42
ఒడిశ గడ్డలకు 168
ఓమము (శుద్ధి) 178
ఔషధ పథ్యము 175
కంటిమాత్ర 81
కంఠకుబ్జసన్ని 6, 184
కడుపులోచచ్చిన పిండం వూడి పడుటకు 118, 117
కదళీకంద ఘృతము 69, 129
కన్నుల పొరలకు 89
కఫజ్వర కషాయము 21
కమలారసము 169
కరప్పాణి ఆముదము 94
కరాటగుణము 174
కర్ణశూలస్య 78
,, 147
,, రోగాలకు 147
కర్ణికము 6
,, సన్నికషాయము 184
కర్పూరశుద్ధి 177
కర్పూరశిలాజిత్తు 172
కళింగాది ప్రయోగము 143
కల్యాణఘృతము 139
కాంతము 176
కాచ లవణము 179
కామలా చికిత్స 95, 101, 113
కాళ్ళువిచ్చడానికి, పగుళ్ళకు 1.0
కాసశ్వాసములకు క్షుద్రాదిలేహ్యము 60
కుష్ఠమునకు 93

కూష్మాండ రసాయనము 61
కూష్మాండక లేహ్యము 56
గంధక రసాయనము 134
గంధక శుద్ధి 178. 173, 171
గజపిప్పళ్ళ శుద్ధి 172, 180
గణ ఆముదము 99
గరుడాంజనము 79
గాఢాగ్ని లక్షణము 161
గుల్మపుగడ్డకు 141
గుల్మానకు 114, 117
గౌరిపాషాణశుద్ధి 178
గ్రంధి రోగాలకు తురగవాడిమందు 69
గ్రంధిరోగాలకు పొగవేసేందుకు 90
గ్రంధికివర్తి, లేహ్యము 88
గ్రంధికి సిద్ధక్రియ 97
గ్రహణికి కుంర్యాదిఘృతము 128
చందనాది ఘృతము 126
చందనాది తైలము 103, 25
చంద్రప్రభా గుటిక 122
ఛర్ది నిలిచేందుకు 105
ఛర్దియందు అనుపానాలు 152, 94, 114, 111
చింతామణిమాత్ర 156
చిత్తవిభ్రమసన్ని 5. 183
చూతాది చూర్ణము 148
చూతఫలచూర్ణము 117
చూతఫల రసాయనము 62
చూర్ణము 103
చాతుర్థికానకు 105, 104, 98
జంబూపల్లవాల ఘృతము 125
జంబ్వాది ఘృతము 128
జలపీనసకు తైలము 63
జిహ్వాకసన్ని 6, 184
జిహ్వాశోషకు 121
జీరకాదిలేహ్యము 95
జీర్ణవిషమజ్వర కషాయము 21
జ్వరముగలవారికి పథ్యములు 8
జ్వర దిన ప్రమాణము 13
జ్వరధూపము 181
జ్వరదాహాలకు 109
జ్వరాలకు మాలికా ప్రయోగాలు 107
జ్వరాతిసారము 11
జ్వరాతిసారనిదానం చికిత్సలు 10
జ్వరాతిసారాలకు 92, 207, 208, 104
జ్వరాలకు 103
,,
తండవాళ సిందూరము 168
తగరం సీసం శుద్ధి 170
,, 176
తరుణజ్వర కషాయము 203
తాంద్రికము 5
,, సన్ని 183
తాపజ్వరాలకు 109
తాళకభస్మము 168
తాళకశుద్ధి 173, 176, 177
తాళీసచూర్ణము 39
తాళీశమాత్ర 149
తాళీశవటకము 44, 134
తిక్తకోశాతకీ తైలము 124
తిక్తాదిఘృతము 70
తీక్ష్ణసిందూరము - గుణము 77
తైలము 80, 81, 120
త్రిఫలాది ఘృతము 130
త్రయోదశ సన్నిపాతాలపేర్లు 4
దంతవాయువుకు 81
దగ్గుకు 83, 86
దశమూల కషాయము 183
దాహశాంతికి అనుపానాలు 151
దినప్రమాణము 7
దోషాతిసారము 11
ద్వంద్వజ్వరములకు కషాయము 18, 20
ధనుర్వాయువు 150
ధాతువృద్ధికి మదన కామేశ్వర చూర్ణము 38
ధాన్యాభ్రకము 82
నల్లబోళము 172
నల్లసీస భస్మము 166

నస్యము 102, 141
నాగరాది చూర్ణము 35
నారికేళ వటకము 121
నీరు కట్టుకు 94, 96, 112 ,118, 191, 120
నీరు దిగేందుకు 152
నేపాళశుద్ధి 178
నొప్పుల దెబ్బలకు 114
పంచకోల కషాయము 185
పంచకోలాది చూర్ణము 37
పంచమూల కషాయము 191
పంచలవణ శుద్ధి 170
పరిణామశూలకు 94
పాండుకు 83, 131
పాండు శోఫ ప్రమేహాలకు
మూత్రకృచ్ఛ్రాలకు లేహ్యము 147
పాదరసం శుద్ధి 175
పార్శ్వ తలనొప్పి 97
పాలతుత్థం శుద్ధి 178
పాషాణశుద్ధి 175
పిత్త జిహ్వాక లక్షణము 9
పిత్తాతిసారము 10
పిత్తజ్వర కషాయము 16, 20
పిత్తానికి 84, 227
పితామహారసము 170
పిప్పళ్ళశుద్ధి 172
పిప్పల్యాది రసాయనము 60
పీనసానికి 67, 140, 141
పెట్టుమందుకు 110
పూతికాతైలము 86
పునర్నవాది చూర్ణము 34
పురాణజ్వర కషాయము 201
పూర్ణ చంద్రోదయము 163
పైత్యజ్వర కషాయము 187
ప్రతాపమార్తాండము 102
ప్రమేహము 112, 116, 117, 143
ప్రవాళపసన్ని 6, 184
ప్రసూతి కషాయము 204
బహుమూత్రానకు 79, 112, 142
బాలజ్వరాంకుశము 175
బాలురకు, గర్భిణీస్త్రీలకు
జ్వరాలకు 108
బిడాలవణ శుద్ధి 179
బిల్వాదిలేహ్యము 46, 144
బృహదగ్నిచూర్ణము 48
భల్లాతకీ రసాయనము 67. 148
భగందర వ్రణము 143
భల్లాతకీ రసాయనము 144
భారతీరసము 170
భార్గ్యాది కషాయము 182
,, లేహ్యము 54
భావనహోమం 90
భావన కరక్కాయ 149
భుగ్న నేత్రము 6
,, కషాయము 184
భృంగామలక తైలము 22, 147
మండూర వటకము 87
మతాంతరము 93
మధుమూత్రానకు 98
మధుస్నుహీ చూర్ణము 40
మధ్యమ జ్వర కషాయము 202
మనశ్శిలాశుద్ధి 171, 177
మహాకల్యాణ ఘృతము 137
మహాకుమారీ భృంగామలక తైలము 28
మహాచందనాది తైలము 32, 122, 154
మహాచించాది లేహ్యము 53, 55
మహాద్రాక్షాది చూర్ణము 42
మహాబిల్వాది 47
మహాభార్గ్యాది లేహ్యము 50
మహాలశునాదైరండ తైలము 123
మహావత్సకాది కషాయము 182, 102
మహాహస్తికర్ణీ బలా లాక్షాది తైలము 24
మావిపడేందుకు 89
మాక్షికశుద్ధి 177
మిరియాలు (శుద్ధి) 173 181
ముష్టి గింజల శుద్ధి 172
మూత్రకృచ్ఛ్ర కషాయము 100
మూత్రఘాత చికిత్స 119

మూత్రకృచ్ఛ్రాధికి అర్కపాలాశఘృతము
మూలానికి 83
మూర్ఛవాయువులకు
బింబ్యాదిఘృతము 129
మేహాలకు 84
మేహాకట్టుకు 119
మేహవాయువులు 96
,, తైలము 155
ప్రమేహం 115
మేహజ్వరాలకు 108
మైలుతుత్తము, కఫరిశుద్ధి 171
యవక్షారము 172, 180
యవాగూ లక్షణము 13
యోగాంతరము 164
రక్తజిహ్వాకదోషము 9
రక్తపీనసకు తైలము 68
రక్తపైత్త్యానకు కూష్మాండ
రసాయనము 61
117, 148
రక్తప్రమేహము 126
రక్తవాంతికి 106
రక్తష్ఠీవిసన్ని 6, 134
రక్తాతిసారానికి 105, 133
కషాయము 207
రసందిగేందుకు 113
రసభస్మము 166, 169
రసమెక్కనందుకు 113
రసభూపతి 156
రుగ్దాహసన్ని 5, 183
రాజమృగాంకమ్ 165
రామబాణము 149
లంఘనక్రమము 14
లఘుచించాది లేహ్యము 52
లఘువత్సకాది కషాయము 183
లవణశుద్ధి 171
లోహశుద్ధి 176
వంగశుద్ధి 180
వత్సకాది కషాయము 110
వత్సనాభి 179
వజ్రవల్లీ హరీతకీ రసాయనము 63
వల్లభఘృతము 92
వాంతి అగుటకు 152
,, నిలుచుటకు 153
,, అగుటకు
,, మానుటకు
వాతజ్వర కషాయము 206
వాతజ్వర కషాయము 15, 20
వాతపిత్తజ్వర కషాయము • 17, 189
వాతరోగాలకు వేసు కట్టేందుకు 94
వాతశ్లేష్మజ్వరములకు
కషాయము 17
వాతానకు 89
వాయువుకు 154
విమలశుద్ధి 177
విరేచనమునకు 142, 150
విషమదోషము 8
విషమశీతం 9
విషమజ్వరహర కషాయము 19, 200
విషమునకు
విషముష్టి తైలము 72
విషూచి కషాయము 205, 206
విస్మృతికి 111
వీర్యవృద్ధికి 77, 115
వెట్టదగ్గులు 84
ఉల్లిపాషాణం గౌరిపాషాణం శుద్ధి 171
శంఖద్రావకము 90
శరపుంఖా బిల్వాది 45
శిగ్రుపుష్ప రసాయనము 64
,, 182
శిరోరోగానికి నస్యము 146
శిరోవాయు పీనసాలకు తైలము 141
శిలాజిత్తు శుద్ధి 180
శీతళాస్తోత్రము - 1
శీతాంగసన్ని 5, 183
శీతజ్వరానకు 102
,, 108
శీతజ్వరానకు కషాయము 202
శుంఠి 172

శోఫలం 113
శ్లేష్మజ్వర కషాయము 16, 110, 188
శ్లేష్మాతిసారము 10
సంధికము 4
,, సన్నికషాయము 185
సన్నిపాతజ్వరము 4, 19
,, విభూతిభైరవ రసము 170
,, కషాయములు 185, 201
. 201
,, ధూపము 181
నస్యం 109
అనుపానము 151
సప్తవిధ దోషాలు 7
,, ప్రమాణం 9
సముద్రలవణశుద్ధి 179
సర్జక్షారము 176
సర్వజ్వర కషాయము 18, 185, 191
సాధ్యనిదానము 12
సారంగాదిరసాయనము 182
సిందూరము 82
సుఖప్రసూతికి 118
సుముఖ వెండిభస్మం 169
సూతికావాయువులకు 111
స్నేహపొట్లమునకు 88
సౌభాగ్యశొంఠి 58
సౌవర్చలవణశుద్ధి 179
సైంధవలవణశుద్ధి 179
సోమరోగము 100
స్వచ్ఛందభైరవము 102
స్వరభంగమునకు 98
స్త్రీసంగమదోషము 8
హరితకీకషాయము 182
హరితాళం 171
హస్తికర్ణ రసాయనము 59
హిక్కకు 113
హిక్కాఛర్దికి అనుపానము 191
హృద్రోగవాతానకు 91
క్షయానికి ఉశీరాదితైలము 26
క్షయకాసానకు వాసాది లేహ్యము 48
క్షురండాద్రైదితైలము 85

తప్పొప్పుల పట్టిక

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
4	13	రక్షష్టీః	రక్తష్ఠీః
14	17	పేనస	పీనస
,,	18	తగ్గందుకు	తగ్గేందుకు
19	2	విషనుజ్వర	విషమజ్వర
22	12	సన, రాష్ట్రిము	సన్నరాష్ట్రిము
23	24	జాజిగాయ	జాజికాయ
25	12	పుశీరం	ఉశీరం
30	9	బ్రహ్మ, దండి	బ్రహ్మదండి
36	20	బిడాంెలవణ	బిడాలవణం
39	5	కుక్కవావింట	కుక్కవావింట
40	20	దుంపరాస	దుంపరాష్ట్రము

44	9	సర్జ్యక్షారం	సర్జక్షారం
49	27	అర్శ్మఃప్లీవా	అర్శఃప్లీహా
75	6	కులుందమణి	కుందుమణి
80	17	అమ్మృతశర్కర	అమృతశర్కర
83	17	గ్రంథికి వత్తులువేసే క్రమము	గ్రంథికి...క్రమము, లేహ్యము
84	16	అండవాయపులకు	అండవాయువులకు
85	24	క్షుద్రేరండాది	క్షుద్రైరండాది
88		చిత్రమూలంలో	చిత్రమూలం వీనిని నూరి
	19	కలిపి	వర్తికిపూసి గ్రంథిపైన వేసి
89	18	నమభాగంగా	సమభాగంగా
93	12	దుంపరాష్ట్ర	దుంపరాష్ట్రము
98	4	స్వరభంగస్యమునకు	స్వరభంగమునకు
100	16	టెంకాయపువు	టెంకాయపువ్వు
104	26	గలెరు	గలిజేరు
113	5	శోభలు	శోఫలు
115	12	ప్రమయము	ప్రయోగము
115	8	ఉన్మోదానకు	ఉన్మాదమునకు
117	23	మృతినొందిస	మృతినొందిన
132	14	భాజ్ఞ్వాది	భార్గ్యాది
134	11	రష్ఠీక్తవి	రక్తష్ఠీవి
,,	18	,,	,,
189	21	పటాలం	పటోలం
193	10	వివేపీ	విలేపీ
,,	12	భాల	బాలం
,,	15	వీఢం	లీఢం
,,	25	వల్కరం	వల్కలం
,,	,,	లాజల	లాజ
194	4	క్వాథఽభిన్యాసం	క్వాథోఽభిన్యాసం
195	6	శ్రుస్మతః	శ్న ృతః
200	19	శ్రుతః	శృతః

202	9	స్రుతం	శృతం
,,	17	,,	,,
,,	6	నిర్య్వ్యాహో	నిర్యాహో
204	16	స్రుతం	శృతం
205	9	ఆజ్యంస్సమాంస	ఆజ్యంసమాంసం
206	6	శుంట్యా	శుంఠ్యా
206	20	పి_త్తజీర్ణ	పిత్తాజీర్ణ
206	21	క్షౌద్ర	క్షౌద్ర
,,	12	విషూచ్యాతు	విషూచ్యాంతు
,,	14	వాతజీర్ణ	వాతాజీర్ణ
,,	16	,,	,,
207	22	దుస్పర్న	దుస్పర్శ
208	2	స్వరాతిసార	జ్వరాతిసార
210	22	శోభ	శోఫ
212	19	స్రుతః	శ్శృతః
,,	19	మెహావనాశనః	మెహావినాశనః
213	11	పైత్య	శ్లేష్మ
214	9	స్చూర్ణం	శ్చూర్ణం
218	21	బిడ పాషా	బిడం పాఠా
219	4	ద్యామ	దామ
220	18	శూలాం	శూలే
221	4	అజాసర్పి స్సమాయుక్తః	అజాసర్పి సమాయుక్తః
234	3	పితోద్థ	పిత్తోత్థ
	5	స్పృహతీ	బృహతీ
229	5	స్పుతోథవిం	శ్శృతోథవా
230	11	లామజ్జైముస్తా	లామజ్జైర్ముస్తా
	21	నధ్యా	ధాన్య
215	23	శుంఠీబలా	శుంఠీబలే
224		ధాన్యైస	ధాన్యైర్యః